

काश्यपशिल्पसम्बन्धि निवेदनम् ।

अपि भो मूर्तिर्वाणवर्णारसिकः प्राचीनविद्यारहस्यापिज्ञा जत एव तत्र दृढ
बद्धादरा प्राच्यार्वाचीनविद्याविशारदा आनन्दाश्रमसस्कृतग्रन्थान्तर्गतप्रकाशितग्र
न्थग्राहकमहाशया शृणुतेऽर्वाचीन निवेदनीयमस्ति किञ्चित् । अतोऽनावधान दीय
यमानमाशासे । काश्यपशिल्पनामा शिल्पशास्त्रीयग्रन्थोऽद्यावपि देवनागर्या
लिपौ काप्यमुद्रितोऽत्र मुद्रणालये मुद्रणाद्योपक्रान्त । उपक्रान्तस्य च
तस्य दश द्वादश वा मासा संवृत्ता । सप्रति परिसमाप्तमुद्रणोऽथ ग्रन्थो
विदुषा दृष्टिपथमवतरतीति प्रमोदावहमेतत् । काश्यपशिल्पेति नाम्नैवास्य ग्रन्थ
स्य विषय कर्ता चावगतो भवति । कलाशैशल्यादिक कर्म शिल्पमित्युच्यते ।
तदुक्तममरसिंहेनामरशोरे द्वितीयवाण्डे शूद्रवर्गे—शिल्प कर्म कलादिकमिति ।
आदिशब्देन सुवर्णमसगृहकारादीनां कर्म ग्राह्यमिति तद्विवायायमुक्तम् । तादृशं
शिल्पमधिकृत्य प्रणीत शास्त्रमपि लक्षणया शिल्पशब्देनोच्यते । यथा वासव-
दत्तामधिकृत्य कृताऽऽर्यायिनाऽप्यभेदोपचारद्वारासवदत्तेत्युच्यते तद्वत् । तत्र
शिल्प तक्षण वास्तुविज्ञानमलंकारमन तन्तूना वयन मालग्यग्रन्थन काचवलयवादि
करणमालेख्यकरण तादृशदृष्टन गीत नृत्त चेत्याद्यनेकभेदभित्तम् । तथा तस्यति
पाठक शास्त्रमप्यनेकभेदभित्तम् । तत्र शिवविष्णुब्रह्मस्कन्दगणेशपार्वतीलक्ष्मीसर
स्वत्यादिमूर्तिनिर्माणसहिततत्तद्देवतालयप्रासादहर्म्यगृहशाखालयनेकप्रकारकवारुनि
र्माणप्रकारप्रतिपादनमिदं शास्त्रम् । अर्थाद्वास्तुशास्त्रमिति विशेषणमास्य फलति ।
वसन्ति प्राणिनोऽत्रेति वास्तुशब्दव्युत्पत्ति । प्रासादहर्म्यादिक गृह तदर्थम् ।
गृह च सर्वसुतोपभोगम्य मुख्य साधनम् । तदुक्तम्—

स्त्रीपुत्रादिकभोगसौख्यजनक धर्मार्थकामप्रदम् ।

जन्तूना लयन सुखास्पदमिदं शीतान्धुर्माषहम् ॥

धापीदेवगृहादिपुण्यमखिल गेहात्समुत्पद्यते ।

गेह पूर्वमुशन्ति तेन विबुधा श्रीविश्वामनादय ॥ इति ।

अस्य च कर्ता कश्यप ऋषिः । तत्र काश्यपेति विशेषणात् । कश्यपेन
प्रोक्त काश्यप तत्र ताच्छिल्प चेति । अथ चर्षिर्विष्णोर्नाभिकमल्लतममुद्भूतस्य

ब्रह्मणो नत्ता यज्ञे सोमरसपानात्कश्यपेत्यभिमान प्राष्ठान । तदुक्तं मार्कण्डेय-
पुराणे—

ब्रह्मणस्तनयो योऽभूमरीनिरिति विधुत ।

कश्यपस्तस्य पुनोऽभूत्कश्यपानात्म कश्यप ॥ इति ।

कश्यप सोमादिरम पिबतीति कश्यप इति तद्गुत्पत्ति । कर्ता च य
खलु य कचिदर्थविशेष प्रतिपादयितु स्वातन्त्र्येण पदवाच्यमर्थमारचयति स
उच्यते लोके । एव च व्यासेन प्रोक्तं वैयासिञ्च भारतमित्यादी भारतम्यं व्यास
इवास्य शिल्पशास्त्रस्य कश्यपेन प्रोक्तत्वात्कश्यप कर्ता सिध्यति । नन्वय
शिल्पशास्त्रार्थं किं कश्यपस्य तप प्रभावादिना स्वयभात विमुक्त केनापिदुपदिष्ट
स्यात् । स्वयभातश्चेद्युज्यते कश्यपस्यैतच्छिल्पशास्त्रकर्तृत्वम् । अन्येन केनापि
उपदिष्टश्चेद्य एवोपदेष्टा स एवास्य शास्त्रस्य कर्ता भवेन्न कश्यप । गतो यादृ-
शानुपूर्वीवदितवाक्यसदमोऽन्येनोच्चारितस्त तत्रैवाहमुच्चारयामीति मनसि कृत्वा
य त्रिलोच्चारयति नासौ कर्ता लोके प्रोच्यते, किं त्वनुवादक स
भवति । तत्र स्वयभात इत्येतद्विषये न किञ्चित्प्रमाणमुपलभ्यते । उपलभ्यते
त्वन्येनोपदिष्ट इत्यर्थे प्रमाणम् । यत इह अन्योपक्रम एव श्रूयते—

प्रणम्य देवचरणमेव ब्रूयात्स कश्यप ।

महार्थमरूपमन्य च कर्षणाद्यर्चनान्तकम् ॥

अशुमन्तमहातन्त्राद्यस्त्वयोक्त पुरार्थकम् ।

तत्र तद्वद देवाना रुद्राणामधिरिणाम् ॥

अल्पाद्युप्यादिधर्माणा नराणा त्वाधिरिणाम् ।

अनुग्रहार्थं त्वेतेषा सक्षेपाद्ब्रु मे प्रभो ॥ इति ।

एव च सर्वप्राणिमुखसाधनमेतद्वास्तुशास्त्र कश्यपेन महर्षिणा लोक-
परार्थं देवाधिदेवाय श्रीशंकराय पृष्ट ततश्च नराचरगुरणा परमे-
श्वरेण पार्वतीरमणेन सर्वविद्यानामीशानेन निज्ञासवे कश्यपनाम्ने मह
र्षय उपदिष्टमिति गम्यते । ततश्च महेश्वर एवास्य कर्ता कश्य-
पस्तु केवल प्रकाश इति नथ कश्यपस्यैतद्वास्तुशास्त्रकर्तृत्व साध्यत
इति चेदुच्यते । यद्ब्रह्मगवता श्रीकृष्णेन शिष्योत्तमाय पार्थाय गीताशास्त्रमुप-

द्विष्टमपि न तावता गीताया कर्ता श्रीकृष्ण उच्यते किंतु वेदव्यास एव तत्कर्ता स्मर्यते लोके । अत एवोक्त भावद्वीताशाकरभाष्य आचार्यचरणै - त धर्म भगवता यथोपदिष्ट वेदव्यास सर्वज्ञो भगवान्गीताख्यै सप्तभि श्लोकशतै रूपनिबन्धेति । तद्वदेताच्छिल्पशास्त्रार्थो भगवता महेश्वरेणोदीरितोऽपि न ताव ताऽस्य शिल्पशास्त्रस्य महेश्वर कर्ता भवितुमर्हति किंतु लोकप्रसिद्ध्या कश्यप एव कर्तंत्युच्यते । प्रतिपदलसमाप्तौ च काश्यपशिल्पे, इत्युल्लेखदर्शनेनापि तथै वानुमीयते । अत एवाम्य शास्त्रस्य काश्यपसहिता काश्यपशिल्पमिति च व्यद- हन्ति तज्ज्ञा । किंच योऽय शिल्पशास्त्रार्थो महेश्वरेण कश्यपायोदीरित सो तिसक्षिप्तैव गीर्वाणवाण्योपदिष्ट इति मन्ये । सक्षिप्तत्व च बहुलार्थवत्त्ववि शिष्टसकुचितपदवाक्यघटितत्वम् । वचनार्थकशब्दसमभिव्याहारे सशेषशब्दस्य तादृशार्थकत्वस्यैव बहुशो दृष्टत्वात् । तादृशी च वाणी सूत्ररूपा । तथाच श्रूयते—

अल्पाक्षरमसद्विन्ध सारवद्विश्रतोमुखम् ।

अन्तोभमनवद्य च सूत्र सूत्रविदो विदु ॥ इति ।

एव च सूत्राभूतभाषया शिल्पशास्त्रार्थो महेश्वरेणोदीरित । गुज्यते तेषा कल्पना । यत - महार्थमल्पग्रन्थ च सशेषाद्भट मे प्रभो, इति ग्रन्थारम्भे ग्रन्थका रेण स्वयमेवोक्तत्वात् । ततश्च सक्षिप्तपदवाक्यघटितात्सूत्रोच्यत्तु शास्त्राधिपणाना वोद्भूत् । यद्यपि नि सद्विन्धतया मुलभतया च यथावदर्थान्वेषेण सजायेत तथाऽपि मन्धयतीमा तेषा तन्मात्सयाऽर्थत्वयोये, न स्थदित्यनुत्तयाथ सेत्वेऽपि तथे कश्यपमहार्थिणा तादृशार्थानुमाहिता सुबोधपदवाक्यघटिता सुविस्तृताऽनुष्टु प्छन्दोमयी गीर्वाणवाणी व्यरर्चात्यमुप्य शिल्पशास्त्रस्य कर्तृत्व कश्यपे स्थिरी भवति ।

अथेदमिदानीं चिन्त्यते कदाऽस्य शिल्पशास्त्रस्यास्मिन्नगति प्रवृत्तिरभूवेति । तत्र अल्पागुप्यादिधर्माणा नराणामित्युक्तत्वान्मुख्यतो मनुष्यप्राणिना सुखसाधन निद शास्त्रम् । अनुभवश्चात्र सासीति न कश्चिद्विवाद । यद्यप्येतच्छास्त्रप्रतिपाद्यो वास्तुरूपोऽर्थ पशुपक्ष्यादीना तिरश्चामपि सुखसाधन भवितुमर्हति तथाऽपि न तेषा सुखसाधनत्वेन नियतं । यतन्तेऽयत्नसिद्धतरुगुल्मवृक्षनालगिरिकन्दर्यादि

संश्रयणेनापि वर्षातर्षा निवाम्यन्ति । न चैते शास्त्रार्थावगमसमनुद्धय । नैव वा तादृशशिल्पकरणे ऋदाऽपि शक्ता । तस्मान्मनुष्यप्राणिसृष्ट्युत्तरं कालमस्य शास्त्रम्य जगति प्रवृत्तिं सिं यति ।

अथ मनुष्यप्राणिसृष्टिं सृष्टिक्रमेण ऋदाऽभूत्किं तिर्यक्प्राणिसृष्ट्युत्तरं मनुष्यप्राणिसृष्टिरथवा मनुष्यप्राणिसृष्ट्युत्तरं तिर्यक्प्राणिसृष्टिरिति विचार्यते । तत्र कार्यकरणरूपातस्य देहस्य भौतिकत्वात्तन्महाभूतोत्पत्त्यनन्तरं प्राणिसृष्टिरिति तावन्निर्विवादम् । यद्यपि सृष्टिप्रतिपादनश्रुतिषु पञ्चमहाभूतोत्पत्तिविषये—आत्मन आकाशसम्भूत । आकाशाद्वायु । वायोरोग्निः, इत्यादिना क्रमश्च्युते तथाऽपि भौतिकसृष्टिविषये विशेषतः प्राणिसृष्टिविषये न श्रुतौ क्रम स्पष्टप्रतीयत इति द्रुष्याणास्तूष्णीमामने । नवीनास्तु युक्तिमालम्ब्य तिर्यक्सृष्ट्युत्तरतन्नापि वानरसृष्ट्युत्तरं मनुष्यसृष्टिं प्रतिपादयन्ति । तदित्यम्—प्राणिषु गण्डूपदमारम्योत्तरोत्तरं क्रमेण महत्सु अधिकाधिकं बुद्धितारतम्यमनुभूयते । तारतम्यस्य परा वाद्या च मनुष्येषु । यद्यपि केचित्पशवः सिंहान्याम्रगजादयो मनुष्यापेक्षयाऽपि न्यूनाः सलक्ष्यन्ते तथाऽपि तदपेक्षया मनुष्या एव महान् । यतस्ते सिंहान्याम्रादन्परान्क्रमशादिनोऽपि युक्तिप्रयुक्तत्वादिभिः स्ववशमानयन्तीति लोके दृश्यते । एव स्थिते यदा भगवतः परमेश्वरस्य बहु स्यात् प्रजायेयेति सिद्ध्या समनानि तदा स्वनाभिकमलात्स्वष्टारमुद्गाव्यं तमाज्ञापितवान्प्रभुः प्रजासृजेति । स च विधाता सर्वास्वपि दिक्षु दृष्टिं दत्त्वां सर्जनोपायमन्विष्यमाणो गिरिनदीसमुद्रादिका सुविशाला पञ्चमहाभूतमूर्धे विलोक्य वध्राम । यदा तु न लेभे सर्जनोपायमथ शोभाबुलो भूत्वा भगवन्तः शरणमुपगम्य सर्वथा मूढोऽहं बालकस्ते प्रायम्ब मा भ्रान्तमिति प्राणिपत्यं व्यजिज्ञपदज्ञोऽहं न जाने सर्जनमार्गं कथं प्रजासृजेयं तत्प्रसिद्धतु मह्यं भगवानिति । सतुष्टः परमेश्वरस्तस्मै माङ्गोपाङ्गं वेदराशिं समर्पितवान् । ततस्मन्दर्भमनुमन्नायं सृष्टिं विरचयितुं प्रथमतः एव प्रवृत्तं मया न माधीयसीं सृष्टिं निर्मातुं शक्नवः । लोकेऽपि पदादीनिर्मातुं प्रवृत्तः सुविन्द्रादिरम्यामपाटवाभावात् प्रथमतः सार्धायमं पदानुत्पादयितुं शक्नोतीति दृश्यते । अत्रेण चाम्यामपाटवातिशयवशात्तत्कार्यविशेषकरणसमर्थान्यगन्महार्हात्रिर्दिर्मते । तथाऽयमपि विधातोत्तरोत्तरम्यामपाटवातिशयवशाद्देदशाग्नेतिहासार्थानुमन्नात् तत्प्रतिपाद्यार्थं भूतशिल्पाद्यनुष्ठानसमर्था मनुष्यसृष्टिं

चकारेत्यकाम्यते । तत्राम्यासापाटवावस्थाया या प्राणिसृष्टिं सृष्टा सा न समीचीना । यतः प्रथमत एवानुष्ठितं किञ्चित्समीचीनमिव भवति । सा च सृष्टिं गण्डूपदादि वानरपर्यन्ता शिल्पशास्त्रार्थज्ञानानुष्ठानाक्षमेति मे मतिः । कथमन्यथा ता सृष्टिं तिर्यगिति व्यवहारेयुर्लोकं विचारशीला । एव क्रमेणैव सृष्टिरुत्क्रान्ता । तदुत्तरं च तत्तच्छिल्पविशेषप्रयोगपटीयसी मनुष्यप्राणिसृष्टिरित्यर्थाद्धानरसृष्ट्युत्तरमावित्त्व मनुष्यसृष्टेर्वदन्ति । अत एव वानरजातीयेषु नरसादृश्यं दरीदृश्यमानमुपपद्यते । वानरशब्दोऽपि अमुमेवार्थमभिधत्ते । तत्र नरशब्दो मनुष्यगर्ची । वाशब्दश्च सादृश्यार्थकः । नर इव वानरः । तथा च मनुष्येषु यादृशो हस्तपादाद्यवयव रचनाकारो दृश्यते तादृश आकारो यत्र स वानरशब्दभाक् । स च वानरो मनुष्यत्वावस्थाया पूर्वावस्थेति च वदन्ति । अत्र युक्त्यायुक्तं त एव जानन्ति ।

मनुष्यप्राणिजातिषु मुख्यतश्चत्वारो भेदाः श्रूयन्ते ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रा इति । तत्र ब्राह्मणस्यवर्णेन वेदशास्त्राध्यापनादिकर्मोपजीविकानिर्वाहकत्वेनोररी कृतम् । क्षत्रियैः शौर्यादिना दुष्टनिग्रहसद्गुणग्रहणरूपशुद्धीपरिपालनादि । वैश्यैः क्रयविक्रयादि कर्म । शूद्रैः पूर्वोक्तवर्णत्रयशुश्रूषा वारकर्म च जीविकासाधनत्वेनाङ्गीकृतम् । तदुक्तं भगवद्गीतायाम्—

चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः, इति ।

तत्र ये कात्कर्मोपजीविकासाधनत्वेन परिगृहीतं ते शिल्पिन इत्युच्यन्ते । ते च शिल्पानामनेकविधत्वात्नेकविधाः । तत्र केचित्तत्तच्छिल्पविशेषस्य नियतमङ्गीकरणात्म्यपतिसुवर्णकारकुलालकुविन्दादितत्तज्जातीयत्वेन व्यवह्रियन्ते । तेषां केषांचिद्विशेषमुत्पात्तिश्च यथा श्रूयते—

वास्तुविद्याविधानज्ञो लघुहस्तो जितश्रमः ।

दीर्घदर्शी च शूरश्च स्यपतिः परिकीर्तितः ॥ इति ।

स्यपतिर्मुख्यतश्च । तथा—

विश्वकर्मा च शूद्राया वीर्याधानं चकार सः ।

ततो बभूवुः पुत्राश्च नवैते शिल्पकारिणः ॥

मालाकारः कर्मकारः शङ्खकारः कुविन्दकः ।

कुम्भकार वसकार पढेते शिल्पिना परा ॥
सूत्रधारश्चित्रकर स्वर्णकारस्तथैव च । इति ।

स्थपतिकुविदकसकारादिनाम्ना प्रतिद्वैस्तैस्तै शिल्पिभिस्तत्तच्छिल्पविशेषस्य जीविकानिर्वाहकत्वेनाङ्गीकरणात्तत्प्रतिपादकेषु शिल्पशास्त्रीयग्रन्थेषु ब्राह्मणैरुदा-
सितम् । अतः कारणाद्ब्राह्मणजातीयेषु शिल्पशास्त्राध्ययनाध्यापनप्रचारो दुस्त-
प्रायोऽभूदिति शिल्पग्रन्था अपि शिल्पिहस्तगता अभवन् । स्थपत्यादयस्ते च
शिल्पिन भवस्वशिल्पानुष्ठाने यद्यपि कुशलाः सलक्ष्यन्ते तथाऽपि प्रायन्ते गीर्वा
णवाणीपराङ्मुखा । नैतावदेव किंतु स्वनामोल्लेखनपर्याप्ताक्षराणामप्यनभिज्ञा ।
प्रयत्नेन कातिपयाक्षराणि ग्राहितास्तदापि स्वयमापि लिखित स्वयं न वाचयती
त्याभाणकस्योदाहरणभूता भवन्ति । तत्र तादृशाक्षरार्थाकलनस्य कैव वार्ता । न
च ग्रन्थार्थज्ञानेन तेषां किञ्चित्प्रयोजनम् । तदन्तरेणैव शिल्पप्रयोगकरणे समर्था
स्ते । स समय एव तादृश आसीत् । यत्र शिल्पग्रन्थानां पठनपरम्परा तज्जा-
तीयेष्वपि विलय गताऽभूत् । परंतु एतावति कालेऽद्यथावत्तद्वस्तगतानां शिल्प
ग्रन्थानां क्विदृशी दुरवस्था सजाता स्यादिति तत्रभवाद्भिर्भवाद्भिरेत कल्पनीयम् ।
सप्रत्युपलब्धस्य काश्यपशिल्पग्रन्थस्यैकमपि प्रत्यंतर महाराष्ट्रदेशे नोपलभ्यते ।
सौराष्ट्रादिदेशे स्थपतिनामनानां शिल्पिना समीपे क्वचिदस्तीति श्रूयते । तद्देशा
देव एक वा द्वे वा प्रत्यन्तरे कञ्चुलोत्पन्नैः शिल्पकलानिधिकृष्णरायै सपाद्य
नागरलिप्या बिलेख्य मुद्रणार्थमेतन्मुद्रणालये समर्पितम् । तच्चाशुद्धिप्रचुर
स्थले स्थले नुदित वर्णविपर्यासस्य तु परा काष्ठामापन्नम् । एतापि विदेशीयलिप्या
येन केनापि अक्षरस्याप्यनभिज्ञेन हस्तेन लिखितम् । किं वक्तव्यं प्रभाते नक्ष
त्रसततिरिव लिङ्गवचनसगतिरपि दुर्दर्शा । अत्र सर्वत्र समुलंकरणे लेखरपर-
म्परयाऽपि प्रभूत साहाय्यमाचारित दृश्यते । सशये तादृशो लेखकः शैशवे शाला
प्रविद्य म्यूलाक्षराणि शिसितो वा न वेति । मन्वे नैतादृशम्य बहुलाशुद्धि
म्यलसंस्पर्णम्य सर्वात्मना विपर्यास गतम्याम्य सशोधन वर्णानातीनात्यन्तकलु
पपय पूर्पतिताथम्येव दुष्यरम् । तर्कयामि य कोऽपि ग्रन्थ सहायभूतानि
त्रिचतुराणि प्रत्यन्तराण्यन्तरा नार्हति सशोधन यथा तथाऽयमपि सहायभूता
त्रिचतुराम्तज्ञानसशोधनान्विना न क्षम परिशोधितुमिति । एव च मुद्रणपथा-
द्विगतिःऽपि यथाय मुद्रणाय नोपक्रम्येन वेदुत्तरोत्तरं लेखरपरम्परयाऽविना-

धिकमेव विपर्यासभावं गतः स्यात् । तथा च महर्षिकश्यपप्रणीतस्यास्य लोका-
 पयुक्तस्य शिल्पग्रन्थस्य विलय एव जायेत । इत्यालोच्य प्राचीनसंस्कृत-
 ग्रन्थोद्धारबद्धपरिकरैरेतत्संस्थाध्यक्षैस्तदुद्धारार्थोऽयं प्रयत्नोऽङ्गीकृतः । स्वपति-
 संज्ञकैश्च कर्मकरैरप्युपकृतं मन्ये यैर्यादृशतादृशाक्षरैरुल्लिख्यायं मनोरञ्जकं शिल्प-
 शास्त्रीयग्रन्थः संगृहीतः । येनैतादृन्दुरवस्थो ग्रन्थो विदुषामग्रे संस्थाधिपतिभिः
 प्रस्थापितोऽभूत् । तदेतं ग्रन्थमुद्दिधीर्षवः प्राच्यार्वाचीनशिल्पशास्त्रविशारदाः
 पण्डिताः सादरं विलोक्य त्रिचतुराद्यशुद्धिस्पलपरिमार्जनसंसूचनेनाशंतोऽप्येत-
 द्ग्रन्थोद्धारजनितश्रेयोभागिनो भवन्त्विति प्रार्थयन्ते श्रीसाध्विदानन्दचरणकमलयोः—

आनन्दाश्रमस्थप्रधानसंस्कृतग्रन्थावलीसंशोधनकर्ता—
 मारुलकरोपाह्वः शंकरशास्त्री ।



उपौद्घातः ।

-x+x-

अस्ति मानवजातेरुपत्तिशनादेव शिल्पस्य जन्म । विविधपारिस्थितिषु नानाविध-
योजनाभिर्दुःखपारिहारपूर्वकं सुखोत्पादनप्रयत्न एव मनुष्यत्वपशुत्वयोर्विशेषः । न
केवलं जगतो भिन्नभागेषु परमेकस्मिन्भागेऽपि विभिन्नकालेषु, तथा चैकस्मिन्कालेऽपि
पारिस्थितिभेदेषु मनुष्येषु यथा भोगवैचित्र्यं दृश्यते न तथा पशुषु । पूर्वकाले काकवृका-
दयो यथाऽवर्तन्त तथैव सद्यःकालेऽपि वर्तन्ते । आद्भुतदेशस्थिताः काकवृका भरतभूमि-
स्थितेभ्यः काकवृकेभ्योऽसदृशवेषभोगाः । भरतभूमावपि पट्टसु ऋतुषु काकवृकानामेक
स्थितिः । तथा कृतयुगकालीनमनुष्याणां स्थितिः कलियुगकालीनमनुष्याणां स्थितेर्भिन्ना ।
आद्भुतदेशस्थितानां मनुष्याणां भोगवेषादयो भरतभूमिस्थितानां मनुष्याणां भोगवेषेभ्यो
विसदृशाः । भरतभूमावपि ग्रीष्मशरद्वेद्यन्तऋतुषु मनुष्याणां भोगवेषा भिन्नाः । एक-
स्थाने निवसन्तु चैककालीनेषु मनुष्येषु संपन्नविपन्नानां भोगवेषा नैकरूपाः । एष सर्वः
शिल्पस्य प्रभावः । अत एव पराशरादयो महर्षयो मनुष्यसृष्टिं पशुसृष्टेर्भिन्नरूपं
मन्यन्ते । स्मर्यते च भृगुसंहितायाम्—

आसीद्विदं तमोभूतमप्रज्ञातमलक्षणम् ।

अप्रतर्क्यमविज्ञेयं प्रमुसमिव सर्वतः ॥

तस्मिन्विकारः संभूतस्त्वधोगमननामकः ।

यस्मात्सर्वं च संजातं चराचरमिदं जगत् ॥ इति ।

पराशरीयकृपा—

कालद्रव्यगुणैस्तस्माद्विविधः प्रतिमंत्रमः ।

आद्यन्तु महतः सर्गो गुणैवपम्पमात्मनः ॥

द्वितीयस्त्वहमः सर्गो ज्ञानद्रव्यक्रियात्मकः ।

भूतमर्गन्तृतीयश्च तन्मात्रो द्रव्यशक्तिमान् ॥

चतुर्थं ऐन्द्रियः सर्गो यन्तु ज्ञानक्रियात्मकः ।

वैशारिको देवमर्गः पञ्चमो मन्मथं मनः ॥

षष्ठन्तु तममः सर्गो यन्त्वबुद्धिकृत्नः सदा ।

ऊर्ध्वग्योतः सप्तमन्तु पद्भिवन्तधुपां चयः ॥

निरक्षामष्टमः सर्गो योऽष्टाविंशतिधा मृतः ।

अर्वाच्योत्तमन्तु नवमः केन्द्रेणविधो नृणाम् ॥ इति ।

अस्य जगत उत्पत्ते प्रागिद विश्व तम प्रायमप्रज्ञातमलक्षण सर्वत प्रसुप्तमिव शान्तमासीत् । तन्मिभन्वितार समूत । अस्य विकारस्य चाधोगमन (गुरुत्व) नाम । अस्याऽऽर्पणात्सर्वं वस्तुजातमधो गच्छति तन्मास्तोऽधोगमननाम्ना ज्ञायते । पदार्थानामध पतनकारणत्वात्स गुरुत्वमित्यप्यभिधीयते ।

अस्य विकारस्य प्रादुर्भावक्षणादेव कालो गण्यते । विष्णोरज्ञत्या प्रवर्तमानस्याद्य ब्रह्मण इति । दिगपि तदनुसारेण ज्ञायते । श्रूयते च—

दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीनीर्दशोदीचीर्दशोर्वा , इति । एव सर्वा दिशोपदि शम्बोविन्दुसापेक्षतयैव ज्ञायन्ते । महदल्पादिगुणा अपि तस्याऽऽर्पणाद्धनीभूतस्य तत्त्वम्याधिकन्यूनपरिमाणतया भीयन्ते । तारतम्येनानुभूयन्ते च । द्र यज्ञानत्रिधासु चैकं काधिकतया पञ्च महाभूतानि, पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, पञ्चगुणग्रहणसमर्थं मनश्च प्रादुर्भूतम् । भूतानि द्रव्यविशेषात्, इन्द्रियाणि त्रिधाविशेषात्, मनश्च ज्ञानविशेषात्, इति । भूता दीना समिश्रणेन साशनानशना सृष्टिर्जाता । तथा च श्रूयते पुरुषसूक्ते—

तस्माद्विश्व व्य(तो विष्वङ्)कामत्साशनानशने अभि, इति । तयो साशनपदार्था स्त्रोतोमेदतस्त्रिविवा । ऊर्ध्वस्त्रोतसस्तिर्यक्स्त्रोतसश्चार्वाक्स्त्रोतस इति । ऊर्ध्वस्त्रोतसा वनस्पत्योपधिल्लतादय षट्प्रकारा भवन्ति । तिर्यक्स्त्रोतसा च पशुपक्षीमत्स्यादयोऽष्टाविं शतिप्रकारा । अर्वाक्स्त्रोतसस्तु केवल एक एव प्रकारो नृसर्पक । अर्वाक्स्त्रोतस एव क्वचिद् नमूला इत्यपि कथ्यन्ते । इत्थ विकारप्रादुर्भावात्परम्परया चराचरा तिमजाऽविला सृष्टिरुत्क्रान्ता । मनुष्याणामुत्क्रान्तेरनुसारेण शिल्पस्याप्युत्क्रान्तिरिति ।

मनुष्यशब्दे मनस —विचारशक्ते —उप्य—वसतियोग्य स्थानमिति निरुच्यते । शिल्पशब्दस्तु पुन शिल्प समाधौ, इति धाताभनस समाधानकारक वस्तुधातमिति उत्पद्यते । स्मर्यते च भृगुसहितायाम्—

नानाविधाना वस्तूना यन्त्राणा वरपसपदाम् ।

गतूना साधनाना च वास्तूना शिल्पसंज्ञिनम्, इति ।

शिल्पे नानावि शान्तपानान्निग्रामशुद्धाच्छान्तान्निर्मर्यस्य वस्तुजातस्य समग्रो भवतीति भृगुसहितायाम् । श्रूयते च—

यत्ते शिल्प रुदयप रोचनावद् ।

इन्द्रियावत्पुष्य त्रिभातु ॥

यस्मिन्तुर्ग्या अर्पिता सप्त साङ्गम् ।

तस्मिन्नाज्ञानमिति त्रयंनम् ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां कश्यपस्य प्राकारे राज्ञ आश्रयो याचितः । एवं शिल्पं जगतः प्रारम्भत उत्पन्नं दृश्यते । विद्यमानग्रन्थास्तु कादा केन वा ग्रथिता इति स्पष्टं न ज्ञायते । कश्यपसंहिता तु भगवता कश्यपेन स्वपुत्राय नैष्ठुवय उपदिष्टा भवति ।

भारतवर्षीयाणां धर्मादयः सर्वे पुरुषार्थाः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्ताः । श्रुतिषु सर्वेषां शास्त्राणां मूलम् । स्मृतिषु तस्य विन्तारः । पुराणेषु कथोपकथादृष्टान्तैस्तस्य विशदीकरणं भवति । उक्तं च—

‘ इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ’ इति ।

वैदिकमेकं सूक्तं स्मृतिषु प्रकरणरूपमेति । तच्च पुराणेषु ग्रन्थतामायाति । मद्याः प्रवाह इव शास्त्रं विस्तरमुपैति ज्ञानसागरे चःलीयते । शिल्पसंहितायां दश शास्त्राणि द्वात्रिंशद्विधाश्चतुष्पाष्टिश्च कला भवन्ति । तेषां शास्त्राणां श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तत्वं स्वल्पेन स्पष्टी क्रियते । तद्यथा सौरसूक्ते—

१ कृपिशास्त्रम्—शुकेषु मे हारिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।

अतो(पो) हारिद्रवेषु मे हारिमाणं निदध्मसि ॥ इति ।

हे सूर्य मम निःश्वासतो निःसृतं हारिमाणसंज्ञकं वायुं त्वं शुकेषु (वृक्षेषु) च रोपणाकासु (लतासु) च दध्मसि (निदध्मसि) । इत्थं मम हारिमाणेन त्वं वनस्पतीनां हारितद्रव्ययुक्तान्करोषि । वनस्पतिषु यद्धारितं द्रव्यं दृश्यते तस्मूर्त्यप्रकारेण हारिमाणवायुतः संभवति । हारितद्रव्यस्योत्पत्तिसामर्थ्यास्त वायुर्हारिमाणं (हरितीकुर्वाणः) इति उच्यते—

(२) शुनं नः फाला विकृषन्तु भूमिम् ।

शुनं किनाशा अभियन्तु वाहैः ॥

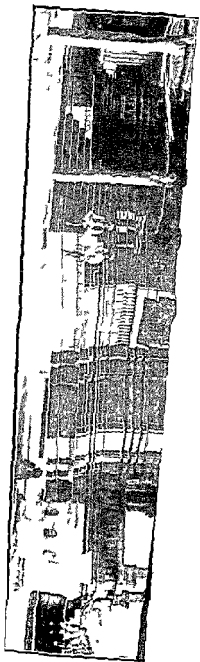
शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः ।

शुनासीराः शुनमम्मासु घत्तम् ॥ (ऋ० ४ । १७ । ८) ।

यजुर्वेदे चापर्ववेदे च समानार्थको मन्त्रो लभ्यते । फाला अस्माकं भूमिं सुकर्षन्तु, कृपावला बलीवर्दाननुयान्तु, मेषा मधुराणि पयोसि वर्षन्तु, अस्मासु धनधान्यसमृद्धिर्भवतु ।

(३) अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टयः ।

आ त्वेषमुत्र अव ईमहे वयम् ॥



ते स्वानिनो रुद्रिया वर्षनिर्णिज ।

सिंहा न हेपकृतव सुदानव ॥ (ऋ० ३ । २६ । ९) ।

ग्रीष्मे सूर्यस्य प्रखरकिरणैस्तसा वायव सर्वं लघुवस्तु हिमालयादिशीत प्रदेशे नयन्ति । ते मेघा - यत्र गर्जनतो भीषणा जलवर्षावसमर्था वायुभिरक्लिप्यन्ते । वयं च तन्मे ध्वष्टित पुष्पफलजलसमृद्धिं प्राप्नुवाम । इत्यादिषु श्रुतिवाक्येषु कृपित्वोरुपाता भवति । एवमन्येषामपि शास्त्राणा ज्ञातव्यम् ।

२ जलशास्त्रम्—वातत्वित्पो नरतो वर्षनिर्णिजो यमा इव सुसहस्र सुपेशस ।

पिशङ्गाश्वा अरणाश्वा अरेपस प्रवक्षसो महिना शौरिवोरव ॥

(ऋ० ९ । ९७ । ४) ।

जलवर्षणसमर्था कृष्णवर्णा वायुना नीयमाना केचन पिशङ्गरङ्गा केचन रुणरङ्गा अश्वारूढा इव शौरिव दानशूरा भवन्ति । यथा द्यौः सर्वत्र प्रकाशं ददाति तथा मेघा सर्वत्र जलमिति ।

(२) या आपो दिव्या उत वा खवन्ती खनित्रिमा उत वा या स्वयन्ता ।

समुद्रार्था या शुचय पावनास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥

(ऋ० ७ । ४९ । २)

या आपो दिव्या दिवश्च्युता वा या भूमौ स्वत स्वतयो या रूनिषु लब्धा वा भू पृष्ठे नि सरन्त्यन्ता सर्वा समुद्रमेव गच्छन्ति । ता आप भव्यशुद्धा अन्यपदार्थांश्शुद्धान्कुर्वन्ति । ता मा म्रोतार रक्षन्तु ।

(३) श न आपो धन्वन्या शमु सन्त्वनूप्या ।

श न खनित्रिमा आप शमु या कुम्भ आमृता ॥

शिवा न सन्तु वार्षिणी ॥ अथर्व (१ । ६ । ४) ।

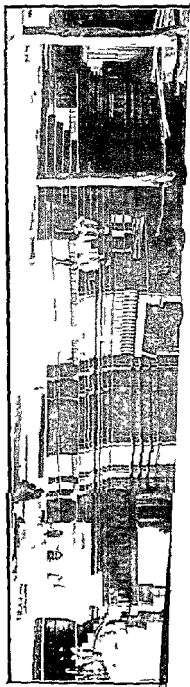
मरुदेशाभ्यन्ता बहून्नेशस्था वा वर्षेषु स्थिता वा कुम्भेषु गृह्णीता वा पृष्ठेषु नभस्य पतिता वा सर्वा आपो न वरवाणाय भवन्तु ।

३ त्रिनिशाग्रम्—अगम्य गनमान रानिरे प्रनामपत्य वगमिच्छमान ।

उभाकर्णाशृणिरम पुषोप सत्या त्वेव्वाशिष आजगाम ॥

(ऋ० १ । १७९ । ६)

धनशान्यपुत्रादिषु मिच्छप्रगम्यो यमुधा रश्मिरेष्वान हास्तिद्रुपान्यनस्पतिरुत्त द्रुपान्यशुभशान्यपुषोप । तेन मप्येषु भिग वीर्नि च प्राप । त्रिनिशो विविध यन्तु-शान्य वीर्नि च मशान्यतिनि ।



(२) मल्ल त्वष्टा वज्रमतसदायसम् । (ऋ० १० । ४८ । ३)

इन्द्र कथयति-मदर्थं त्वष्टाऽयोलोहम्य वज्रं चकारेति । ' पहार ' इति रयातमृजु-
लोहित वज्रं भवेत् । तनेन्द्रेण गिरयो विदीर्णास्तेषामुदरे स्थिता आप स्रोतोरूपेण
मुक्ताश्च ।

४ नौकाशास्त्रम् यमेन तत परिधिं वयन्तोऽप्सरस उषसेदुर्वासिष्ठा (ऋ० ७ । ३ । १९)

कर्णधारम्य वसो स्थिता अप्सु सचरन्त्यो नौका धीवरेण म्यापित जालमाजग्मु ।
मत्स्यान्नापयन्त्य इतमृततो भ्रमन्त्यो नौका जालमुपससर्षु (स्यु) ।

(२) सुत्रामाण पृथिवीं धामनेहस सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ।

द्वीं नाथ स्वरित्रामनागसमस्तवन्तीमास्हेमा स्वन्तये ॥

ऋ० १० । ६३ । १०

घातापी (शिड इति महाराष्ट्रीयभाषाया रयात) युक्तामाकाशमिव मनोहरा,
विस्तारवती, आरित्रे (वल्ले इति महाराष्ट्रभाषाया रयात) प्रचोदिता, जलमस्तवन्ती
नौका वय स्वकल्याणार्थमारोहाम ।

५ रथशास्त्रम्-(१) म्थिरा व सन्तु नेमयो रथा अक्षास एषाम् ।

सुसम्कृता अभीशव ॥ ऋ० १ । ३८ । १२ ॥

युष्माक रथानामश्वाश्चक्राणा नेमयश्च स्थिरा सन्तु । अभीशवो वाजिरश्मयश्चोत्तमा
सस्कारयुक्ता भवन्तु ।

(२) रथ ये चक्रु सुदृढ सुचेतसो विह्वरन्त मनसस्परिध्यया ॥

ऋ० ३ । ७ । २ । २८

यावश्चिनीकुमारौ म्वञ्जुक्षिसामर्थ्यान्सुन्दर यथेष्टगमनसमर्थ रथ चक्रु । तम्म रथाय
बलयाकृतीनि चक्राणि युयुजतु ।

१ विमानशास्त्रम्-मित्रं दुवे पूत दक्ष वरणं च रिपादसम् । धिव घृताची साधन्ताम् ।
(ऋग्वेद)

घृताच्या घृतसग्रहणयोऽये कुम्भे मिश्रश्च वरणश्च द्वौ देवौ तेजोयुक्तौ पत्नर्यौ
जायेते । तयोर्मित्रं पूतो दक्षश्च भवति वरणन्तु रिपादा नीचघातुभक्षणकर्ता भवति ।
विद्युतो धनऋणमज्ञातौ द्वौ प्रकारौ । तयोर्धनसज्ञको मित्र इति ऋणसज्ञको वरण इति
प्रकीर्त्यते । मित्रावरणाभ्या जलम्य प्राणोदानकायुषु पृथक्करण भवति ।

(२) आविद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कैरथेमिषांत वृष्टिमद्भिरश्वपणैः ॥ ऋ०

विद्युता संपादितेन 'उदान' नाम्ना वायुना पूरितैरर्कफलाकृतिभिर्भानैः कृतेषु रथेषु स्थित्वा सूर्यं पर्णरूपैरश्वैरधरुर्ध्वगामिभिरायात ।

७ वास्तुशास्त्रम्—इहैव ध्रुवां निमिनोमि शालाम् । क्षेमे तिष्ठतु घृतमुत्तमाणा ।
अश्रावती गोमती सूनृतावती । उच्छ्रयस्व महते सौभगाय ।

अस्मिन्म्यले स्वीयां शालां करोमि । सा मम वल्याणं ददातु । तस्यामश्वा गावो बालकाश्च महदैश्वर्याय भवन्तु ।

८ प्राकारशास्त्रम्—यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावद् । इन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु ॥
यस्मिन्सूर्या अर्पिताः सप्त साकम् । तस्मिन् राजानमधिभिश्रयै नम् ॥
तैत्तिरीयसंहिता ।

हे कश्यप यस्त्वया निर्मितं सुन्दरं बालिष्ठं विमृतं तेजोयुक्तं च शिल्पं प्राकारः स्तस्मिन्नमुं राजानमाश्रयं यच्छेति ।

कश्यपेन निर्मिते दुर्गे क्वचे वा राजाऽऽश्रयमिच्छति । तस्य मन्त्रिण इयं प्रार्थना ।

९ नगररचनाशास्त्रम्—ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवीं संचरन्ति ।
ते मा जुपन्ता पथमा घृतेन यथा कृत्वा धनमाहराणि ॥
अथर्व ३ । १९ । २

पृथ्वीजलवायुषु त्रिषु भुवनेषु ये रथममनयोग्याः पन्थानः सन्ति ते मां तर्पयन्तु ।
प्रथविक्रययोग्यान्घृतपथआदिप्रदार्थान्वत्स्वाऽहं धनं संपादयामि ।

(२) समानीय आरूनिः समाना हृदयानि षः ।

ममानमग्नौ वो मनो यथा षः मुमहासति ॥

युष्माकं हृदयानि, शरीरगणि, मनामि वैररूपानि मन्तु । तेन सूर्यं परम्परं भाव-
यन्तः क्षेममवाप्स्यथ । आचारविचारव्यवहारेषु ये ममाः मन्ति तेषां संगतिः सुखाय
भवतीति ।

१० यन्त्रशास्त्रम्—तक्षन्नेनं कामदुषाम् । अरण्येद०

दिशस्पृष्टा यत्तदिति तत्तन्माभादितुं मर्षा धेनुं निर्मयुः । अनेन कामधेनुतादा
प्रसिद्धं सिद्धिन्महायन्त्रं भवतीति सर्वयामि । विशेषतस्तक्षणाग्नौः प्रयोगात्तद्विभवत्वं
छश्येन ।

(२) पुनर्ये चक्रुः पितरो युवानाः सनायूषेव जरणा शयानाः ।

ये शिल्पिनो जरया जर्जरीकृतान्त्वपितृन्पुनर्यौवनसपत्नाश्चक्रुः । विकलस्थितिं प्राप्ता
नीन्द्रियाणि कृत्रिममायनैः पुनः कर्मक्षमाणि कृतानीत्यर्थः ।

(३) त्वष्टा दुहित्रे बहतु कृणोति । इतीदं विद्यं भुवनं समेति ।

त्वष्टा म्वदुहितरं तापं दद्यात् सूर्यं तसित्वा लयीयासमभरोत् । तथाऽपि सूर्यं
सकलं विश्वं स्ववशं वर्तयति ।

श्रुतिषु त्वष्टा, ऋषु, नासत्यादीनां तत्पूर्वमालीनानां शिल्पिणां कर्माणि तु अनद्य-
तनप्रयोगेण वर्णितानि भवन्ति । कश्यप, अगस्त्य, कसिष्ठप्रभृतयस्तत्कालीनशिल्पज्ञाना-
कार्याणि वर्तमानप्रयोगेण वर्णितानि सन्ति । यथा धर्मशास्त्रे मनुयाज्ञवल्क्यादयो धर्म-
स्मृतिकाराः सन्ति तथा शिल्पशास्त्रे भृवाद्योऽष्टादश शिल्पमृत्तिकारा भवन्ति ।
उक्तं च—

भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्च विश्वकर्मा मयन्तथा ।

नारदो नमजिचैव विशालाक्ष पुरन्दर ॥

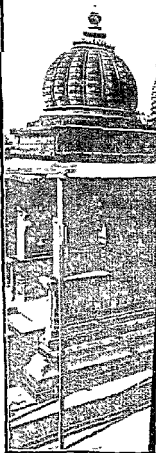
ब्रह्मा कुमारो नन्दीश शौनसो भर्ग एव च ।

वामुदेवोऽनिरुद्धश्च तथा शुभ्रबृहस्पति ॥

अष्टादशैते विश्वयाता शिल्पशास्त्रोपदेशकाः ॥

(मत्स्यपुराण अ० २९२)

भरतवासियानामध्ययनपद्धतिषु कण्टज्ञानस्य प्राधान्यम् । तेषामनेका ग्रन्थाः मुखो
द्रता भवन्ति । अध्ययनकाले किमपि ज्ञानम्यापूर्वं मनोहारि वाक्यादि शिष्यैः सूत्ररूपेण
संगृहीतम् । तैश्च पुनरभ्यापनप्रसङ्गेन स्वसूत्राणां भाष्यरूपेण शिष्याणां ग्रहणसामर्थ्यानु-
रूपो विस्तारः कृतः । एव प्रायशोऽस्तिलशास्त्रजातः सूत्रभाष्यरूपेण सांप्रतं लभ्यते ।
तत्तद्देशोत्पन्नान्धनवान्यधातुपापाणाद्विषयार्थानुपयुक्तानां शिल्पज्ञानं स्वप्रचरानष्टादशभिः
सहिताभिः सकुलीकृतवन्तः । भरतखण्डन्याष्टादशभागानां परिमितिः शिल्पग्रन्थानुसार-
ेणात्र कोष्ठे संगृहीता गिज्ञासूत्रा परिचयार्थं विद्यन्ते । अष्टादशसु मयाऽद्यतावत्सिद्ध-
सहिता उपलब्धाः । ताम्बु कश्यपभृगुमधविरचिता एतच्छिल्पमहिताग्रयानुसारेण
वद्वाना नाशिकक्षेत्रम्याना त्रयाणां देवालयानां उद्याचिप्राणि सनिहितानि सन्ति ।
कश्यपमहिता हिमाद्रिविन्ध्ययोरन्तरं उपयुज्यते । भृगुमहिता विन्ध्यादक्षिणतः कृष्णातु-
ङ्गभद्रापर्यन्तम् । बुद्धभद्रादक्षिणतः आसेतु मयसहितायाः प्रचारः । भरतखण्डन्यैते त्रयो
मुख्या विभागा एतामिन्न प्रमुक्ता महिताश्च । इतरासां सहितानामपि एतादृश एव



भयसंहितामनुसृत्यावस्थितं

।भित्तत्वानुसारेण

।ग्रन्थाः । तेषां

नाम्ना सूत्रधारेण

रचितो ' वास्तु-

गतं ग्रन्थं लिखितं

पण्डितानाम्पः सूत्र-
ग्रन्थादीन्ग्रन्थान्त्र-

परतन्त्राण्यो ग्रन्थः

श्रेयिता ज्ञायन्ते ।
।। समीपे सर्वत्र
इतपरम्परालोपाच्च
ग्रन्थनादपि केचि-

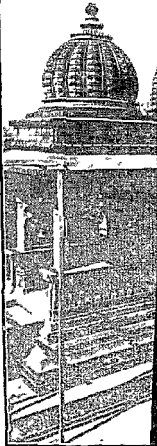
पते नन्दशब्दस्य
।। भगवतः कश्य-
मतिः । भगवतः
।। परस्य श्रुतिष्वपि
यामि ।

मीराष्ट्र, मालवदे-
वां सर्वेषामुपयोगः
वदलस्यलनिर्णयो

संबन्ध म्याद् । एते त्रयो भागा सात्त्विकराजसतामसनाभि प्रसिद्धा । शिल्परत्न
काराणामपि समतये तत् । यथा च—

हिमाद्रिकन्ययोरन्तर्गतो देशस्तु भारत ।
सौऽपि देशस्त्रिधा भिन्नस्तद्देशमवैर्गुणै ॥
यथैव देहिना देहो वातपित्तकफात्मक ।
तथैवेद जगत्सर्वं विज्ञेय त्रिगुणात्मकम् ॥
त्रियुग तत्रिवर्णं च त्रिचक्रं च क्रमात्स्मृतम् ।
हिमवद्विन् यदोर्मय सात्त्विकं भूतलं स्मृतम् ॥
विन् यदशलादिकृष्णान्तं राजसं परिकीर्तितम् ।
पुन कृष्णादिकन्यान्तं तामसं भूतलं भवेत् ॥
नागर सात्त्विको देशो द्राविडो राजसो भवेत् ।
वेसरस्तामसो देश नमेण परिकीर्तिता ॥ (शिल्परत्न अ० १६)
कलि शयानो भवति सनहानस्तु ह्यपर ।
उत्तिष्ठन्नेता भवति कृत सपद्यते चरन् ॥ (ऐतरेयब्राह्मणम्)

भरतवर्षं वृत्रजेताद्वापरेषु त्रिषु युगेषु समुत्पन्नम् । कृतयुगे तु प्रथमं कृष्णाया दासि
णमागो घराम्बरूपता गत । नूतनो र्जनीभूतोऽपि भूभागोऽतीव कश्चल आसीत् । प्रथम
मेव घनीभूतत्वाच्छायायुक्तोऽथ भूभाग । तस्मात्स ' वेसर ' सरणशील ' तामस
तम मपन्न इति वक्ष्यते । त्रेतायुगे च बहुम्यो ज्वालामुसिम्यो नि मृतादद्रव्यरूपापा
णादिरसाद्विन् यात्कृष्णपर्यन्तो भूभाग सनात । अस्मिन्मागे रनोरूपद्रव्यम्य च
समृद्धि । तस्मादपि भूभागो द्रवीभूतत्वाद्द्राविड इति रजोधारणाद्रानम इति च स्मर्यते ।
अनन्तर द्वापरयुगे विन् यदहिमालययोर्मयगतो भूप्रदेश समुद्रतलाद्द्रुत्थित । अस्मिन्प्रदेशे
दित्यासु सस्त्वानामवशेषो लभ्यन्ते । सस्त्ववशेषादयं भाग सात्त्विक , नगरस्थापनायो
न्यत्वाप्रागार , गुह्योत्पादकवृत्तिसमवासात् इति च वर्त्तन्ते । अनन्तर कर्त्तुं युगे
भरतभूमिं मुष्ठा भवति । एतेषां चतुर्णां युगानां पुनरपि त्रीणि त्रीणि चक्राणि भवन्ति ।
एषा भूभागानां सामान्यवर्णा अपि भिन्ना मन्ति । सात्त्विकप्रदेशे चेतनप्राय , राजसो
स्नेहितकृष्ण , तामसान् पीतचेतो भवति । कृतयुगे रजनपत्र , घातुत्पत्र , पापणचक्र
भेदि त्रीणि चक्राणि । त्रेयसा रथचक्र , तीक्ष्णचक्र मृत्तचक्र भेदि त्रीणि चक्राणि ।



मयसंहितामनुस्मृत्यावस्थितम्

।भित्तवानुसारेण

।ग्रन्था. । तेषा

नाम्ना सूत्रधारेण

रचितो ' वास्तु

।।नं ग्रन्थं लिखि

पण्डितान्तर्य. सूत्र-
गणनादीन्ग्रन्थान्ग्र-

वरत्नास्यो ग्रन्थः

वेसिता ज्ञायन्ते ।
।। समीपे सर्वत्र
।।नपरम्भगलोपाद्य
।।नभनाडपि केचि-

।।ते नन्दशब्दस्य
।। भगवत कश्य-
।। मति । भगवत
।। यपम्य श्रुतिष्वपि
।। यामि ।

सीराष्ट, मालवेदे-
।। पा सर्वेषामुपयोगः
।। कालस्थलनिर्णयो

तस्मात्तद्देशयोग्या शिल्परचनाऽपि भिन्ना भवितुमर्हति । परिस्थितिभिन्नत्वानुसारेण भारतीयसंस्कृते सर्वेषां भागानामष्टादशधा विभागः ।

सहितीकरणान्तर शिल्पविषये ये ग्रन्था जातास्ते शिल्पस्य पुराणग्रन्थाः । तेषां मुख्यानां नामान्यथो लिखितानि सन्ति ।

१ ख्रिस्ताब्दस्यैकादशे शतके भोजनृपते सनिधौ वसता समरङ्गणनाम्ना सूत्रधारेण रचित ' समरङ्गणसूत्रधार ' ।

२ ख्रिस्ताब्दस्य द्वादशे शतके पँढणस्थितेन सुखानन्दयतिवयेण विरचितो ' वास्तुशास्त्र ' नामा ग्रन्थः ।

३ ख्रिस्ताब्दस्य द्वादशे शतके कोऽपि ' सूत्रधार ' शिल्पदीपकनामान् ग्रन्थं लिखितवान् ।

४ ख्रिस्ताब्दस्य पञ्चदशे शतके मेवाडदेशे कुम्भे राज्यं शासितारि मण्डनारव्य सूत्रधार ' राजबल्लभ, प्रासादम डन, वास्तुमण्डन, रूपमण्डन, कोठण्डमण्डनादीन्ग्रन्थान् ग्रथितवान् ।

५ ख्रिस्ताब्दस्य षोडशे शतके ' सुमार ' नामवेन शिल्पज्ञेन शिल्परत्नारयो ग्रन्थं कृतः ।

६ अन्येऽपि बहवश्चतु शतसंख्यादेशीया ग्रन्थाः अस्मिन्विषये लिखिता ज्ञायन्ते । इमे ग्रन्थाः शिल्पि, सूत्रधार, राजधर, स्वपतिनामधारिणा कर्मकाराणां समीपे सर्वत्र विकीर्णा लभ्यन्ते । कर्मकाराणां गीर्वाणभाषानैपुण्याभावत्पठनपाठनपरम्परालोपाच्च विद्यमानेषु शिल्पग्रन्थेषु बहवोऽनुद्भूतप्रचारा दृश्यन्ते । पद्यरचनानियमबन्धनादपि केषुचिद्दोषा जाताः । केषुचित्तु पुनर्लेखकप्रमादादपि सम्भवन्ति ।

अयं कश्यपसहिताग्रन्थो नन्दभूपतीनां बाल्यान्तरं जातो दृश्यते नन्दशब्दस्य नववाचकप्रयोगेण । भृगुसहितायां नन्दानामुल्लेखो नास्ति तथाऽपि तस्यां भगवतः कश्यपस्य सन्मानपुरसरेणोल्लेखेन भृगुसहिता कश्यपादनन्तरं जातेति मे मतिः । भगवतः कश्यपस्य शिल्पप्रभावेणैव वसुधा ' काश्यपी ' इति स्मर्यते । कश्यपस्य श्रुतिष्वपि शिल्पज्ञ इति ख्यातिः । तस्मात्कश्यपः प्राचीनतमः शिल्पज्ञ इति तर्कयामि ।

कश्यपसहितायां ग्रन्थो मद्राससंस्कृतपुस्तकालये लभ्यते । गुर्जर, सौराष्ट्र, मालवदेशेष्वपि कर्मकाराणां समीपेऽस्य खण्डा लब्धाः । अस्मिन्मुद्रणे तेषां सर्वेषामुपयोगं कृतः । तस्मात्कश्चिद्द्विस्तिरापि मज्जाताः । भारतवासीयानां ग्रन्थानां कालम्परनिर्णयो

तस्मात्तत्तद्देशयोग्या शिल्परचनाऽपि भिन्ना भवितुमर्हति । परिस्थितिभिन्नत्वानुसारेण भारतीयसंस्कृते सर्वेषां भागानामष्टादशा विभाग ।

संहिताकरणादनन्तर शिल्पविषये ये ग्रन्था जातास्ते शिल्पस्य पुराणग्रन्था । तेषां मुख्यानां नामान्यथो लिखितानि सन्ति ।

१ विस्ताह्नम्यैकादशे शतके भोजनृपते सवित्रो वसता समरङ्गणनाम्ना सूत्रप्रारेण रचित ' समरङ्गणसूत्रधार ' ।

२ विस्ताह्नस्य द्वादशे शतके पैठणस्थिनेन सुखानन्दयतिवेषेण विरचितो ' वास्तुशास्त्र ' नामा ग्रन्थ ।

३ विस्ताह्नस्य द्वादशे शतके कौऽपि ' सूत्रधार ' शिल्पदीपकनामान ग्रन्थ लिखितवान् ।

४ विस्ताह्नस्य पञ्चदशे शतके मेवाडदेशे कुम्भे राज्य शासितारि मण्डनारुद्य सूत्रधार ' राजवल्लभ, प्रासादम डन, वास्तुमण्डन, रूपमण्डन, कोटण्डमण्डनादीन्ग्रन्थान्ग्रथितवान् ।

५ विस्ताह्नस्य षोडशे शतके ' जुमार ' नामनेन शिल्पज्ञेन शिल्परत्नारयो ग्रन्थ कृत ।

६ अन्येऽपि बहवश्चतु शतसख्यादेशीया ग्रन्था अस्मिन्विषये लिखिता ज्ञायन्ते । इमे ग्रन्था शिल्पि, सूत्रधार, गजधर,स्थपतिनामधारिणा कर्मकाराणां समीपे सर्वत्र विकीर्णा लभ्यन्ते । कर्मकाराणां गीर्वाणभाषानैपुण्याभावान्त्पठनपाठनपरम्पगलोपाच्च विद्यमानेषु शिल्पग्रन्थेषु बहवोऽशुद्धप्रचारा दृश्यन्ते । पद्यरचनानिपमबन्धनादपि केषि ह्येषा जाता । केषित्तु पुनर्लेखनप्रमादादपि सम्भवन्ति ।

अयं कश्यपसंहिताग्रन्थो मन्दिभूपतीना कालादनन्तर जातो दृश्यते नन्दाशब्दस्य नववाचकप्रयोगेण ' भृगुसंहितायां नन्दानामुल्लेखो नास्ति तथाऽपि तस्या भगवत कश्यपस्य सन्मानपुर सरेणोल्लेखेन भृगुसंहिता कश्यपादनन्तर जातेति मे गति । भगवत कश्यपस्य शिल्पप्रभावोपेय वसुधा ' काश्यपा ' इति स्मर्यते । कश्यपस्य श्रुतिष्वपि शिल्पज्ञ इति ख्याति । तस्मात्कश्यप प्राचीनतम शिल्पज्ञ इति तर्जयामि ।

कश्यपसंहितायां ग्रन्थो मद्राससंस्कृतपुस्तकालये लभ्यते । गुर्जर, सौराष्ट्र, मालवदेशेष्वपि कर्मकाराणां समीपेऽस्य खण्डा लब्धा । अस्मिन्मुद्रणे तेषां सर्वेषामुपयोगेन । तस्मात्कश्चिद्द्विरुक्तिरपि सजाता । भारतवासिंयानां ग्रन्थानां ज्ञान्मन्निर्णयो

दुष्करः । स्वविषयं यद्यदुपलब्ध तत्सर्वमकञ्च मगृह्य लिख्यते कर्मसौकर्यार्थम् । काला-
न्तरेण पुनर्लेखनप्रसङ्गे तन्मूर्धं तस्मिन्ग्रन्थे ममाविष्ट भविष्यति । एवं बहुशोऽनेकमत-
मतान्नराणां संग्रह एकस्मिन्ग्रन्थे लभ्यते । क्वचित्स्थले जीर्णो मूलग्रन्थः पुनर्लिखिता
द्वितीयावृत्तिः . सद्यो लिखित्वा तृतीयावृत्तिरपि वा अन्यस्माद्ग्रन्थादुद्धृतं पत्रस्यैकपार्थं
लिखितं तद्द्वितीयलेखने ग्रन्थे ममाविष्टं. तृतीयलेखने त्वन्यदपि नूतनं मिश्रितं दृष्टम् ।
इतरेषामपि ग्रन्थानामेवं स्याद्वा न वा । इति कालस्थलनिर्णये दुस्तत्पत्तिः । ।

आनन्दाश्रमसंस्थायाश्चालकानामाश्रयमन्तरेणायं ग्रन्थो मुद्रितुं दुष्करः । मुद्रणं तु
केवलं द्रव्यसान्ध्यम् । श्रीमत्स्वत्योः संयोगो दुर्लभः । भगवतो महेश्वरस्य कृपाप्रसादा-
दयमाश्रयो लब्ध इति । अन्येऽपि शिल्पग्रन्था एवमेव मुद्रिता. सन्तु भारतवासीयानां
शिल्पग्वनार्कशास्त्रं प्रसूती कुर्वन्तु इति प्रार्थय ।

नाशीक

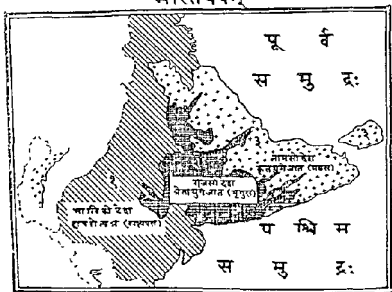
माघ व ॥ १४ गुरुवामरे

नालिवाहनशुद्धाहाः १८४७

वधेकुलंत्पनां विनायकसुनुः

कृष्णशर्मा शिल्पकलाविधिः ।

भारतवर्षम्



ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः ।

काश्यपशिल्पम् ।

प्रथमः पटलः ।

महादेवं शशिधरं सर्वलोकैकनायकम् ।
माहेन्द्रमध्यगं शान्तं पार्वतीसहितं परम् ॥ १ ॥
देवदानवासिद्धयैः सेवितं सुरपूजितम् ।
प्रणम्य देवचरणमेवं ब्रूयात्स काश्यपः ॥ २ ॥
शुचेत्परमसद्भावं मसन्ना(ङ्ग)त्सृष्टिकारणम् ।
जगतामभिवृद्धयर्थं योगिनामुपकारकम् ॥ ३ ॥
देवानां च हितार्थाय शिवज्ञानं परं महत् ।
महार्थमल्पग्रन्थं च कर्पणाद्यर्चनान्तकम् ॥ ४ ॥
अंशुमन्तमहातन्त्राच्चयोक्तं हि पुरार्थकम् ।
तन्त्रं तद्वच(द) देवानां रुद्राणामधिकारिणाम् ॥ ५ ॥
अस्याद्युष्यादिधर्माणां नराणां त्वधिकारिणाम् ।
अनुग्रहार्थं त्रेतेषां संक्षेपाद्दद मे प्रभो ॥ ६ ॥
साधु साधु महाविप्र यत्त्वया परिचोदितम् ।
दुर्लभं तदहं वक्ष्ये शृणु चैकाग्रमानसः ॥ ७ ॥
जुष्यासादिपिप्सासा नापमासेत्से जुषाः ।
दक्षिणे चाश्वयुङ्मासः श्रावणः कार्तिकस्तथा ॥ ८ ॥
पूजिताः कर्पणादीनां शेषमासा विवर्जिताः ।
पौष्णादित्यमघास्वातीसावित्रत्वाष्टमैत्रकम् ॥ ९ ॥
श्रवणेनामजाशस्तशस्तिप्यान्वि च कर्तव्यम् ।
(स)दने पूजिताः सत्तापं (तास्ताराः) प्रतिपत्पष्टि सप्तमी ॥१०॥
तृतीया पञ्चमी चैव द्वितीया च त्रयोदशी ।
दशमी तिथयः शस्ताः शुक्लपक्षे विशेषतः ॥ ११ ॥
प्रतिपत्पूर्णिमासी च द्वितीया पञ्चमी तथा ।
द्वितीया मध्यमा ख्याता कृष्णपक्षे विशेषतः ॥ १२ ॥

पट्टी च दशमी कुम्भे कनिष्ठाऽऽद्या निगृह्यते ।
 सितसौम्यां शशी जीवः परं श्रेष्ठतमाः स्मृताः ॥ १३ ॥
 तोषामंशोदयो होरा द्रेक्काणश्चैव दर्शिताः ।
 शुभदा इति विज्ञेयास्तत्र राशुदयं विना ॥ १४ ॥
 मेघकर्कटकं तौलि मकरं धनुषीति(च धनुर्वि)ना ।
 शेरराशुदयाः शस्ताः सर्वसंपत्समृद्धिदाः ॥ १५ ॥
 उच्चस्थानगतश्चन्द्रः सौख्यो वित्तगतस्तथा ।
 शत्रुक्षेत्रगतश्चन्द्रो नीचस्थोऽपि धनक्षयम् ॥ १६ ॥
 भौमादित्याविन्दुराहू शौरिर्वा लग्नांस्थिताः ।
 आयुष्यं धनधान्यं च कर्तुर्नश्वेन्न संशयः ॥ १७ ॥
 धनस्थानगताः क्रूरा धनधान्यविनाशनाः ।
 तत्रैव चन्द्रसंयुक्ता धनधान्यविवर्धनाः ॥ १८ ॥
 भ्रातृस्थानगताः सर्वे सर्वसंपत्समृद्धिदाः ।
 बन्धुस्थानगताः पापाः सर्वदुःखभयावहाः ॥ १९ ॥
 पुत्रस्थानगताः क्रूरा मृत्युपीडा भविष्यति ।
 शत्रुस्थानगताः सर्वे सर्वदुःखभयावहाः ॥ २० ॥
 भार्यास्थानगतो जीवश्चन्द्रभावमुतस्तथा ।
 आयुष्यं धनधान्यं च सर्ववृद्धिप्रदः सदा ॥ २१ ॥
 निधनस्थानगाः सर्वे कर्तुर्निधनमादिशेत् ।
 शुभग्रहा न्वम (नव)स्थाने सर्वसौख्यधनावहाः ॥ २२ ॥
 कर्मस्थानगताः क्रूराः सविचायुःक्षयावहाः ।
 शुभग्रहस्तु कर्मस्थः सर्ववृद्धिविवर्धनः ॥ २३ ॥
 अशुभश्च शुभश्चैव लाभस्थानगताः शुभाः ।
 द्वादशस्थो पुषो जीवो वित्तवृद्धि समारभेत् ॥ २४ ॥
 नक्षत्रान्ते च मासान्ते पक्षान्ते चेति दक्षिणे ।
 व्यतीपाते च शूले च धृता वा कालकण्टके ॥ २५ ॥
 प(ग)ःदके च तथा स्तूर्णं(सूर्ये) परिवेषे च दुर्दिने ।
 उल्कापाते प्रवेशे च विष्णं(दृष्यां) च विपनादके ॥ २६ ॥
 पदनीतिपुत्रे चैव मामदान्ये तथैव च ।
 कर्षणादिमनिष्ठान्तं सर्वकर्म वि(दि)नाऽऽचरेत् ॥ २७ ॥

मर्त्यानामायुषं कर्तुं कृष्णपक्षे सुचन्द्रवत् ।
 तस्माद्यैर्यत्नतः शीघ्रं कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥ २८ ॥
 अल्पदोषं गुणाधिक्यं दिनं लग्नं च संग्रहेत् ।
 अनेककोटिदोषादथं दिनं वा लग्नमेव वा ॥ २९ ॥
 दोषहीनतमं याति जीवहृष्ट्या द्विजोत्तम ।
 अनेककोटिदोषस्तु जीवैकेन विनातया(विनश्यति) ॥ ३० ॥
 तमोऽपरिमितं रात्रौ रविणैकेन नश्यति ।
 तथैव जीवहृष्ट्या तु सर्वदोषसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥
 एवं परीक्ष्य बहुधा कर्पणादि समाचरेत् ।
 तत्रैवं सदनं कुर्यात्तद्देवा(शे) कर्पणं कुरु ॥ ३२ ॥
 अष्टदिक्षु च कर्तव्यं ग्रामादिषु शिवालयम् ।
 पैशाचिकपदे कुर्यादालयं तु पराङ्मुखम् ॥ ३३ ॥
 परिखास्तु त्रिदण्ड्यादि यावता त्रिंशता(द)न्तकम् ।
 तावद्दोषादिदिग्भि(देशे)षु कर्तव्यं शिवमन्दिरम् ॥ ३४ ॥
 परिखाऽस्यान्तरे बाऽपि पैशाचिकपदे कुरु ।
 मानुषे तु पदे बाऽथ कर्तव्यं शिवमन्दिरम् ॥ ३५ ॥
 विप्रक्षयिष्यद्विद्यूद्राक्षानुलोमस्तथैव च ।
 समासान्मजि(तु)कर्तारः सर्वमाणिहिताय वै ॥ ३६ ॥
 हस्तमात्रं ततः खात्वा खात्वा तद्भूमिमध्यमे ।
 पूरिते तु मृदा ख्या(खा)ते ह्यधिका चोत्तमादिभिः(पही) ॥३७॥
 समा ता(सा)मध्यमा ख्याता हीना सा कन्यका स्तृ(स्मृ)ता ।
 अग्रताच्छो(तश्चो)त्तमा मध्या मार्गहीनाऽन्यसन्नानि ॥ ३८ ॥
 श्वेतरक्ता च पीता च कृष्णा प्रमदथा(च कपिशा)क्रमात् ।
 चतुर्विधमपि ख्याता तत्तज्जात्या हता शुभा ॥ ३९ ॥
 परेषामपरा शस्ताम्बपरेषु परा विना ।
 तत्तदोभ्यामभिग्राह्या मर्त्यानामालयं कुरु ॥ ४० ॥
 सर्वापभिमशस्ते तु देवानां तु विशेषतः ।
 भूतप्रेतपिशाचेभ्यो दनलं वा बलिं ददेत् ॥ ४१ ॥
 अस्त्रेणोच्चाटनादेतत्पश्चात्करणमाचरेत् ।
 श्वेतरक्ता च पीता च कृष्णा जान्युहुकां क्रमात् ॥ ४२ ॥

पष्ठी च दशमी कृष्णे कनिष्ठाऽऽद्या निगृह्यते ।
 सितसौम्यां शशी जीवः परं श्रेष्ठतयाः स्मृताः ॥ १३ ॥
 तोषामंशोदयो हीरा द्रेक्काणश्चैव दक्षिताः ।
 शुभदा इति विज्ञेयास्तत्र राश्युदयं विना ॥ १४ ॥
 भेषककटकं तौलिं मकरं धनुषीति(च धनुर्वि)ना ।
 शेषराश्युदयाः शस्ताः सर्वसंपत्समृद्धिदाः ॥ १५ ॥
 उच्चस्थानगतश्चन्द्रः सौख्यो वित्तगतस्तथा ।
 शत्रुक्षेत्रगतश्चन्द्रो नीचस्थोऽपि धनक्षयम् ॥ १६ ॥
 मौमादित्याविन्दुराहू शौरिर्वा लग्नसंस्थिताः ।
 आयुष्यं धनधान्यं च कर्तुर्नश्येन्न संशयः ॥ १७ ॥
 धनस्थानगताः क्रूरा धनधान्यविनाशनाः ।
 तत्रैव चन्द्रसंयुक्ता धनधान्यविवर्धनाः ॥ १८ ॥
 भ्रातृस्थानगताः सर्वे सर्वसंपत्समृद्धिदाः ।
 वन्धुस्थानगताः पापाः सर्वदुःखभयावहाः ॥ १९ ॥
 पुत्रस्थानगताः क्रूरा मृत्युपीडा भविष्यति ।
 शत्रुस्थानगताः सर्वे सर्वदुःखभयावहाः ॥ २० ॥
 भार्यास्थानगतो जीवश्चन्द्रभावयुतस्तथा ।
 आयुष्यं धनधान्यं च सर्ववृद्धिमदः सदा ॥ २१ ॥
 निधनस्थानगाः सर्वे कर्तुर्निधनमादिशेत् ।
 शुभग्रहा न्वम (नव)स्थाने सर्वसौख्यधनावहाः ॥ २२ ॥
 फर्मस्थानगताः क्रूराः सवित्तायुःक्षयावहाः ।
 शुभग्रहस्तु फर्मस्थः सर्ववित्तविवर्धनः ॥ २३ ॥
 अशुभश्च शुभश्चैव लाभस्थानगताः शुभाः ।
 द्वादशस्थो बुधो जीवो वित्तवृद्धिं समारभेत् ॥ २४ ॥
 नक्षत्रान्ते च मासान्ते पक्षान्ते चेति दक्षिणे ।
 व्यतीपाते च शूले च धृतौ वा कालरुष्टके ॥ २५ ॥
 प(ग)ण्डके च तथा स्तूर्णे(सूर्णे) परिवेषे च दृदिने ।
 उत्कापाते मनेशे च विष्यं(दृष्यां) च विपनादिके ॥ २६ ॥
 पटशीतिपुस्त्रे चैव मानशून्ये तथैव च ।
 फर्पणादिमनिष्ठान्तं सर्वकर्म वि(दि)नाऽऽचरेत् ॥ २७ ॥

मर्त्यानामायुषं कर्तुं कृष्णपक्षे सुचन्द्रवत् ।
 तस्माद्यैर्यत्नतः शीघ्रं कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥ २८ ॥
 अल्पदोषं गुणाधिक्यं दिनं लग्नं च संग्रहेत् ।
 अनेककोटिदोषाद्व्यं दिनं वा लग्नमेव वा ॥ २९ ॥
 दोषहीनतमं याति जीवदृष्ट्या द्विजोत्तम ।
 अनेककोटिदोषस्तु जीविकेन विनातथा(विनश्यति) ॥ ३० ॥
 तमोऽपरिमितं राशौ रविणैकेन नश्यति ।
 तथैव जीवदृष्ट्या तु सर्वदोषसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥
 एवं परीक्ष्य बहुधा कर्षणादि समाचरेत् ।
 तत्रैवं सदनं कुर्यात्तद्देवां(शे) कर्षणं कुरु ॥ ३२ ॥
 अष्टदिक्षु च कर्तव्यं ग्रामादिषु शिवालयम् ।
 पैशाचिकपदे कुर्यादालयं तु पराङ्मुखम् ॥ ३३ ॥
 परिवास्तु त्रिदण्ड्यादि यावता त्रिंशता(द)न्तकम् ।
 तावद्द्वेष्ट्यादिदिशि(देशे)षु कर्तव्यं शिवमन्दिरम् ॥ ३४ ॥
 परिखाऽस्यान्तरे वाऽपि पैशाचिकपदे कुरु ।
 मालुपे तु पदे वाऽथ कर्तव्यं शिवमन्दिरम् ॥ ३५ ॥
 विमक्षच्चियविट्छूद्राश्चानुलोमस्तथैव च ।
 समात्तान्मज्जि(तु)कर्तारः सर्वभाणिहिताय वै ॥ ३६ ॥
 हस्तमार्त्रं ततः खात्वा खात्वा तद्भूमिमध्यमे ।
 पूरिते तु मृदा ख्या(खा)ते ह्यधिका चोत्तमादिभिः(मही) ॥३७॥
 समा ता(सा)मध्यमा ख्याता हीना सा कन्यका स्तृ(स्मृ)ता ।
 अग्रताच्छो(तश्चो)त्तमा मध्या मार्गहीनाऽन्यसन्नानि ॥ ३८ ॥
 श्वेतरक्ता च पीता च कृष्णा पप्रदथा(च कपिशा)क्रमात् ।
 चतुर्विंशमपि ख्याता तत्तज्जात्या इता शुभा ॥ ३९ ॥
 परेषामपरा शस्ताश्वपरेषु परा विना ।
 तत्तदोभ्यामभिग्राह्या मर्त्यानामालयं कुरु ॥ ४० ॥
 सर्वाभिमशस्ते तु देवानां तु विशेषतः ।
 भूतमेतपिशाचेभ्यो दनलं वा बलिं ददेत् ॥ ४१ ॥
 अस्त्रेणोच्चाटनादेतत्पश्चात्करुणमाचरेत् ।
 श्वेतरक्ता च पीता च कृष्णा जान्युहुकौ क्रमात् ॥ ४२ ॥

एकरात्रं द्विरात्रं वा षष्ठं तत्रैव पूजयेत् ।

गोतन्त्रगेत्रभेनेश्वात् गोमये प्रक्षवैरपि ॥ ५८ ॥

प्रस्तरं भूतलं पश्चान्मध्येऽस्मृ(श्म)तलं कुरु ।

गोमयालेपनं कृत्वा दिक्परिच्छेदनं कुरु ॥ ५९ ॥

दिक्परिच्छेदनम्—

शङ्कुं कलाङ्गुलायाम् नाहं तत्समुच्यते ।

मूलताराष्ट्रभागैकं हीनमग्रं ति(वि)शालकम् ॥ ६० ॥

सुवृत्तमर्जयेत्(च्छ)ङ्कुं सारवृत्तं विशेषतः ।

शङ्कुद्विगुणमानेन तन्मध्ये मण्डलं लिखेत् ॥ ६१ ॥

तन्मध्ये स्थापयेच्छङ्कुं चतुर्दिक्षु विशेषतः ।

पूर्वापराहयोश्छाय यदि तौ मण्डलान्तकौ ॥ ६२ ॥

छायाग्रमध्यं संलक्ष्यं तथैव त्वपराहके ।

श्विन्दुद्वयान्तरं सूत्रं पूर्वापारदिगिष्यते ॥ ६३ ॥

तयोर्विद्वान्तरग्राह्याचपराननपुच्छकम् ।

दक्षिणोत्तरगं सूत्रं तन्मध्ये तु प्रसारयेत् ॥ ६४ ॥

ये मध्यमध्यमाधिति अपच्छायाङ्कुलं व्रजेत् ।

मण्डलं कुञ्जतालेन अङ्कुलं तु विभाजयेत् ॥ ६५ ॥

भानुर्मानाष्टविंशतिं सप्तविंशतिंशोत्तरे ।

गते त्वर्जयेन्नत्युक्ता कन्यायां च तथैव हि ॥ ६६ ॥

मीनेऽष्टविंशतिं हि भागं प्रत्यर्धमातृकम् ।

वर्धयेन्मिथुने सप्तविंशतिंशोत्तरे ॥ ६७ ॥

ततोत्रि(ति)मात्रं क्षीणं स्याद्भागं प्रति विशेषतः ।

कन्यायां छान्दविंशतिं तद्धारांशं विवर्धनात् ॥ ६८ ॥

छायोऽष्टविंशतिं शान्तं ततो ह्यसं तथैव हि ।

छायावृद्धिं सयं चैव कृत्तिकांशं सु(कु)मध्यमम् ॥ ६९ ॥

छायामानं व्रजेन्मध्ये ब्रह्मसूत्रं प्रसारयेत् ।

पूर्वापराहयोच्छाया मध्ये मानं च वर्जयेत् ॥ ७० ॥

भागादिपरिवं सूत्रमिष्टमाने तु विन्यसेत् ।

दुष्पाहं वाचयेत्पश्चात्स्वात्वा भासादमानतम् ॥ ७१ ॥

स्यात्भासाद् सविस्तारं एकाशीतिपदं कुरु ।

तत्पदे वास्तुदेवांश्च पूजयित्वा समानतः ॥ ७२ ॥

यौव(युवा)नौ कर्पणापूर्वो गङ्गाहीनौ यलान्वितौ ।
 हेमशृङ्गक(सु)तोपेतकन्दान्तरन(भरण)संस्पृशौ ॥ ४३ ॥
 संपूज्य ऋषिगायत्रीगन्धपुष्पाक्षतैर्बुधैः ।
 पूर्वं निवेदनं कृत्वा मादृमुखौ संस्थितौ वृषौ ॥ ४४ ॥
 याज्ञामीस्येस्वारवृक्षे लक्षणेन युगं हलम् ।
 सीतायामतिहस्ताढ्यां नाहं सम्राट्कलं भवेत् ॥ ४५ ॥
 वृत्तकुन्दमशेषे तु मूले वंशांश्रमश्रुम् ।
 मेखलाञ्जलितालं स्याच्चिमात्रं तत्स्वने भवेत् ॥ ४६ ॥
 मूलादग्रान्क्षमाक्षीणं किञ्चित्क्षीणं न मध्यमम् ।
 मेखलावस्तुमूले तु तुर्यभेशनचाद्गुलम् ॥ ४७ ॥
 देवाभ्यं(शं द)शागुलायामं घनमन्त्यार्धमातृरुम् ।
 चतुर्विंशाद्गुलायामं घ्राणदीर्घं तु काश्यपः ॥ ४८ ॥
 सीसोर्ध्वं घ्राणतुङ्गं तु पञ्चाद्गुल्मुदाहृतम् ।
 घ्राणाद्गुलमुखं कुर्यान्मनुमात्रं तदायतम् ॥ ४९ ॥
 शेषं चन्द्रमिति ख्यातं सीसमेखलसंधितौ ।
 षष्ठांशं घ्राणविस्तारं घनशेषाद्गुलं भवेत् ॥ ५० ॥
 अग्रसूचिमिषाकारं मनुपूर्वं कृशं भवेत् ।
 त्रिपञ्चमात्रमित्युक्तं सीसघ्राणाग्रयोस्वरम् ॥ ५१ ॥
 अपत्ता हलजिह्वा तु घ्राणाग्रे योजयेद्बुधः ।
 सीसायामसमानं च युगं चन्द्रयुगान्वितम् ॥ ५२ ॥
 फणिष्ठाद्गुलिपरी(सं)नाहं गोचर्माद्विफरान्वितम् ।
 हृदयं मन्त्रमुच्चार्य युगा युगधियां वृषौ ॥ ५३ ॥
 युगमध्ये हलं वद्ध्वा किञ्चिदक्षिणमाधितम् ।
 शिवमन्त्रं समुच्चार्य मादृमुखो वाऽऽप्सुदहमुखः ॥ ५४ ॥
 फर्षयेन्मतिमान्विमत्ती(स्त्री)ण्यादीनि व्यपोष्य च ।
 तिलसर्षपमुद्गांश्च नेत्रमन्त्रेण वापयेत् ॥ ५५ ॥
 आचार्यान्पूजयेत्सर्षपं द्विद्विगाहहलीपधी ।
 शिराप्रिमदट्टरश्रेष्ठं वेदरात्रं तु मध्यमम् ॥ ५६ ॥
 अधमं भूतरात्रं तु अग्रमं परिवर्जयेत् ।
 अपूपकल्पागाक्ष्या मोधनानि निवेदयेत् ॥ ५७ ॥

एकरात्रं द्विरात्रं वा बह्वं तत्रैव पूजयेत् ।
 गोतन्त्रगोत्रभेनेधात् गोमये मश्रवैरपि ॥ ५८ ॥
 मस्तरं भूतलं पश्चान्मध्यमेऽस्मृ(श्म)तलं कुरु ।
 गोमयालेपनं कृत्वा दिक्परिच्छेदनं कुरु ॥ ५९ ॥

दिक्परिच्छेदनम्—

शङ्खं कलाङ्गुलायामं नाहं तत्समुच्यते ।
 मूलताराष्ट्रभागेकं हीनमग्रं ति(वि)शालकम् ॥ ६० ॥
 सुवृत्तमर्जयेत्(च्छ)ङ्खं सारवृक्षं विशेषतः ।
 शङ्खद्विगुणमानेन तन्मध्ये मण्डलं लिखेत् ॥ ६१ ॥
 तन्मध्ये स्थापयेच्छङ्खं चतुर्दिक्षु विशेषतः ।
 पूर्वापराह्योश्छाया यदि तौ मण्डलान्तकौ ॥ ६२ ॥
 छायाग्रमध्यं संलक्ष्यं तथैव त्वपराह्यके ।
 विन्दुद्वयान्तरं सूत्रं पूर्वापारदिगिष्यते ॥ ६३ ॥
 तयोर्विद्वान्तरग्राह्याचपराननपुच्छकम् ।
 दक्षिणोत्तरगं सूत्रं तन्मध्ये तु मसारयेत् ॥ ६४ ॥
 ये मध्यमध्यमाधीति अपच्छायाङ्गुलं ब्रजेत् ।
 मण्डलं कुब्जतालेन अङ्गुलं तु विभाजयेत् ॥ ६५ ॥
 भानुर्मानाष्टर्विंशतिं सप्तविंशतिंशोत्तरे ।
 गते त्वर्जवनत्युक्ता कन्यायां च तथैव हि ॥ ६६ ॥
 मीनेऽष्टविंशतिं हि भागं मत्यर्धमातृकम् ।
 वर्धयेन्मिथुने सप्तविंशतिंशवसानके ॥ ६७ ॥
 ततोऽत्रि(ति)भात्रं क्षीणं स्याद्भागं प्रति विशेषतः ।
 कन्यायां छान्दर्विंशतिं तद्धारांशं विवर्धनात् ॥ ६८ ॥
 छायोऽष्टविंशतिं शान्तं ततो हासं तथैव हि ।
 छायावृद्धिं क्षयं चैव कृत्तिकांशं खु(कु)मध्यमम् ॥ ६९ ॥
 छायामानं ब्रजेन्मध्ये ब्रह्मसूत्रं मसारयेत् ।
 पूर्वापराह्योच्छाया मध्ये मानं च र्जयेत् ॥ ७० ॥
 प्रागादिपरिदं सूत्रमिष्टमाने तु विन्यसेत् ।
 वृष्याहं वाचयेत्पश्चात्स्वात्वा प्रासादमानतम् ॥ ७१ ॥
 स्वात्प्रासादं सविस्तारं एकाशीतिपदं कुरु ।
 तत्पदे चास्तुदेर्वाश्च पूजयित्वा समानतः ॥ ७२ ॥

मध्वाज्यगुहसंमिश्रं देवानां तु बलिं ददेत् ।
 मणवार्द्रोस्तु मध्ये तु स्याद्दान्तं बलिमाचरेत् ॥ ७३ ॥
 धास्तुहोमं तथा कृत्वा मध्ये रा(वा) चोत्तरेऽपि वा ।
 धास्तुहोमं विना कृत्वा तद्वा स तु विनश्यति ॥ ७४ ॥
 पर्यन्तिकरणं कृत्वा प्रोक्षयेत्पञ्चगव्यकैः ।
 कर्पणं ह्यवमारुघातं शृणु चाष्टकवास्तुकम् ॥ ७५ ॥
 इति काश्यपशिल्पे मथमः कर्पणपटलः ।

अथ द्वितीय पटलः ।

अथ वस्ये विशेषेण भासादं तु विलक्षणम् ।
 भासादस्य विशालं तु (लत्वं) नवभागविभाजिते(तम्) ॥ १ ॥
 प्रागप्रादेशसूत्रं स्यादुदग्रं तथैव हि ।
 एतन्नवनवांशे तु ब्रह्ममध्ये नवांशपुष् ॥ २ ॥
 समरी पूर्वभागे तु वियस्वान्दक्षिणे तथा ।
 मिश्रः पश्चिमभागे तु ह्युत्तरे पृथिवीधरः ॥ ३ ॥
 ब्रह्माणं तु निरीक्षेतास्थितपट्टपदभागिनः ।
 आश्रैवापवन्साश्च (ईश ईशादपश्चैव ह्यै)शान्यां दिशिसंस्थितौ ॥४॥
 सावित्रश्चैव सावित्राश्रयैश्च दिशह्(श्यव)स्थितौ ।
 इन्द्र इन्द्रादपश्चैव नैर्ऋत्यां दिशिसं(श्यव)स्थितौ ॥ ५ ॥
 रुद्रो रुद्राज(द)पश्चैव वायव्यां दिशि संस्थितौ ।
 एते द्विदभोक्तारो द्वांशमर्धद्वयं तथा ॥ ६ ॥
 ऐशान्यां चैव पर्जन्यो जयन्तश्च महेंद्रकः ।
 आदित्यः सत्यकचोवा भ्रमर्धैवान्तरिक्षकाः ॥ ७ ॥
 अग्निः पूषा च विधतो (निर्ऋती) राक्षसश्च यमस्तथा ।
 गन्धर्षो भृङ्गःराजश्च मृषश्चैव तु दक्षिणे ॥ ८ ॥
 निर्ऋतिर्दिवारिकश्चैव सुग्रीवः पुष्पदन्तकः ।
 वरुणोऽशपरोमाश्च पापक्षयविपथिने ॥ ९ ॥
 वापुर्नागास्तथा मुह्यो भृष्टाटः सोम एव च ।
 श्रमादीत्यदितिश्चैव यावस्यैर्काशभोगिनः ॥ १० ॥

चक्र(क्र)वीदा(रा) विदारी च पूतना पापराक्षसी ।
ईशानादिषु कोणेषु चाहास्यपदवर्जिताः ॥ ११ ॥

एताश्चैकोनपञ्चाशद्धेयताः परिकीर्तिताः ।

विंशत्सूत्रेण ते सर्वे बद्ध्वा वै वास्तुमूर्तिनाम् ॥ १२ ॥

अधोमुखं शयित्वा तु नासामपिसितस्थिता ।

वास्तुमूर्तिं त्वया देव बद्ध्वा न्तं शाययेत्कथम् ॥ १३ ॥

देवासुरमहायुद्धं वर्जयन्तु यथा तथा ।

अमुराणां हि तत्कार्या उग्रः कुर्यान्महंततः ॥ १४ ॥

ततस्तु संभूताकारं भूताकारं महाजलः ।

अधोमुखं तु संभूता देवैर्युद्धं प्रवर्तयेत् ॥ १५ ॥

सर्वदेवायुधैर्देवैर्वर्धनं तु न शक्यते ।

सर्वदेवाश्च तद्भूतं शाययेसुरधोमुखम् ॥ १६ ॥

विंशत्सूत्रैश्च तद्भूतं बद्ध्वा संस्तभ्य संस्थितः ।

स एव वास्तुपुरुषो वास्तुमूर्तिस्तदुच्यते ॥ १७ ॥

तद्रन्ध्रधोमुखो हीनः सर्वेषां दुःखमावहेत् ।

यत्र वास्तुनि चिन(न्ध्र)स्यात्तत्सर्वं वास्तुमूर्तिषत् ॥ १८ ॥

तदुद्धृत्य निवृत्त्यर्थं सर्वदुःखनिवारणम् ।

सर्वसिद्धिकरं तं तु वास्तुहोमं बलिं कुरु ॥ १९ ॥

ब्रह्मादिदेवतानां तु तृप्तिहोमबलिं द्विज ।

तासां तृप्तिकृतं वास्तु पुरुषो रा(वाऽ)थ नश्यति ॥ २० ॥

तस्मात्सर्वमयत्ने दद्याद्ब्रह्मादीनां बलिः ।

वास्तुहोमस्तु कर्तव्यो ब्रह्मादीनां स्वेनामतः ॥ २१ ॥

ऐशान्यां तु शिरो न स्याद्दरदोनिरुधिगोचिरे ।

आग्नेयं वायुदिग्भागे कूर्परौ जानुशायिनौ ।

मूर्तिदेवस्थिता देवास्त्वीशाने शिरसि स्थिताः ।

नेत्रस्थानादिपर्जन्यो जयन्तादिति कूर्णकौ ॥ २३ ॥

आपः कृष्णादिकाभ्ये तु आपवस्तमथैव च ।

नामिसूत्रे परौ ब्रह्मावीजाश्चिन्द्रजयन्तिनी ॥ २४ ॥

शिङ्ग इन्द्रजयथैव पादयोर्निवृत्तिस्थितिः ।

समरी पृथिवी चैव स्तनसूत्रोपरि स्थितौ ॥ २५ ॥

विवस्वास्व(न्स)तु मित्रश्च कुक्षिपार्श्वोपरि स्थितौ ।
 उरुहस्ते तलं चैव सावित्रे तु भकल्पयेत् ॥ २६ ॥
 उरुप्रकोष्ठमध्ये च सावित्रं तु निधापयेत् ।
 रुद्रो रुद्रजयश्चैव वामपार्श्वे तु पूर्ववत् ॥ २७ ॥
 माहेन्द्रस्यान्तरिक्षान्ताः सव्यम्भा(स्था)भुवि संस्थिताः ।
 तज्जानुकूर्परे विप्रा अग्निमूर्ती निधापयेत् ॥ २८ ॥
 पूर्वाणि नृपपर्यन्तं जङ्घायां दक्षिणे न्यसेत् ।
 दौषारीवापयक्ष्मान्ता जङ्घायां दक्षिणेतरे ॥ २९ ॥
 वामकूर्परजानुध्वे (नूर्ध्वे) वायुमूर्ती निधापयेत् ।
 नागादिगजपर्यन्तं वामभागे विसंस्थिता ॥ ३० ॥
 चरद्वियाश्चतुष्कर्णे कर्ण्यसूत्राग्रकौ स्थितौ ।
 श्वेते न्वधोमुखं वास्तु भूर्तिरेव द्विजोत्तमाः ॥ ३१ ॥
 प्रागीपै(गिर्वै)व बलिं दत्त्वा वास्तु संकल्पयेद्द्विजाः ।
 मासादवास्तुरेषं हि वास्तुहोमं ततः परम् ॥ ३२ ॥
 इति काश्यपशिल्पे द्वितीयः मासादवास्तु पटलः ।

अथ तृतीयः पटलः ।

हर्म्ये वाद्यष्टकाकाले लिङ्गं संस्थापयेत्तदा ।
 सकलं स्थापने चैव संप्रोक्षं तु तथैव च ॥ १ ॥
 घाणलिङ्गप्रतिष्ठायां मण्डपे नृत्तरङ्गके ।
 सभायां यागशालायां वास्तुहोमं समाचरेत् ॥ २ ॥
 आचार्यो लक्षणोपेतं स्वाचार्यो होममाचरेत् ।
 समरीभावमदेवेशा(श्रे वा)सौम्ये वा ब्राह्मकीपदे ॥ ३ ॥
 स्थण्डिलं सिकतैः कुर्याद्वस्त्रमात्रं प्रविस्तरम् ।
 वत्सेषं द्रव्यद्गुलं ह्येयं चतुरथं समं कुरु ॥ ४ ॥
 जेलारचक्रप(जलचन्तं न्य)सेदन्द्रे शालिमध्ये द्विजोत्तमाः ।
 गन्धतोयेन संपूजय हेमतन्त्रे च निक्षिपेत् ॥ ५ ॥
 पालाशपत्रपर्वा च तज्जलेषु निधापयेत् ।
 गन्धपुष्पादिना पूज्या तज्जले द्वारदेवता ॥ ६ ॥

अग्निं (ग्न्या) धानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ।
 ब्रह्मादिवास्तुदेवांश्च अग्निमध्ये तु मा(आ)वहेत् ॥ ७ ॥
 गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च पूजयेत्स्वस्वनामतः ।
 मणवादीनां (।दस्वनाम्नां) तु स्वाहान्तं होममाचरेत् ॥ ८ ॥
 स्याद्ब्रह्मपसमीहितुः प्रत्येकं होममाचरेत् ।
 शतमर्षं तदर्थं वा होमयेद्गोघृतेन तु ॥ ९ ॥
 पायसेनैव चरुणा प्रत्येकं तु शताहुतीः ।
 जयादिरभ्यातानं च राष्ट्रेभ्यश्च क्रमायु(ङ्)ते ॥ १० ॥
 मिन्दाहुतिं च कूडमाण्डं प्रायश्चित्ताहुतिं चरेत् ।
 हृद्यवाहोति मन्त्रेण शिवष्टमशेति होमयेत् ॥ ११ ॥
 यदस्येति च मन्त्रेण होमयेत्तु घृतेन तु ।
 परिपेचनं (कं) ततः कृत्वा मासादे ननु मन्त्रतः ॥ १२ ॥
 परिस्तरणं विधाय आश्वयेत्तोत्तपथे (व्यस्योत्पवने) क्रमात् ।
 ब्राह्मणं तु परे दद्याद्दर्शनौ सूर्यमण्डले ॥ १३ ॥
 मणीतायेन (द्विश्च) संमोक्ष्य आत्मार्थं पावमानकैः ।
 एवं समाप्य होमं तु मणिपत्य क्षमापयेत् ॥ १४ ॥
 दधैः पालाशपत्रैश्च शोपितेवन्ययेत्क्रमात् ।
 तदग्नौ दीपयित्वा तु तथा मासादमण्डपे ॥ १५ ॥
 माकारे गोपुरस्थाने पर्यधिकरणं कुरु ।
 ब्राह्मे तदग्निमुद्धारस्य स्थापिते तु जले धुधः ॥ १६ ॥
 सर्षपं मोक्षयेद्विद्वान्चापि(शुची) वो हृद्यमन्त्रतः ।
 घासुदेवोद्गतार्थं तु पर्यधिकरणं कुरु ॥ १७ ॥
 वास्तुहोमः समाख्यातः प्रथमे(तोऽधे)ष्टकाया विधिं शृणु ॥ १८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे वास्तुहोमस्तृतीयः पटलः ।

अथ चतुर्थः पटलः ।

प्रथमेष्टकाविधानम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण शृणु [त्वं] प्रथमेष्टकाम् ।
 मासादे मण्डपे साले गोपुरे च तथैव च ॥ १ ॥

सद्ने परिवाराणां विन्यसेत्प्रथमेष्टकाम् ।
 स्निग्धं चैव तथाऽस्निग्धं द्विविधं भूमिलक्षणम् ॥ २ ॥
 चिकणं शर्करादधं च अशक्यं (यय) घ(स्व)ननं(न) क्रियः(यम्) ।
 सुस्निग्धमिति विख्यातं तनुवालुकसंयुतम् ॥ ३ ॥
 पुरुपाञ्जलिमात्रं तु दृष्ट्वा तोयसमन्वितम् ।
 अशेषं(शक्य) खननं यत्तत्(द्) स्निग्धाख्यात(ख्यं) महीतथा(लम्)
 मासादस्य तु विस्तारो द्विद्विहस्तोऽथ विस्तृतः ।
 हस्तमात्रं खनेद्विम सुस्निग्धं तु महीतलम् ॥ ५ ॥
 यावत्तत्र जलं दृष्टं खनेत्तावत्तु भूतले ।
 अवटं बालुकैः स्थूलैः पूरयित्वा जलान्वितम् ॥ ६ ॥
 पूरयित्वा जलं पश्चाज्जलेन समतां कुरु ।
 श्वसलेहस्तिपादैश्च स्निग्धं कृत्वा बृहच्छिरैः । ७ ॥
 एवमाधारमानं तु अधिकं म(त्त्व)वटं(टं) कुरु ।
 मानसूत्रादिसूत्रं तु पातयेत्तत्र देशिकः ॥ ८ ॥
 प्रथमं मानसूत्रं तु विन्यसेत्तु द्वितीयकम् ।
 तृतीय(यम)धिष्ठानसीमा(ना)न्तं तथोपपीठतीपकम् ॥ ९ ॥
 पञ्चमं होमसूत्रं तु षष्ठं तु षट्सूत्रकम् ।
 एवं क्रमेण कर्तव्यं सूत्रपट्टं द्विजोचमाः ॥ १० ॥
 तस्योत्तरे मषां कृत्वा नवहस्तप्रमाणतः ।
 षोडशस्तम्भसंयुक्तं विधान(य) द्विजभूषितम् ॥ ११ ॥
 तोरणैर्दर्भमालैश्च मुक्तादापैरलंकृतम् ।
 मण्डपस्य त्रिभार्गुकं वेदिकायास्तु विस्तरम् ॥ १२ ॥
 हस्तमात्रसमुत्सेपं दर्पणोदरसंनिभम् ।
 परितस्त्वमिकुण्डानि महाशालं प्रकल्पयेत् ॥ १३ ॥
 येदार्षं च सुवृत्तं च अह्नमिन्द्रादितः क्रमात् ।
 हस्तमात्रं च विस्तारं स्वातं घेवातिमेखलम् ॥ १४ ॥
 गोमयालेपनं कृत्वा प्रोक्षयेत्पञ्चमव्यक्तैः ।
 विष्टचूर्णैरलंकृत्य ततो धै.धिप्रभोजनम् ॥ १५ ॥
 कृत्वोच्छिष्टं समुद्रास्य वास्तुहोमं ततः कुरु ।
 पृथक्पिकरणं कृत्वा प्रोक्षयेद्वा कुशान्परोत् ॥ १६ ॥

स्थण्डिलं वेदिकायां तु अपट्रोपैश्च शालिभिः ।
 तदर्धेस्तण्डुलैश्च तदर्धेश्च तिलैरपि ॥ १७ ॥
 स्थण्डिलं कल्पयेद्दीमान्दर्भैः पुष्पैः परिस्तरैः ।
 शिलाभिस्ते(त्वाँ) शिलाभिस्तु तहभिस्तरुहर्षके ॥ १८ ॥
 आश्लेषकान्तं कर्तव्यं विपरीतं विनाऽऽचरेत् ।
 पुंलिङ्गभिः शिलाभिस्तु कारयेत्प्रथमेष्टकैः (काः) ॥ १९ ॥
 द्वारबन्धस्तु कर्तव्यः श्रीकलाभिर्विशेषतः ।
 नपुंसकोपलैर्नैव मूर्ध्नेपीकद्विजोत्तम ॥ २० ॥
 पयालाभशिलाभिर्वा भित्तिस्तम्भोदयो भवेत् ।
 नवाङ्गुलं समारभ्य द्विद्वयङ्गुलविवर्धनात् ॥ २१ ॥
 एकोनचत्वारिंशान्तं येदमेवाङ्गुलेन तु ।
 विस्तरं च वनं माग्वत्तत्संख्या इव पौडश ॥ २२ ॥
 एकादिपौडशान्तं भूमिनामक्रम उच्यते ।
 मृतेष्टि(दिष्ट)कादिपुंसादि रेखाभिस्तु परोक्षयेत् ॥ २३ ॥
 अयुग्मकजरेखा च पुंलिङ्गा संमर्कातिता ।
 युग्मरेखा च युग्मत्वाज्ज(रक)ण्ठाभा सा नपुंसका ॥ २४ ॥
 भिन्नविन्दुकलादीनि लोकपालसमन्वितम् ।
 यज्ञितानि प्रयत्नेन दोषहीनास्तु संग्रहेत् ॥ २५ ॥
 ईपदुस्रतमग्रं स्पाश्रितमग्रमुदाहृतम् ।
 ऊर्ध्वभागमुखं रूपातमपरं भूतदांशकम् ॥ २६ ॥
 अग्रानामग्रतां चाग्रा ऊर्ध्वकं वापरमुच्यते ।
 प्रागुदस्तं तु वैश्यानां शीर्षाणां परिकीर्तितम् ॥ २७ ॥
 मूलान्तादितरत्कथातं प्रमाणमिष्टया परम् ।
 गर्भैर्गन्धोदकैः स्था(स्त्रा)प्य पूर्वरात्रेऽधिवासयेत् ॥ २८ ॥
 शिवद्विजकुलोद्भूतं शिवदीक्षासमन्वितम् ।
 सर्वलक्षणसंपन्नो वेदाध्यायवृ(र)तः शुचिः ॥ २९ ॥
 आपोवगाहनं स्नानं यस्मस्नानं समाचरेत् ।
 नवाभ्वरधरोष्णीपं सासोक्तिर्या(सतिर्यग)नुलेपनम् ॥ ३० ॥
 गण्य(न्ध)माल्यैरलंकृत्य सकलांकृतविग्रहम् ।
 पचाङ्गभूर्पणभूर्ध्व क्षालयेद्दर्मनेष्टकाः ॥ ३१ ॥

ह्यैः कार्पासमूर्त्रैर्वा प्रतिसंयन्धयेत्सदा ।
 स्थण्डिले कणिकावाद्ये महासामुधि(नि)वापयेत् ॥ ३२ ॥
 लकारं प्रति भागे तु लकारं याम्यगोचरेत् ।
 लकारं वारुणश्वेतु यकारं सौम्यगोचरे ३३ ॥
 शालिपिष्टेन संलिख्य प्रत्येकं वस्त्रवेष्टितम् ।
 पूर्वाग्रं सौम्ययाम्ये तु शेषां द्वौ चोत्तराग्रकौ ॥ ३४ ॥
 स्यापयेत्सममभ्यर्च्य पृथिव्याद्या नकाः(व) क्रमात् ।
 नवसंख्यान्कृत्वाङ्कुम्भान्सूत्रवह्नाभिभूपितान् ॥ ३५ ॥
 सकूर्वस(र्वांस)विधातानाङ्ग्ला(तानांश्च स्ना)नगन्धसुपूजितान् ।
 हेमकम्प(पङ्क)जसा(सं)युक्तान्दध्यमान्क्रमशो ङ-(न्य)सेत् ॥ ३६ ॥
 मध्यकुम्भे तु सादारण्यं परितो लोकपालकान् ।
 तत्तन्मन्त्रैर्नर्धसेत्कुम्भं ध्यात्वा गन्धादि पूजयेत् ॥ ३७ ॥
 नैवेद्यान्नपयो धीमास्ततो होमं समाचरेत् ।
 अग्निध्यानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ ३८ ॥
 पालाशोदुम्बरैश्चैव अश्वत्थवटमिन्दुषु ।
 समिधः सम्पमन्त्रेण मूलेनाभ्यक्षु होमयेत् ॥ ३९ ॥
 चरुहोममधारेण नेत्रेणैव तिलांस्तथा ।
 सर्पपं फवचैर्नैव प्रत्येकाष्टगताहुतीः ॥ ४० ॥
 द्रव्यं प्रति विशेषेण व्याहृत्याऽऽहुतिमाचरेत् ।
 एवं जागरणं यातौ (रात्रौ) प्रभाते देशिकोत्तमः ॥ ४१ ॥
 आपोवगाहनादीनि प्राणिर्नैव समाचरेत् ।
 इष्टकाकलनाग्निं च पूरयेत्तु विशेषतः ॥ ४२ ॥
 जलादिरम्यदानैश्च राष्ट्रं चैव तु होमयेत् ।
 शिष्टमद्येति मन्त्रेण पूर्णाहुतिं समाचरेत् ॥ ४३ ॥
 स्थापकः स्थपतिः पूज्यो वस्त्रदेवाद्गुलीयर्कः ।
 मुहूर्तं समनुमासे द्वारं निधिय नैसभा ॥ ४४ ॥
 द्वारस्य दक्षिणे वाद्द्विमुखे भस्वन्तराद्द्विदिके ।
 इष्टकां वा शिलार्यां तु स्थापयेत्स्थपतिः क्रमात् ॥ ४५ ॥

मासादपण्डपानां च निर्गमस्य प्रदक्षिणम् ।
 सालानां गोपुराणां च प्रवेशस्याप्रदक्षिणे ॥ ४६ ॥
 अभ्यन्तरे तु भित्तेस्तु गोपुराणां निधापयेत् ।
 अग्रमग्नं तथैशान्यां मूले मूले तथाऽङ्गुले ॥ ४७ ॥
 अग्नौ मूले समायुक्त्या अग्नौ च वायुगोचरे ।
 पञ्च ब्रह्म मनुष्यार्यं पूर्वादिक्रमणो न्यसेत् ॥ ४८ ॥
 तन्मध्ये विन्यसेत्प्रीतां हेमपङ्कजसंयुताम् ।
 पञ्चमृद्धिः समालिख्य कुम्भस्थाद्भिस्तु पूरयेत् ॥ ४९ ॥
 शोभनं दक्षिणावर्तं त्रामावर्तमशोभनम् ।
 वामावर्तं भवेत्सम्पत्शान्तिहोमं तु कारयेत् ॥ ५० ॥
 यागोपकरणं सर्जामध्याच्छिडत्पी प्रकारयेत् ॥ ५१ ॥
 इति काश्यपशिल्पे प्रथमेष्टकाधिधिश्वतुर्यः पटलः ।

अथ पञ्चमः पटलः ।

उपपीठपमाणम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण उपपीठविधिं परम् ।
 स्वाधिष्ठानसमोच्चं वा त्रिपादं सार्धमेव वा ॥ १ ॥
 पञ्चभागेऽग्निभागं वा सपादं सार्धमेव वा ।
 पादोनादिगुणं वाऽथ द्विगुणं वा त्रिगुणतः ॥ २ ॥
 एवमष्टविधः ख्यात उपपीठौदयो द्विज ।
 दशधा भक्ष्याधिष्ठानमेकद्वित्रिचतुष्टयम् ॥ ३ ॥
 पञ्चांशं वाऽथ निष्क्रान्तमाधिष्ठानस्य पादुकम् ।
 उपपीठस्य नीत्रं तु पञ्चस्थं (ञ्चांशं) परिकीर्तितम् ॥ ४ ॥
 तन्नि(त्री)ब्रमुपपीठं तु पाद्वाहो परिकल्पयेत् ।
 अथ वाग्नी(याग्नि) पादसदृशं द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ॥ ५ ॥
 जगती नीत्रतुल्यं वा उपानसदृशं तु वा ।
 एवं हि पञ्चभेदं स्यादुपपीठस्य निर्गमः ॥ ६ ॥

कण्ठमंशेन कर्तव्यं पद्ममंशेन कारयेत् ।
 महापदि द्विभागेन पद्ममंशेन कारयेत् ॥ २१ ॥
 कम्पमंशेन कर्तव्यं कण्ठोच्चवसुधारया ।
 भागेनाङ्गुल(न कम्प)मन्थेन पद्मं कम्पोऽथ कर्तृभिः ॥ २२ ॥
 कम्पमंशेन कर्तव्यमेतत्सौभद्रमुच्यते ।
 उपानाद्विगमन्यांशः, अम्बुजाग्नेन कंधरम् ॥ २३ ॥
 द्विभागेनाञ्जं कर्तव्यं पट्टिका तत्समं(पा) भवेत् ।
 वर्त तु (तुलं) सत्र(म)भागेन कम्पमंशेन कारयेत् ॥ २४ ॥
 सप्तभागं गलोत्सेधं कम्पमंशेन कारयेत् ।
 अम्बुजं समभागानां महापट्टी द्विभागया ॥ २५ ॥
 अञ्जमथांशभागेन कम्पमंशेन कारयेत् ।
 पञ्चपञ्चोपपीठैश्च समभागविभाजिते ॥ २६ ॥
 कल्याणिका निकट्त्रा सर्वधात्रस्तु पूजिता ।
 एवं विधिः समाख्यात उपपीठे द्विजोत्तम ॥ २७ ॥
 अङ्गनिष्क्रान्तवेशं च अधिष्ठानविधानवत् ।
 भूतैश्च व्यालसिंहैश्च मकरैः पद्मजातिभिः ॥ २८ ॥
 उपपीठं गलोमि(न्मि)श्रं भूपयन्तु सलक्षणम् ।
 मत्स्यङ्गं मकरस्थान्तं(न) मवाहं(वजाहर्षं)रुद्रमस्तकम् ॥ २९ ॥
 अम्बुले(म्बुजे)नैव कर्तव्यमधिष्ठानोक्तमाचरेत् ।
 उपपीठं समाख्यातमधिष्ठानविधिं शृणु ॥ ३० ॥
 इति काश्यपशिल्प उपपीठविधानं पञ्चमः पटलः ।

अथ पट्टः पटलः ।

अधिष्ठानम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण अधिष्ठानविधिं शृणु ।
 धरात्सलमधिष्ठानमाधारं धरणी तथा ॥ १ ॥

उपपीठस्य निष्क्रान्तं सभादीनामथोच्यते ।
 सभादीनां तु पात्राक्षं निष्क्रान्तं दण्डमुण्ड उच्यते ॥ ७ ॥
 समं तु दण्डमारभ्य नवदण्डावसानकम् ।
 उपानं तव (च त) धानीत्रं प्रथमादित्रयत्रयम् ॥ ८ ॥
 तद्दुच्चैर्द्वादशांशे तु उपानोपद्विभागया ।
 पद्मवंशेन कर्तव्यं मध्यांशं कम्पमुच्यते ॥ ९ ॥
 भूतांशं कण्ठतुङ्गं तु कम्पमञ्जं तु पूर्ववत् ।
 एकेन वाजनं कुर्यात् कम्पमेकेन कारयेत् ॥ १० ॥
 अष्टाङ्गमेवमाख्यातं पदङ्गं तद्दिनाऽभ्युजम् ।
 कम्पेनाभ्युजमानं तु योग्यं भद्रोपपीठकम् ॥ ११ ॥
 ऊर्ध्वं कम्पं विना वाऽपि पञ्चाङ्गमुपपीठकम् ।
 उपपीठस्य चोत्सेधं सप्तविंशतिभाजिते ॥ १२ ॥
 द्विभागं पादुकोत्सेधं पङ्कजं तत्समं भवेत् ।
 कम्पमेकांशमित्युक्तं द्वादशांशं गळोदयम् ॥ १३ ॥
 उत्तरं चैकभाग्यं स्यात् तत्समं चोर्ध्वमभ्युजम् ।
 अप्तिभागं कपोतोच्चं क(कृ)शमालिङ्गमुच्यते ॥ १४ ॥
 त्रैयश्रमेकभागेन प्रतिमानद्विभागया ।
 पानं चैकविभागेन नानं तत्प्रतिभद्रकम् ॥ १५ ॥
 द्विभागं पादुकोत्सेधं द्विभागं पाक(पङ्क)जोद्दे(द)यम् ।
 कम्पमेकेन कर्तव्यमेकेनान्तरितं भवेत् ॥ १६ ॥
 द्विभागं प्रतितुङ्गं तु एकेनैव तु वाजनम् ।
 अष्टांशं गलमानं तु कम्पमेकेन कारयेत् ॥ १७ ॥
 अञ्जमेकेन कर्तव्यं कपोतोच्चं गुणांशकम् ।
 एकेन लिङ्गमेकेनान्तरितं तु मकलययेत् ॥ १८ ॥
 प्रतितुङ्गं द्विभागेन वाजनं चैकभागया ।
 सप्तविंशतिभागे तु नान्यतःप्र(नं तत्प्र)तिमुन्दरम् ॥ १९ ॥
 उपपीठस्य चोत्सेधमेकविंशतिभाजिते ।
 उपानं तु द्विभागेन तत्समं त्वभ्युजोदयम् ॥ २० ॥

कण्ठमंशेन कर्तव्यं पञ्चमंशेन कारयेत् ।

॥ महापदि द्विभागेन पञ्चमंशेन कारयेत् ॥ २१ ॥

कम्पमंशेन कर्तव्यं कण्ठोच्चवसुधारया ।

भागेनाङ्ग्य(न कम्प)मन्येन पञ्च कम्पोऽथ कर्तृभिः ॥ २२ ॥

कम्पमंशेन कर्तव्यमेतत्सौभद्रमुच्यते ।

उपानाद्विगमन्यांशः, अम्बुजांशेन कंधरम् ॥ २३ ॥

द्विभागेनाञ्जं कर्तव्यं पट्टिका तत्समं(मा) भवेत् ।

वर्त तु (तुलं) सव(म)भागेन कम्पमंशेन कारयेत् ॥ २४ ॥

सप्तभागं गलोत्सेधं कम्पमंशेन कारयेत् ।

अम्बुजं समभागानां महापट्टी द्विभागया ॥ २५ ॥

अञ्जमथांशभागेन कम्पमंशेन कारयेत् ।

पञ्चपञ्चोपपीठैश्च समभागविभाजिते ॥ २६ ॥

कल्याणिका निकट्वा सर्वधान्(स्तु) पूजिता ।

एवं विधिः समाख्यात उपपीठे द्विजोत्तम ॥ २७ ॥

अङ्गनिष्क्रान्तवेशं च अधिष्ठानविधानवत् ।

भूतैश्च व्यालसिंहैश्च मकरैः पञ्चजातिभिः ॥ २८ ॥

उपपीठं गलोमि(न्मि)थं भूषयन्तु सलक्षणम् ।

मत्स्यङ्गं मकरस्यान्तं(न) मवाढं(ञ्जाढ्यं)रुद्रमस्तकम् ॥ २९ ॥

अम्बुले(म्बुजे)नैव कर्तव्यमधिष्ठानोक्तमाचरेत् ।

उपपीठं समाख्यातमधिष्ठानविधिं शृणु ॥ ३० ॥

इति काश्यपशिल्पे उपपीठविधानं पञ्चमः पटलः ।

अथ षष्ठः पटलः ।

अधिष्ठानम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण अधिष्ठानविधिं शृणु ।

धरातलमधिष्ठानमाधारं धरणीं तथा ॥ १ ॥

एकदण्डं समारभ्य अर्धदण्डविवर्धनात् ।
 या(स)पादा पञ्चसङ्ख्या तु अग्निदण्डावसानकम् (का) ॥ १६ ॥
 पद्माङ्गे पादानिष्क्रान्तं तद्विभागविभाजिते ।
 उपानं व्यासमेकांशं शेषं जगति विस्म(स्त)रम् ॥ १७ ॥
 आमुदावंशमेकांशं तन्नीत्रं जगतीसमम् ।
 कुमुदे पट्टमंशेन तत्समं कर्णवेशनम् ॥ १८ ॥
 सर्वेषामम्बुजानां तु नीत्रं तुङ्गसमं भवेत् ।
 कम्पानामपिक्वा(पि वा)शेषं चतुर्भागैकनिर्गमम् ॥ १९ ॥
 महावाजननिष्क्रान्तं तुङ्गं तुल्यासि एव वा ।
 त्रिपादं वाऽथ निष्क्रान्तं यथात्रलवशान्घसेत् ॥ २० ॥
 जन्मादिपञ्चवर्गेषु तत्तदङ्गावसानके ।
 द्वारार्थं वा स्थलार्थं वा चीदयेत्तद्वरातले ॥ २१ ॥
 उपानं जगतीकूपं खण्डं चा(च)पट्टिका तथा ।
 पञ्चवर्गमिति ख्यातं जयादद्धं(र्वं)तदा ध्रुवः ॥ २२ ॥
 द्वारं च जलधारं च स्थलं चाप्रतिघन्धकैः ।
 मेत(मतेरु)ऊर्ध्वं तु कर्तव्यमङ्गं चैतन्न कारयेत् ॥ २३ ॥
 प्रत्यं चेतु धनं चेतु पिपा(विप)द्राम(मा)स्पदं सदा ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रत्यङ्गच्छेदनं विना ॥ २४ ॥
 अधिष्ठानं द्विधा ज्ञेयं प्रतिघट्टाङ्घ्रिवन्धनम् ।
 प्रत्येकानां तु भेदेन शोच्यते द्विजसत्तथाः ॥ २५ ॥
 सर्वेषां प्रतिघन्धा(वन्धा)नां कुमुदं धृतमुच्यते ।
 पादघन्ध(वन्ध)नलानां तु बन्धशृङ्ग(शं)कुमुदं भवेत् ॥ २६ ॥
 तथो(योः)शंकरमेतस्मिन्भवेत्कर्तृनाशनम् ।
 प्रासादं प्रतिघट्टं चेतद्वेदानेकशंकरम् ॥ २७ ॥
 गूढकोष्ठादिकानां तु कर्तव्यं तच्छुभावहम् ।
 तदेवाङ्घ्रिसंघे(वन्धे)न क(त)स्मिन्शंकरमुत्तमम् ॥ २८ ॥
 अशुभं विपरीतं च यास्तु राष्ट्रमुपस्य च ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वर्गवर्गेण शंकरम् ॥ २९ ॥

अधिष्ठानस्य चोत्सेधमेकोनविंशदशिते ।
 उपान चेतुभागेन सप्तशे जगती भवेत् ॥ ३० ॥
 षडश कुमुदोत्सेधमालिङ्ग त्वेकभागया ।
 त्रिषष्ट त्वेकभागेन प्रत्युत्सेध द्विभागया ॥ ३१ ॥
 वाजिन चैव भागेन प्रतिबन्धमिदं जगत् ।
 उपानरहितं शेषं पूर्ववन्नैरुधाऽपि वा ॥ ३२ ॥
 अधिष्ठानस्य चोत्सेधं पञ्चविंशतिभाजिते ।
 शिवांश्च पादुकोत्सेधे जगती वसुभागया ॥ ३३ ॥
 घात्वश्च कुमुदोत्सेधं व्योभाशं कम्पमानम् ।
 अतलाशं गलोलु(त्तु)ङ्गं शस्या(श्य)श्च चोर्ध्वकम्पकम् ॥ ३४ ॥
 महापट्टिगणाश्च तु तदूर्ध्वशेन कम्पकम् ।
 पादपन्थ(बन्ध)मिति रयतमुपानरहितं तथा ॥ ३५ ॥
 एतच्च पादप-थ(बन्ध) च नानाभेदैश्च कीर्तितम् ।
 त्रिसप्तशे तलोत्सेधे कृतांशेनैकपादुका ॥ ३६ ॥
 अम्बुजं सार्धभागेन कम्पमर्धांश्चमुच्यते ।
 सप्तशं जगतीतूर्णं रसाशं कुमुदोदयम् ॥ ३७ ॥
 आलिङ्गमेकभागेन त्रिषष्टं त्वेकभागया ।
 द्विभागं प्रतिषुङ्गं स्याज्जगमेकेन वाजनम् ॥ ३८ ॥
 प्रतिबन्धमिदं नाम प्रतिषष्टे तु भेदिनम् ।
 तत्रैव षष्ठभागे नु उपानं परिपीतितम् ॥ ३९ ॥
 आलिङ्गं च द्विभागेन शेषं पूर्णदेयं हि ।
 उपानोपरि षष्ठं च कम्पं चैव परित्यजेत् ॥ ४० ॥
 सद्य मनिन्नमं ग्यातं सर्गदेवालय(ये) द्विप(म)म् ।
 पश्चिद्द्विज(भ)जेदृक्ष(च)ममु(म) वा चैकभागया ॥ ४१ ॥
 द्विभागेन द्वाष्टं कुर्यात् कम्पमेकेन कारयेत् ।
 षट्शं जगतीकम्पमेकांश्च द्वाष्टमानम् ॥ ४२ ॥
 द्वाष्टमेकेन कर्तव्यमेकेनाज्ज तु कारयेत् ।
 षष्टशं गुणांशेन षष्ठमेकेन कारयेत् ॥ ४३ ॥

कम्पमेकेन कर्तव्यं कण्ठोच्चं तु विभागया ।
 एकांशं कण्ठतुङ्गं तु तत्समं तु दलोदयम् ॥ ४४ ॥
 महापट्टी द्विभागेन दलमेकांशमानतः ।
 कम्पमेकेन कर्तव्यमष्टार्थं कुमुदं क्रुह ॥ ४५ ॥
 अम्भोजकेतरं खयातं पादपूज्यं तु भेदिनम् ।
 एकान्विशदंशं तु तलोत्सेधं विभाजिते ॥ ४६ ॥
 उपानमेकभागेन अम्भोजोच्चमनलांशकम् ।
 कम्पोच्चं मध्यभागेन जगत्पुच्छं युगांशकम् ॥ ४७ ॥
 अम्बुजं त्वर्धभागेन दलमर्धांशमानतः ।
 अर्धांशं पद्मतुङ्गं तु ग(यु)णांशं पट्टमानतः ॥ ४८ ॥
 पद्मं मध्या(अमर्धा)शमानेन तत्समं कम्पमुच्यते ।
 अस्यर्धांशं तु खण्डोच्चं कम्पमध्येन कारयेत् ॥ ४९ ॥
 पद्ममध्येन कर्तव्यं पट्टिकासार्धभागया(तः) ।
 अम्बुजं सार्धभागेन कम्पमध्येन कारयेत् ॥ ५० ॥
 पुष्पपुष्कलमाख्यातं पादग्रन्थे तु भेदिनम् ।
 द्वात्रिंशद्भिज्जेदायमुपोपानाद्विभागया(तः) ॥ ५१ ॥
 उपानं त्वेति (क) भागं स्वात्सत्तांशं कमलोदयम् ।
 कण्ठमेकेन कर्तव्यं पद्ममेकेन कारयेत् ॥ ५२ ॥
 तुमदोच्चं चतुर्भागेमेकांशं दलमुच्यते ।
 कम्पमेकेन कर्तव्ये गुणांशं गलमानतः ॥ ५३ ॥
 कम्पमेकेन कर्तव्यमूर्ध्वकम्पं प्रकल्पयेत् ।
 कपोतोच्चं युगांशेन आलिङ्गं त्वेकभागिना(यतः) ॥ ५४ ॥
 एकेनान्तरितं कुर्यात्प्रतिकुङ्गं द्विभागया (तः) ।
 बर्ध(राज)नं तु द्विभागेन कल्पयेत्तु क्रमेण तु ॥ ५५ ॥
 मतिग्रन्थे तु भेदं स्यात् श्रीवद्धान्तपुद्गाहनम् ।
 अष्टका(गो)नस्य चोत्सेधमष्टात्रिंशत्त्रिभाजिते ॥ ५६ ॥
 उपानं त्वेकभागेन जगत्पुच्छं रसांशकम् ।
 कुमुदं पञ्चभागेन कम्पमेकेन कारयेत् ॥ ५७ ॥

गुणांश गलमानं तु कम्पमेकेन कल्पयेत् ।
 पद्ममेकेन कर्तव्य कर्पांशश्च गुणांशकम् ॥ ५८ ॥
 आलिङ्ग त्वेकभागेन त्वरितं तु मकल्पयेत् ।
 प्रतीतं य(ए, द्विभागेन शतांशं वाजनोदयम् ॥ ५९ ॥
 प्रतिबन्धस्य वर्गं स्यान्मञ्चमन्थमुदाहृतम् ।
 तदेवाऽऽलिङ्गकादूर्ध्वं विज्यया(विभज्य)विंशदशकैः ॥ ६० ॥
 कल्प्य श्रीकान्तवन्म(नाम्ना) तु पादबन्धेऽतिभेदितम् ।
 तुङ्गे पङ्क्तिशदेशं तु एकांशं पादुकं भवेत् ॥ ६१ ॥
 द्विभागं दलमानं तु कम्पोच्चं शशिभागिना(गतः) ।
 पण्डा(ट)ं च तु जगत्युच्चं चतुर्भागं घटोदयम् ॥ ६२ ॥
 कम्पमेकेन कर्तव्यं पद्मोच्चं तु द्विभागया(तः) ।
 ऊर्ध्वकम्पमर्थैकांशं गलमानं द्विभागया ॥ ६३ ॥
 वाजनं त्वैकभागेन सार्धांशं कमलोदयम् ।
 कम्पमेकेन कर्तव्यं श्रेणीवद्धमिदं भवेत् ॥ ६४ ॥
 पादबन्धे तु भेदं स्यात्सिद्धेभान्निर्बिभूषितम् ।
 त्रिपञ्चशतलोत्से र कृत्वा सार्धांशपादुकम् ॥ ६५ ॥
 कम्पमर्धांशमित्युक्तं भूतांशं पङ्क्त्योदयम् ।
 गलमन्वेन कर्तव्यं पद्ममेकेन कारयेत् ॥ ६६ ॥
 कुमुदोच्चं त्रिभार्गवकं दलमेकेन कारयेत् ।
 आलिङ्गमेकभागेन त्वरितं तत्सप्तं भवेत् ॥ ६७ ॥
 वृत्ते(मते)रुच्चं द्विभागेन वाजनं त्वैकभागया ।
 अब्जबन्धमिदं नाम्ना भेदे तत्प्रतिबन्धके । ६८ ॥
 तलं द्वाविंशदशे तु द्विभागं पादुकोन्नतम् ।
 अज्जमेकेन कम्पं तु एकांशेन मकल्पयेत् ॥ ६९ ॥
 जगतीपञ्चभागे तु कुमुदं चतुरश्रकम् ।
 पद्ममेकेन कर्तव्यं कम्पमेकेन कारयेत् ॥ ७० ॥
 कण्ठतुङ्गद्विभागनं कम्पमेकेन कारयेत् ।
 शिरां(वा)श्च दलतुङ्गं तु महापट्टी द्विभागया(तः) ॥ ७१ ॥

कम्पमेकेन कर्तव्यं वप्रबन्धगिति स्मृतम् ।
 पादबन्धस्य वर्गं स्यात्सर्वधामसु पूजयेत् ॥ ७२ ॥
 तन्महापट्टिकामानं कपोतं वो(वा)तबन्धकम् ।
 कपोतोपरि कम्पोर्ध्वे त्रिपट्टं त्वेकभागया ॥ ७३ ॥
 प्रत्युत्सेधं द्विभागेन वाजनं त्वेकभागया ।
 तुङ्गे षड्विंशदशे तु कल्पयेत्प्रतिसुन्दरम् ॥ ७४ ॥
 अधीनस्यादि(धिष्ठानस्य) चोत्सेधं त्रयोविंशतिभाजिते ।
 उपानमेकभागेन पद्ममेकेन कम्पकम् ॥ ७५ ॥
 रं(अं)शेन पट्टिकां विद्यात् कम्पमेकेन कल्पयेत् ।
 पद्ममेकेन कण्ठान्तमेकांशेनैव कल्पयेत् ॥ ७६ ॥
 एकांशेनाम्बुजं कुर्याद्गुणांशं कुमुदोदयम् ।
 पद्ममेकेन कर्तव्यमालिङ्गं त्वेकभागया(तः) ॥ ७७ ॥
 त्रिपट्टं शिवभागं तु द्विभागं प्रतिमानकम् ।
 वाजनं त्वेकभागेन कल्पयेत्तु यथाक्रमम् ॥ ७८ ॥
 प्रतिबन्धे तु भेदं स्याच्छ्रीकण्ठान्तमुदाहृतम् ।
 उपानमेकभागेन पद्ममेकेन कम्पकम् ॥ ७९ ॥
 द्वर्षणेन पट्टिकाकम्पमेकांशेन प्रकल्पयेत् ।
 गलमेकेन कर्तव्यं पद्ममेकेन कारयेत् ॥ ८० ॥
 कुमुदं तु त्रयोशेन पद्ममेकांशमानतः ।
 आलिङ्गं त्वेकभागेन त्वरितं शशिभागया ॥ ८१ ॥
 अधिष्ठानस्य चोत्सेधं द्वाविंशतिविभाजिते ।
 एतत्करीरबन्धं स्यात्प्रतिबन्धे तु भेदिनम् ॥ ८२ ॥
 पादुकं पैकभागेन भागेनाद्यं तु कम्पकम् ।
 कम्पमेकेन कर्तव्यं कण्ठमानं द्विभागया ॥ ८३ ॥
 कम्पमेकेन भागेन पट्टिकांशेन कम्पकम् ।
 द्विभागं दलमान्तु(नं तु)गन्धमेकांशमानतः ॥ ८४ ॥
 अम्बुजं त्वेकभागेन कुम्भमानं गुणांशकम् ।
 एकांशं दलमानं स्याद्भेनान्दिन्द्रमुच्यते ॥ ८५ ॥

त्रिपट्टं त्वेकभागेन प्रतिमानं द्विभागया ।

वाजनं त्वेकभागेन भानुद्विगुणितंशके ॥ ८६ ॥

एतच्च प्रतिबन्ध स्याद्भेदं फलशब्दबन्धम् ।

अधिष्ठानस्य चोत्सेधं चतुर्विंशतिभाजिते ॥ ८७ ॥

पादुकां तु विभागेन तत्समं पङ्कजोदयम् ।

आर(अब्ज)मेकेन कर्तव्यं जग(त्यु)च्च रसांशक(क)म् ॥ ८८ ॥

पद्ममेकेन भागेन फण्डपत्रं तु भागया ।

वे(ई)शांशं फलशोत्सेधं कमल त्वेकभागया ॥ ८९ ॥

प्रतिबन्धे तु भेदं स्याच्छ्रीकारं नाम म्यु(तू)न्यते ।

भानुद्वयशे तलोत्सेधं द्विभागं पादुकोदयम् ॥ ९० ॥

उपोवा(पा)न शिवांशं स्यात्पण्डश दलमानकम् ।

फण्डमंशेन कर्तव्यमंशेनाजि(ब्ज) प्रकल्पयेत् ॥ ९१ ॥

गुणांशं खण्डमानं तु दलमेकेन वृत्तकम् ।

कम्पमेकेन फण्डं तु गुणांशं दलमानकम् ॥ ९२ ॥

व्योमांशं दलमानं तु द्विभागं पट्टिका भवेत् ।

एकांशं दलमानं तु कम्पमेकेन फारयेत् ॥ ९३ ॥

सुन्दराणां यु(त्यम्बु)जानां पादबन्धे तु भेदितम् ।

चतुःसप्तद्विभागं तु तलमानविभाजिते ॥ ९४ ॥

द्विभागं पादुकां ख्यातं दलमानं युगांशकम् ।

गलमेकेन कर्तव्यमम्बुजं तु विभागया ॥ ९५ ॥

द्विभागं पट्टिकामानमंशं पादुकमुच्यते ।

जगतीचतुरथं तु पद्ममंशं द्विजोत्तम ॥ ९६ ॥

फण्डमंशेन पत्रं तु शरपं(श्य)शं प्रविधीयते ।

गुणांशं बुधुदोत्सेधं पद्ममंशेन कल्पयेत् ॥ ९७ ॥

कम्पमंशेन कर्तव्यं त्रिपत्रं त्वेकभागया ।

प्रतिमानं भवेद्वं(द्वय)शं वाजनं तु शिवांशकम् ॥ ९८ ॥

एवं नालिनकान्तं स्यात्सर्वदेवमियाराहम् ।

त्रयोविंशतिभागे तु तु(त)न्योर्चं तु विभाजिते ॥ ९९ ॥

साधारं पातुकोत्सेधमुपोपानं शताशकम् ।
अथो (धः) पञ्च विभागं स्यादेकाशं कण्ठमुच्यते ॥ १०० ॥
तदुद्वेपनमेकाशं कुमुदोच्चं गुणाशकम् ।
तदूर्ध्वं पञ्चमेकाशमेकाशमपमानकम् ॥ १०१ ॥
कण्ठ द्वर्चशेन र्त्तव्यमेकाशं चाथ पट्टिका ।
एकाशं पञ्चतुङ्गं (तु आ)लिङ्गं त्वेकविभागया ॥ १०२ ॥
त्रिपट्टं तु यथाशं तु प्रतिमानं विभागया ।
एकानापू (सोन वा) जनं कुर्यात्तच्छ्रीसौन्दर्यमुच्यते ॥ १०३ ॥
प्रतिबद्धस्य भेदं स्यादतं(न्त) चापुनराश्रया ।
चतुर्विंशतिभागं तु तलोच्चं तु विभाजिते ॥ १०४ ॥
उपानं त्वेकभागेन द्विभागं तु दलोदयम् ।
तदूर्ध्वं कम्पमेकाशं जगत्पुच्छं रसाशकम् ॥ १०५ ॥
वेदाश कुमुदोत्सेध पञ्चमंशेन कल्पयेत् ।
कण्ठमेकाशमित्युक्तमूर्ध्वपञ्च शिवाशकम् ॥ १०६ ॥
वाजनोच्च द्विभागेन एकाश पञ्चतुङ्गकम् ।
आलिङ्गं त्वेकभागेन त्रिपट्टं तत्सम भवेत् ॥ १०७ ॥
प्रतिमानं द्विभागं स्याद्वाजनं त्वेकभागया ।
स्कन्दस्कन्दमिदं नाम्ना प्रतिबन्धस्य भेदकम् ॥ १०८ ॥
धरातलोच्चं विभजेन्नयोर्विंशतिभागया ।
उपानोदयमेकाशं षडश त्वम्बुजोदयम् ॥ १०९ ॥
एकाशं कण्ठमानं तु ऊर्ध्वं पञ्च शिवाशकम् ।
शुगांशं तु घटोत्सेधमेकाशं पञ्चरुम्पकम् ॥ ११० ॥
कम्पमेकेन कर्णव्यं द्विभागं कंधरोदयम् ।
एकाशं कम्पमानं तु ऊर्ध्वं पञ्च तु तत्समम् ॥ १११ ॥
कपोतोच्चं गुणाशं तु आलिन्द्रं त्वेकभागया ।
एतन्नाम्बुजकान्तं स्याद्द्विपादबन्धे तु भेदितम् ॥ ११२ ॥
एवं त्वनेत्रभेदेन प्रोच्यते तु धरातलम् ।
तलोत्सेधमिवात्र स्याद्धीनाधिवयान्न(वय न) दोषभाक् ॥११३॥

अंशं वाऽर्धत्रिपादं वा बलाङ्गावबलान्वितम् ।
 त्रिपट्टस्य विशालं तु द्वित्रिधं प्रविधीयते ॥ ११४ ॥
 मूलपादसमं व्यासं पादमूले त्रिपट्टकम् ।
 पादान्तरे त्रिपट्टानां व्यासं त्री(त्रि)पाददण्डकम् ॥ ११५ ॥
 पादबाह्ये समावेशं निर्व्यं चैव समं भवेत् ।
 अयुग्मं युग्मसंख्या वा पादान्तरे प्रकल्पयेत् ॥ ११६ ॥
 ह्रमे वा(ह्रिभैर्वा, मकरैर्या(र्वाऽ)लिभूतहंसैर्विभूषितम् ।
 मत्पत्रमकरैर्व्यालैर्विद्याधरविनिर्मितम् ॥ ११७ ॥
 त्रिपट्टोर्ध्वे प्रतिश्लेषं सर्वत्र परिकल्पयेत् ।
 ऊर्ध्वाधस्त्वम्बुजोपेतं कुमुदं वृत्तमाचरेत् ॥ ११८ ॥
 अन्ये चै कुमुदं सर्वे प्रतिबन्धाङ्घ्रिवन्धयोः ।
 घृत्तं च वसुकोणं च क्रमेणैव तु कल्पयेत् ॥ ११९ ॥

इति काश्यपशिल्पेऽधिष्ठानविधिः पष्ठः पटलः ।

अथ सप्तमः पटलः ।

नालभतिष्ठा ।

अथ यक्ष्ये विशेषेण निर्माल्यद्वारलक्षणम् ।
 मतिपन्थे(वन्धे) मतेरन्ते दनन्ये(लान्ते) पट्टिकान्तके ॥ १ ॥
 गलान्ते कुमुदं चैव वि(ध)मान्ते पादुकान्तके ।
 छिद्रं कुर्यात्तथा चोर्ध्वे गलं तस्मात्सुभोजयेत् ॥ २ ॥
 भान्वद्गुलं समारभ्य गुणाद्गुलविबन्ध(वर्ध)नात् ।
 चतुर्विंशाद्गुलं यावत्तावत्पञ्चविंशा(धं)तथा ॥ ३ ॥
 भित्तिबाह्यगतं ह्येव तस्यार्धं गर्भगेहके ।
 घेनपित्वाऽथ वा भित्तेर्ध्वन्तरसमं तु वा ॥ ४ ॥
 यस्वङ्गुलं समारभ्य द्विद्वयद्गुलविबन्धनात् ।
 फलाद्गुलावसानं तु विस्तारं पञ्चधाक्रमम् ॥ ५ ॥

तन्मूलं नारपञ्चाशं त्रयांशं त्वग्रविस्तृतम् ।
 तद्विस्तारसमं पाया(दा)त्रिपादं वाऽथ तद्धनम् ॥ ६ ॥
 विस्तारस्य त्रिभागैकं छिद्रतारोन्नतं तथा ।
 नालमध्ये तु कर्तव्यं निम्नोन्नतविवर्जितम् ॥ ७ ॥
 मृलादग्रोन्नतं किञ्चिन्मूलं हंसस्य चान्वितम् ।
 गजोष्ट्र(ष्ट)सदृशालम्ब्यं(म्बी) यथासुन्दरमाचरेत् ॥ ८ ॥
 व्यालो वा सिंहभूतो वा नालं धृत्वा तु संस्थितः ।
 नालमेवं प्रकर्तव्यं सौम्यं प्रासादमध्यगम् ॥ ९ ॥
 स्थापयित्वा विशेषेण अनेन विधिना तथा ।
 नालं गन्धोदकैर्दिव्यैः स्थापयित्वा ह्य(ष्ट)दा बुधः ॥ १० ॥
 शान्तिहोमं तु कुर्वीत वारुणं सूक्तमुच्चरन् ।
 स्थापकः सुमसन्नात्मा सुमुहूर्तं सुलग्ने ॥ ११ ॥
 नालं तु स्थापयेद्दीमान्स्थपतिः स्थापकान्वितः ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वतोयसमन्वितम् ॥ १२ ॥
 सुधया गुढतोयैश्च बन्धयेत्सुहृदं यथा ।
 पुंशिलार्या तु कर्तव्यं नालं तु द्विदलान्वितम् ॥ १३ ॥
 नालस्थापनमेवं तु स्तम्भलक्षणमुच्यते ॥ १४ ॥
 इति काश्यपशिल्पे नाललक्षणं सप्तमः पटलः ।

अथाष्टमः पटलः ।

पदवर्गः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण चरणायामविस्तरम् ।
 आकारं भूषणं चैव संक्षेपाच्छृणु सुव्रत ॥ १ ॥
 स्तम्भे च तालिर्षं चैव चरं जङ्गममेव वा ।
 स्थाणुः स्थूणश्च पादश्च पर्यायवचनानि च ॥ २ ॥
 उक्तोत्सेर्धांशमानेन पादायामो विधीयते ।
 त्रयोविष्टान्तुङ्गरम द्विगुणं वाऽद्भिर्तुङ्गरम् ॥ ३ ॥

तस्मात्तारन(त)लोचं तु पष्ठांशं त्वधिकं तु वा ।
 पदोच्चं पङ्क्ति नन्दाष्ट भागैकं वाऽङ्घ्रिबिस्तरम् ॥ ४ ॥
 दारुपादतलं ह्येतत्कुड्यपादमथोच्यते ।
 तदर्थं वा त्रिभागैकं चतुर्भागोनमेव वा ॥ ५ ॥
 आढ्यस्तम्भविशालं स्यादेतत्सर्वं सुधर्मसु ।
 प्रतेरुत्तरसीमान्ते विशालस्तम्भ उच्यते ॥ ६ ॥
 उपानाद्युत्तरान्तस्थो निखाताङ्घ्रिस्तदुच्यते ।
 तुङ्गं समांशमथवा नवधर्मांश एव वा ॥ ७ ॥
 रुद्रमन्वन्शकं वाऽथ कृत्वैथां(कां)शाङ्घ्रिबिस्तरम् ।
 तन्मूलतारमाख्यातं तत्तारं तु तथा भजेत् ॥ ८ ॥
 एकभागविहीनं तु शेषमग्रविशालकम् ॥
 एकादिषोडशान्तं च तलं प्रत्येवमाचरेत् ॥ ९ ॥
 मूलादग्रं पुगात्तं तु कुम्भमन्यादिसंयुतम् ।
 ब्रह्मकान्तमिति ख्यातं वस्वसं विष्णुकान्तकम् ॥ १० ॥
 रसास्त्रमिन्द्रकान्तं स्याद्बन्द्रकान्तं तलस्रकम् ।
 कण्ठमानेन तन्मूलं तथैवाग्रं तु मकल्पयेत् ॥ ११ ॥
 स्तम्भाग्रे चैव तन्माने चतुरश्रं समन्वितम् ।
 तयोर्मध्येऽपि वस्वश्रं षोडशश्रमथापि वा ॥ १२ ॥
 वृत्ताकारं तु वा वि(व)र्षं कुम्भमण्डादिसंयुतम् ।
 कुम्भमण्डादिहीनं यत्तदाहू रुद्रकान्तकम् ॥ १३ ॥
 मूलादग्रविशालं तु मध्येऽष्टाश्रं द्विमण्डकम् ।
 रुद्रकान्तमिति ख्यातं मूलादग्रं तु वर्तुलम् ॥ १४ ॥
 कुम्भमण्डादि तन्मध्ये अष्टाश्रं तावदुच्यते ।
 चतुरश्रमधोभागे अष्टाश्रं मध्यमं तथा ॥ १५ ॥
 तद्गुदे (दूर्ध्वे)वृत्तमेवं स्याद्विभागं तुङ्गसदृशम् ।
 शिषच्छन्दमिति ख्यातं शिवहर्म्ये प्रसंस्थितम् ॥ १६ ॥
 दण्डं सार्धद्विदण्डं वा मूलपद्मासनोदयम् ।
 द्विगुणं पश्चविस्तारं पद्माकारं तु कारयेत् ॥ १७ ॥
 तन्मध्ये कार्णिकार्यां तु चरणस्थापनं कुरु ।
 यपेष्टाकृतिसंयुक्तं कुम्भमण्डादिसंयुतम् ॥ १८ ॥

षक्रवाकतलं मध्ये भूपितं पद्मपादुकम् ।
 पत्रमूलाङ्घ्रिमध्ये तु ष्पालेन व्यालपादुकम् ॥ १९ ॥
 मूलेभपादमानेन गजपादमुदाहृतम् ।
 मूले विम्बादिभिः कुर्याद्यथेष्टाकृतिसंयुतम् ॥ २० ॥
 कुम्भमण्डादिसंयुक्तं तत्तन्नाम्ना प्रकीर्तितम् ।
 घृत्ताकारे तदायामे शूण्डुभेदैः समन्वितम् ॥ २१ ॥
 कुम्भमण्डादिसंयुक्तं शूण्डुपादमुदाहृतम् ।
 मुक्तादामैरलंकृत्य पिण्डपादमुदाहृतम् ॥ २२ ॥
 विष्कम्भकर्णमानेन स्तम्भाग्रे चतुरश्रकम् ।
 तदधस्त्वर्धदण्डानामञ्जमष्टाश्रसंयुतम् ॥ २३ ॥
 मण्डमानेन तस्याधो वस्वश्रं परिकल्पयेत् ।
 तदधः पूर्ववत्पद्मं तस्याधो दण्डमानतः ॥ २४ ॥
 चतुरश्रसमायुक्तं तस्य छत्रं तु पूर्ववत् ।
 मूले वा वेदशेषाथे छत्रखण्डं तदुच्यते ॥ २५ ॥
 मध्यपट्टं तु वस्वश्रं श्रीकण्ठं तदुदाहृतम् ।
 मध्ये पट्टं कलास्रं चेच्छ्रीवज्रं स्तम्भमुच्यते ॥ २६ ॥
 मूलादग्रं युगाग्रं स्याद्विपट्टं श्लेषणान्वितम् ।
 श्लेषणस्तम्भमारूपातं पट्टपत्रादिशोभितम् ॥ २७ ॥
 स्तम्भाकारत्रिभागेकचतुर्भूमिकमेव वा ।
 स्तम्भमध्ये शिखां कुर्यादेतत्स्तम्भविशेषतः ॥ २८ ॥
 स्तम्भमूले तु पद्मानि स्तम्भमाने तु(न) फल्पयेत् ।
 स्थ(स्त)म्भलक्षणमारूपातं बोधिकालक्षणं शृणु ॥ २९ ॥
 इति काश्यपशिल्पे स्तम्भलक्षणेऽष्टमः पटलः ।

अथ नवमः पटलः ।

बोधिका

अथ वक्ष्ये विदेषेण बोधिकालक्षणं परम् ।
 मूलपादस्य पादेन श्रेष्ठे(ष्ठं) मध्ये तु मध्यमम् ॥ १ ॥

अग्रपादविशालं स्यात्समं कन्यासयोधिका ।
 विस्तारसदृशोत्सेध पञ्चदण्डायतान्वितम् ॥ २ ॥
 उत्तमा घोधिका ख्याता तारद्विड्यंशमुद्यता ।
 चतुर्दण्डायतोपेता मध्यमा सा मकीर्तिता ॥ ३ ॥
 विस्तारस्याधेतुङ्गं तु गुणदण्डायुतान्वितम् ॥
 कन्यासयोधिकारुयातं त्वद्दृग्गयोधिकान्वितम् ॥ ४ ॥
 योधिकाश्च त्रि(यास्त्रि)भागे तु एकांशेनार्धपट्टिकम् ।
 मध्यांशेन तरङ्गं स्याद्युताद्यैर्भूषितं तु वा ॥ ५ ॥
 तदधस्त्वेकभागेन मुष्टिवन्धं च कारयेत् ।
 दण्डत्रिपादमर्धं वा छायामानं तदंशकं ॥ ६ ॥
 ऊर्ध्वाधः पट्टिकाधस्ताच्छायाकारं प्रकल्पयेत् ।
 अधस्ताद्धोधिकाकारमलंकारं वदाभ्यहम् ॥ ७ ॥
 मध्ये पट्टिभागैकं विस्तारार्धमथापि वा ।
 पार्श्वयोरुभयोः शेषं तरङ्गस्थानमुच्यते ॥ ८ ॥
 सक्षुद्रक्षेपणं मध्यात्पट्टपत्राचलं कृतम् ।
 पार्श्वयोस्तु तरङ्गं स्यात्समाच्चान्योन्यहानकम् ॥ ९ ॥
 घोधिर्विस्ताररन्ध्रं वा त्रिपादं वाऽग्रनीलकम् ।
 तन्मूलसदृशं व्यासं घोधिकायाः प्रकल्पयेत् ॥ १० ॥
 अन्यन्दो(ऽंशो)ऽं पदंशांशं कृत्वोर्ध्वं पट्टिकान्वितम् ।
 ऊर्ध्वपद्मपासे(यांशे)न कण्ठमध्येन कारयेत् ॥ ११ ॥
 अधोपद्मं द्विभागेन चोर्ध्वं पट्टांशमुच्यते ।
 अधस्तस्त्वनमध्यांशं कल्पयेत्तु प्रमेण तु ॥ १२ ॥
 पद्मस्य मुकुलाकारमग्रादधो गतं कुरु ।
 अग्रनिष्क्रामयुक्तं वा छायाकारमथापि वा ॥ १३ ॥
 पार्श्वयोर्मुष्टिवन्धाग्रं ध्यान् आषा(या)दिकल्पितम् ।
 भुजे वा मकरैर्यालैः पट्टकाद्यैर्विभूषितम् ॥ १४ ॥
 रत्नवन्धनिययावद्विषयवाप्रस्तपट्टिका ।
 घोधिका या रत्न(त)रङ्गादद्या तन्मध्ये दण्डमानतः ॥ १५ ॥
 युगाधं पट्टमंयुक्तं तारोच्छायं तु वृत्तकम् ।
 नानाविधैरन्तर्य योधिवापिप्रयोधिका ॥ १६ ॥

पत्रैर्विचित्रिता पत्रबोधिका तु प्रकीर्तिता ।
 महार्णवतरङ्गभस्तरङ्गस्तु प्रकल्पयेत्(लघताम्) ॥ १७ ॥
 पादमर्धात्रिपादं वा भिद्यै स्तम्भस्य निर्गतम् ।
 चतुरष्टाश्रवृत्तानां क्रमात्साधारणं तु वा ॥ १८ ॥
 बोधिकायास्तथाग्रं तु वीरकण्ठयुगाग्रकम् ।
 अग्रपादसमं तच्च त्रिपादं तुङ्गमुच्यते ॥ १९ ॥
 सर्वेषामपि पादानां वीरकण्ठयुगाश्रकम् ।
 अधस्ताद्वीरकण्ठं स्यात्फलिकालक्षणं शृणु ॥ २० ॥

फलिका ।

अथ बह्व्ये विशेषेण फलिकानां तु लक्षणम् ।
 त्रिदण्डं फलिकाव्यासं कन्यासार्धाधिकं समम् ॥ २१ ॥
 चतुर्दण्डविशालं तु उत्तमा लम्बका भवेत् ।
 अथवा फलकाव्यासं कुर्येकर्णं समं भवेत् ॥ २२ ॥
 सर्वेषां फलकानां तु तुङ्गं पादोनदण्डकम् ।
 तदुत्सेधं त्रिधा भज्य ऊर्ध्वं सो(तत्सं)न्धिरुच्यते ॥ २३ ॥
 तथायो(ऽर्धो)पेतमेकांशं तस्याधस्त्वम्बुजांशकम् ।
 नागपत्रसमाकारमपेतोपादरूपकम् ॥ २४ ॥
 सर्वेषां फलकानां तु उत्सेधार्थं युगांशकम् ।
 फलकमेव कर्तव्यं तस्याधस्तात्खट्वं(घटं) कुरु ॥ २५ ॥
 द्विदण्डं पादहीनं वा सार्धदण्डमथापि वा ।
 सपाददण्डतुङ्गं वा घटोच्चं तु चतुर्विधम् ॥ २६ ॥
 त्रिपददर्शनं सौम्यं च चन्द्रकान्तं च श्रीकरम् ।
 यथा क्रमेण नामानि फलशानां क्रमादितः ॥ २७ ॥
 घटोच्चं पै(र्वै)नवांशेन हृद्भागे परिकल्पयेत् ।
 वेदांशं फलशोत्सेधं कण्ठमेकांशमानतः ॥ २८ ॥
 आस्योच्चमेकभागेन पद्ममेकेन कारयेत् ।
 अधोऽनावृत्तमन्धेन हीनौ संकल्पयेद्द्वयः ॥ २९ ॥
 ऊर्ध्वोद्वयगतं, कुर्यादनेन विधिना क्रयात् ।
 एवमुच्चं समाख्यातं विष्कम्भमधुना शृणु ॥ ३० ॥

विष्कम्भः ।

पादव्याससमौ हीनौ तत्कण्ठस्यास्य विस्मृ(स्तृ)तम् ।
 अस्य कण्ठविशेषेण कुम्भस्योपरि विस्मृ(स्तृ)तम् ॥ ३१ ॥
 स्तम्भे व्याससमं प्रोक्तं विस्तारे तच्च कर्णयोः ।
 तस्याधो लक्ष्मणं मूलात्कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ३२ ॥
 अथवा बोधिकादीनामुदयं तु चदाम्यहम् ।
 ऊर्णा(ना)श्शरणोत्सेधं कृत्वाऽधो व्यंशकं ब्रजेत् ॥ ३३ ॥
 ऊर्ध्वभागं तु संग्राह्यं द्वाविंशत्यंशकं ब्रजेत् ।
 पुर्गांशं बोधिकोत्सेधं वीरकण्ठं च तत्समम् ॥ ३४ ॥
 भूतांशं फलकोत्सेधं मध्यमूलं शिवांशकम् ।
 सोभे(समो)त्सेधं तु चेदांशं शिवांशं कण्ठमानकम् ॥ ३५ ॥
 तदास्योदयभेदांशं पद्ममेकेन कारयेत् ।
 घृतमन्वे(र्धे)न कर्तव्यं हीनं तत्सममुच्यते ॥ ३६ ॥
 लक्ष्मणाऽब्जलतामुक्तं मालामानादि पूर्ववत् ।
 स्तम्भभूषणमेवं स्याद्बेदिकालक्षणं ततः ॥ ३७ ॥
 इति काश्यपशिल्पे फलकलक्षणविधानो नवमः पटलः ।

अथ दशमः पटलः ।

बेदिकालक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण बेदिकालक्षणं परम् ।
 अधिष्ठानोपरिष्ठात्तु स्तम्भमूले च कल्पयेत् ॥ १ ॥
 मस्तारं सो(रस्यो)परिष्ठात्तु कर्तव्या बेदिका द्विज ।
 अध्वर्धदण्डमानं तु कल्पसा बेदिका मता ॥ २ ॥
 द्विदण्डोदयमध्यं स्याच्छ्रेष्ठं तुङ्गं त्रिदण्डकम् ।
 अथवाऽप्रमकारेण बेदिकोत्सेपमुच्यते ॥ ३ ॥
 शरणोदयं तु पद्मप्रवरमुभागविभाजते ।
 पक्षांशं बेदिकामानं कार्यं श्रेष्ठमधोऽग्रमम् ॥ ४ ॥

एवं हि चरणानां तु मूले तु वेदिकोदयम् ।
 ऊर्ध्वमभ्यङ्घितुङ्गे तु सप्तभागविभाजिते ॥ ५ ॥
 एकाशखण्डहर्म्याणां वेदिकोदयमिष्यते ।
 त्रिचतुष्पञ्चभागं तु गलोत्सेधं द्विभाजिते ॥ ६ ॥
 गलमुच्चतमेकाश श्रेष्ठमध्याधमं तथा ।
 अधोत्सेधाशमानं वा दण्डमूले तु वेदिका ॥ ७ ॥
 पटंशे वेदिकोत्सेध गुणाशं गलमानकम् ।
 गलोर्ध्वे कम्पमेकाशमेकेनाब्जं मकल्पयेत् ॥ ८ ॥
 तदूर्ध्वं कम्पमेकाशं कर्तव्यं द्विजसत्तम ।
 सप्ताष्टाशे तु वेद्युच्चैर्वेदभूतं क्रमाद्गलम् ॥ ९ ॥
 षष्ठ्यष्ट) पशं च कम्पं च प्रागिवैव मकल्पयेत् ।
 फण्डमानेन तन्मूले कम्पमेकेन कल्पयेत् ॥ १० ॥
 शेषं फण्डोदयं प्रोक्तं तत्पम्परहितं तु वा ।
 अत्यर्धांशं तु वा पद्मं तुङ्गं द्व्यशमथापि वा ॥ ११ ॥
 पद्मशैलसुपद्मभा चित्राशा वेदिकाऽथवा ।
 सर्वेषां वेदिकानां तु गलमद्घ्रिषिभूपितम् ॥ १२ ॥
 कुन्ध्यस्तम्भसमव्यासानीयं वा वेदिकाद्घ्रिका ।
 मरोपरित(स्तरोपरि)वेदीनां वेशनं शृणु सुव्रत ॥ १३ ॥
 गर्भभित्तित्रिभागैकमद्घ्रिवेद्यद्घ्रिवेशनम् ।
 चतुर्भागैरुभागं वा पञ्चभागैकरा(मा)भजेत् ॥ १४ ॥
 एकाशं रहितं शेषं वेदिकायास्तु विस्तृतम् ।
 युगांशं वेदिकाकारं नागरे मस्तरोपरि ॥ १५ ॥
 द्वाविडे वैसरैर्हर्म्यैर्वस्वग्रं वेदिकाकृति ।
 अथवा चैसराहर्म्यवेदिकाग्रत एव वा ॥ १६ ॥
 भनेकाधयताश्रे च गलाग्रं वेदिकाश्रया ।
 वेदिकालक्षणं प्रोक्तं ततो जालफलक्षणम् ॥ १७ ॥

इति श्रीकाश्यपशिल्पे वेदिकालक्षणो दशमः पटला ।

अधिकादशः पटलः ।

जालकलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण शृणु जालकलक्षणम् ।
 पादवर्गगले चैव जालकस्थानमुच्यते ॥ १ ॥
 प्रासादिषु महावास्तु अन्तरालैव मध्यमम् ।
 पादात्पदं न कर्तव्यमनेन विधिना बुधः ॥ २ ॥
 योजयेद्देदिकोर्ध्वे तु जालकं तु द्विजोत्तमाः ।
 वेदिका जालकार्थं न च्छेद्या सर्वविनाशनम् ॥ ३ ॥
 तद्यथा वेदिका जालं कार्यं न च्छेद्येत्तथा ।
 द्विदण्डं कन्यसं व्यासं त्रिदण्डं मध्यमं भवेत् ॥ ४ ॥
 चतुर्दण्डविशालं तु ह्युत्तमं परिकीर्तितम् ।
 विस्तारसदृशोत्सेधमेकदण्डादिवर्धनात् ॥ ५ ॥
 विस्तारद्विगुणं वाऽथ तावद्द्वैजालकोत्तमम् ।
 येषु तुङ्गविशाले तु यदिष्टं तु परिग्रहेत् ॥ ६ ॥
 स्तम्भव्यासार्थमानं तु घनं व्यासाद्द्विगुणम्पयोः ।
 विस्तारार्था(र्था)घनं(तं)रा(वा)ताद्विचतुर्थाशमेव वा ॥ ७ ॥
 मध्यस्थं च[र] रन्ध्रं च वज्र्यं जालकमाचरेत् ।
 युग्मपादसमायुक्तमयुग्मं कम्पमुच्यते ॥ ८ ॥
 गोनेत्रं हरितनेत्रं च नन्द्यावर्तं ऋजुक्रियम् ।
 पुष्पकर्णं सकर्णं च जालकं पद्विं भवेत् ॥ ९ ॥
 दीर्घार्धं फण्टकच्छिद्रं गोनेत्रमिति संज्ञितम् ।
 युगांशं कर्णकच्छिद्रं हरितनेत्रमुदाहृतम् ॥ १० ॥
 पञ्चसूत्रं तु यच्छिद्रं मक्षिणवशात्कृति ।
 नन्द्यावर्तस्य पुष्पाभं नन्द्यावर्तमिति स्मृतम् ॥ ११ ॥
 भार्जुकालौ स्तम्भकम्पौ द्वौ जालं तदृजुक्रियम् ।
 पुष्पफण्टं सकर्णाभं नन्द्यावर्तमिवाऽऽकृति ॥ १२ ॥

स्तम्भयोगं कवाटं च मित्तिमध्यवह्निःस्थितम् ।
 गुमायुग्मं कवाटं(टं)वा चाटनोद्घाटनक्षणम् ॥ १३ ॥
 जालकं तु सभादीनां पदतोर्ध्वे(ऽर्धे)न कल्पयेत् ।
 लाहट्टुमफलैर्दिव्यैर्घण्टकाभित्तिजालकम् ॥ १४ ॥
 यत्रोचितं तु यद्द्रव्यं तेन तत्रैव योजयेत् ।
 जालकं शिवमारुपातं ततस्तोरणलक्षणम् ॥ १५ ॥

इति काश्यपशिल्पे जालकविधानमेकादशः पटलः ।

अथ द्वादशः पटलः ।

तोरणलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण तोरणानां च लक्षणम् ।
 पादोदये दशांशे तु सप्तांशं चरणोदयम् ॥ १ ॥
 शेषं त्वनलभागं तु शपमा मुदाहृतम् ।
 ननांशे पादतुङ्गं तु पदंशं चरणोदयम् ॥ २ ॥
 शेषं सपोदयं रुपातमष्टांशे चाङ्घ्रितुङ्गके ।
 पञ्चांशं चरणोत्सेधं गुणांशं कम्पतुङ्गकम् ॥ ३ ॥
 तुङ्गं वा त्रिपुलं वाऽपि देवभूतरसाङ्घैश्चकम् ।
 तोरणस्य तु पाद्वाह्योर्व्यासमेवं चतुर्विधम् ॥ ४ ॥
 मांसादमण्डपादीनां मध्यभागे तु तोरणम् ।
 अनेन विधिना विप्र कर्तव्यं फुटयथाशके ॥ ५ ॥
 पञ्चाख्यं तोरणमेकं द्वितीयं करतोरणम् ।
 तृतीयं विशसंहं तु विविधा तोरणाकृतिः ॥ ६ ॥
 अर्धचन्द्रमिवाऽऽकारं पञ्चराजविराजितम् ।
 पञ्चतोरणमारुपातं ततो मकरमुच्यते ॥ ७ ॥
 पञ्चवक्रसमायुक्तं पार्श्वपोर्मकरास्यकम् ।
 मध्ये पूर्णमण्डलं नानाफलमनान्वितम् ॥ ८ ॥

नानालंकारसंयुक्तं वृत्तं मकरतोरणम् ।
 तदेव पार्श्वयोर्मध्ये पुरीमस्य द्वयोरपि ॥ ९ ॥
 नक्रतुण्डं प्रकर्तव्यं भूतविद्याधरास्तथा ।
 सिंहव्यालकदंसार्यैर्बलाग्रन्मुक्तामादकैः ॥ १० ॥
 अन्यैश्च विविधैश्छमै रत्नसंयैश्च भूषयेत् ।
 चित्रतोरणमेवं स्यात्प्रोच्यते तोरणत्रयम् ॥ ११ ॥
 तोरणं चा(णान्य)न्तराऽधस्तात्प्रयोज्यानि विचक्षणैः ।
 पार्श्वयोर्विकरण्डसमन्वितम् ॥ १२ ॥
 बोधिकारहितं यत्तत् स्तम्भं तु गलता स्मृता ।
 स्तम्भतोरणवन्मूर्ध्नि कर्तव्यं तोरणद्वयम् ।
 एवं तच्चिबिधं नीत्वा द्विज कुम्भलतोच्यते ॥ १३ ॥

इति काश्यपशिल्पे तोरणकुम्भलता (लक्षणं) द्वादशः पटलः ।

अथ त्रयोदशः पटलः ।

वृत्तरफाटितलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण वृत्तरफाटितलक्षणम् ।
 पटङ्गुलं समारभ्य द्विद्वयङ्गुलविवर्धनात् ॥ १ ॥
 कलाङ्गु(ङ्गु)लावधिर्या(धि या)वत् तावद्दयासं तु पट्टिधम् ।
 विस्तरार्थं तु तन्नीत्रं द्वात्रिंशद्द्वित्रिभागकम् ॥ २ ॥
 वृत्ताकारसमं तद्य तोरणाद्घृतु(व)दापु(य)तम् ।
 सकंधरं तदूर्ध्वं तु शुफनासान्धितं तु वा ॥ ३ ॥
 कर्णकूटाकृतिं वाऽथ वृत्ताकारं प्रकल्पयेत् ।
 स्तम्भात्सेधयुगादि तु द्विभागं चरणोदयम् ॥ ४ ॥
 प्रस्तरोदयमेकांशं शुफनाभ्युदयान्नकम् ।
 तदेव फूटमानं तु तत्तदुक्तवशाद्यपेत् ॥ ५ ॥
 अथवा तरमेष स्य प्रोक्तमार्गेण वा कुरु ।
 वृत्तरफाटितमेवं हि लनामष्टलमण्डितम् ॥ ६ ॥

स्तम्भाद्यं तोरणं चैव तथा कुम्भलता द्विज ।
 वृत्ताख्यं स्फाटितं चैव हारं तारेषु कल्पयेत् ॥ ७ ॥
 स्तम्भान्तरेव कर्तव्यं हर्म्यादीनां विशेषतः ॥ ८ ॥

इति काश्यपशिल्पे वृत्तरस्फाटितलक्षणं त्रयोदशः पटलः ।

अथ चतुर्दशः पटलः ।

स्तम्भतोरणम् ।

अथ षष्ठ्ये विशेषेण स्तम्भतोरणलक्षणम् ।
 पादोच्चं दक्षरा(शुभा)भज्य शुद्धद्वारं नयांशकम् ॥ १ ॥
 चरणं नवधा भज्य अष्टांशं द्वारमानकम् ।
 अथवाऽङ्घ्रिस्तु तुङ्गं तु वसुभागविभाजिते ॥ २ ॥
 सप्तमं द्वारमानं तु रसभागविभाजिते ।
 सार्धपञ्चांशमूर्ध्वे तु भवंगस्योच्च(द)धं भवेत् ॥ ३ ॥
 पदं गच्छ(तुङ्गोच्च)मन्(ध)स्तात्तु सार्धद्विभागमुच्यते ।
 शुद्धद्वारे तारार्धांशं शुद्धद्वारस्य विस्तृतम् ॥ ४ ॥
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपदसप्ताष्टनवाङ्गुलम् ।
 तुङ्गार्धादधिकं हीनं तारमेकोनविंशतिः ॥ ५ ॥
 भेदमेवं समाख्यातं द्वारतुङ्गत्रयं भवेत् ।
 सर्वेषामपि हर्म्याणां द्वारं मध्ये तु योजयेत् ॥ ६ ॥
 पादविष्कम्भमानं वा सपार्धं सार्धमेव वा ।
 द्वारयोगस्य विस्तारं तस्यार्धं स्व(घ)नमुच्यते ॥ ७ ॥
 साह(ष्ट)सार्धस्व(घ)नं वाऽथ त्रिपार्धं वाऽथ तद्व्यनम् ।
 योगतुङ्गं तु वेदांशमेकाग्रंशमधोत्तमम् ॥ ८ ॥
 गुणांशमूर्ध्वगं खयातं बाह्याञ्जक्षेपणोच्चितम् ।
 याद्येऽञ्जक्षेपणोपेनं भूतारं तदधो भवेत् ॥ ९ ॥
 पतङ्गन्तारयोगस्य तुल्यमञ्जविहीनकम् ।
 मुरनं च पतङ्गं च मध्यस्थवलयान्वितम् ॥ १० ॥

- कुड्यतोरणमाख्यातं द्वारतोरणमुच्यते ॥ २५ ॥
 द्वारतुल्योन्नतव्यासं तोरणाङ्घ्रितरं समम् ।
 उत्तरं बाजनं वाऽञ्जक्षेपणं चाष्टमङ्गलम् ॥ २६ ॥
 'फलकं पञ्चवक्त्राढ्यं प्रागुक्तविधिना कुरु ।
 वक्त्राख्यं मकराख्यं वा चित्रतोरणमेव वा ॥ २७ ॥
 मध्योर्ध्वं शूलसंयुक्तं पार्श्वयोश्च समन्वितम् ।
 दर्पणं पूर्णकुम्भं च वृषभं युग्मचामरम् ॥ २८ ॥
 श्रीवत्सं स्वस्तिकं शङ्खं दीपं देवाष्टमङ्गलम् ।
 श्रीवत्सं मध्यमे कुर्यात्क्षेपांशं तस्य पार्श्वयोः ॥ २९ ॥
 लोहैर्दारुशिलान्तर्वा कर्तव्यं द्वारतोरणम् ।
 द्वारतोरणमेवं हि स्तम्भतोरणमुच्यते ॥ ३० ॥
 पादोर्ध्वं तु विधा भज्य द्विभागं चरणोदयम् ।
 'पादं सर्वाङ्गसंयुक्तं पीतिकारहितं कुरु ॥ ३१ ॥
 'उत्तरं बाजनाञ्जं च क्षेपणं निम्नबाजनम् ।
 तदूर्ध्वं च(क्ष)पकर्णं तु नानापत्रैर्विचित्रितम् ॥ ३२ ॥
 तोरणं मकराख्यं(ख्यं)तु मृणालयाद्वि(ऽन्वि)तकंधरम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तमेतत्स्यात्स्तम्भतोरणम् ॥ ३३ ॥
 पादान्तरे हरायां वा कर्णभासादमध्यमे ।
 शालामध्यान्नराले वा कर्तव्यं सर्वधामसु ॥ ३४ ॥
 स्तम्भतोरणमाख्यातं शृणु कुम्भलताविधिम् ॥ ३५ ॥
 इति काश्यपशिल्पे स्तम्भतोरणविधिश्चतुर्दशः पटलः ।

अथ पञ्चदशः पटलः ।

कुम्भस्थलक्षणम् ।

११३

स्तम्भमूले तु वेष्टूर्ध्वं पद्मासनं प्रकल्पयेत् ।
 पादव्यापि समं तुङ्गं सपादं पद्मविस्तृतम् ॥ १ ॥

पद्मोर्ध्वं वसुधा भक्ष्य कम्पमेकांशमेव वा ।
 अथो पद्मं गुणांशं तु एकांशं मलमुच्यते ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वमञ्जद्विभागे तु कम्पमेकेन कारयेत् ।
 तदूर्ध्वं कुम्भतुङ्गं तु पद्मस्योर्ध्वं समन्वियात् ॥ ३ ॥
 तुत्तुङ्गद्विगुणं कुम्भव्यासमित्यभिधीयते ।
 कुम्भास्ये, स्तम्भनिर्युद्धं बलिमण्डलसंयुतम् ॥ ४ ॥
 कुम्भमण्डादिसंयुक्तं वीरकाण्डविहीनकम् ।
 फलकोपरि पद्मं तु कुम्भमानेन कल्पयेत् ॥ ५ ॥
 कुम्भकुम्भलता ह्येता ह्यन्यथा वक्ष्यते पुनः ।
 तदेवोत्संभिकोर्ध्वं तु वीरकाण्डसमन्वितम् ॥ ६ ॥
 पोतिकारहितं यत्नारस्तम्भकुम्भलता स्मृता ।
 स्तम्भतोरणवृन्मूर्ध्नि कर्तव्यं तोरणालयम् ॥ ७ ॥
 एवं शिबिर्षं चित्वा तूच्यते लुम्भलता द्विज ॥ ८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे कुम्भस्थलक्षणं पञ्चदशः पटलः ।

अथ षोडशः पटलः ।

वृत्तस्फुटितम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण वृत्तस्फुटितलक्षणम् ।
 पटङ्गुलं समारभ्य द्विद्वयङ्गुलविवर्धनात् ॥ १ ॥
 कलाङ्गुलविधिर्या(धि या)वृत्तावद्वयासं तु पट्टविधम् ।
 विस्तारार्थं तु तन्नीचं द्वित्रयांशं च भागिकम् ॥ २ ॥
 वृत्ताकारसमं चान्तस्तोरणाङ्गुलवदायतम् ।
 फन्धरं तु तदूर्ध्वं तु धू(शू)करास्यान्वितं तु वा ॥ ३ ॥
 कर्णकूटाकृतेर्वाऽथ वृत्ताकारं मकल्पयेत् ।
 स्तम्भोत्सेधयुगांशे तु द्विभागं चरणोदयम् ॥ ४ ॥
 मस्त्वरोदयमेकांशं शुकनास्युदयांशकम् ।
 तदेष फूटमानं तु तत्तदुक्तवशात्कयेत् ॥ ५ ॥

अथवा तरमञ्चस्य मोक्तपार्श्वेण वा कुरु ।
 वृत्तस्फुटितमेवं हि लतामण्डलमण्डितम् ॥ ६ ॥
 स्तम्भाख्यतोरणं चैव तथा कुम्भलता द्विज ।
 वृत्तारख्यं स्फुटितं चैव हारं तारेषु कल्पयेत् ॥ ७ ॥
 स्तम्भान्तरेषु कर्तव्यं हर्म्यादीनां विशेषतः ॥ ८ ॥

इति काश्यपशिल्पे वृत्तस्फुटितलक्षणं षोडशः पटलः ।

अथ सप्तदशः पटलः ।

द्वारविन्यासः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण द्वारविन्यासलक्षणम् ।
 पादोर्ध्वं दक्षिणा भज्य शुद्धद्वारनवांशकम् ॥ १ ॥
 चरणांशनावाङ्घ्र्ये तु तुङ्गं तु वसुभाजिते ।
 सप्तशं द्वारमानं तु रसभागविभाजिते ॥ २ ॥
 सार्धहर्म्यांशदू(म्)र्ध्वे तु भवङ्गस्योच्छ्रयं भवेत् ।
 स्तम्भोग्ध(ल)मधस्तात्तु सार्धद्विभागमुच्यते ॥ ३ ॥
 शुद्धद्वारे तु [तु]ङ्गपर्यं शुद्धद्वारस्य विस्तृतम् ।
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपदसत्पाष्टनवाङ्गुलम् ॥ ४ ॥
 तुङ्गगर्भादिधिकं हीनं तारमेकोनविंशतिः ।
 मेदमेवं समाख्यातं द्वारतुङ्गं त्रिधा भवेत् ॥ ५ ॥
 सर्वेषामपि हर्म्याणां द्वारमध्ये तु योजयेत् ।
 पादविष्कम्भमानं वा सपार्धं सार्धमेव वा ॥ ६ ॥
 द्वारयोगस्य विस्तारं तस्मार्थं घनमृच्यते ।
 साष्टसार्धघनं वाऽथ त्रिपादं वाऽथ तद्घनम् ॥ ७ ॥
 योगतुङ्गं तु वेदांशे स्वेकांशाश्रययोगतः ।
 गुणांशाद्दूर्ध्वेण ख्यातं चाह्याञ्जक्षेपणान्वितम् ॥ ८ ॥
 पादञ्जक्षेपणापेतं भुवहातंचयो भवेत् ।
 पतङ्गन्तारयोगस्य तुल्याञ्जं च विद्मि नरम् ॥ ९ ॥

प्रत्यग्रमफरीचन्यमतिसिंहादिभूपितम् ।
 एवं मस्तरवर्गं तु प्रोच्यते तद्द्विजोत्तम ॥ १६ ॥
 इति काश्यपशिल्पे मस्तरलक्षणमेकोनविंशः पटलः ।

अथ विंश पटलः ।

गलभूषणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण गलभूषणलक्षणम् ।
 ऊर्ध्वभामोक्ष(गोच्च)तुङ्गं तु गलमानमुदाहृतम् ॥ १ ॥
 आर्तो(अर्धो)त्सेर्धशिमानं वा गलमानमुदाहृतम् ।
 तद्गुच्चत्रिचतुष्पञ्च शेषं वा वेदिकोदयम् ॥ २ ॥
 शेषं गलोदयं रूपान्तं तमशेषं गलोदयम् ।
 वेदिकायास्तु विस्तारं चतुष्पञ्चपङ्कशके ॥ ३ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चभागं तु गलव्यासं यथाक्रमम् ।
 अद्ध्येर्वेधयद्द्विघ्नेशं स्यात्तद्वेधं गलवेशनम् ॥ ४ ॥
 त्रिपादं वा तद्वर्धं वा वेद्य(ध्य)द्ध्येर्गलवेशनम् ।
 एषं त्वनेकभेदेषु कर्तुरिच्छावशाद्यथेत् ॥ ५ ॥
 वेदाश्वं नागरे कण्ठं वस्वथं द्राविडे गलम् ।
 घृचं तु वेसरे हर्म्ये गलमानकुलं नथेत् ॥ ६ ॥
 दिशि भद्रसमायुक्तं नासिकानकुलाद्द्विकम् ।

पशोर्ध्वं वसुधा भुज्य कम्पमेकांशमेव वा ।
 अथो पशं गुणांशं तु एकांशं गलमुच्यते ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वमन्त्रादिभागे तु कम्पमेकेन कारयेत् ।
 तदूर्ध्वे कुम्भतुङ्गं तु पद्मस्योच्चं समन्विष्यात् ॥ ३ ॥
 तुचुङ्गं द्विगुणं कुम्भव्यासमित्यभिधीयते ।
 कुम्भास्ये, स्तम्भनिर्गृहं बलिमण्डलसंयुतम् ॥ ४ ॥
 कुम्भमण्डादिसंयुक्तं वीरकाण्डविहीनकम् ।
 फलकोपरि पशं तु कुम्भमानेन कल्पयेत् ॥ ५ ॥
 कुम्भकुम्भलता द्वेता ह्यन्यथा वक्ष्यते पुनः ।
 तद्देवोत्संभिकोर्ध्वे तु वीरकाण्डसमन्वितम् ॥ ६ ॥
 पौतिकारहितं यत्नात्स्तम्भकुम्भलता स्मृता ।
 स्तम्भस्तोरणवृन्मूर्ध्नि कर्तव्यं तोरणालयम् ॥ ७ ॥
 एवं त्रिविधं चित्वा तूच्यते कुम्भलता द्विज ॥ ८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे कुम्भस्थलक्षणं पञ्चदशः पटलः ।

अथ षोडशः पटलः ।

वृत्तस्फुटितम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण वृत्तस्फुटितलक्षणम्
 पदद्वयुलं समारभ्य द्विद्वयद्वयलवि
 फलाङ्गुलविधिर्या(धिं या)वृत्तावद्भू-
 विस्तारार्थं तु तर्ध्नां द्विभयांशं च भा॥
 वृत्ताकारसमं चान्तस्तोरणाद्द्विबद्धायतम्
 कन्धरं तु तदूर्ध्वे तु धू(शू)करास्यान्वितं तु
 कर्णकूटाहानेर्वाऽथ वृत्ताकारं प्रकल्पयेत् ।
 स्तम्भोत्सेधयुगांशे तु द्विभागं चरणोदयम् ॥ ४ ॥
 मत्तरोदयमेकांशं शुक्रनास्युदयांशकम् ।
 तद्देव वृत्तमानं तु वक्ष्ये वक्ष्याम्येत् ॥ ५ ॥

अथवा तरमञ्जस्य प्रोक्तमार्गेण वा कुरु ।
 वृत्तस्फुटितमेवं हि लतामण्डलमण्डितम् ॥ ६ ॥
 स्तम्भाख्यतोरणं चैव तथा कुम्भलता द्विज ।
 वृत्ताख्यं स्फुटितं चैव हारं तारेषु कल्पयेत् ॥ ७ ॥
 स्तम्भान्तरेव वर्तव्यं हर्म्यादीनां विशेषतः ॥ ८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे वृत्तस्फुटितलक्षणं षोडशः पटलः ।

अथ सप्तदश पटलः ।

द्वारविन्यासः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण द्वारविन्यासलक्षणम् ।
 पादोर्ध्वं दशधा भज्य शुद्धद्वारनवाक्षकम् ॥ १ ॥
 चरणाशनावाह्ये तु तुङ्गं तु वसुभाजिते ।
 सप्तार्धं द्वारमानं तु रसभागविभाजिते ॥ २ ॥
 सार्धहन्त्याक्षदू(मू) र्धं तु भाङ्गस्योच्छ्रयं भवेत् ।
 स्तम्भोत्तम(ल)मधस्तात् सार्धद्विभागमुच्यते ॥ ३ ॥
 शुद्धद्वारे तु [तु]ङ्गार्धं शुद्धद्वारस्य विस्तृतम् ।
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपटसत्पाटनवाहुलम् ॥ ४ ॥
 तुङ्गार्धादधिकं हीनं तारमेकोनविंशतिः ।
 भेदमेवं समार्यात् द्वारतुङ्गं त्रिधा भवेत् ॥ ५ ॥
 सर्वेषामपि हर्म्याणां द्वारमध्ये तु योजयेत् ।
 पादेषिष्कम्भमानं वा सपादं सार्धमेव वा ॥ ६ ॥
 द्वारयोगस्य विस्तारं तस्यार्धं धनमुच्यते ।
 साष्टसार्धधनं वाऽथ त्रिपादं वाऽथ तद्द्वयम् ॥ ७ ॥
 योगतुङ्गं तु वेदाशे त्वेकाशाश्रमयोगतः ।
 गुणाशादूर्ध्वं ग रूपात् वाह्याब्जक्षेपणान्वितम् ॥ ८ ॥
 पादब्जक्षेपणोपेतं भुवहातंचयो भवेत् ।
 पतङ्गतारयोगस्य तुल्यान्तं च चिह्नं नक्तम् ॥ ९ ॥

पशोर्ध्वं बसुधा भज्य कम्पमेकांशमेव वा ।
 अथो पद्मं गुणांशं तु एकांशं मूलमुच्यते ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वमन्त्रद्विभागे तु कम्पमेकेन कारयेत् ।
 तदूर्ध्वे कुम्भतुङ्गे तु पद्मस्योच्चं समन्विष्यात् ॥ ३ ॥
 तुचुङ्गं द्विगुणं कुम्भव्यासमित्यभिधीयते ।
 कुम्भास्ये, स्तम्भनिर्युहं बलिमण्डलसंयुतम् ॥ ४ ॥
 कुम्भमण्डादिसंयुक्तं वीरकाण्डविहीनकम् ।
 फलकोपरि पद्मं तु कुम्भमानेन कल्पयेत् ॥ ५ ॥
 कुम्भकुम्भलता द्वेता ह्यन्यथा बक्ष्यते पुनः ।
 तदेवोत्संधिकोर्ध्वे तु वीरकाण्डसमन्वितम् ॥ ६ ॥
 पोतिकारहितं यस्मात्स्तम्भकुम्भलता स्मृता ।
 स्तम्भतोरणवृन्मूर्ध्नि कर्तव्यं तोरणालयम् ॥ ७ ॥
 एवं त्रिविधं चित्वा तूच्यते लुम्भलता द्विज ॥ ८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे कुम्भस्थलक्षणं पञ्चदशः पटलः ।

अथ षोडशः पटलः ।

वृत्तास्फुटितम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण वृत्तास्फुटितलक्षणम् ।
 पद्मगुलं समारभ्य द्विद्वयगुलविवर्धनात् ॥ १ ॥
 कलागुलविधिर्या(धि या)वृत्तावद्वयासं तु पद्मविधम् ।
 विस्तारार्थं तु तस्मीत्रं द्वित्रयांशं च भागिकम् ॥ २ ॥
 वृत्ताकारसमं चान्तस्तोरणाङ्घ्रिवदायतम् ।
 कन्धरं तु तदूर्ध्वे तु क्षु(श्रु)करास्यान्वितं तु वा ॥ ३ ॥
 कर्णकूटाकृतेर्वाऽथ वृत्ताकारं प्रकल्पयेत् ।
 स्तम्भोत्सेधयुगांशे तु द्विभागं चरणोदयम् ॥ ४ ॥
 प्रस्तरोदयमेकांशं शुकनास्युदयांशकम् ।
 तदेव वृत्तमानं तु तत्तदुक्तवशात्प्रयेत् ॥ ५ ॥

अयाष्टादशः पटलः ।

कम्पद्वारलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण कम्पद्वारविधिं परम् ।
 मासादमण्डपादीनां चतुर्दिक्षु विदिक्षु वा ॥ १ ॥
 तयोर्मध्यान्तराले वा व्योमाभीष्टं तु यत्र वै ।
 तत्रैव कल्पयेत्सम्यक्कम्पद्वारं द्विजोचम ॥ २ ॥
 चक्षुर्द्वीतकृतं पश्चिव्यासयुक्तं विशालकम् ।
 स्थलाद्दुत्तरभीमान्तं कम्पद्वारोदयं भवेत् ॥ ३ ॥
 भुवङ्गं च पतङ्गं च योगं प्रागुत्तरं(क्तकं)घनम् ।
 कृत्वा दृढीकृतं चङ्घ्वा योजयेदन्तरा पुरा ॥ ४ ॥
 योगव्यासघनं दीर्घं य(र्घमा)यामाङ्घ्रिस्त(ङ्घ्रि)तया कुरु ।
 मूलाग्रयोजिकोपेतं तरङ्गाङ्घ्रिं प्रकल्पयेत् ॥ ५ ॥
 भुवङ्गं च पतङ्गं च छिद्रे युञ्जाद्दृढीकृतम् ।
 चतुष्पट्टसंख्यं वा दश द्वादश एव वा ॥ ६ ॥
 मनुषोदशसंख्या वा कल्पयेदन्तराङ्घ्रिया ।
 अन्तराङ्घ्र्यन्तरा प्रत्पग्मभागमाक्षमं विना ॥ ७ ॥
 अन्तराङ्घ्र्यान्मयुञ्जीयात्स्थापयेद्द्वारयोगवत् ।
 योजयेत्तु कषाटादि योमा(व्योमे)पत्पेकमेव तु ॥ ८ ॥
 कषाटे द्विव्योमग्रासत्रिव्योमग्रास एव वा ।
 कल्पयेत्सुदृढं द्वारं त्वचलं हस्तिनाऽपि वा ॥ ९ ॥
 कम्पद्वारं समाख्यानं प्रस्तरं तु ततः शृणु ॥ १० ॥
 इति काश्यपशिल्पे कम्पद्वारलक्षणमष्टादशः पटलः ।

अथैकोनविंशः पटलः ।

प्रस्तरलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण प्रस्तरस्य तु लक्षणम् ।
 प्रस्तरभार्धमञ्जमानं तु आर्तो(अर्थो)स्तेषांशमेव वा ॥ १ ॥

भुवङ्गं च पतङ्गं च मध्यस्थबलयान्वितम् ।
 ताम्रजौ वाऽऽयसौ वाऽथ बलयौ फीलवन्धितौ ॥ १० ॥
 तद्विस्तारत्रिभागेकं शिखायोगमवेशिकौ ।
 शैलजं चेद्भुवङ्गादि योगाभूये शिखान्वितौ ॥ ११ ॥
 भुवङ्गपतपोरश्रीं छिद्रयोर्वेशनान्वितौ ।
 एवं दृढीकृतौ पश्चाद्योगवस्थानमाचरेत् ॥ १२ ॥
 सुनक्षत्रे शुभे वारे शुभहोरामुहूर्तके ।
 योगे संस्थापयेद्विम शान्तिहोमपुरःसरम् ॥ १३ ॥
 भित्तिव्यासे तु मान्दंशे वाद्यालयं चा(त्पश्चा)वसानकम् ।
 अभ्यन्तरं तु सप्तांशं सीमायोगस्य मध्यमम् ॥ १४ ॥
 वि(त)द्वाष्टोऽभ्यन्तरं चैव योगव्यासोभयाश्रितम् ।
 सर्वालंकारसंपुक्तं योगसाध्य(मीमा)दृढीकृतम् ॥ १५ ॥
 दक्षिणे तु कवाटे तु योजयेद्द्वारपट्टिकाम् ।
 त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा द्वारपट्टिकविस्तृतम् ॥ १६ ॥
 तार्क्ष्यभागेकभागं तु तस्य नीघ्नमुदाहृतम् ।
 तर्क्ष्याद्दक्षिणं रुयातं नीघ्न वैतरुकाटयोः ॥ १७ ॥
 नीघ्नभागां च मध्ये तु द्वारपट्टिकपार्श्वयोः ।
 लोहजं बलयोपेतं पतानिकीलवन्धनम् ॥ १८ ॥
 लोहजं दारुजं वाऽथ बाष्पाभ्यन्तरगं तथा ।
 तासां त्रिमङ्गलं ताव(नीघ्नं)तारार्धघनसंपुतम् ॥ १९ ॥
 षड्भुजा कवाटे योगौघ्रौ दारुलोद्दृढीकृतम् ।
 अर्गलादिसमोषेतं घटनोद्घाटनक्षमम् ॥ २० ॥
 परेषां घटयन्तत्रमप्यसत्त त्रिमाश्वरेत् ।
 मासादे मण्डपे चैव गोपुरे चैवमाचरेत् ॥ २१ ॥
 द्वारमेवं समाख्यातं कम्पद्वारमय(तः)गृथु ॥ २२ ॥
 इति काम्यपशिले द्वारवित्यासलक्षणं सप्तदशः पटलः ॥

अथाष्टादशः पटलः ।

कम्पद्वारलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण कम्पद्वारविधिं परम् ।
 प्रासादमण्डपादीनां चतुर्दिक्षु विदिक्षु वा ॥ १ ॥
 तयोर्मध्यान्तराले वा व्योमाभीष्टं तु यत्र वै ।
 तत्रैव कल्पयेत्सम्यक्कम्पद्वारं द्विजोत्तम ॥ २ ॥
 बस्त्रद्वीतकृतं पत्तिव्यासयुक्तं विशालकम् ।
 स्थलादुत्तरसीमान्तं कम्पद्वारोदयं भवेत् ॥ ३ ॥
 भुवङ्गं च पतङ्गं च योगं प्रागुक्तं-क्तकंघनम् ।
 कृत्वा दृढीकृतं बद्ध्वा योजयेदन्तरा पुरा ॥ ४ ॥
 योगव्यासघनं दीर्यं य(र्षमा)यामाङ्घ्रिस्त(ङ्घ्रित)या कुरु ।
 मूलाग्रयोजिकोपेतं तरङ्गाङ्घ्रि मरुत्पयेत् ॥ ५ ॥
 भुवङ्गं च पतङ्गं च छिद्रे युञ्जाद्दृढीकृतम् ।
 चतुष्पट्टसंख्यं वा दश द्वादश एव वा ॥ ६ ॥
 मनुषोद्दशसंख्या वा कल्पयेदन्तराङ्घ्रिया ।
 अन्तरा(र्ध्व)न्तरा मत्पगमागमाक्षरं विना ॥ ७ ॥
 अन्तराङ्घ्रिन्मयुञ्जीयात्स्थापयेद्द्वारयोगवत् ।
 योजयेत्तु क्वाटादि योमा(व्योमे)पत्त्येकमेव तु ॥ ८ ॥
 क्वाटे द्विव्योमग्रासद्विव्योमग्रास एव वा ।
 कल्पयेत्सुहृदं द्वारं त्वचलं हस्तिनाजपि वा ॥ ९ ॥
 कम्पद्वारं समाख्यानं मस्तरं तु सतः शृणु ॥ १० ॥
 इति काश्यपशिल्पे कम्पद्वारलक्षणमष्टादशः पटलः ।

अथैकोनविंशः पटलः ।

मस्तरलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण मस्तरस्य तु लक्षणम् ।
 मस्तरभार्षमश्चमानं तु आर्तो(अर्षो)त्मेघांशमेव वा ॥ १ ॥

तदुच्चयेव(स्यैक)विंशांशे कृत्वा गुणांशमुत्तमम् ।
 वाजनवये(स्यै)ऋभागेन भूतमालोन्नतं त्रिभिः ॥ २ ॥
 भूतमालोपरिष्ठात्तु वाजनवये(स्यै)ऋभागया ॥
 सप्तांशं तु कपोतोच्चमालिङ्गस्यैकभागया ॥ ३ ॥
 अंशेनान्तरितं कुर्यात्प्रत्युत्सेधं गुणांशकम् ।
 वाजनत्येक(स्यै)ऋभागेन कुर्याद्वै चान्यभेदतः ॥ ४ ॥
 तुङ्गमेकोनविंशांशं कृत्वोत्तारश्रि(त्रि)भागया ।
 भागेन वाजनं कुर्यादभ्यंशे बलभी भवेत् ॥ ५ ॥
 वाजनत्ये(स्यै)ऋभागेन कपोतोच्चं रसांशकम् ।
 आलिङ्गमंशमंशेनान्तरितं तु प्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥
 प्रत्युत्सेधद्विभागेन वाजनत्ये(स्यै)ऋभागिना ।
 उत्सेधश्चैवमारुष्यात्स्वङ्गजातमथोच्यते ॥ ७ ॥
 स्तम्भात्तु पोटिकानीघ्रं बोधिकादुत्तरं तथा ।
 वाजनस्य तु निष्क्रान्तमुत्तरं द्वा(वा)जनोन्नतम् ॥ ८ ॥
 वाजनाद् उभीनीघ्रं बलभीतुङ्गसदृशम् ।
 त्रिपादं वा तदर्धं वा माग्वाजनातिविस्तृतम् ॥ ९ ॥
 वाजनानां कपोतस्य नीघ्रं हो(ष्यो)मसमानकम् ।
 उपामसीवस्तानं वा जगदन्तमथापि वा ॥ १० ॥
 वाजनादूर्ध्वदण्डं वा दण्डं सार्धद्विदण्डकम् ।
 वाजनात्तु कपोतस्य नीघ्रं चालम्बनं समम् ॥ ११ ॥
 कपोतं गोपानसहितं गोपानरहितं तु वा ।
 पादवाह्यसमं प्रोक्तं कुलिङ्गमतिरुच्यते ॥ १२ ॥
 आलिङ्गान्तरितं वेशं नीघ्रं चोत्सेधसदृशम् ।
 वाजनोत्थ(घ)समं प्रोक्तं वाजनस्य तु निर्गमम् ॥ १३ ॥
 दण्डत्रिपादमर्धं वा चोत्तराग्रस्य नीघ्रकम् ।
 उत्तरस्यानुकूलं तु वाजने नीघ्रवेशनम् ॥ १४ ॥
 बलभीवृतसं(हं)सार्धमूर्ध्वपदेदुत्तरोपरि ।
 मानापप्रलसार्धस्तु कपोतो(ते)कर्णपालिकम् ॥ १५ ॥

मत्पत्रमफरीषन्प्रतिसिहादिभूपितम् ।
 एवं प्रस्तरवर्गं तु मोच्यते तद्द्विगोचम ॥ १६ ॥
 इति काश्यपशिल्पे प्रस्तररक्षणमेकौविंशः पटलः ।

अथ विंशः पटलः ।

गलभूपणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण गलभूपणलक्षणम् ।
 ऊर्ध्वभामोक्ष(गोचच)तुङ्गं तु गलमानमुदाहृतम् ॥ १ ॥
 आतो(अधो)त्सेष्ठांशमानं वा गलमानमुदाहृतम् ।
 तदुच्चत्रिचतुष्पञ्च शेषं वा वेदिकोदयम् ॥ २ ॥
 शेषं गलोदयं ख्यातं तमशेषं गलोदयम् ।
 वेदिकायास्तु विस्तारं चतुष्पञ्चपडंशके ॥ ३ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चभागं तु गलव्यासं यथाक्रमम् ।
 अर्द्धेर्वैद्यङ्घ्रिवेशं स्यात्तद्द्वैष्यं गलवेशनम् ॥ ४ ॥
 त्रिपादं वा तदर्थं वा वेद्य(ष्य)ङ्घ्रैर्गलवेशनम् ।
 एषं त्वनेकभेदेषु कर्तुरिच्छावशाद्ययेत् ॥ ५ ॥
 वेदाश्रं नागरे कण्ठं वस्वधं द्वाविष्टे गलम् ।
 वृत्तं तु वेसरे हृष्यं गलमानकुलं नयेत् ॥ ६ ॥
 दिशि भद्रसमायुक्तं नासिकानकुलाद्द्वैषिकम् ।
 भानुद्वयंशे गलोत्सेषैः कलांशं तु गलोदयम् ॥ ७ ॥
 उत्तरोच्चं गुणांशं तु वाजनं गलभागया ।
 मादंशं बहुभिर्मानं व्योमानं वाजनोदयम् ॥ ८ ॥
 उच्चरार्धगलाशीघ्रं वाजनाङ्गीनि पूर्ववत् ।
 अथवा भानुभागे तु गलोदयमुदाहृतम् ॥ ९ ॥
 उत्तरोच्चं गुणांशं तु शिवांशं वाजनोदयम् ।
 तदर्थं मुष्टिपन्थाश्च मध्यध्यांशमुदाहृतम् ॥ १० ॥

शिखरस्य तु मानान्तं पद्मतुङ्गमुदाहृतम् ।
 पद्मनारत्रिभागैकं कुम्भस्याधोऽवलम्बकम् ॥ १० ॥
 षलम्बस्य त्रिभागैकं कुम्भस्योपरि कन्धरम् ।
 कन्धरं त्रिगुणं पालि तन्निभागे तु कूडमलम् ॥ ११ ॥
 पालिनालविशाऽं तु कंधरादिषु वृद्धितम् ।
 षलिकान्तं शिरोमध्यादानुपूर्व्यं कृशं कुरु ॥ १२ ॥
 मध्यादात्मानतुल्यान्तं क्रमेण कृशतां कुरु ।
 तत्प्रात्कपोतनीत्रान्तं क्रमेणैव वृहद्भनम् ॥ १३ ॥
 शिखरस्य तु तुङ्गार्धं पद्मार्धं स्तूपि तुङ्गकम् ।
 द्वाविंशति भवेदुच्चं पद्ममन्यन्ध(अमध्वर्ध)भागेन ॥ १४ ॥
 कम्पमर्धांशमित्युक्तं गलमर्धांशमानतः ।
 तत्समं चोर्ध्वकम्पं तु पद्ममंशेन कल्पयेत् ॥ १५ ॥
 भूतभागं षटोत्सेधं कम्पमर्धांशमानतः ।
 पद्ममंशेन कर्तव्यं कम्पमध्यांशमानतः ॥ १६ ॥
 पञ्चोर्ध्वं पालिकानां तु द्वयंशं कम्पं तु मु(ञ्ज)च्यते ।
 पद्ममंशेन कर्तव्यं पालिकोच्चं तु भागेन ॥ १७ ॥
 अर्धेन पद्ममंशेन पद्मशेषं तु कूडम(ल)म् ।
 शिखरगच्छतिषक्कुम्भं फलिकाकूडमलं तथा ॥ १८ ॥
 नागरे चतुरश्रं तद्वस्वश्रं द्वाविडे गिरः ।
 वृष्टं वेसरहर्म्यं तु शिरसो वर्तनं क्रमात् ॥ १९ ॥
 नानाप(त्रि)लताभिस्तु शिखरं तु सुभूपयेत् ।
 लक्षणं शिखरस्यैवं नासिकालक्षणं शृणु ॥ २० ॥
 इति काश्यपशिल्पे शिखरलक्षणमेकविंशः पटलः ।

अथ द्वाविंशः पटलः ।

नासिकालक्षणम् ।

अथ यक्ष्ये विशेषेण नासिकालक्षणं परम् ।
 ललाटनासिकारुथानं शिखरे तारमदशम् ॥ १ ॥

मृणालपुच्छं गुणांशं तु एकांशं पट्टिका भवेत् ।
 सार्धांशं दण्डिकोच्चं तु व्योमांशं वर्णपट्टिका ॥ ११ ॥
 गोपानं कलरयेदूर्ध्वं उपारोहणमेव वा ।
 बाजनादीनि निष्क्रान्तं तत्तदुच्चसमं भवेत् ॥ १२ ॥
 एवं गलोन्नतव्यासम(सं सा)लंकारं च कीर्तितम् ॥ १३ ॥
 इति काश्यपशिल्पे गलविधानं विंशः पटलः ।

अथैकविंशः पटलः ।

शिखरलक्षणम् ।

अथ बह्व्ये विशेषेण शिखरस्य तु लक्षणम् ।
 ऊर्ध्वभ्रूस्तम्भतुङ्गस्य सहस्रं शिखरोदयम् ॥ १ ॥
 आतो(अर्धो)सेधांशमानं वा तुङ्गं वै शिखरस्य तु ।
 यदि विस्तारतुदयं वा शिखरे श्लो(वो)तनीव्रकम् ॥ २ ॥
 बलभीवाजनातीघ्रं दण्डं बाधयाध्य(ऽध्यर्ध)एव वा ।
 द्विदण्डं...नीघ्रं चाऽऽलम्बनं समम् ॥ ३ ॥
 तन्नीघ्रसहस्रं तुङ्गं कपोतं बलभीजनात् ।
 शिखरस्तारं कपोतोर्ध्वं बलभीवाजनैः समम् ॥ ४ ॥
 शिखरे मध्यविस्तारं कपो(म्प)निष्क्रान्तवा(म)हंशम् ।
 समं त्रिपादमर्धं वा तारमेवं चतुर्विपम् ॥ ५ ॥
 तत्र तारं च पश्चांशे सं(ह्यं)शं फलिकविस्तृणम् ।
 शिखरे फलिकस्थानं भूनांशेषु शिरोदपम् ॥ ६ ॥
 वेदभागावसाने तु फलिकामण्डल्याकृतिम् ।
 त्रिचतुष्पञ्चपाशं वा फलिकं मण्डलं तथा ॥ ७ ॥
 तत्तारे तु चतुर्थांशे तर्ज(शे)ऽन्तर्मण्डलघनं भवेत् ।
 घृभं वा घृमसंख्या या परितः परूपेत्समम् ॥ ८ ॥
 फलिकानामवधोर्ध्वं वेधे तदध(स्यार्ध)मानतः ।
 फलिकध्यामभूनांशे घृनांशं पञ्चविस्तृणम् ॥ ९ ॥

शिखरस्य तु मानान्तं पद्मतुङ्गमुदाहृतम् ।
 पद्मनारत्रिभागकं कुम्भस्याधोऽवलमकम् ॥ १० ॥
 घलमस्य त्रिभागकं कुम्भस्याधोपरि कन्धरम् ।
 कन्धरं त्रिगुणं पालि तन्निभागे तु कूटपलम् ॥ ११ ॥
 पालिनालविश्राजं तु कंधरादिषु वृद्धितम् ।
 घलिकान्तं शिरोमध्यादानुपूर्व्यं कृशं कुरु ॥ १२ ॥
 मध्याद्वाजनतुल्यान्तं क्रमेण कृशतां कुरु ।
 तस्मात्कपोतनीग्रान्तं क्रमेणैव वृद्धनम् ॥ १३ ॥
 शिखरस्य तु तुङ्गार्धं पद्मार्धं स्तूपि तुङ्गकम् ।
 द्वाविंशति भवेदुच्चं पद्ममन्यन्ध(समध्यर्ध)भागया ॥ १४ ॥
 कम्पमर्धाशमित्युक्तं गलमर्धाशमानतः ।
 तत्समं चोर्ध्वकम्पं तु पद्ममंशेन कल्पयेत् ॥ १५ ॥
 भूतभागं घटोत्सेधं कम्पमर्धाशमानतः ।
 पद्ममंशेन कर्तव्यं कम्पमध्वांगमानतः ॥ १६ ॥
 पूञ्चेाशं पालिकानां तु द्वयं कम्पं तु मु(ह्य)चपते ।
 पद्ममंशेन कर्तव्यं पालिकोच्चं तु भागया ॥ १७ ॥
 अर्धेन पद्ममर्धेन पद्मशेषं तु कूटपर(ल)म् ।
 शिखराकृतिवत्कुम्भं फलिकाकूटमलं तथा ॥ १८ ॥
 नागरे चतुरश्रं तद्वस्वश्रं द्वाविडे गिरः ।
 वृत्तं वेसरद्वयं तु शिखरसो वर्तनं क्रमात् ॥ १९ ॥
 नानाप(त्रि)लताभिस्तु शिखरं तु समुपयेत् ।
 लक्षणं शिखरस्यैवं नासिकालक्षणं शृणु ॥ २० ॥
 इति काश्यपशिल्पे शिखरलक्षणमेकविंशः पटलः ।

अथ द्वाविंशः पटलः ।

नासिकालक्षणम् ।

अथ चक्षुषे विशेषेण नासिकालक्षणं परम् ।
 ललाटनासिकारूपात् शिखरे तारसदृशम् ॥ १ ॥

शिखरस्य तु विस्तारं त्रिचतुष्पञ्चमागया ।

क्रमाप्रासाविशालांशमुत्तमाधममध्यया ॥ २ ॥

महानासी तु विख्याता त्रिविधा क्य(सा)पकीर्तिना ।

समं त्रिपादमर्थं वा शिखरे नासिनीग्रकम् ॥ ३ ॥

तत्तारत्रिचतुर्थीशहीनं शेषोदयं भवेत् ।

नासिकातुङ्गमारुवातं तत्त्व(द)यैश्चमथापि वा ॥ ४ ॥

शक्तिध्वजतदूर्ध्वेन असितुङ्गार्धं एव वा ।

त्रिपादं वा त्रिभागैर्कं भागं वाऽप्य तदुन्नतम् ॥ ५ ॥

तच्छक्तिध्वजतुङ्गं तु गुणभागविभाजिते ।

द्विभागं किंनरीवृक्षं तच्छेषं गलमानकम् ॥ ६ ॥

दण्डं तद्गलसारं स्याद्विगुणं किंनरीमुखम् ।

शक्तिध्वजोपरिष्ठं तु पत्रं बाधसमूरुलम् ॥ ७ ॥

किंनरीवृक्षतुङ्गं स्यात्समं शूलोदयं भवेत् ।

पत्रं चोक्तेन मानेन तथा सौन्दर्यमाचरेत् ॥ ८ ॥

विस्ताग्मुत्पट्टघस्तु दण्डं वाचयर्थे (नास्वर्थे) एव वा ।

बद्धिमण्डलछत्रार्धभूषणेमुन्त्रादृिकाम् ॥ ९ ॥

दुस्वपट्टघवशेषान्तं तद्वा गाढमुदाहृतम् ।

शतस्थिततपट्टघा(ट्टी)भ्यां त्रिनाल्पमतिभूषितम् ॥ १० ॥

शूलभं वा स्थलाभं वा सव्यालं वा सनाटकम् ।

मालिकापूटकोष्ठादिमण्डितं वा विमानपेत् ॥ ११ ॥

चित्रचित्रारुपमकरैस्तोरणारुपमथापि वा ।

तोरणाभ्यन्तरे लक्ष्मीः साभिषेकाम्बुनासिका ॥ १२ ॥

नानाविधैस्तथाऽप्यैर्वा नासिकार्थं तु मण्डयेत् ।

मभद्रं तु महानासिपादं सर्वाङ्गसंयुक्तम् ॥ १३ ॥

उत्तरं बाहनाम्नं च शेषणं नासिका तथा ।

षड्दशभिन्वा विशेषेण कण्ठो ता(ण्डन्ना)रादिमानवः ॥ १४ ॥

ऊर्ध्वम्नम्भविशालं वा विशालं वाऽर्थं एव वा ।

नामिवाभ्यन्तम्भविस्तारं षण्णोभं तु तदुन्नतम् ॥ १५ ॥

इत्यर्थं वाऽप्य वृक्षं वा युगाधं वा शृङ्गादिम् ।

नामिवापान्तु विस्तारं द्विदण्डं वा त्रिदण्डम् ॥ १६ ॥

हितं शेषविशालं स्यान्नास्याद्द्वि वाहसीमिकम् ।
 नासिकाद्द्विद्वये मध्ये तन्मूर्तिस्थापनं कुरु ॥ १७ ॥
 महानासामिदं प्रोक्तं क्षुद्रनासविधिं शुभ्र ।
 सार्धदण्डं द्विदण्डं वा त्रिदण्डं वाऽथ विस्तृतम् ॥ १८ ॥
 तत्तारत्रिचतुर्थांशं हीनं शेषोदयं भवेत् ।

कपोतालम्बनार्क्षुद्रनागोच्चं तु स कल्पयेत् ॥ १९ ॥

प्रतिवाजनसीमान्तं तस्य शक्तिध्वजोन्नतम् ।

तदुच्चं तु त्रिधा भज्य एकांशं षण्ठमानकम् ॥ २० ॥

शेषं किंनरीवकप्राह्वं तारं युक्तिवशान्नयेत् ।

नासितारार्धमाढं स्याद्गदाढार्धमुखपट्टिका ॥ २१ ॥

व्यासं तालादिभिर्भूष्य नानालंकारसंयुतम् ।

पादं मलिकपोतेषु कल्पयेत्स्वस्तिकाकृतिम् ॥ २२ ॥

मध्ये च कूटशालानां पञ्चरोचाल्पनासिकम् ।

कल्पयेच्च विशेषेण शिखरे भद्रनासिकम् ॥ २३ ॥

शालाग्रयोस्तु कर्तव्या ललाटाख्या तु नासिका ॥ २४ ॥

नासिकालक्षणं प्रोक्तं ततः प्रासादमानकम् ॥ २५ ॥

इति काश्यपशिल्पे नासिकालक्षणं द्वाविंशः पटलः ।

अथ त्रयोविंशः पटलः ।

प्रासादमानम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण प्रासाद(दे)वानलक्षणम् ।

प्रासादः सदनं सन्न हर्म्य(भर्म)वाग्मा(म) निकेतनम् ॥ १ ॥

मन्दिरं भवनं वासो गेहं दिव्यत्रिमानकम् ।

आश्रयं चाऽऽपदं चैव आधारं च क्रमेण तु ॥ २ ॥

आधारमनिमि(धि)ग्यं च हर्म्यपर्वीयवाचकाः ।

तस्मादत्र परां नास्ति परिमाणं समुच्यते ॥ ३ ॥

यवाष्टौ सधरेण स्यात्धरेवेष्टकपिपि च ।

पिशुनामष्टकं प्रोक्तं केशानाग्रं तु संश्लिषा ॥ ४ ॥

वालानां मूर्ध्नि केशः स्यादग्रं तस्योपमानकम् ।

तत्केशाग्रं च सार्यं यल्लक्षणमाणमुदाहृतम् ॥ ५ ॥

सप्तसंख्ययवं तारं मध्यमङ्गुलमुच्यते ।

काराग्राग्रान्धमाख्यातं पट्संख्यं यत्रविस्तरम् ॥ ६ ॥

शाल्या वामधतुष्कं तु उत्तमाङ्गुलितंशकम् ।

शाल्यायत्रिगुणं मानमधमं तदुदाहृतम् ॥ ७ ॥

श्वेतशाली महाशाली रक्तशाली तथैव च ।

सौगन्धी ह्येषशाली च शाली पञ्चविधा स्मृता ॥ ८ ॥

रक्तशाल्यायतं तेषु अङ्गुलार्धं तु संग्रहे ।

एवं तु षड्विधं प्रोक्तं मानाङ्गुलं द्विजोत्तमम् ॥ ९ ॥

चन्द्रजीवचिवांशं च व्योममेकाङ्गुलाख्यकम् ।

वृषपक्षाश्विनी चैव द्वितीयाङ्गुलभङ्गकम् ॥ १० ॥

कालं चानलद्राक्षशूलं चालेखनं गुणकम् ।

तृतीयं गुणसंज्ञकं वेदाब्धी युगकोलकम् ॥ ११ ॥

चत्वा(त्र)रङ्गुलसंज्ञस्ते वाणभूनेन्द्रियास्तृतम् ।

पञ्चाङ्गुलस्यसंज्ञिका..... ॥ १२ ॥

सारं चारमकं चैवर्तुकौशिकपदङ्गुलम् ।

पातालं ऋषिवातं वा..... ॥ १३ ॥

मात्रे लेकं स्मरं चैव सप्ताङ्गुलविधानतः ।

हस्तिपर्वतमानं च वसवो मूर्तयस्तथा ॥ १४ ॥

अष्टाङ्गुलस्य संज्ञाः स्युः शक्तिद्वारगृहस्य वा ।

सूपानन्तघनं तार्घ्यं द्विजार्थैव नवाङ्गुला ॥ १५ ॥

नाडिकाष्टाद्युतं धर्मं दशङ्गुलस्य संज्ञिता ।

कंशातं चैवरोरुद्रमेसादशाङ्गुलाख्यया ॥ १६ ॥

अब्दं भास्क[र]भानुध (नू च)द्वादशाङ्गुलसंज्ञितम् ।

चन्द्रादित्यशिवांशं च त्रयोदशाङ्गुला स्तृ(स्मृ)ता ॥ १७ ॥

पश्यास्यैकतिथि(तथ तिपय)शेष पञ्चदशाङ्गुलास्तृ(स्मृ)ता ।

षष्ठाभूर्निद्रयं चैव षोडशाङ्गुलसंज्ञितम् ॥ १८ ॥

पञ्चविंशतिर्द्विंशश्च चत्वारिंशत्तथैव च ।
 पञ्चाशत्पष्टिसप्तत्या अशीतिर्नवतिः शतम् ॥ १९ ॥
 मत्पयस्त्रीषु पञ्चाशज्जगतीसुगतिस्तथा ।
 सत्त्वरिश्च सन्नकश्च तुष्टिः पुष्टिर्धृतिस्तथा ॥ २० ॥
 सुध्रि-श्च दशाद्यादि शतानामभिधानकम् ।
 एकादशं शतं चैव सहस्रमयुतं तथा ॥ २१ ॥
 नियुतं प्रयुतं कोटिर्बुधं द्रुत खर्वटम् ।
 निखर्वं शङ्खं पञ्चं च समुद्र मध्यमन्तरम् ॥ २२ ॥
 आशं परं परार्थं च देशवृद्ध्या प्रकीर्तिताः ।
 श्रेष्ठं मात्रान्तरैः (रं) स्तम्भ(म्भानां) द्वादशाङ्गुलं भवेत् ॥ २३ ॥
 भानुद्वयाङ्गुलं कृष्णं हस्तमित्युच्यते बुधः ।
 श्रेष्ठमध्यान्तरैर्मभिः कल्प्यहस्तं तथोदितम् ॥ २४ ॥
 तच्चतुष्कं भवेद्वण्डं तेन वस्त्राणि मापयेत् ।
 पञ्चविंशतिमात्रं स्यात्प्राजापत्यं करं बुधः ॥ २५ ॥
 पङ्क्तिशतिर्धनुर्मष्टिः सप्तविंशद्भुवर्गम् ।
 अष्टाविंशाङ्गुलं प्राच्यं वैदेहं नवविंशतिः ॥ २६ ॥
 वैदेह्या (पुल्यं) त्रिंशद्द्विगुल्यमेकत्रिंशत्प्रकीर्णम् ।
 एवमष्टविधे हस्तं प्रत्येकं द्विजसत्तम ॥ २७ ॥
 अधमं मध्यमोत्कृष्टं भेदेनैव रविद्वयम् ।
 धनुर्ग्रहं प्रकीर्णाङ्गुलं द्विजानां गृहमारभेत् ॥ २८ ॥
 वैपुल्यं धनुर्मष्टिभ्यां सस्त्रियाणां म(ष्ट)हं कुरु ।
 मात्रापत्यं करं चैव शूद्रजात्या गृहे भवेत् ॥ २९ ॥
 अधिकं जात्यकं हस्तं हीनानां तु विवर्जयेत् ।
 हीनाधिकारविम्राणामधिकं च शुभावहम् ॥ ३० ॥
 सर्वेषामुदितं हस्तमेवं सप्तनि पूजितम् ।
 अन्यं च सर्वदेवानां योग्यं सप्त विभाजयेत् ॥ ३१ ॥
 अधिकं कृष्णहस्तं तु सर्वजात्यर्हकं भवेत् ।
 यानादिशयनान्नं च कृष्णहस्तेन मापयेत् ॥ ३२ ॥
 आरापोषानकादीनि मात्रापत्यरूरेण तु ।
 धनुर्मष्टिक्रमं चैव प्राभादि यो(वा)स्तु मापयेत् ॥ ३३ ॥

धनुर्ग्रीहेण वाप्यादि नद्यवा(युग्मा)नं च मापयेत् ।
 अथवा कृष्णहस्तेन सर्ववारस्तुनि वा द्विज ॥ ३४ ॥
 इति काश्यपे प्रासादमानलक्षणं त्रयोविंशः पटलः ।

अथ चतुर्विंशः पटलः ।

मानमूत्रादयः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण मानमूत्रस्य लक्षणम् ।
 त्रिचतुर्हस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १ ॥
 नवपङ्क्तिरुरान्तं तु आस्तेनर्हस्त(हस्तेनार्कक)रं भवेत् ।
 एवमष्टविधं मानं युग्मायुग्मं चतुश्चतुः ॥ २ ॥
 पञ्चपङ्क्तिस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ।
 त्रिचिद्विरष्टकरान्तमाभासं त्रितलस्थ तु ॥ ३ ॥
 गृह्यवर्मकराथाचरसप्ताष्टाधिकतः क्रयः(कराः) ।
 चतुष्पञ्चतलं वाऽथ युग्मायुग्मं च ते दश ॥ ४ ॥
 विस्तारं सप्तपट्टञ्चभामं कृत्वा द्विजोत्तम ।
 रसभूतशुभांशं तु विस्ताराद्रोपयेत्कपात् ॥ ५ ॥
 विस्ताराद्विगुणं चैव तस्मादष्टांशमाधिकम् ।
 पञ्चायाधर्दितं तुङ्गमाभासे सद्ने द्विज ॥ ६ ॥
 शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयते चाद्भुते तथा ।
 सर्वकामिकमित्येते अभिधानं यथाक्रमम् ॥ ७ ॥
 हस्तद्वैधमवृत्त्याऽ(द्वयाऽ)थ व्यासार्त्संपूर्णमाचरेत् ।
 आभासद्वैधमाख्यतां विकल्पमधुना शृणु ॥ ८ ॥
 नवपङ्क्तिःकरात्पञ्चपट्टपञ्चाशत्करांशकम् ।
 द्विद्विहस्तविवृद्धया तु चतुर्विंशतिसंख्यया । ९ ॥
 पञ्चभूमिं समारभ्य यावदूर्ध्वतलान्तकम् ।
 भधमं मध्यमोत्तमं विकल्पं च यथाक्रमम् ॥ १० ॥

पद्मिंशद्दस्तविस्तारे सप्तपञ्चाशदुच्छ्रये ।
 प्रयोदशतलं कुर्यान्मम मीतिकरं भवेत् ॥ ११ ॥
 विस्तारे सप्तपञ्चांशं नवभिर्हस्तमञ्चत(क)म् ।
 तलं षोडशभिर्युक्तं त्रिविहर्म्यं त्रिविधम् ॥ १२ ॥
 एवं विकल्पमाख्यातं छि(छ)न्दमार्गमथो शृणु ।
 त्रिचतुर्विंशहस्तादि द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १३ ॥
 पञ्चषट्पाष्टिहस्तान्तं व्यासे वै सप्तविंशतिः ।
 वेदभूमिं समारभ्य भानुभूमि(म्य)वसानतु(क)म् ॥ १४ ॥
 अधमं मध्यमोत्कृष्टं मानं वेदतलं प्रति ।
 सप्ताष्टादशहस्तादि त्रिद्विहस्तविवर्धनात् । १५ ॥
 पञ्चषण्णवतिर्यावदुच्चं प्रागिव संख्यया ।
 अधमं मध्यमोत्कृष्टं तुङ्गभेदतलं प्रति ॥ १६ ॥
 छिन्दमेवंतलाख्यातं जातिहर्म्यधर्म(मथो) शृणु ।
 सप्ताष्टादशहस्तादि द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १७ ॥
 सप्ताशीतीति हस्तान्तं सप्तविंशतिसंख्यया ।
 चतुर्भूमिं समारभ्य यावदूर्ध्वतलं प्रति ॥ १८ ॥
 तावद्विम्भारमाख्यातमुत्सेधं शृणु संवृतः(सुव्रत) ।
 त्रिसप्तविंशहस्तादिविद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १९ ॥
 यावदाश्वतहस्तान्तमुच्चं प्रागिव संख्यया ।
 अधमं मध्यमोत्कृष्टं व्यासोच्चं च क्रमोदितम् ॥ २० ॥
 एवं जातिविमानं तु सप्तविंशतिर्धोदितम् ।
 जातिछन्दविकल्पं च आभासास्ते द्विजोचम ॥ २१ ॥
 महतीद्वघन्तरात्वं च धुद्रनानामधोदितम् ।
 युगाग्रे भूतमाने तु मानसूत्रं च विन्यसेत् ॥ २२ ॥
 तद्व्याकृतिहर्म्याणां वेदं शृङ्गान्तपूरणम् ।
 यत्रैव भज्यते तत्र मानसूत्रं विधीयते ॥ २३ ॥
 भासादानां तु विस्तारं भित्तिपाद्वागमेव वा ।
 तत्पादाभ्यन्तरं वाऽथ तत्पादमध्यमं तु वा ॥ २४ ॥
 उत्सेधं नदुपानादि म्नुष्यन्तं वा शिगेजनम् ।
 सभाषण्टपञ्चालानां भित्तिमध्यावसानकम् ॥ २५ ॥

भित्तिमध्येऽङ्घ्रिबाहो वा मध्ये वाऽभ्यन्तरेऽपि वा ।
 भित्तिबाह्यगतं सौतु बाहो वाऽभ्यन्तरेऽपि वा ॥ २६ ॥
 तदङ्घ्रिमध्यावसानं मानसूत्रं द्विजोत्तम ।
 भित्तिमध्येऽङ्घ्रिविस्तारं चाङ्घ्रिस्थानेषु चोच्यते ॥ २७ ॥
 भित्तिबाह्यगतं पादं प्रागेव मोच्यते तदा ।
 सालानां भित्तिमध्ये वा बाहो वाऽभ्यन्तरेऽपि वा ॥ २८ ॥
 यानानां शयनानां च स्यान्मध्ये मानसूत्रकम् ।
 मानसूत्रं समारूढातं सर्वेषां सद्नादिनाम् ॥ २९ ॥
 मानसूत्रं तु बाहो स्यात्कूटशालादिनीत्रकम् ।
 फूटाद्यात्तत्रि(वद्वि)शालं वा त्रिपादं वाऽर्धमेव वा ॥ ३० ॥
 पादं सार्धं सपादं वा मानसूत्राच्च हीग(निर्ग)तिम् ।
 अथवा दण्डमानेन तुङ्गादीनां तु निर्गतिम् ॥ ३१ ॥
 दण्डं वा द्व्यर्धदण्डं वा द्विदण्डं सार्धदण्डकम् ।
 त्रिदण्डं वाऽथ निष्क्रान्तं मानसूत्राच्च बाह्यतः ॥ ३२ ॥
 मानस्याभ्यन्तरे वेशं पिपा(त्रिप)दामास्पदं सदा ।
 तस्मात्सर्वमयत्नेन मानसूत्राद्दहिर्गतम् ॥ ३३ ॥
 एतद्विन्याससूत्रं स्यात्सप्तसूत्रात्समं तु वा ।
 होमावागतसूत्रं वा अवसानमुदाहृतम् ॥ ३४ ॥
 मानविन्याससूत्रं च अवसानं च ते त्रयम् ।
 रूढानं संक्षेपतो विप्रं शृणुष्वऽऽयादिलक्षणम् ॥ ३५ ॥
 इति काश्यपशिल्पे मानसूत्रादिलक्षणं चतुर्विंशः पटलः ।

अथ पञ्चविंशः पटलः ।

आयादिलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण आयादिलक्षणं परम् ।
 हर्म्यपद्माममानं तु गुणादर्थं वसुभिर्दरेत् ॥ १ ॥

शेषं द्विजातियोनिः स्यात्तपसेधकरं बुधः ।
 षर्जयेद्बुधमिधैव ऋक्षे भूतं इयादिकम् ॥ २ ॥
 नवधा परितो हस्तं पातलैर्हासयेद्बुधः ।
 शेषमर्कादिपारं स्याद्बुध्यासायामकरं गुणैः ॥ ३ ॥
 त्रिंशद्भिर्वर्धयेत्त्रिंशत् शेषं प्रतिपदादयः ।
 तिथयस्तु समारूपातं तुङ्गं हस्ताष्टवृद्धिदम् ॥ ४ ॥
 नाभिस्तु निविशेषमायामिन्युच्यते बुधैः ।
 तुङ्गं नवं तु मध्यात्तु ग्राम(क्रमा)द्वै नाडिभिर्हरेत् ॥ ५ ॥
 शेषं व्ययमिति रूपातं आयाधिका(वथं) व्ययक्षयम् ।
 फेत्तुः सिद्धो वृषो हस्ती गुरुः शुक्रो बुधः शर्षी ॥ ६ ॥
 यजमानस्य जन्मर्षादविरोधे दिनं तथा ।
 चास्तुजन्मविरोधं च प्रसा(तथा) ह्यात्मकुलं शुभम् ॥ ७ ॥
 एवं परीक्ष्य बहुधा शुभमानं तु संग्रहेत् ।
 अथवा विस्तृतायामहस्तमष्टगुणीकृते ॥ ८ ॥
 भानुव्यये विशेषं तु आयमित्युच्यते बुधैः ।
 नवद्वादशभिर्हसैः शेषं व्ययमुदाहृतम् ॥ ९ ॥
 बभुभिर्गुणिते ऋक्षे हृते शेषादिकं दिनम् ।
 गुणवृद्ध्याऽष्टभिर्हासे शेषं ध्वजादियोनरः(यः) ॥ १० ॥
 नवऋद्ध्यापरीतोऽस्तं सप्तसंख्या तु हासयेत् ।
 शेषमर्कादिवारः स्यात्त्रिंशद्भासे तिथिर्भवेत् ॥ ११ ॥
 भागवच्छुभाशुभं वक्ष्ये शुभमानं तु संग्रहेत् ।
 त्रिपञ्चगुणं वेदपङ्कनव भाति वै ॥ १२ ॥
 सदेष्टसिद्धिदाः प्रोक्ताः शेषास्तुः परिब्रजिताः ।
 नृपकर्तुथ जन्मर्षाद्वेदऋक्षसाधसानकम् ॥ १३ ॥
 गणयेन्मतिमान्ब्रह्मः शुभमानं तु श्रुयताम् ।
 लग्नाष्टमविनाशं च दुष्टयोगं च वर्जयेत् ॥ १४ ॥
 शूर्पा(ला)दियोगदोषादथे दुष्टयोग उदाहनः ।
 आयादिरेवमारूपातं नागरादिविधिं शृणु ॥ १५ ॥

नागरादिविमानम् ।

नागरादिविमानानां लक्षणं ब्रह्मवतेऽधुना ।
 हिमाद्रिकन्ययोरन्तर्गतो देश उदाहृतः ॥ १६ ॥
 सोऽपि देशस्त्रिधा भिन्नस्तत्तद्देशोद्भवगुणैः ।
 यथैव देहिनां देहो वातपित्तकफात्मकः ॥ १७ ॥
 तथा ह्येतज्जगत्सर्वं विज्ञेयं त्रिगुणात्मकम् ।
 साक्षि(त्वि)कं तामसं चैव राजसं च त्रिधा स्मृतम् ॥ १८ ॥
 हिमाद्रिविन्धयोरन्तर्गता सत्त्वा वसुंधरा ।
 विन्ध्यादिकृष्णदेश्यन्ता राजसारुषा मही मता ॥ १९ ॥
 कृष्णवेष्यादिकन्यान्तं तामसं भूतलं भवेत् ।
 नागरं सात्त्विके देशे तामसे पे(वे)सरं भवेत् ॥ २० ॥
 राजसं द्राविडे देशे कामदेवं हि भावहे(ये)त् ।
 सात्त्विके नागरे हर्म्यं तामसे बेसरालयौ ॥ २१ ॥
 राजसैर्द्राविडैर्हर्म्यं क्रमात्पुण्डशियोपितः ।
 विष्णुर्महेश्वरो धाता क्रमाद्दर्भ्यादिदेवताः ॥ २२ ॥
 नागरं भूसुरं विद्याद्वेसरं वैश्यमुच्यते ।
 द्राविडं तन्नृपं ज्ञेयं मात्रती(नतः)गृणु सुव्रत ॥ २३ ॥
 कूटकोष्ठादिनिष्क्रान्तं मानसूत्रे तु सुस्थितम् ।
 उन्नतावनतोपेतौ कूटकोष्ठा यथाक्रमम् ॥ २४ ॥
 एकाकारतलस्तम्भपत्रतोरणसंयुतम् ।
 क्षुद्रकोष्ठसमायुक्तं महानास्यपरे द्विज ॥ २५ ॥
 वेदिकाजालकोपेतं कूटवेदाश्रशीर्षिकम् ।
 एकानेकतलं वाऽपि सालीन्द्रं वाऽपि हीनकम् ॥ २६ ॥
 वेदाश्रं शीर्षं कण्ठं स्यात्साल्यकारमथापि वा ।
 नागरं भवनं ग्यातं तच्छेसे प्रकलितम् ॥ २७ ॥
 भागवत्कूटविनिष्क्रान्तं कोष्ठकूटोद्भवं तु वा ।
 मानसूत्राच्छिष्टं नीत्रकूटं तु कोष्ठकम् ॥ २८ ॥

मध्यकोष्ठं सभद्रं वा द्विमद्रं वा द्विमोत्तप ।
 पञ्जरं मानसूत्रेण कूटनिष्क्रान्तसागरम् ॥ २९ ॥
 उन्नतावनतो वेला सौष्टीकोपयथाक्रमम् ।
 उन्नतं सान्तरं मञ्चं नं तं प्रस्तरहीनकम् ॥ ३० ॥
 चतुरश्राष्टृत्ताभं कूटं क्रमात्तले तले ।
 नानामसूरकस्तम्भवेदिकालकतोरणैः ॥ ३१ ॥
 वृत्ताख्यस्फाटितैर्हस्तितुण्डैः कुम्भलतादिभिः ।
 हारान्तरेषु मञ्चोर्ध्वे क्षुद्रकोष्ठयुतं तु वा ॥ ३२ ॥
 तत्रैव हस्तितुण्डं वा भद्रनास्यल्पमेव वा ।
 साधारं वा निराधारमेकानेकतलं तु वा ॥ ३३ ॥
 शिरसो वर्तनं कण्ठं वृत्तं वाष्टाश्रमेव वा ।
 युगाश्रं वा शिःपीडं विमानं द्वाविटं भवेत् ॥ ३४ ॥
 तदेव चरणाधारभेकाकारं तु कल्पयेत् ।
 आ(हो)रान्तरे विशेषेण कल्पवृत्तस्फुटोदयम् ॥ ३५ ॥
 समं तु कूटकोष्ठाद्द्वौ सान्तरमस्तरान्वितौ ।
 हीनोवान्तरमन्तोर्ध्वे निष्पञ्चसमसूत्रकम् ॥ ३६ ॥
 हारान्तरे तु कर्तव्यं भद्रं वा भद्रपञ्जरम् ।
 कपोतपञ्जरादयं वा सान्तरमस्तरान्वितम् ॥ ३७ ॥
 सर्वेषां कण्ठकूटानामादीर्षं तु युगाश्रकम् ।
 बस्वश्रं वेदिकोपेतं मण्डलं शीपेकं गलम् ॥ ३८ ॥
 बस्वश्रं वा शिरः कण्ठं युगाश्रं वा प्रकल्पयेत् ।
 एतच्च द्वाविटं ख्यातं दोमाद्याकुञ्जलान्तरम् ॥ ३९ ॥
 बस्वश्रं वा पदश्रं वा तच्च द्वाविटमुच्यते ।
 एवं शिविधं नित्यं तु मोच्यते द्वाविटालयम् ॥ ४० ॥
 वेसराकूटकोष्ठादिनीमाः स्युः समभूषणाः ।
 वृत्ताकारशिरोपेनान्कण्ठकूटान्प्रकल्पयेत् ॥ ४१ ॥
 घृत्तगर्भघृदाकारं चाष्टवृत्ताभमेव वा ।
 वृत्तश्रीवशिरोपेतं यथेष्टं शिखरेण वा ॥ ४२ ॥
 सालिन्द्रं वा सभद्रं वाऽप्येकानेकतलं तु वा ।
 समाश्रं वाऽऽयताश्रं वा वृत्तं वृत्तागनं तु वा ॥ ४३ ॥

द्व्यश्रुत्ताथवा(यत)हर्म्यं कूटकोष्ठादिभिर्युतम् ।
 उन्नतावनतोपेतौ कूटकोष्ठौ यथाक्रमम् ॥ ४४ ॥
 समौ वा कूटकोष्ठौ द्वौ याहू भूम्येकमेव वा ।
 वेसरं भवनं खयातमथवाऽन्यप्रकारतः ॥ ४५ ॥
 जन्मादिस्तूपिपर्यन्तं युगाश्रं नागरं भवेत् ।
 षस्वश्रं शीर्षं कण्ठं वा द्वाविडं भवनं भवेत् ॥ ४६ ॥
 वृत्तप्रीवाशिरोपेतं वेसरं हर्म्यमोरितम् ।
 कूटकोष्ठविहीनानां हर्म्यकं कथितास्तिमे(तं त्विदम्) ॥ ४७ ॥
 नानाधिष्ठानसंयुक्तं गलं प्रत्यङ्घ्रि भेदितम् ।
 सर्वत्र वृत्तपादं वा वेसरे भवने कुरु ॥ ४८ ॥
 लिङ्गं च पिण्डिका चैव मासादं चैव जातिकाम् ।
 सर्वसंपत्समृद्धिः स्यान्नृपतेर्वास्तु सज्जनम् ॥ ४९ ॥
 परिते विपरीते वा राजराष्ट्रभयंकरम् ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन एकजात्यैवमाचरेत् ॥ ५० ॥
 नागरे सकलं शान्तं वेसरे यानपत्तिनम् ।
 भोगं वीरं च नृत्तं च द्वाविडे भवने भवेत् ॥ ५१ ॥
 अन्यथा चेद्विपत्यै च कर्तुर्भवेत्क्ष देहिनाम् ।
 नागरादिविधिः प्रोक्तो गर्भन्यासविधिं शृणु ॥ ५२ ॥
 इति काश्यपशिल्पे नागरादिविधिः षड्विंशः पटलः ।

अथ षड्विंशः पटलः ।

गर्भविन्यासः ।

अथ षड्विंशे विज्ञेयेण गर्भन्यासविधिं परम् ।
 मासाददे(ग)हमिः युक्तं तस्य प्रकारो वास्तुगर्भकम् ॥ १ ॥
 गुरुद्विने शृङ्गे विप्र सकृत्कालं नवास्यकम् ।
 अहमन्यथ वेदाथ न षसेयुश्च (२)गर्भकम् ॥ २ ॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गर्भन्यासं तु कारयेत् ।
 श्रीमणं(दं) भा(मा)णिनां गर्भमितरे श्रीकरं भवेत् ॥ ३ ॥
 अधिष्ठानप्रतेरुर्ध्वं भूसुराणां हिताय वै ।
 तुमुदूर्ध्वं नृपाणां तु जगत्सुर्ध्वं विशां वरम् ॥ ४ ॥
 होमोर्ध्वं गर्भविन्यासं शूद्राणामभिवृद्धिदम् ।
 सर्वजात्यन्तं हं(सं)मोक्तं भूमौ त्वाद्येष्टकोपरि ॥ ५ ॥
 मासादमण्डपे चैव माग्द्वारे गोपुरे तथा ।
 परिवारालये चैव गर्भन्यासं तु कारयेत् ॥ ६ ॥
 यत्रैऽऽवाद्येष्टकान्यासं तत्र गर्भं निधापयेत् ।
 सौवर्णं राजतं ताम्रं श्रेष्ठमध्याधमं क्रमात् ॥ ७ ॥
 फांस्थेनैवाथवा विम कर्तव्यं गर्भभाजनम् ।
 पञ्चाङ्गुलं समारभ्य यावद्द्वै विशदङ्गुलम् ॥ ८ ॥
 एकैकाङ्गुलवृद्ध्या तु कलासंख्या तु भाजनम् ।
 एकादिषोडशान्तानां भूमीनां तु यथाक्रमम् ॥ ९ ॥
 गर्भभाजनतारास्ते त्वङ्गुलिमूलतरं तु वा ।
 गर्भभाजनविस्तारं विस्ताररुद्दशोद्धतम् ॥ १० ॥
 भाजनोच्चस्य भागकं विधानस्योच्छ्रयं भवेत् ।
 भाजने द्वित्रिभागान्तं विधानालम्बनं द्विज ॥ ११ ॥
 यत्रैकपासमारभ्य यवार्धैः कोष्ठविस्तृतम् ।
 फलोच्चं त्रिचतुर्भागं कोष्ठमिष्टयुदयं भवेत् ॥ १२ ॥
 मध्यकोष्ठे न्यसेत्कूटमिन्द्रनाभसमन्वितम् ।
 तत्पूर्वं छष्टकोष्ठेषु परितो द्विजसत्तप ॥ १३ ॥
 ३.नन्तादिशिखण्डयान्तं मूलमन्त्रं निधापयेत् ।
 तद्भागे षोडशे कोष्ठे पूर्वादिक्रमयोगतः ॥ १४ ॥
 अकारादिविसर्गान्तरप(स्व)रान्यस्वात्र(स्यात्क्र)मेन(ण)तु ।
 रत्नलोभा(हेमा)नि धाक्रा(न्या)नि कलाभ्य(न्य)न्तव्य(स्के)न्यसेत् ॥ १५ ॥
 मृत्कन्दधान्यपत्राणि गर्भगते तु विन्यसेत् ।
 फलमुद्दि नतः कृत्वा गण्यदस्त्रेत्युदाहरन् ॥ १६ ॥
 माणिक्यं विन्यसेत्कूटे कूटाक्षरमुदाहरन् ।
 अनन्ते विन्यसेद्दत्तं सुशुभे सौ(मा)क्तफविन्यसेत् ॥ १७ ॥

शिलोत्तमैरिन्द्रनीलं स्यात्स्फाटिर्धमनेत्रके ।
 एमरुद्रे तु शङ्खस्य स्यान्नमूर्ते पुष्करागकम् ॥ १८ ॥
 श्रीगण्डे सूर्यशान्तं स्याच्छिखण्डौ तु विसूरकम् ।
 स्वर्णेनैव जगत्कृत्वा अकारे विन्यसेद्बुधः ॥ १९ ॥
 म्पालं रजतेनैव इकारे तु निधापयेत् ।
 तन्त्रेणैव तु त कुम्भमकारे द्विजसत्तम ॥ २० ॥
 आरकूटेन तद्द्वार गकारे तु निधापयेत् ।
 कासे(स्ये)नैव त्रि(पि)नारकं तु अकारे विन्यसेद्बुधः ॥ २१ ॥
 सीसेन परशु कृ वा एकारे तु निधापयेत् ।
 नपुणा हरण कृत्वा औकारे तु निधापयेत् ॥ २२ ॥
 त्रिशूलमायसेनैव अकारे तु निधापयेत् ।
 स्वर्णेन वृषभ कृत्वा कृटाक्षरे निधापयेत् ॥ २३ ॥
 आकारे विन्यसेन्ऽऽभ्यामीकारे तु मतश्शि(नःशि)छाम् ।
 वकारे जातिलिङ्गं तु ऋकारे गैरिफा न्यसेत् ॥ २४ ॥
 सौराष्ट्रं चैत्र लृकार एकारे स्वङ्गना न्यसेत् ।
 गोरौचने तथाकारे रिसर्ज्ये नीलधारकम् ॥ २५ ॥
 तद्धीजं समनुसृत्य विन्यसेत्तत्क्रमेण तु ।
 यथा नीवारशाली च भियङ्गुतिलसर्पवम् ॥ २६ ॥
 मुद्गानि सप्त बीजानि पूरयेद्दर्भभाजने ।
 विधाय च विधानेन सुस्निग्धं सुदृढं कुरु । २७
 भागादस्पोत्तरे चाग्ने पञ्चपद्सप्तहस्तकाम् ।
 पांडशस्तम्भसंयुक्तां प्रपा कृत्वाऽजितिसुन्दराम् ॥ २८ ॥
 विधानेनोर्ध्वाच्छायं त्रैलोक्यैः स्तम्भवेष्टनैः ।
 द्वारतोरणसयुक्तं दर्भमालाभिभूषि म् ॥ २९ ॥
 मण्डपस्य त्रिभागेक मध्ये वेदिं प्रकल्पयेत् ।
 इस्तमानसमुत्सेधं तालवापमयापि वा ॥ ३० ॥
 परितस्त्वग्निमण्डानि महाशाल द्विजोत्तम ।
 चतुरश्रं घनूर्ध्वं पञ्च भागादिषु क्रमात् ॥ ३१ ॥
 त्रिमेसलसमायुक्तं नाभि रोनिमपन्वितम् ।
 दर्पणोदरसंकाशं कुण्डवेदिस्थं पुर ॥ ३२ ॥

तच्छिल्पिवतमुद्रास्य गोमयालेपनं कुरु ।
 विष्टचूर्णैरलंकृत्य पुण्याहं प्रोक्षयेत्कु(णं कु)रु ॥ ३३ ॥
 वेदी द्वे स्थण्डिले कुर्याच्चतुर्द्वारैस्तु शालिभिः ।
 तिलतण्डुललाजैश्च दर्भैः पुष्पैः परिस्वरेत् ॥ ३४ ॥
 गन्धपुष्पादिभिः पूजया दिग्देशा नाममन्त्रकैः ।
 गव्याभिषेच्य फलं तु स्नापयेद्गन्धतोयकैः ॥ ३५ ॥
 तन्तुना कौतुकं बद्ध्वा नववस्त्रेण वेष्टयेत् ।
 स्थण्डिले तु निधातव्यं कूटाक्षरमुदाहृतम् ॥ ३६ ॥
 परितोऽर्घ्या घटान्यरस्वा(स्य) समूहान्मविधानकान् ।
 सफूर्चान्विस्त्रमंछन्मन्त्र(सगन्धान्यपरिवः क्रमात् ॥ ३७ ॥
 विश्वे[श्व]ादिकुम्भस्थे स्तोत्राभ्यर्च्य स्वमन्त्रतः ।
 कुण्डानां पञ्चसंस्कारं कृत्वा होमं समानरत् ॥ ३८ ॥
 अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निफार्योक्तमाचरेत् ।
 समि[दा]ज्यचरुह्यैर्निलतण्डुलसर्पपान् ॥ ३९ ॥
 हृदयादिषु सङ्गैश्च ईशानेन क्रमेण तु ।
 होमं कृत्वा विशेषेण मत्स्येकाष्टशताहुतीः ॥ ४० ॥
 द्रव्यान्ते व्याहृतीर्हृत्वा मूलेनैव शताहुतीः ।
 जयादिरभ्यातानैश्च राष्ट्र[भृच्चैव]होमयेत् ॥ ४१ ॥
 एवं जागरणं रात्रौ प्रभाते सुमुहूर्तकैः ।
 सुनक्षत्रे सुलग्ने तु सुतिथौ च सुवारकैः ॥ ४२ ॥
 शिवद्विजकुले जातः स्वाचार्यः शिवदीक्षितः ।
 ज्ञानद्वयसमायुक्तः सरुलनः सविग्रहः ॥ ४३ ॥
 मितवस्त्रोत्तरीयश्च सितमात्पानुलेपितः ।
 आचार्याङ्गपूजयेत्तत्र वस्त्रदेमाङ्गुलीयकैः ॥ ४४ ॥
 शिल्पिनः पूजयेत्तत्र वर्मराभरणादिभिः ।
 गर्भस्थानं प्रविश्याथ कर्ता कूर्वा(चाऽऽथा)र्षिशिल्पि च ॥ ४५ ॥
 अष्टधा विभजेद्भित्तिं चायनश्चतुरस्रपजेत् ।
 शीणि चाभ्यन्तरे चर्च्य शेषानि भाजनं न्यसेत् ॥ ४६ ॥
 हृत्तदीसस्यवह्नीकं हलस्तेऽङ्गुलिरानटे ।
 नागावृषभशृङ्गैः च अष्टमुद्रा(ष्टदशा)य देविकः ॥ ४७ ॥

गर्भगर्ते नमोच्चारं कन्दान्यसेत्तनोपरि ।
 मध्यमे त्वभ्युज न्यस्पात्पूर्वे कुमुदकन्दकम् ॥ ४८ ॥
 दक्षिणे चोत्पलं कन्दं सौगन्धि पश्चिमे न्यसेत् ।
 सौम्य उशीरकन्दः स्याद्धीजं तदुपरि न्यसेत् ॥ ४९ ॥
 पूर्वे तु विन्यसेच्छालिं व्रीहिं वै दक्षिणे न्यसेत् ।
 पश्चिमे गो(को)द्रव विद्यान्मापमुत्तरतो न्यसेत् ॥ ५० ॥
 पाके विन्यसेन्माषाण्डैर्ऋत्यां कुरु पूजकैः ।
 त्रियंशु वायुदिग्भाग ऐशान्ये त्म(तु)कुलस्थ(लित्थ)कम् ॥ ५१ ॥
 एवं न्यस्य हृदं मन्त्रांस्तथा वै गर्भभाजनम् ।
 सर्ववाद्यसमायुक्तं नृत्तगेयसमन्वितम् ॥ ५२ ॥
 जयशब्दसमायुक्तं ब्रह्मघोषसमन्वितम् ।
 प्रासादवीजमुच्चार्य स्थापयेद्गर्भभाजनम् ॥ ५३ ॥
 शैलैर्वा इष्टिकाभिर्वा सुधया सुहृदं कुरु ।
 गन्धपुष्पादिभिः पूज्य प्रसादं ।
 गर्भन्यासविधिः खयातस्तस्त्वेकविधिं शृणु ॥ ५४ ॥
 इति काश्यपशिल्पे गर्भन्यासविधिः षड्विंशः पटलः ।

अथ सप्तविंश पटलः ।

एकतलम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण दृश्यमेकतलं शृणु ।
 तस्य विस्तारतुल्यं च भोक्तं प्रासादमानके ॥ १ ॥
 युगासं वृत्तमायार्धं(तं) वस्वार्धं च षट्शकम् ।
 अष्टाश्रमाकृतिस्त्वेर्षां त्रिखरेऽपि तथैव च ॥ २ ॥
 दृश्यतारार्धमानं तु कन्यमं मुखमण्डपम् ।
 दृश्यतारसमं श्रेष्ठं तयोर्भयेऽष्टभाजिते ॥ ३ ॥
 मुखमण्डपद्वीपे (दृश्ये) तु नवधा कथितं मया ।
 मायाद्मदृशं व्यागमुत्तममयमण्डपम् ॥ ४ ॥

प्रासादावेशनं श्लेषा(श्रेष्ठं) दण्डं वाऽर्धाधिदण्डकम् ।
 द्विदण्डं वा प्रवेशं तु मानसूत्रं द्विजोत्तम ॥ ५ ॥
 अन्तरालसमायुक्तं युक्तसर्वाङ्गसंयुतम् ।
 सावकाशान्तरालं च दीर्यं द्वित्रिचतुष्टयम् ॥ ६ ॥
 सोपानं पार्श्वयोः कुर्याद्गजहस्तविभूषितम् ।
 प्रासादाभित्तिविस्तारतुल्यं वाऽर्धाभिपादकम् ॥ ७ ॥
 अन्तरालस्य मितेश्च व्यासाः स्युर्मण्डपे तथा ।
 कूटकोष्ठादियुक्तं वा हीनं वा मुखमण्डपम् ॥ ८ ॥
 त्रिचर्गसंहितं वाऽपि तोरणाद्यैर्विचित्रितम् ।
 एकानेकतलं वाऽथ कर्तव्यं मुखमण्डपम् ॥ ९ ॥
 हर्म्यताराभिभागैकं गर्भे हस्य विस्तरम् ।
 पञ्चभागेऽभिभागं च वेदांशं सप्तभागिकम् ॥ १० ॥
 द्वारांशे भूतभागं तु अर्कांशं रुद्रभागिके ।
 त्रयोदशांशे चत्वारंशं दशं चत्वारंशभागिके ॥ ११ ॥
 सपादं च नवांशं च षण्णसोर्द्धं त्रि(चं हि) द्विजोत्तम ।
 गर्भगेहस्य विस्तारो नवधा परिकीर्तितः ॥ १२ ॥
 शेषाभित्तिविशालं स्यात्परितः कलायेदुभयः ।
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्च पङ्क्तिः स्यादेकभागिके ॥ १३ ॥
 हर्म्योच्चं त्रसुधा भज्य एकांशं हि तल्लोन्नतम् ।
 द्विभागं चरणायामं प्रस्तरस्यैकभागता ॥ १४ ॥
 गलोच्चं त्वेकभागेन द्विभागं शिखरोदयम् ।
 एकांशं स्तूपितुङ्गं तु कल्पयैवं शान्तिकं भवेत् ॥ १५ ॥
 एकांशरहितं शेषं पञ्चं वा पार्श्वदेवता ।
 एवं शान्तिकमारुपानं पाँष्टिकं चाधुनोच्यते ॥ १६ ॥
 सदनोच्चं नवांशे तु शिवांशं तु तल्लोदयम् ।
 अन्यै(र्वै)नांशसमायुक्तं द्वायांशं चरणायतम् ॥ १७ ॥
 पञ्चमानं तथैवांशं साध्यं पाटांशकं गलम् ।
 सत्रिभागं द्विभागं तु शिखरोदयमीरितम् ॥ १८ ॥
 सू(य)पोत्सेधं तथैकांशं पाँष्टिकं सदनान्वितम् ।
 सदंतच्छे(दनोच्चं) दशांशैकमभिष्टानोदयं भवेत् ॥ १९ ॥

- सार्धद्वयंशं तु पादोद्यं मस्तरोद्यं शिवांशकम् ।
 सार्धांशं गलमानं तु गुणांशं शिखरोद्यम् ॥ २० ॥
 एकांशं स्थूपिमानं तु जपताना(यस्थान) मुद्राहृतम् ।
 रुद्रांशं हर्म्यतुङ्गं तु सपादांशं धरातलम् ॥ २१ ॥
 सार्धद्वयंशं तु पादोद्यं मस्तरोद्यं शतांशकम् ।
 अत्यध्यांशं तु कण्ठोद्यं सार्धस्यांशं तु शीर्षकम् ॥ २२ ॥
 शेषं स्थू(स्तू)प्युदयं ख्यातं तद्भूतं सदनं भवेत् ।
 उत्तुङ्गं सप्तभागे तु व्योमांशं तु धरातलम् ॥ २३ ॥
 पक्षांशं पादतुङ्गं तु शिखरोद्यं गुणांशकम् ।
 स्तूप्यो(प्यु)त्सेधं तथैकांशमेतत्स्यात्सर्वकामिकम् ॥ २४ ॥
 शान्तिकाद्युदयोपेतं हर्मै(र्म्यै)र्गुण्यं क्रमोद्यम् ।
 विश्व(प)रीते त्रिपादी(दानां) त्रिपाणि(यैपरी)त्यं समावहेत् ॥ २५ ॥
 तस्माद्दिश्यादिगुण्यं च उदयं चैकमाचरेत् ।
 रुद्रांशं सदनोत्सेधं तलमेकांशमानतः ॥ २६ ॥
 द्वयंशं च चरणायामं मस्तरं च शिवांशकम् ।
 उपग्रीवं तु सार्धांशं त्रिपादं मस्तरोद्यम् ॥ २७ ॥
 सपादांशं गलोत्सेधं सार्धद्वयंशं तु शीर्षकम् ।
 एकांशं स्थू(स्तू)पिमानं तु एवं चैवाद्भुतं स्मृतम् ॥ २८ ॥
 अथवाऽष्टौ द्विरष्टौ च धारवष्टाभूत्तथा कृतम् ।
 पक्षैराधारमानं च मञ्जोपग्रीवमञ्चकम् ॥ २९ ॥
 गलमूर्ध्नि शिरसामानं पाद्ये चाष्टनवांशकम् ।
 ११ स्तोपग्रीविसमं चैतदेकभूरेकविन्यसेत् ॥ ३० ॥
 ऊर्ध्वं मञ्जोपरिष्टं तु चतुष्कोणैः ससुव्रत ।
 १२ अधरा(वाऽ)ष्टनवांशे तु सप्तमांशं सविस्तरम् ॥ ३१ ॥
 विविधं स्यात्समायुक्तं कर्णकूटमुद्राहृतम् ।
 १३ कर्णकूटसमायुक्तं हीनं वा तद्विशेषतः ॥ ३२ ॥
 त्रिषष्टानादिसर्वाङ्गं मग्रीवं च प्रकल्पयेत् ।
 द्वात्रिंशोवसंभायुक्तं तथैव शिखरं घनम् ॥ ३३ ॥
 शिखरे तु महानासी चतुरन्वा महानि(दि)शि ।
 १४ त्रिशि भद्रापतं वाऽऽप्ते मञ्जोऽस्या नासिका कला ॥ ३४ ॥

मस्तरेऽष्टाल्पनासी वा जयद्वंद्वमुदाहनम् ।
 तदेव कर्णकूटाभ्या पट्टपञ्चाशो शिबी(वे)तया ॥ ३५ ॥
 नागरेऽत्युचित कण्ठकूटाकारं मकल्पयेत् ।
 कण्ठकूटसमा मध्या भद्र तद्भद्रनासिका ॥ ३६ ॥
 अन्तराल च तत्तुल्यं क्षुद्रं पञ्चाशसंयुतम् ।
 अमद्रं वाऽथ भद्र वा कूर्टं वा भद्रनासिका ॥ ३७ ॥
 भद्रा नासी विशाल वा मध्ये भद्र विशालकम् ।
 त्रिचतुष्पञ्चपट्टसप्तभागं वा सदनंस्त(नाश)कम् ॥ ३८ ॥
 कृत्स्नैकाशं द्विभागं वा मध्ये भद्रविशालकम् ।
 त्रिभागं च विशालं तु मध्ये भद्रय(व)शालयाः ॥ ३९ ॥
 दण्डं वाऽभ्यर्धदण्डं वा द्विदण्डं वाऽथ निर्गतिः ।
 यथेष्टं शिखरं कण्ठश्रीभोगान्तमुदाहृतम् ॥ ४० ॥
 वस्वर्णं पट्टसंयुक्तं स्वतारे कुड्यपादयोः ।
 स्वतारे कुड्यपादादद्यान्निष्प्रान्तरहितं तु वा ॥ ४१ ॥
 श्रीभन्तदि(द्रमिति वि)रुपातं सर्वदेवात्मकं परम् ।
 तदेव सदने वाह्ये मध्ये भद्रयुतं तु वा ॥ ४२ ॥
 तोरणार्जात्रादद्यं तच्छ्रीविशालद्रुमान्वितम् ।
 तदेव देविकाकण्ठं शिखरं च घटं तथा ॥ ४३ ॥
 वस्वर्णं पाटसंयुक्तं चतुर्दिग्भागनामिरुम् ।
 घन्वारो (चतुर्दिग्)नासिकाया(श्चा)ल्पाच्छ(ल्पाः शि)खरे तु विदिविस्थताः
 पादं प्रत्यल्पनास्यद्वयं स्वस्तिवन्त्रं तद्दृश्यते ।
 तदेव मध्यभद्रं च कर्णकूटविहीनकम् ॥ ४५ ॥
 सुशोभनायहं रूपातं सर्वदेवप्रियावहम् ।
 शिखरे तु कृता नासि नस्ताराष्टौ द्विरष्टथा ॥ ४६ ॥
 पुगाग्रं शिखरं कण्ठं वेदिकं चैव श्रीरुम् ।
 तदेव शिखरे चाष्टाल्पनासिसमान्वितम् ॥ ४७ ॥
 महानास्यपरे कोष्ठसंयुतं शीर्षग(कं)भवेत् ।
 नासिकाविस्तृतं दण्डद्वयं चाऽऽपि त्रिदण्डकम् ॥ ४८ ॥
 कोष्ठीपसमारयातमुन्मेषं नासिनासकम् ।
 विदिकु भद्रनासादयं शिखरं पण्डित्यपेत् ॥ ४९ ॥

वृत्तमस्तककण्ठाद्वयं वस्वग्रं वा गलं शिरः ।
 वृत्तकेशि(स)रमाख्यातं वस्वग्रं राजकेशरम् ॥ ५० ॥
 प्रासादस्य तु विस्तारः पञ्च सप्ताष्ट वा भवेत् ।
 त्रिभागं वा द्विभागं वा प्राग्गद्दा मध्यभद्रकम् ॥ ५१ ॥
 दण्डं वाऽध्यर्धदण्डं वा द्विदण्डं वा त्रिदण्डकम् ।
 मध्यभद्रस्य निष्क्रान्तं भद्रापेक्षितहर्म्यके ॥ ५२ ॥
 यनृ(यन्म)हानासिकोपेतं शिरः स्वायक(त)वृत्तकम् ।
 पादं प्रत्यल्पनासाद्वयं कण्ठं वै शीर्षमा(का)कृति ॥ ५३ ॥
 कल्याणसुन्दरं ख्यातं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 तदेव भद्रनासाद्वयं पूर्वापरं द्विजोत्तम ॥ ५४ ॥
 ललाटनासिकोपेतं पार्श्वयोर्द्विजसत्तम ।
 सप्तं वा सायतं वाऽथ कल्पितं कोशलं भवेत् ॥ ५५ ॥
 कलं प्रतिविमानादि वृ(उ)न्नतं म(त्य)थ वक्ष्यते ।
 स्कन्दं वै पूर्वदिग्भागे दक्षिणामूर्तिदक्षिणे ॥ ५६ ॥
 पश्चिमे विष्णुमूर्तिं वा लिङ्गोद्भवमथापि वा ।
 धातारमुत्तरे यिम भारस्थाने तु वर्जयेत् ॥ ५७ ॥
 मण्डपे दक्षिणे भद्रे स्थापयेद्द्वि(द्वि)विधा(ना)यकम् ।
 पूर्वे वा पश्चिमे तस्य नृत्तमूर्तिं प्रकल्पयेत् ॥ ५८ ॥
 दुर्गाद्युत्तरदिग्भागे क्षेत्रपालं तु वा द्विज ।
 स्थानं वा सदनं वाऽथ दिशि मूर्तिं प्रकल्पयेत् ॥ ५९ ॥
 एवं धरातलोर्ध्वे तु ।
 स्कन्दं वै पूर्वदिग्भागे शक्रं वा सितरोहि म् ॥ ६० ॥
 हस्तिविंशीनञ्जरासीन एक एव समन्वितम् ।
 दक्षिणे दक्षिणामूर्तिं वीरभद्रमथापि वा ॥ ६१ ॥
 पश्चिमे नारसिंहं त सौम्यमूर्तिमथापि वा ।
 उत्तरे तु त्रिधातार्थ(रं)भञ्जं वा द्विजसत्तम ॥ ६२ ॥
 मस्तरोपरि कर्मण्यभेकाद्विमितले तथा ।
 यतुर्भूम्यादिभूमायु महेशस्तु यथेष्टमा ॥ ६३ ॥
 उमास्कन्दादिसहितो महेशः परिफोर्तितः ।
 अभ्यर्धेवाश्च गन्धर्वाः सिद्धा दैत्या वररूपाः ॥ ६४ ॥

कलान्तयुगभूम्यादिग्रीवे च मस्तरान्तके ।
 दृष्टमूर्तिमधि(रि)ष्टांशे कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ६५ ॥
 गलस्यादिस्थमञ्चोर्ध्वे कोणेषु वृषभं कुरु ।
 कोणं प्रति द्वयं वैकं वृषभं शयनं कुरु ॥ ६६ ॥
 भूतं वानचतुष्कोणे हृदयाञ्जलिसंयुतम् ।
 कल्पयेत्प्रथमपीठे द्वे आसीनं तु वृद्धतनुम् ॥ ६७ ॥
 आमोदं चाग्निकोणे तु प्रमोदं नैर्ऋते भवेत् ।
 प्रमुखं वायुकोणे तु दुर्मुखीशानकोणके ॥ ६८ ॥
 श्वेतं रक्तं तथा पीतं कृष्णमग्न्यादिषु क्रमात् ।
 यमो वै देवता ह्येषा(ता)तासामावाहनं कुरु ॥ ६९ ॥
 फरालमुद्गगुल्मासु कर्कषिं फणलेपनम् ।
 नानालंकारसंयुक्तं नानालीलासमायुतम् ॥ ७० ॥
 नानाक्रीडसमायुक्तं सुधया धातुभिस्तथा ।
 यथोचितं कल्पयेत्तु शूलादाविष्टका भवेत् ॥ ७१ ॥
 एवं तलमिदं ख्यातं द्वितलं तु ततो विष्टः ॥ ७२ ॥
 इति काश्यपशिल्प एकतलविमानलक्षणं सप्तविंशः पटलः ।

अथाष्टाविंशः पटलः ।

द्वितलम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण द्वितलस्य तु लक्षणम् ।
 प्रासादमानवत्कुर्याद्विस्तारोच्चं च निर्गमः ॥ १ ॥
 विन्याससूत्रयोरन्तर्ध्यासं सप्तर्षु वा भवेत् ।
 एकांशं कूटविस्तारं कोष्ठं तु द्विगुणायतम् ॥ २ ॥
 कूटव्याससमं कोष्ठं विस्तारं द्विजसप्तम ।
 शेषं द्वारान्तरं कोष्ठं पार्श्वयोस्तु सपञ्जरम् ॥ ३ ॥
 द्वारान्तरमशेषं वा त्रिपादं वाऽर्धे एव वा ।
 पञ्जरव्यासमाहृतात् कूटव्याससमोऽगतिम् ॥ ४ ॥

अन्तःप्रवेशं वा मानसूत्राणि प्रयुतं तु वा ।
 पञ्जरं कर्णकूटार्थं नासिकाकारमेव वा ॥ ५ ॥
 प्रासादोच्चं तु विभजेदष्टाविंशतिभागया ।
 गुणांशं(त्रयंशं)धरातलोत्सेधं रसांशं चरणोदयम् ॥ ६ ॥
 प्रस्तरोच्चं गुणांशं स्याद्भूतांशं चरणोदयम् ।
 द्विभागं प्रस्तरोत्सेधमेकांशं वेदिकोदयम् ॥ ७ ॥
 द्विभागांशं गलोत्सेधं सार्धवेदं शिरोदयम् ।
 अत्यर्धांशं शिखामानं कल्पितं शक्ति(न्ति)कं भवेत् ॥ ८ ॥
 चतुर्विंशतिभागं तु कृत्वा च सदनोदयम् ।
 सार्धांशंशमधिष्ठानं तद्विधं चरणोदयम् ॥ ९ ॥
 प्रस्तरोच्चं गुणांशं स्यात्कल्पितं सार्धपद् भवेत् ।
 गुणांशं मध्यमानं तु व्योमांशं वेदिकोदयम् ॥ १० ॥
 सार्धाग्न्यंशं गलोत्सेधं भूतांशं शिखरोदयम् ।
 अर्धांशं शिखरमानं पौष्टिकं सदनं भवेत् ॥ ११ ॥
 तदेव गलमानं तु सार्धद्वर्धशेन कल्पयेत् ।
 शेषं पूर्ववदेवं तु त्रयविंशोदये कृते ॥ १२ ॥
 जपदं सदनं होतस्सर्वदेवप्रियावहम् ।
 पञ्चविंशद्विभजेत्य(स्ता)र्धं ध्वं तु गन्ध(घटतुङ्गं ध)रातलम् ॥ १३ ॥
 वन्धंशपादमानं तु सार्धाग्न्यंशं तु प्रस्तरम् ।
 सप्तांशं चरणोच्चं तु गुणांशं च गलोदयम् ॥ १४ ॥
 भूतांशं शिखरोच्चं तु स्यू(स्तू)ष्पुच्चं सार्धभागया ।
 अर्धभूतं सदनं होतस्यत्पयेत्सत्पविष्ठयः ॥ १५ ॥
 चत्वारिंशतिभागं तु कर्तव्यं सदनोदयम् ।
 अधिष्ठानोच्चवेदांशं स्तम्भं तद्विद्वगुयायतम् ॥ १६ ॥
 षणांशं मध्यमानं च स्तम्भलिप्साथेसप्तकम् ।
 त्रिभागं प्रस्तरोत्सेधं द्विभागं वेदिकोदयम् ॥ १७ ॥
 त्रिभागं ग्रीवमानं तु शिखरं सप्तभागया ।
 शेषं शिरोदयं ख्यातं विमानं सर्वदा शिरसा ॥ १८ ॥
 होमादिभूषणपर्यन्तं युमाथं परिश्रयायेत् ।
 चतुष्कृतं चतुःशालं पञ्चराष्ट्रसंयुतम् ॥ १९ ॥

षड्दृवाल्पनासिं च पादं मतिं प्रकल्पयेत् ।
 कल्पितं वेदिकाद्यैस्तु नानाचिञ्चैर्विचित्रितम् ॥ २० ॥
 एतत्स्वस्तिकमारुपातं सर्वदेवपियावहम् ।
 तदेव शीर्षकाग्रेषु पार्श्वयोः स्वल्पनासिका ॥ २१ ॥
 स्वस्तिभद्रमिति ख्यातं मम मीतिकरं भवेत् ।
 तदेव नतकूटं च कोष्ठं नासिकमञ्चकम् ॥ २२ ॥
 नतपञ्जरसंयुक्तं यथेष्टं क्रमशीर्षितः ।
 स्तूपिर्घटं गलतं च श्रीकरं समुदाहृतम् ॥ २३ ॥
 तदेव कूटकोष्ठाः स्युः कूटशालोन्नताः समाः ।
 निम्नपञ्जरवन्तो सौ यत्तत्कैलासमुच्यते ॥ २४ ॥
 तदेव कूटकोष्ठी द्वौ निम्नोन्नतविवर्जितौ ।
 अन्तरमस्तरांपेतौ समसूत्रततौ नतौ ॥ २५ ॥
 द्वारान्तरे विशेषेण युगं वा युगपञ्जरम् ।
 चतुष्कूटं चतुःशालं षड्दृवाल्पनासिका ॥ २६ ॥
 वस्वग्रं वेदिकोपेतं वर्तुलं शीर्षिकं गलम् ।
 शिखरं वसुनासाढ्यं भद्राभद्रं चतुश्चतुः ॥ २७ ॥
 वेदिकातोरणाढ्यं तु रुद्रकान्तमिदं परम् ।
 कूटात्कोष्ठकनिष्ठान्तं दण्डं वाऽध्यर्धदण्डकम् ॥ २८ ॥
 द्विदण्डं वा त्रिदण्डं वा कूटात्कोष्ठस्य निर्गतिः ।
 नानाधिष्ठानसंयुक्तं नानास्तम्भविमानितम् ॥ २९ ॥
 प्रागुक्तानां तु सर्वेषां कल्पितं वाऽपि हनिरुम्भा
 तदेव शिखरे चार्धकोष्ठकं तु चतुष्टयम् ॥ ३० ॥
 चतुरश्रं शिरोपेतं चतुष्कूटममन्वितम् ।
 षड्दृवाल्पनासिकोपेतं स्वस्तिवसं(व)न्धमिति स्मृतम् ॥ ३१ ॥
 तदेव कूटकोष्ठी द्वौ चान्तरमस्तरान्वितौ ।
 द्वारपञ्जरसंयुक्तं षष्पृ(ड)ष्टौ वाऽल्पनासिकम् ॥ ३२ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तमेतत्तद्व्याणमुन्द्रम् ।
 तदेव शिखरे चाध्य(र्ध)कोष्ठकं तु विवर्धयेत् ॥ ३३ ॥
 चत्वारिणासिकोपेतं शिखरं परिकल्पयेत् ।
 नानालंकारसंयुक्तमेतत्पञ्चान्मुच्यते ॥ ३४ ॥

अन्तःप्रवेशं वा मानसूत्राणि प्रयुतं तु वा ।
 पञ्जरं कर्णकूटाभं नासिकाकारमेव वा ॥ ५ ॥
 प्रासादोच्चं तु विभजेदष्टाविंशतिभागया ।
 गुणांशं(त्र्यंशं)धरातलोत्सेधं रसांशं चरणोदयम् ॥ ६ ॥
 प्रस्तरोच्चं गुणांशं स्याद्भूतांशं चरणोदयम् ।
 द्विभागं प्रस्तरोत्सेधमेकांशं वेदिकोदयम् ॥ ७ ॥
 द्विभागांशं गलोत्सेधं सार्धवेदं शिरोदयम् ।
 अत्यर्धांशं शिखामानं कल्पितं शक्ति(न्ति)कं भवेत् ॥ ८ ॥
 चतुर्विंशतिभागं तु कृत्वा च सदनोदयम् ।
 सार्धार्धांशमधिष्ठानं तद्विधं चरणोदयम् ॥ ९ ॥
 प्रस्तरोच्चं गुणांशं स्यात्तल्लिपं सार्धषट् भवेत् ।
 गुणांशं मञ्चमानं तु ध्योमांशं वेदिकोदयम् ॥ १० ॥
 सार्धान्यंशं गलोत्सेधं भूतांशं शिखरोदयम् ।
 अर्धांशं शिखरमानं पौष्टिकं सदनं भवेत् ॥ ११ ॥
 तद्वेद्यं गलमानं तु सार्धद्वयंशेन कल्पयेत् ।
 शेषं पूर्ववदेवं तु प्रपञ्चोदये कृते ॥ १२ ॥
 जयदं सदनं क्षेत्रमर्धदेवमिवावहम् ।
 पद्भिर्द्विभजेत्प्रसादांशं धरं तु गन्ध(घट्टुङ्गं च)रातलम् ॥ १३ ॥
 पञ्चशतपादमानं तु सार्धान्यंशं तु प्रस्तरम् ।
 सप्तांशं चरणोच्चं तु गुणांशं च गलोदयम् ॥ १४ ॥
 भूतांशं शिखरोच्चं तु शू(रू)पुच्छं सार्धभागया ।
 अर्धभूतं सदनं क्षेत्रफलस्येत्कल्पयित्तमः ॥ १५ ॥
 पञ्चाविंशतिभागं तु पर्वण्यं सदनोदयम् ।
 अधिष्ठानोत्सेधेनां रत्नं तद्विदुःशायनम् ॥ १६ ॥
 एकांशं मञ्चमानं च रत्नमस्त्रिमासं तल्लम् ।
 द्विभागं प्रस्तरोत्सेधं द्विभागं वेदिकोदयम् ॥ १७ ॥
 त्रिभागं प्रीतिमानं तु शिखरं तल्लभागया ।
 शेषं शिरोदयं कल्पानं विमानं सर्वदा शिरा ॥ १८ ॥
 शोषादिभूतैर्वर्जितं युगाभं पश्चिमवर्षेत् ।
 पश्चिमवर्षं चतुःशतं पञ्चाशत्संयुतम् ॥ १९ ॥

पद्मैवालपनासिं च पादं प्रति मकल्पयेत् ।
 कल्पितं वेदिकाद्यैस्तु नानाविधैर्विचित्रितम् ॥ २० ॥
 एतत्स्वस्तिकमाख्यातं सर्वदेवमियात्रहम् ।
 तदेव शीर्षकाग्रेषु पार्श्वयोः स्वल्पनासिका ॥ २१ ॥
 स्वस्तिकभद्रमिति ख्यातं मम प्रीतिकरं भवेत् ।
 तदेव नतकूटं च कोष्ठं नासिकमञ्चकम् ॥ २२ ॥
 नतपञ्जरसंयुक्तं यथेष्टं क्रमशीर्षितः ।
 स्तूपिर्घटं गलतं च शीकरं समुदाहृतम् ॥ २३ ॥
 तदेव कूटकोष्ठाः स्युः फूटशालोन्नताः समाः ।
 निम्नपञ्जरवन्तो सौ यत्तत्कलासमुच्यते ॥ २४ ॥
 तदेव कूटकोष्ठा द्वौ निम्नोन्नतविवर्जितौ ।
 अन्तरमस्तरापेतौ समसूत्रततौ नतौ ॥ २५ ॥
 हारान्तरे विशेषेण युगं वा युगपञ्जरम् ।
 चतुष्कूटं चतुःशालं पद्मैवालपनासिका ॥ २६ ॥
 वस्वग्रं वेदिकोपेतं वर्तुलं शीर्षकं गलम् ।
 शिखरं वसुनासाढ्यं भद्राभद्रं चतुश्चतुः ॥ २७ ॥
 वेदिकातोरेणाढ्यं तु रुद्रकान्तमिदं परम् ।
 कूटात्कोष्ठकनिष्ठान्तं दण्डं वाऽध्वर्षदण्डकम् ॥ २८ ॥
 द्विदण्डं वा त्रिदण्डं वा कूटात्कोष्ठस्य निर्गतिः ।
 नानाभिष्टानसंयुक्तं नानास्वम्भविमानितम् ॥ २९ ॥
 प्रागुक्तानां तु सर्वेषां कल्पितं वाऽपि होनकम् ।
 तदेव शिखरे चार्धकोष्ठकं तु चतुष्टयम् ॥ ३० ॥
 चतुरथं शिरोपेतं चतुष्कूटममन्वितम् ।
 पद्मैवालपनासिकोपेतं स्वस्तिसं(ध)न्वमिति स्मृतम् ॥ ३१ ॥
 तदेव कूटकोष्ठा द्वौ चान्तरमस्तरान्वितौ ।
 हारपञ्जरसंयुक्तं पण्मृ(ड)ष्टौ वाऽल्पनामिकम् ॥ ३२ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तमेतत्प्रत्याणसुन्दरम् ।
 तदेव शिखरे चाध्य(र्ष)कोष्ठकं तु विवर्जयेत् ॥ ३३ ॥
 चत्वारिनामिकोपेतं शिखरं परिकल्पयेत् ।
 नानालंकारसंयुक्तमेतत्पाश्चात्मुच्यते ॥ ३४ ॥

तदेवाष्टाश्रमेदीयकंधरं शिखरं घनम् ।
 शिरोष्ठा [च] महानासियुक्तं तद्विष्णुकान्तकम् ॥ ३५ ॥
 सान्तरं यस्तरोपेतं फूटकोष्ठौ चतुश्चतुः ।
 लम्बपञ्जरसंयुक्तं वृत्तशीर्षककंधरम् ॥ ३६ ॥
 दण्डं वाऽध्यर्धदण्डं वा द्विदण्डं वा त्रिदण्डकम् ।
 फर्णकूटं तु कोष्ठानि निष्क्रान्तं परिकल्पयेत् ॥ ३७ ॥
 पद्मनासिकोपेतं चत्वारि शिखरे वर ।
 एतद्विश्वकरान्यस्यादीश्वरस्य शिखावहम् ॥ ३८ ॥
 तदेव त्रिचतुर्भागे भागाधिक्यं यथाश्रकम् ।
 तथाऽशीर्षमकण्ठं चावेदिकं तत्परिकल्पयेत् ॥ ३९ ॥
 स्तूपिचयसमायुक्तमेतन्मङ्गलमुरूपते ।
 तदेवायतवृत्ताभं गान्धारमिति विद्यते ॥ ४० ॥
 तारादर्धाधिकार्धमायताश्रं समाश्रं वा ।
 द्वयश्रवृत्तामुपानादिकलितं वा तदेव हि ॥ ४१ ॥
 समाश्रमायताश्रं वा चाद्यतः परिकल्पयेत् ।
 घृत्तगर्भशृङ्गोपेतं फूटकोष्ठम(क)संयुतम् ॥ ४२ ॥
 घृत्ताभं फर्णकूटानां शीर्षं स्यात्परिकल्पयेत् ।
 फूटकोष्ठाल्पनीडाश्च समसूत्रैश्च कल्पयेत् ॥ ४३ ॥
 नाम्ना मनोहरं रम्यं सर्स(र्व)देवार्द्धकं परम् ।
 उपानादिस्तूपिपर्यंतं वृत्तं चेतु बहिर्बहिः ॥ ४४ ॥
 शीषं प्रागिव कर्तव्यं शिवकान्तामिदं परम् ।
 चतुरश्रमधिष्ठानं गर्भेगृहं तथैव च ।
 अधिष्ठानोपरिष्ठास्तु स्तूपन्तं वर्तुलाकृति ।
 फूटकोष्ठादिसर्वाङ्गयुक्तं गर्भशृङ्गं भवेत् ॥
 चतुरश्रमधिष्ठानमायताश्रमयापि वा ॥ ४५ ॥
 रमाश्रं शिखरं कण्ठं फूटकोष्ठादिसंयुक्तम् ।
 यथोचितं तु संकल्प्य नाम्ना कुर्वेरकान्तकम् ॥ ४६ ॥
 एवं तु द्वित्यो(ले)पोग्रं भेदमष्टदश स्मृतम् ।
 ष्टकाभिः शिलाभिर्वा हंगादिस्तूपिकान्तकम् ॥ ४७ ॥

कल्पितं सञ्चितं हर्म्यं पुमानिव यनीकृतम् ।
 दृष्टदेष्टकाभिः (दृष्टाङ्गिरिष्टकाभिः) संमिश्रहर्म्यं तदेव हि ॥ ४८ ॥
 श्रे(ते)ष्वादीं दि पट्ट(दृष्ट)त्कार्यं तदूर्ध्वेऽधिगृह्यत्क्रिया ।
 इष्टकादारुहिं(सं)मिश्रं पण्डमेतदुदाहृतम् ॥ ४९ ॥
 तदेवोपाचितं ख्यातं घनाधनमुदाहृतम् ।
 अशेषतरुभिः कार्यं सञ्चितं स्त्रीति विद्यते ॥ ५० ॥
 अघनं चेति तत्कार्यं एवं पुंषण्डोपिताम् ।
 बेवन्नमण्डपमानं च गर्भगृह्यिशालकम् ॥ ५१ ॥
 भित्तिव्यासं चतुः सर्वे (शालं)भाग्भवे तलोकवत् ।
 द्वारस्योभयपार्श्वे तु पादयोरन्तरे द्विज ॥ ५२ ॥
 द्वारपालगुहां कुर्यात्तलादुत्तरसिंहकम् ।
 विम्बादितं द्विशालं च दण्डपार्श्वं तु धेशनम् ॥ ५३ ॥
 सर्वधामानि कर्तव्यं तवेशा(भवेश)रहितं तु वा ।
 एवं द्वितलमारुयात् नितलं तु ततो विदुः ॥ ५४ ॥
 इति काश्यपशिल्पे द्वितलविधानोनामाष्टाविंशः पटलः ।

अथ नवविंशः पटलः ।

नितलम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण नितलं शृणु सुव्रत ।
 नस्य विस्तारमानं च पुरोक्तं हर्म्यमानकम् ॥ १ ॥
 विन्यासमूत्रयोरन्तरष्टाविंशे तु भाजिते ।
 एकांशं कूटविस्तारं शालायामं च तद्वयम् ॥ २ ॥
 अंशं त्रिपादमर्धं वा पञ्च(ञ्ज)रुपाद(रुव्यास) मुख्यते ।
 शेषं द्वारान्तरख्यानं निष्क्रान्तादीनि पूर्वकम् ॥ ३ ॥
 ऊर्ध्वभूमिरसं शेषं कूटव्यासमुदाहृतम् ।
 शालायामद्विभागं तु शेषं द्वारान्तरं भवेत् ॥ ४ ॥

हारान्तरं तु संपाद्य त्रिपादं याऽथ पञ्जरम् ।
 ऊर्ध्वभूमिभिर्भागकं मध्यमद्गं विधीयते ॥ ५ ॥
 दण्डं सार्धद्विदण्डं वा मध्यमद्रस्य नीत्रकम् ।
 प्रासादस्योच्छ्रयं भानु द्विगुणांशं विभाजिते ॥ ६ ॥
 द्विभागं भूतलोत्सेधं वेदांशं चरणोदयम् ।
 मञ्चमानद्विभागेन पादोनं चतुरंशकं ॥ ७ ॥
 पादायां(नां)वह्निसाध्यांशं मस्तरोच्चमुदाहृतम् ।
 पादोच्चं सार्धवह्न्यंशं सपादांशं तु मञ्चकम् ॥ ८ ॥
 अर्धांशं वेदिकामानं गलमानं शिवांशकम् ।
 सार्धांशं तु शिखरं स्तूप्युच्चं त्वेरुमानया ॥ ९ ॥
 एवं द्वि कल्पितं गेहं शान्तिकक्षि(कं त्वि)ति विद्यते ।
 चतुर्विंशति चायामे तलोच्चं तु द्विभागया ॥ १० ॥
 वेदांशं चरणायामं पक्षांशं मञ्चमानकम् ।
 पादोनचतुरंशं तु पादायाममितिष्यते ॥ ११ ॥
 सार्धांशं मस्तरोत्सेधं साध्यर्थं ह्युदयं भवेत् ।
 अर्धांशं तु मञ्चोच्चमध्यांशं वेदिकोदयम् ॥ १२ ॥
 शिवांशं ग्रीवमानं तु गुणांशं शिखरोदयम् ।
 सपादांशं शिखामानं षोडशं तदुदाहृतम् ॥ १३ ॥
 सप्तविंशतिभागं तु कृत्वा च सदनोदयम् ।
 द्विभागं घरातलोत्सेधं गुणांशं चरणोदयम् ॥ १४ ॥
 मञ्चमानं द्विभागेन वेदांशं चरणायतम् ।
 पादोनद्वयंशमञ्चोर्ध्वं तल्लोच्चं तु तद्द्वयम् ॥ १५ ॥
 सार्धांशं मस्तरोत्सेधमेकांशं वेदिकोदयम् ।
 द्विभागं ग्रीवमानं तु वेदभागं तु शीर्षकम् ॥ १६ ॥
 शेषं स्तूप्युदयं खयातं जयदं तदुदाहृतम् ।
 चत्वारिंशद्द्वयाधिक्यं भागं कृत्वा गृहोद्यतम् ॥ १७ ॥
 अधिष्ठानत्रिभा[ग]र्धं सप्तांशं चरणोदयम् ।
 तलोच्चसदृशं मञ्चं तल्लिपं सार्धपद्मकम् ॥ १८ ॥
 गुणांशं मस्तरोत्सेधंभूभागं च षडंशकम् ।
 सार्धद्वयंशं तु मञ्चोच्चमेकांशं वेदिकोदयम् ॥ १९ ॥

गलमानं द्विभागं स्याद् भूतांशं शिखरोदयम् ।
 द्विभागं स्तूपितुङ्गं तु प्रोक्तमुद्भुतहर्म्यकम् ॥ २० ॥
 प्रासादस्य तु तुङ्गेन षडष्टांशविभाजिते ।
 अधिष्ठानयुगांशं तु वस्वंशं चरणायतम् ॥ २१ ॥
 मञ्चमानं तु वेदांशं तली(लि)पं सार्धसप्तकम् ।
 सार्धत्रिभागमञ्चोर्ध्वं सत्पांशं चरणायतम् ॥ २२ ॥
 मस्तरोर्ध्वं गुणांशं तु शिवांशं वेदिकोदयम् ।

। द्विभागं गलमानं तु रसांशं शिखरोदयम् ॥ २३ ॥

द्विभागं तु शिखामानमेवं स्यात्सर्वदेशिकम् ।
 अष्टकूटाष्टशालाभिः कलापञ्जरसंयुतम् ॥ २४ ॥
 दूर्णवत्यल्पनासादृशं जन्मादाग्रं युगांशकम् ।
 नानाधिष्ठानसक्तानां नानापादैरलंकृतम् ॥ २५ ॥
 शिखरे भानुनासादृशं महाश्रं चतुरष्टकम् ।

। कूटकोष्टोन्नतादीनि गारादाद्युचितं भवेत् ॥ २६ ॥

स्वस्तिकं भवनं रूपातं तदेव शिखरे द्विज ।

चतुर्द्व(र्म)हानासिकोपेत(नासिकादृश)मल्पाष्टकविवाजितम् ॥ २७ ॥

स्वस्तिकभद्रामिदं स्यात् सर्वदेवप्रियावहम् ।
 तदेव वृत्तशिखरं गलं वै वेदिका तथा ॥ २८ ॥
 रुद्रकान्तमितिर्ना(दं)नाम्ना यम प्रीतिकरं परम् ।
 तदेव शीर्षकोपेषु अल्पनासीद्वयाह्वयम् ॥ २९ ॥
 फलिपतं शिवकान्तं स्याच्छिष्यप्रीतिकरं गृहम् ।
 तदेव वेदिकां कण्ठं शीर्षकं च घटं तथा ॥ ३० ॥

वस्वग्रं (श्रं)कल्पितं यत्तद्विष्णुकान्तमिदं परम् ।
 विन्दाससूत्रयोरन्तं नवभागविभाजिते ॥ ३१ ॥
 एकांशं शूटविस्तारं द्विभागं कोष्ठदीर्घकम् ।
 कोष्ठं प्रति द्विकोष्ठं स्यादर्धांशं पञ्जरं ततः ॥ ३२ ॥
 शेषहारान्तरं रूपातं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।

चतुष्कूटाष्टशालांशं भानुपञ्जरसंयुतम् ॥ ३३ ॥
 तं चा(तथा)ल्पनासिकोपेतं वस्वग्रं शीर्षकं गलम् ।
 महान्पादकोपेतं शिखरं तद्विजोत्तम ॥ ३४ ॥

नाम्ना शुद्धमिमानं तु धर्मप्रीतिकरं भवेत् ।
तदेवाष्टाश्रवेदी तु त्रि(बु)त्तामं शिखरं गलम् ॥ ३५ ॥
त्रिमानाकृतिनाम्नातं सर्वदेवाहकं भवेत् ।
तदेव शिखरं कण्ठं युगाश्रं ब्रह्मकान्तकम् ॥ ३६ ॥
तदेव सायताश्रं तु सपादं सत्रिभागिकम् ।
वसुभागं तु विस्तारमायामं दशधा भजेत् ॥ ३७ ॥
एकांशं कूटविस्तारं शालाया द्विगुणायतम् ।
शेषं हारान्तरं ख्यातं प्राग्वैव प्रकल्पयेत् ॥ ३८ ॥
पङ्कटभागविस्तारमायामं चोर्ध्वभूमिके ।
एकांशं कूटविस्तारं कोष्ठदीर्घं त्रियंशकम् ॥ ३९ ॥
अर्धांशं पञ्जरं व्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
उर्ध्वभूमिविस्तृतं च मी(चामि)भाकैकं ष्य(मैःकण्ठ)भद्रकम् ॥ ४० ॥
द्वयंशवृत्तं च वेदी च कण्ठ(ण्डं)धै श्रीर्षकं तथा ।
चतुष्कूटाष्टशाला(लं) च भानुपञ्जरसंयुतम् ॥ ४१ ॥
हारान्तरं चतुर्विंशत्कल्पयेदादिभूतले ।
चतुष्कूटं चतुःशालं पञ्जराष्टकसंयुतम् ॥ ४२ ॥
षोडशान्तरसंयुक्तं शतसंख्याल्पनासिका(कम्) ।
ललाटे नासिकायुक्तं पार्श्वयोर्भद्रनासिका ॥ ४३ ॥
तथैव नासिका पृष्ठे पृष्ठे शिचोपमाचरेत् ।
नानाधिष्ठानसंयुक्तं नानाचाङ्घ्रिसमायुतम् ॥ ४४ ॥
सर्वालंकारसंयुक्तं हस्तिपृष्ठमिदं भवेत् ।
मानमूयान्तरं व्यासं नवभागविभाजिते ॥ ४५ ॥
गुणांशं गर्भगेहं तु शिवाशं कुडघविस्तृतम् ।
परितोऽर्लीट्टु(लिन्द्र)मेकांशं हारं व्यासं शिवांशकम् ॥ ४६ ॥
एवं हि कल्पतेते(वित्ते)षु कण्ठकूटं शिवांशकम् ।
मध्ये कोष्ठं गुणांशं स्यादेकांशः पञ्जरस्तथा ॥ ४७ ॥
हारान्तरं तदर्धांशं कल्पयैवं मथमे भुवि ।
अथवा पञ्जराणां तु अर्धांशं वा विधीयते ॥ ४८ ॥
शेषं हारान्तरं ख्यातं परितरस्त्रेवमाचरेत् ।
कोष्ठमध्ये त्रिदण्डेन महानासिधिनैर्गितम् ॥ ४९ ॥

ऊर्ध्वभूमौ पदशेषं (पु) कूटकोष्ठागतद्वयम् ।
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ॥ ५० ॥
 ऊर्ध्वभूमौविस्तृतार्थं तु अर्धं त्व)र्धदण्डेन निस्थितैः(गंतम्) ।
 चतुरश्रमधिष्ठानं वस्वश्रं शीर्षकं गलम् ॥ ५१ ॥
 आदौ तले चतुष्कर्णे कूटो वेदाश्रशीर्षकः ।
 अष्टाश्रं शीर्षकं कूटश्रोर्ध्वभूमौ मकरलयेत् ॥ ५२ ॥
 अष्टकूटाष्टकोष्ठं च कलापञ्जरसंयुतम् ।
 शताल्पनासिकोपेतं शिखरेन्द्रं महान्तरम् ॥ ५३ ॥
 भद्रकोष्ठमिदं नाम्ना सर्वदेवार्हकं परम् ।
 तदेव कर्णकूटानां शीर्षकं वर्तुलाकृति ॥ ५४ ॥
 मासादशीर्षकं कण्ठं वृत्ताकारं मकरलयेत् ।
 शिखरे तु चतुर्विधु भद्रनासीसमन्वितम् ॥ ५५ ॥
 तथा दिश्वल्पनासाढ्यं वृत्तकूटमिदं परम् ।
 तदेव शिखरे कोणे क्षुद्रनासाष्टकान्वितम् ॥ ५६ ॥
 युगाश्रं कर्णकूटानां शीर्षकं परिकल्पयेत् ।
 शेषं प्रागिव कर्तव्यं श्रीकण्ठं तदुदाहृतम् ॥ ५७ ॥
 तदेवाष्टांशमाधिक्यमायामं चतुरश्रकम् ।
 शालामध्ये महानासि भद्रं हीनं मकरलयेत् ॥ ५८ ॥
 शालाम् मस्वकं कण्ठं वृत्तायतमथापि ता ।
 रधु(स्तु)पिचयसंमायुक्तमेतन्नाम्ना सुमङ्गलम् ॥ ५९ ॥
 मानमूत्रान्तरं धर्मं भागं कृत्वा द्विमोक्षम् ।
 गर्भगेहं तु वेदांशं गृहं पिण्डघंशमावृतम् ॥ ६० ॥
 परितोऽल्लिड्रु(ल्लिन्द्र)मेकांशं हारभागेन कलयेत् ।
 तदेकं कूटविस्तारं मध्ये तोष्टप(कोष्ठाप)द्वयम् ॥ ६१ ॥
 तयोर्ध्वेषैरुभागेन पञ्जरव्यासमुच्यते ।
 हारान्तरं तर्थाऽश्रेण पञ्जरस्य तु पार्श्वयोः ॥ ६२ ॥
 अष्टांशां चोर्ध्वभूमिं तु कृत्वाऽन्नं कूटविस्तृतम् ।
 शालाया द्विगुणायामं तयोर्ध्वे तु पञ्जरम् ॥ ६३ ॥
 एतन्नेव कर्तव्यं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 ऊर्ध्वभूमि चतुर्भागे द्विभागं मध्यभद्रम् ॥ २४ ॥

दण्डं वा द्विदण्डं वा त्रिदण्डं वाऽथ निर्गतिः ।
 वेदाश्रं तदधिष्ठानं तद्वत्कण्डं च शीर्षकम् ॥ ६५ ॥
 अपृशालाष्टकूटं च पञ्जरं षोडशान्वितम् ।
 नानाधिष्ठानसंयुक्तं नानापादैरलंकृतम् ॥ ६६ ॥
 उन्नतौ कूटकोष्ठौ च भान्तरप्रक्षरान्वितौ ।
 गाम्धारमिति विख्यातमष्टाश्रं वा गलं शिरः ॥ ६७ ॥
 श्रीविशालमिति ख्यातं वर्तुला वेदिका गलम् ।
 शीर्षं चैव च कर्तव्यं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ ६८ ॥
 श्रीभागादद्यमिति ख्यातं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 वृत्ते वृत्तायते दूधश्रवृत्ते चैव पदथके ॥ ६९ ॥
 कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ।
 वर्षस्त(सःस्थ)लं मण्डलं च त्यजेत्कर्णं च शीर्षकम् ॥ ७० ॥
 पक्षःस्थलविहीनानां क(नाम)कर्णं शीर्षसंयुतम् ।
 कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गमुचितं नागरादिकम् ॥ ७१ ॥
 नानालंकारसंयुक्तं नानाचित्रैर्विचित्रितम् ।
 गर्भगेहं विशालं च गृहं पिण्ड्यग्रमण्डपम् ॥ ७२ ॥
 एकभूमिविधानोक्तमनुक्तानां विशेषतः ।
 त्रितलं शेषमाख्यातं चतुर्भूमयोच्यते ॥ ७३ ॥

इति काश्यपशिल्पे त्रितलविधानं नामैकोनत्रिंशः पटलः ।

अथ त्रिंशः पटलः ।

चतुर्भूमिः ।

अथ पक्ष्ये विशेषेण चतुर्भूम्यादिलक्षणम् ।
 विस्तारोत्तरेधमानं तु शोक्तं प्रासादमानके ॥ १ ॥
 रत्नवन्धमानसूत्रं वा कृते गर्भगृहाश्रयम् ।
 गृहापिण्ड्यग्रमिन्द्राहारं प्रत्येकं चैकभागतः ॥ २ ॥

विन्याससूत्रयोरन्तर्बसुधामभजेवह(श्च)म् ।
 कर्णकूटशशांशं तु कौष्ठं तद्द्विगुणायतम् ॥ ३ ॥
 पञ्च(ञ्ज)रव्यासमंशेन शेषं सा(हा)रान्तरं भवेत् ।
 पुनरप्यूर्ध्वभूमिं च वसुभागविभाजिते ॥ ४ ॥
 कर्णकूटं च कौष्ठं च पञ्जरं पूर्ववद्भवेत् ।
 तदूर्ध्वभूमौ षड्भागे शिवांशं कूटविस्तृतम् ॥ ५ ॥
 कोष्ठायामश्वरी(धरा)भागमर्थांशं पञ्जरस्य तु ।
 शेषं हारान्तरं प्रोक्तं हीनाधीकां(वयं) तु नाऽऽश्रेयेत् ॥ ६ ॥
 उर्ध्वभूमानि(मिवि)भागेन षशोमां(भ्रा)मर्धमभद्रकम् ।
 दण्डं वाऽध्वर्षदण्डं वा द्विदण्डं वाऽथ निर्गमम् ॥ ७ ॥
 मासादोषं तु विभजेत्संग्रहशिशदंशकम् ।
 सार्धाष्टांशमधिष्ठानं भूतांशं चरणोदयम् ॥ ८ ॥
 अधिष्ठानसमं मञ्चं पादं पादीनप(म)ञ्चकम् ।
 दा(प)क्षांशं कर्ममञ्चोच्चं कल्पयेद्द्विजसप्तम ॥ ९ ॥
 सार्धं वेदांशमपरं पक्षांशं मस्तरोदयम् ।
 सपादवेदभागं च चरणोदयमिष्यते ॥ १० ॥
 पादीनर्शांशमञ्चोच्चं शिवांशं वेदिकोदयम् ।
 कण्ठोच्चं तु द्विभागं स्यात्सार्धं वेदांशशीर्षिकम् ॥ ११ ॥
 स्तूप्युच्चं तु द्विभागं स्याच्छान्तिकं भवनं भवेत् ।
 अत्वारिशद्व्याधिकां(वयं) भागं कृत्वा गृहोन्नतम् ॥ १२ ॥
 गुणांशं तलमानं तु रसांशं चरणोदयम् ।
 मस्तरे त्वग्निभागेन भूतांशं तलिपोदयम् ॥ १३ ॥
 गुणांशं मस्तरोत्सेपं पादं पादार्धपञ्चकम् ।
 पादद्विभागमञ्चोच्चं सार्धवेदाङ्गुलिणोदयम् ॥ १४ ॥
 द्विभागं मञ्चमानं तु शिवांशं वेदिकोदयम् ।
 अत्यर्धांशं गलोत्सेपं युगांशं शिखरोदयम् ॥ १५ ॥
 द्विभागं तु शिखामानं पौष्टिकं तदुदाहृतम् ।
 पञ्चांशं द्वि(वि)भजेद्धर्म्यं तुङ्गं स्तूपवसानकम् ॥ १६ ॥
 सार्धान्यंशमधिष्ठानं सर्पांशं चरणोदयम् ।
 गुणार्धं मस्तरोत्सेपं रसांशं पादवर्धकम् ॥ १७ ॥

गुणांशं मञ्चमानं तु ऊर्ध्वपादं तु तद्द्वयम् । . .
 त्रिभागं मस्तरोत्सेधं पादोच्चं सार्धपञ्चकम् ॥ १८ ॥
 मस्तरोच्चं त्रिभागैकं शिवांशं वेदिकोदयम् । . .
 द्विभागं गलमानं तु भूतांशं शिखरोदयम् ॥ १९ ॥
 सार्धांशं स्तूपिमानं तु जयदं तदुदाहृतम् । . .
 उपानादिस्तूपिपर्यन्तं पञ्चांशं विभजेद्वयः ॥ २० ॥
 तथोच्चं सार्धांशं (ग्न्यंशं) स्यात्सप्तांशं, चरणोदयम् ।
 तलोच्चसदृशं मञ्चं तस्य (स्त्रि)पं सार्धपट्टकम् ॥ २१ ॥
 पादाधिकत्रिभागेन मञ्चमानमुदाहृतम् । . .
 पादोच्चं रसभागेन गुणांशं मस्तरोदयम् ॥ २२ ॥
 सार्धपञ्चांशमभ्युच्चं मञ्चं सार्धद्विभागया । . .
 एकांशं वेदिकामानं द्विभागं स्याद्गलोदयम् ॥ २३ ॥
 पञ्चांशं शिखरोत्तुङ्गं पादद्वयंशं शिरो (खो)दयम् ।
 तद्भूतं सदने ह्येषं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ २४ ॥
 आरामोच्चं तु पञ्चांशं मागं कृत्वा विशेषतः । . .
 सार्धांशांशमधिष्ठानं धात्वंशं चरणोदयम् ॥ २५ ॥
 मस्तरोच्चं त्रिभागैकं चरणं सार्धपट्टकम् । . .
 सपादान्यंशमञ्चं स्यात्तली (स्त्रि)पं सार्धपट्टकम् ॥ २६ ॥
 त्रिभागं मस्तरोत्सेधं पादोच्चं सार्धपञ्चकम् । . .
 पादोनाग्न्यंशमञ्चोच्चं शिवांशं वेदिकोदयम् ॥ २७ ॥
 द्विभागं गलमानं तु पञ्चांशं शिखरोदयम् । . .
 व्योमांशं तु शिखामानं विमानं सार्धदेशिकम् ॥ २८ ॥
 होमादिस्तूपिपर्यन्तं वेदाश्च परिकल्पयेत् । . .
 भानुकूटं तथा कोष्ठं भानुद्विगुणपञ्जरम् ॥ २९ ॥
 शिखरे तु चतुर्दिक्षु भद्रनासीचतुष्टयम् । . .
 पादं प्रत्यल्पनासादृशं शिखरेऽष्टालनासिकम् ॥ ३० ॥
 घूटकोष्ठादिसर्वाङ्गं नागराणुचितं वृत्ते । . .
 एकाकारतलस्तम्भं सुभद्रमिति विद्यते ॥ ३१ ॥
 तदेव शिखरेऽष्टालपनासिककारदितं भवेत् । . .
 तद्वाह्यमिति विख्यातं गर्भवेद (देव) मिमाषदम् ॥ ३२ ॥

तदेव शिखरे षण्ठवृत्तं श्रीकान् मुच्यते ।
 षस्वश्रं शीर्षकण्ठं वै श्रीमण्डनमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥
 तदेव शिखरे चाष्टौ (ष्ट)महानासिसमन्वितम् ।
 श्रीभवन्तं च व्याख्यातं शालाभद्रयुतं तु वा ॥ ३४ ॥
 विभद्रं वाऽथ भक्तव्यं सर्वेषां सन्ननामपि ।
 श्रीकान्तं शिखरेऽष्टारपनापा(सा)ढ्यं श्रीविशालकम् ॥ ३५ ॥
 नानाऽङ्घ्रितलयुक्तास्ते तत्तन्नाम्ना मकीर्तिताः ।
 विस्ताराढ्य....मंसं भास्करं तु विशीर्षकम् ॥ ३६ ॥
 सर्वदालयमित्युक्तं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 मानमूर्धान्तमानन्दभागं कृत्वा विशेषतः ॥ ३७ ॥
 गर्भगेहं गुणांशं स्याद्भागेन गृहपिण्डिका ।
 अलिन्द्रांशे तु कर्तव्यं भा(हा)भागेन कल्पयेत् ॥ ३८ ॥
 ततो विन्यासपत्रन्तं व्यासं नन्दविभाजिते ।
 एकांशं कूटविस्तारं गुणांशं कोष्ठदीर्घकम् ॥ ३९ ॥
 एकांशं पञ्जरव्यासमर्धांशं हरयाऽन्तरम् ।
 शालामध्ये महानासि निवृत्तं त्वर्थभागया ॥ ४० ॥
 ऊर्ध्वभूमा(न)न्दभागे तु कूटभंशेन कल्पयेत् ।
 शालाया(तद्) द्विगुणायामं(मा)शिवांशं पञ्जरं भवेत् ॥ ४१ ॥
 शेषं हारान्तरं चोर्ध्वं भूतारं रसभाजिते ।
 कूटभेदेन कर्तव्यं कोष्ठं तद्विगुणायतम् ॥ ४२ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 ऊर्ध्वभूमिं तथाऽर्थं तु मध्यदण्डेन निर्गतिम् ॥ ४३ ॥
 चतुरष्ट्रश्रवृत्ताभं कूटानां शीर्षकं क्रमात् ।
 कर्करीदण्डवत्कोष्ठं स्वथं इभ्यादिशीर्षकम् ॥ ४४ ॥
 महानास्यष्ट(ष्ट)कोपेतं शीर्षकं परिकल्पयेत् ।
 रविकोष्ठं च कूटं च रविद्विगुणपञ्जरम् ॥ ४५ ॥
 मागिवोच्चाश्रमानं तु ततः कोष्ठमिदं परम् ।
 गेहव्यासं तु चर्मांशं कृत्वा नीचगृहच्छतुः (होत्रकम्) ॥ ४६ ॥
 गृहपिण्डांशमानेन आलिन्द्रं त्वेकभागया ।
 हाराव्या(रव्या)सं शिवांशेन परितः परिकल्पयेत् ॥ ४७ ॥

विन्याससूत्रयोरन्तर्व्यासधर्मविभाजिते ।
 कर्णकूटं तदेकांशं कोष्ठायामं तु तद्द्वयम् ॥ ४८ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 चतुष्कूटाष्टकोष्ठं च पञ्चारम्भं तु संरूपया ॥ ४९ ॥
 हारान्तरं चतुर्विंशत्क पथेत्प्रथमं तलम् ।
 आलिन्द्रं जलपादं स्यात्प्रस्तारं तु घनीकृतम् ॥ ५० ॥
 ऊर्ध्वभूतभागं स्याच्छिवांशं कूटाविस्तरम् ।
 कोष्ठं तद्विगुणायामं पञ्जरं क्षममानतः ॥ ५१ ॥
 शेषं हारान्तरं ख्यातं क्षुद्रपञ्जरसंयुतम् ।
 ऊर्ध्वभूमिप्रभागैकं मध्ये दण्डेन निर्गमम् ॥ ५२ ॥
 चतुरश्रमधिष्ठातमष्टाश्रं मस्तकं गलम् ।
 शिखरेऽष्टौ महानासिःस्यः) पादे प्रत्यल्पनासिका ॥ ५३ ॥
 कर्णकूटं तु भागं स्यात्कोष्ठं षोडशभिर्युतम् ।
 नतकूटोन्नतं कोष्ठमन्तरप्रस्तरान्वितम् ॥ ५४ ॥
 क्षुद्रनीडं षड्विंशं स्यान्नानासं सूकराद्रचा(कृति) ।
 नानाचिबैविचित्रं तु तुङ्गं भागं तु पूर्वकम् ॥ ५५ ॥
 जयावहमिदं ख्यातं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 तदेव वर्तुलं कर्णं शीर्षान्तं सर्वमामि(नि)कम् ॥ ५६ ॥
 तदेव सान्तरं मध्यं कूटकोष्ठं च पञ्जरम् ।
 कूटानां शीर्षकस्तूपिकुम्भं कर्णं च वर्तुलम् ॥ ५७ ॥
 एवं स्यान्मूलभूमौ तु वस्वर्थं मध्यमे तले ।
 युगाश्रं मध्यभूमौ तु कर्णकूटं प्रकल्पयेत् ॥ ५८ ॥
 सुखावहमिदं ख्यातं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 तदेव कूटकोष्ठं च अन्तरं प्रस्तरं विना ॥ ५९ ॥
 व्यासोच्चसमसूत्रं तु सदस्य(राज)पट्टं भवेत् ।
 तदेव शिखरं कण्ठं युगाश्रं धारकान्तकम् ॥ ६० ॥

इति काश्यपशिल्पे चतुर्भूमिविधानो नाम त्रिंशः पटलः ।

अथैकत्रिंशः पटलः ।

वक्ष्येऽहं कूटकोष्ठानां पञ्जराणां तु लक्षणम् ।
 द्वितल्लादितलान्तानां सममेव प्रकीर्तितम् ॥ १ ॥
 तलं प्रत्युदितं व्यासं समार्थं कर्णकूटकम् ।
 सार्धनाथं तु कोष्ठं स्याच्चतुष्पादैकपादुक्तौ ॥ २ ॥
 अधस्तात्स्तम्भवर्गं च प्रस्तरः कर्णशीर्षिकम् ।
 स्तूपिवर्गसमायुक्तौ कूटकोष्ठौ विशेषतः ॥ ३ ॥
 एवं चाऽऽदितले कुर्याद्द्वारातालं विनोर्ध्वतः ।
 कूटशालौ च कर्तव्यौ पञ्जराश्च तथैव च ॥ ४ ॥
 ऊर्ध्वपादोदयं सप्तभागं कुर्याद्विशेषतः ।
 एकांशं वेदिकोत्सेधं सार्धांशं मलमुन्नतम् ॥ ५ ॥
 शीर्षं तु विगुणशेन शेषं स्तूपधुदयं भवेत् ।
 एवं तु कूटकोष्ठौ द्वौ कल्पयेत्तु तलं प्रति ॥ ६ ॥
 अथवा कूटकोष्ठानामुदयं तु चदाम्पदम् ।
 उत्तरस्योर्ध्वसीमान्तं हंसमालोर्ध्वसंम(सिंह)कम् ॥ ७ ॥
 कपोतं बावसानं वा भागं पूर्ववदेव तु ।
 सान्तरमस्तरं चेतुः प्रस्तरस्योर्ध्वसोमकम् ॥ ८ ॥
 वेदिकोर्ध्वं समो(मं)राऽथ सान्तरमस्तरान्विनः(तम्) ।
 तदुत्सं रुद्रधा भव्य एकांशं वेदिकोद-म् ॥ ९ ॥
 गुणांशं चरणोत्सं तु पादीनद्वयंशमश्वकम् ।
 स्तूप्युत्सेधं सपादांशं क्रमशः परिकल्पयेत् ॥ १० ॥
 एवं हि कूटकोष्ठौ द्वौ कल्पयेच्छिल्पवित्तमः ।
 कूटस्यास्य त्रिभागैकं स्वनासीविरतुतं भवेत् ॥ ११ ॥
 तदुत्सं सत्रिचतुःपञ्चसप्तभागेन नीय तम् ।
 कर्णकूटे कपोतं तु नासिकानिर्गमं भवेत् ॥ १२ ॥
 चतुर्दिक्षु चतुर्णासि(र्नासीः)कूटानां परिरूपयेत् ।
 एवमस्तूपिसमायुक्तं नीयदेशविमानवत् ॥ १३ ॥

तदेवाश्रं वसुकोणं वा वृत्ताभं वा ग ३ शिरः ।
 नागराद्युचितं कल्प्यं कर्णकूटं (टं)विशेषतः ॥ १४ ॥
 शालानां पार्श्वयोर्विष ललाटाःख्यं(ख्या)तु नासिका ।
 शाला व्यासविशाला तु उन्नता मुखपट्टिका ॥ १५ ॥
 स्वस्तूप्यग्रसमं प्रोतं शालानास्यश्री(सी)मकम् ।
 शालादैर्घ्यं त्रियागैकं मुखनासिविशालकम् ॥ १६ ॥
 कूटानां नासिकानीत्रं महानासिवदाचरेत् ।
 स(स्तू)पिप्रयसमायुक्तं नागरे भवने द्विज ॥ १७ ॥

का(शा)लानां द्वाविडानां तु स्तूपिस्याक्खित्तिसंज्ञ(द्द्विभिसंरूप)या ।
 शालानां वैसराणां तु स्तूप्येकं वा चतुष्टयम् ॥ १८ ॥
 गलांशे फूटकोष्ठानां देवतायास्तु कल्पयेत् ।
 एवं हि फूटकोष्ठस्तु पञ्जरस्त्वधुनोच्यते ॥ १९ ॥
 उपानाद्युत्तरान्तं तु नवभागविभाजिते ।
 उपपीठमथार्थेन पञ्चाशेन धरातलम् ॥ २० ॥
 वेदांशं चरणायामं मध्यमध्वर्षभागया ।
 अर्धांशं वेदिकापानं कपोतानं गलोदपम् ॥ २१ ॥
 प्रतिवाजनसीमान्तं पञ्जरोद्यमुदाहृतम् ।
 मासादस्य कपोतं तु यथाशोभांशनिर्मतिः ॥ २२ ॥
 पञ्जरो नासिकाकारः फूटकोष्ठाकृतिस्तु वा ।
 हस्तिपृष्ठविमानं स्याच्छिखरान्तमथापि वा ॥ २३ ॥
 एवं त्यनेकभेदेन पञ्जराकृतिरुच्यते ।
 यथेष्टं तेषु कर्णकूपं हर्म्यकोष्ठेषु हर्म्यकम् ॥ २४ ॥
 एकेन भूमिहर्म्येषु ॥
 एवमादित्ये(लं)दुर्वादनरमस्तरान्वितम् ॥ २५ ॥
 मानमूर्धं तु निष्कान्तं युक्तमेव यदाचरेत् ।
 पञ्जरं नीमरदिनं मरुतरोर्ध्वे विशेषतः ॥ २६ ॥
 कर्णकूटं गमं वाऽथ त्रिपादं वाऽवधिस्तरम् ।
 नष्टपामभद्रं (कं)तुर्जं पूजया पञ्जरमाचरेत् ॥ २७ ॥

तलं प्रत्यूर्ध्वपादौ च प्रागिवैव नर्वाशकम् ।
 गुणांशं वा घना भित्तिश्चत्र शीर्षसमं युजम् ॥ २८ ॥
 पादायामं चतुर्भागमत्यर्धांशं तु प्रस्तरम् ।
 अर्धांशं वेदिकामानं कपोतानां गलोदयम् ॥ २९ ॥
 भित्तिवाजनसीमान्तं पञ्जरोदयमीरितम् ।
 शेष प्रागिव कर्तव्यमेव निष्क्रान्तपञ्जरम् ॥ ३० ॥
 निष्क्रान्तरहितं चेतुः प्रस्तरोर्ध्वं तु वागिव(जनम्) ।
 पञ्जरे कूटकोष्ठी च पादे पादान्तरेऽपि वा ॥ ३१ ॥
 गोपानाधारिताकल्पमहाशालपराक्रमात् ।
 हस्तौ पादौ द्वयोपेता दृष्टकीर्णजटान्विताम् ॥ ३२ ॥
 रौद्रदृष्टिसमायुक्तां वृत्तवाञ्जनसंनिभाम् ।
 गोपानं येनतो धृत्वा पादौ हस्तौ तदन्वितौ ॥ ३३ ॥
 एव त्रा गजहंसाभ सिंहव्यालोद्(लाभ) एव वा ।
 गोपानं शिरसाऽत्राक्षयं हस्तपादौ यथेष्टौ ॥ ३४ ॥
 कूटादिलक्षणं प्रोक्तं पञ्चभूमिविधिं तत ॥ ३५ ॥
 इति काश्यपशिल्पे कूटादिलक्षणमेकाविंशः पटलः ।

अथ द्वाविंश पटलः ।

पञ्चभूमिः ।

- * अथ वक्ष्ये विशेषेण पञ्चभूमिवास्तु लक्षणम् ।
 विस्तारोत्सेधमानं तु प्रोक्तं प्रास्तादमानके ॥ १ ॥
 विस्तारं रुद्रया भक्ष्यं गुणांशं गर्भगेहकम् ।
 द्विभामं गृहपिण्डी स्यादलिन्द्रं त्वेकभागया ॥ २ ॥
 हाराभा(मा)नेत्र(न) कर्तव्यमलिन्द्रघनभित्तिकम् ।
 वर्षस्थलसमं युक्तं कल्पयेत्प्रस्तरोपरि ॥ ३ ॥
 धर(तन्त्रे) व(च)मञ्चोर्वे द्वितीये वा त्रिभूमिके ।
 देवतास्थापनं कुर्यात्तावदेव घनीकृतम् ॥ ४ ॥

विन्याससूत्रपोरन्तः, रुद्रभागविभाजिते ।
 शिवांशं कर्णकूटं तु मध्यकोष्ठं गुणांशकम् ॥ ५ ॥
 तयोर्मध्यैकभागेन पन्त(ञ्ज)ख्यासमुच्यते ।
 हारान्तरमथांशेन कल्पयेत्कल्पवित्तपः ॥ ६ ॥
 तदूर्ध्वभूमिविरतृतं नन्दभागं कृत्वांशं(तु) मूर्ध्निष्ठिकम् ।
 मध्ये कोष्ठाग्निभागं तु पञ्जरं त्वंशमानतः ॥ ७ ॥
 हारान्तरमथार्धांशं कल्पयेत्तु द्वितीयके ।
 तदूर्ध्वभुवनं चाष्टभागांशं कर्णकूटकम् ॥ ८ ॥
 द्विभागं कोष्ठकं कुर्याद्भागं (गः)स्यात्पञ्जरस्तथा ।
 हारान्तरमथार्धांशं कृत्वा लक्षणसंयुतम् ॥ ९ ॥
 ऊर्ध्वभूमिरसांशे तु कूटव्यासमथांशकम् ।
 शालादीर्घविभागं स्याद्दुग्धा(दधी)ं पञ्जरस्तरम् ॥ १० ॥
 शेषं हारान्तरं ख्यातं बलकुञ्जरमेव वा ।
 तदूर्ध्वे भूमिनिश्च्यार्यं (विन्यासं) मध्ये दण्डेन निर्गतिः ॥११॥
 गृहोच्चं तु पट्टांशे पादोनांशं धरातलम् ।
 सार्धपञ्चांशमधुच्चं सार्धद्वयंशं तु मञ्चकम् ॥ १२ ॥
 सपादं पञ्चभागं तु चरणोदयमीरितम् ।
 मञ्चोच्चं द्वयमर्धांशं पञ्चांशं चरणायतम् ॥ १३ ॥
 सपाद्द्विभागमञ्चं स्यात्पा(ग)दामर्षेण पञ्चकम् ।
 द्विभागं मस्तरोत्तेः सार्धवेदाङ्घ्रितुङ्गम् ॥ १४ ॥
 पादोन्नद्वयमञ्चं स्याच्छिवांशं वेदिकोदयम् ।
 पृष्ठं वा तेन पञ्चांशं सार्धवेदं शिरोदयम् ॥ १५ ॥
 द्विभागं स्तूपिमानं तु शान्तिकं भवनं भवेद्दु ।
 सवेदचत्वारिंशं तु भागं कृत्वा गृहोन्नतम् ॥ १६ ॥
 गुणांशं तलतुङ्गं तु भूतांशं चरणोदयम् ।
 मस्तरं चाग्निभागं तु पादं सार्धयुगं भवेत् ॥ १७ ॥
 सपाद्द्विभागमञ्चं स्यात्तलपं म्यादधी(स्यादधो)युगम् ।
 मस्तरोच्चं द्विभागेन वेदांशं चरणोदयम् ॥ १८ ॥
 पञ्चांशं मञ्चमानं स्यात्पादं सार्धगुणांशकम् ।
 अर्धमञ्चमानं तु व्योर्धांशं वेदिकोदयम् ॥ १९ ॥

- द्विभागं गलमानं तु सार्धं वेदांशशीर्षिकम् ।
 अर्धपन्थं (धं) तु शिखांमानं पाण्डिकं सदनं त्वदम् ॥ २० ॥
- सदनोत्थं तु पदत्रिंशद्भागं कृत्वा द्विजोत्तम ।
 अधिष्ठानं द्विभागेन वेदांशं चरणापत्तम् ॥ २१ ॥
- सन्निपादशिवांशिनं मञ्चमानं प्रकल्पयेत् ।
 सार्धान्वयंशं तु तालिपं तदर्धं मञ्चमानकम् ॥ २२ ॥
- संपादानलंपादं स्यान्मञ्चमेत्यर्धभागया ।
 गुणांशं पादपोठं तु संपादांशं [तु] मस्तरम् ॥ २३ ॥
- एकांशं वेदिकांमानं पादोनद्वयंशकं गलम् ।
 संपादांशान्वयंशशिरोपे(के शीर्षे शै)र्षं स्तूप्युदयं भवेत् ॥ २४ ॥
- जयदे भवनं ह्येषं कल्पयेत्प्रत्यक्षचित्तमः ।
 विमानोत्सेधं विभजेच्चयेच्छिशाद्विभागया ॥ २५ ॥
- द्विभागं रमणीमानं वेदांशं चरणोदयम् ।
 प्रस्तरोत्थं द्विभागेन सार्धत्रिंशाद्द्विजोदयम् ॥ २६ ॥
- मस्तारं पादरहितं द्विभागेन विधीयते ।
 त्रिभागं चरणायामं तदर्धं मञ्चमानकम् ॥ २७ ॥
- सार्धद्विभागपादोत्थं संपादांशिनं मञ्चकम् ।
 स्तम्भं पादाधिकद्वयंशं मञ्चमानं संपादकम् ॥ २८ ॥
- घ्योमांशं वेदिकांमानमत्यर्धाङ्गुलमानकम् ।
 सार्धत्रिभागं शिखरं द्विभागं स्तूपिमानकम् ॥ २९ ॥
- अद्भुतं भवति ह्येषं कल्पयेत्प्रवर्तार्थिकम् ।
 घृतुर्विशतिभागं तु कृत्वा च सदनोदयम् ॥ ३० ॥
- अत्युर्ध्वशिवलीत्सेधं गुणांशं पादमानकम् ।
 तदर्धं मञ्चमानं तु पादोदकं(यं)गुणांशकम् ॥ ३१ ॥
- तत्सार्धं प्रस्तरोत्सेधं द्वयर्धमद्द्वयुदयं भवेत् ।
 प्रस्तरे तु संपादांशं स्तम्भं पादाधिकद्वयम् ॥ ३२ ॥
- तदर्धं मञ्चमानं तु सार्धशद्वयंशमद्द्विकम् ।
 एकांशं प्रस्तरोत्सेधमर्धांशं वेदिकोदयम् ॥ ३३ ॥
- त्रिपादं गलमानं तु पादोनद्वयंशकं शिरः ।
 अष्टांशरहितव्योमभागं स्तूप्युदयं भवेत् ॥ ३४ ॥

सर्वनामिकमेवं तु कर्तव्यं सद्वर्जितम् ।
 द्रोणादिस्तूपिषर्गन्तं युगार्थं परिवर्त्ययेत् ॥ ३५ ॥
 कलाशालाकलासीष्टी पञ्जरं चतुरष्टकम् ।
 पादाः प्रत्यल्पनासाढ्यं (द्वयं) हारान्तं नासिकाद्वयम् ॥ ३६ ॥
 भद्रनासीचतुष्कं तु शिखरे च मङ्कल्पयेत् ।
 क्षुद्रनासीद्वयं कोणे कल्पितं ब्रह्मकान्तकम् ॥ ३७ ॥
 कूटास्त्र(टेष्वा)नन्तरं चाढ्यं (राढ्यं च) प्राजपत्यमुदाहृतम् ।
 तदेवोन्नतकूटं तु कोष्ठेऽनन्ताः स्वमञ्चकाः ॥ ३८ ॥
 स्वायंभुवमिदं गेहं सर्वदेवार्हकं परम् ।
 तदेव वेदिकाकोष्ठं शीर्षकं चसुक्ष्णकम् ॥ ३९ ॥
 शालामध्येऽगमानेऽन्तर्निर्गतिः कोष्ठ एव वा ।
 भद्रकान्तमिति खपातं कूटकोष्ठे परिस्सप्तम् ॥ ४० ॥
 समञ्चं वाऽपि (प्य) मञ्चं वा जनार्दनमुदाहृतम् ।
 तदेव कोष्ठमध्ये तु भद्रहीनमथापि वा ॥ ४१ ॥
 मध्यभद्रयुतं वाऽपि मण्डलं शीर्षकं गलम् ।
 अतिभद्रमिति खपातं सर्वदेवार्हकं परम् ॥ ४२ ॥
 तदेव कूटकोष्ठं च पञ्जरं च सप्तश्रकम् ।
 सोन्नतं सर्वतोभद्रं धर्मप्रतीतिकरं भवेत् ॥ ४३ ॥
 विमल कूटकोष्ठं च पञ्जरं समसूरकम् ।
 नानाधिष्ठानसंयुक्तं नानापादैरलंकृतम् ॥ ४४ ॥
 नानालंकारसंयुक्तं युग्मपञ्जरसंयुतम् ।
 शिखरेऽष्टालपनासाढ्यं महानासीचतुष्टयम् ॥ ४५ ॥
 वीरभद्रमिति खपातं सर्वदेवभियावहम् ।
 तदेवाष्टकशाब्वादिमादिभूर्मा द्विभागया ॥ ४६ ॥
 भानुपञ्जरसंयुक्तं शेषं प्रागिव कल्पयेत् ।
 प्रागुक्तनाम मा(चाऽऽ)खपातं ना(ता)स्त्रिष्टं परिकल्पयेत् ॥ ४७ ॥
 पञ्चभूमिसमारूपातं पट्टलं च युगं दृशु ॥ ४८ ॥

इति फाश्यपशिल्पे पञ्चतन्त्रविधानो नाम द्वात्रिंशः पटलः ।

अथ त्रयस्त्रिंशः पटलः ।

पट्टभूमिः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण पट्टभूमिकविधिं परम् ।
 तस्य विस्तारतुङ्गं तु प्रासादमानवद्भवेत् ॥ १ ॥
 विस्तारं रुद्रधा भव्य गुणांशं गर्भगेहकम् ।
 द्विभागं गृहपिण्डं स्यादलिन्द्रं शिवभागवा ॥ २ ॥
 हारं शिवांशमानेन अलिन्द्रं वा स्थलं भवेत् ।
 धरातले द्वित्रिभूमौ ॥ ३ ॥
 वा(पा)दे तास्था(तस्स्था)पनं यत्र तावद्द्वै सुदृढं घनम् ।
 वाक्षोचितमलंकारं घनाभ्यन्तरवद् भवेत् ॥ ४ ॥
 रव्यंशं विभजेत्तारं विन्यासं सूत्रयोत्त(स्त)रम् ।
 भारं सौष्टिकविस्तारं कोष्ठं तद्द्विगुणावतम् ॥ ५ ॥
 भागेन पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 चतुष्कूटाष्टकोष्ठं च भानुपञ्जरसंयुतम् ॥ ६ ॥
 हारान्तरं चतुर्भिर्शकल्पयेदतिभूतले ।
 पञ्जारं हर्म्यमध्ये तु कण्ठेषु सौष्टिकं भवेत् ॥ ७ ॥
 पार्श्वयोः कर्णकूटस्य पञ्जरं परिकल्पयेत् ।
 कोष्ठपञ्जरयोर्मध्ये कल्पयेत्तु विशेषतः ॥ ८ ॥
 तदूर्ध्वभूतशांशेषु च्योर्मांशं कर्णकूटकम् ।
 मध्ये पञ्जरमेकांशं कण्ठकूटमिवाऽऽकृतिः ॥ ९ ॥
 द्विभागं कोष्ठदीर्घं स्यादर्धांशं पञ्जरस्य तु ।
 शेषं हारान्तरं ख्यातमेपां संख्याऽऽदिभूमिवत् ॥ १० ॥
 तस्योर्ध्वभूविशालं तु नवभागविभाजिते ।
 कण्ठकूटमर्धांशेन मध्यशाला गुणांशकम् ॥ ११ ॥
 पञ्जरव्यासमेकांशमर्धांशं हरयोऽन्तरम् ।
 तदूर्ध्वं वसुभार्गं तु शिवांशं कूटविभूतम् ॥ १२ ॥

मध्ये कोष्ठद्विभागेन एकांशं पञ्जरस्ततम् ।
 द्वारान्तरमथार्धांशं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १३ ॥
 तस्योर्ध्वभूमिविस्तारं पद्भ्याम् विभजेत्सप्तम् ।
 कूटमेकांशमानेन कोष्ठायामं तु तद्द्वयम् ॥ १४ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं द्वारान्तरं भवेत् ।
 तदूर्ध्वभूमिविस्तारमर्धांशं मध्यभद्रकम् ॥ १५ ॥
 दण्डं वाऽध्वर्धदण्डं वा द्विदण्डं भद्रनीग्रकम् ।
 तत्तुङ्गं सप्तपञ्चाशदंशं कृत्वा तु देशिकः ॥ १६ ॥
 अधिष्ठानोच्चपञ्चाग्निपद्भागं चरणोदयम् ।
 पादहीनाग्निभागं तु प(म)ञ्चमानमुदाहृतम् ॥ १७ ॥
 पादोच्चं सार्धपञ्चांशं मञ्चं सार्धविभागया ।
 पादाधिकं तु पञ्चांशं पादायाममिति स्मृतम् ॥ १८ ॥
 सार्धद्विभागमञ्चोच्चं पञ्चांशं चरणोदयम् ।
 पादोदयं द्विभागं तु मस्तरोदयमीरितम् ॥ १९ ॥
 पादहीनं तु पञ्चांशं तल्लिपस्योदयं भवेत् ।
 द्विभागं मस्तरं ख्यातमर्धाधिक्यं युगांशकम् ॥ २० ॥
 पादायाममिदं ख्यातं पादोनद्वयंशमञ्चकम् ।
 व्योमांशं वेदिकामानं पादोनद्वयंशकं गलम् ॥ २१ ॥
 सार्धैवांशमानेन शीर्षकं परिफलपयेत् ।
 पक्षांशं तु विमानं च पद्भूमिकमेव हि ॥ २२ ॥
 साष्टाविंशत्ति(त्त)लानि स्युर्विंशत्कूटसमान्वितम् ।
 पट्टपञ्जरोपेतं पादं प्रत्यल्पनासिकम् ॥ २३ ॥
 होमादिस्तूपिपर्यन्तं चतुरश्रं प्रकल्पयेत् ।
 शिखरे तु महानासिचत्वारि(सीश्वतस्रः)परिकल्पयेत् ॥ २४ ॥
 अम्बुजासनमाख्यातं सर्वदेवप्रियावहम् ।
 तदेव शिखरं कण्ठे वस्त्रश्रं परिफलपयेत् ॥ २५ ॥
 अक्षेपसौष्टिकान्तं तु शीर्षकं चतुरश्रकम् ।
 लक्ष्मणावनतोपेतं भद्रं वाऽभद्रकोष्ठकम् ॥ २६ ॥
 सान्तरमस्तरोपेतं हीनां वाऽपि सप्तद्वयी ।
 युगाकरमिदं ख्यातं तदेवं सौष्टिशीर्षकम् ॥ २७ ॥

वृत्ताकारं प्रकर्तव्यं नाम्ना तद्भद्रलीनकम् ।
 तदेव शिखरे चाष्टौ कल्पि(ष्टस्वल्प)नासियुतं महत् ॥ २८ ॥
 शिवभद्रमिति ख्यातं शिवभीतिकरं परम् ।
 तदेव द्व्यश्रवृत्ताभं शीर्षकं गलसंयुतम् ॥ २९ ॥
 मुखे ललाटनासाढ्यं नागेन्द्रमिति संज्ञितम् ।
 पद्भूमिरेवधारुयात् सप्तभूमिपथोपरि ॥ ३० ॥
 इति काश्यपशिल्पे पद्भूमिविधानं त्रयस्त्रिंशः पटलः ।

अथ चतुस्त्रिंश पटलः ।

सप्तभूमिः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण सप्तभूमेस्तु लक्षणम् ।
 भ्रातादमानविधिना व्यासोदयं प्रकल्पयेत् ॥ १ ॥
 रव्यंशं विभजेत्तारं वेदांशं गर्भगेहकम् ।
 पक्षांशं भित्तिविकम्भमेकेनालिन्द्रमिष्यते ॥ २ ॥
 द्वारान्तक(र)पथाशेन परितः कल्पयेद्भुजः ।
 विन्यासभूत्रयोरन्तं भान्वशेन समं भवेत् ॥ ३ ॥
 एकांशं कूटविरतारं कोष्ठं तद्दिशुणायतम् ।
 पञ्जरव्यासमेकांशं शेषं द्वारान्तरं भवेत् ॥ ४ ॥
 चतुष्कूटाष्टशाला च भानुपञ्जरसंख्यया ।
 तस्योर्ध्वभूमिविस्तारं धर्मभागविभाजिते ॥ ५ ॥
 कर्णकूटं च कोष्ठं च पूर्ववत्परिकल्पयेत् ।
 पञ्जरव्यासमेकांशं शेषं तारान्तरं भवेत् ॥ ६ ॥
 तस्योर्ध्वभूमिविस्तारं धर्मभागविभाजिते ।
 पञ्जरं कूटकोष्ठं च पूर्ववत्परिकल्पयेत् ॥ ७ ॥
 ऊर्ध्वभूमौ नवांशे तु मध्ये शालाऽग्निभाजिते ।
 व्यासांशं कर्णकूटं स्वादेकांशं पञ्जरस्तत् ॥ ८ ॥

हारान्तरमथाधाम तस्योर्ध्वं वसुभाजिते ।
 मध्ये शाला द्विभागेन शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ ९ ॥
 तदूर्ध्वभूमिविस्तारं रसभागविभाजिते ।
 कूटमेकांशमित्युक्तं शाला तद्विगुणायता ॥ १० ॥
 अधोर्ध्वं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 तदूर्ध्वं भूम्य(भ्रु)विभागेकं मध्ये दण्डेन निर्गतम् ॥ ११ ॥
 सप्तपट्टी(ष्टी)तिभागं तु वर्तव्यं सदनोदयम् ।
 सपादाग्निरधिष्ठानं सार्धपद्माद्द्विगुणकम् ॥ १२ ॥
 तदूर्ध्वं मञ्चमानं तु पद्मभागं चरणोदयम् ।
 स्त्रीपादवद्विभागं तु मञ्चमानमुदाहृतम् ॥ १३ ॥
 सार्धभूताशमद्द्वयुच्चं सार्धद्वयंशं तु प्रस्तरम् ।
 सपादपञ्चभागं तु स्वम्भमानमुदाहृतम् ॥ १४ ॥
 प्रस्तरं सार्धपञ्चाशं भूताशं चरणोदयम् ।
 सपाद्विभागं मञ्च स्यात्स्त्रीपादं(तु)युगांशकम् ॥ १५ ॥
 चरणोदयमित्युक्तं प्रस्तरौर्ध्वं द्विभागया ।
 पादौर्ध्वं सार्धवेदांशं पादोर्ध्वंशमञ्चकम् ॥ १६ ॥
 व्योमांशं वेदिश्रोतसेर्धं पादोर्ध्वंशकं गलम् ।
 अधोर्ध्वं ययुगांशं तु शिखरोदयमिष्यते ॥ १७ ॥
 पक्षांशं स्तूपिमानं तु रज्ज्व (ण्य) सप्ततल विदुः ।
 पञ्जरं कूटकोष्ठं च समसूत्रे तु कल्पितम् ॥ १८ ॥
 होमादाग्रयुगाग्रं तु शिखरे वेदनासिका ।
 शालाभङ्गिंशविर्युक्तं भानुद्विगुणकूटकम् ॥ १९ ॥
 पट्टिपञ्जरसंयुक्तं पादं प्रत्यल्पनासिका ।
 नानाधिष्ठानसंयुक्तमेकान्तरमथापि वा ॥ २० ॥
 एषेनाकृतिरद्दधी तु समुज्ज्वलमुदाहृतम् ।
 तदेवान्तरकूटाः रघुः सान्तरप्रस्तरान्वितम् ॥ २१ ॥
 श्रीच्छन्दमिति विख्यातं सार्धवेदांशं परम् ।

तदेव नतकूटाश्च योष्टोनान्ताः (श्रानन्ताः शोष्टाः) समञ्चकाः ॥२२॥

श्रीविद्यालमिति रपात सारदयप्रियावदम् ।

तदेव शीर्षकण्डं च भृष्टाश्च वेदिका तथा ॥ २३ ॥

श्रीकान्तमिति विख्यातं कूटकोष्ठसमं तु वा ।
 समं च नतकूटं स्याच्छ्रीमियं तदुदाहृतम् ॥ २४ ॥
 तदेव वृत्तशिखरं स्तूपि चैव गलं तथा ।
 रुद्रकान्तमिति ख्यातं रुद्रभीतिकरं परम् ॥ २५ ॥
 तदेव कर्णकूटं तु वेदाश्राष्टाश्रमण्डलम् ।
 क्रमेणाऽऽदितलात्कल्प्यं वृत्तभद्रमिदं परम् ॥ २६ ॥
 तदेवोन्नतकूटं च नतशालासमान्वितम् ।
 कूटपस्तकवृत्तं च सुवि(वृ)त्तमिति विद्यते ॥ २७ ॥
 सोन्नतं कूटकोष्ठं च पञ्जरोन्नतमञ्चकम् ।
 यथेष्टं शिखराकारं कण्ठं स्तूपिषट् तथा ॥ २८ ॥
 युगाश्रं शीर्षकोपेतं कण्ठकूटं प्रकल्पयेत् ।
 शिवभद्रमिति ख्यातं शिवभीतिकरं परम् ॥ २९ ॥
 तदेव कूटकोष्ठं तु दण्डं वाऽथ्यर्धदण्डकम् ।
 द्विदण्डं वाऽथ निष्क्रान्तं भद्रं वा भद्रपञ्जरम् ॥ ३० ॥
 नानाधिष्ठानसंगुक्तं नानापादैरलंकृतम् ।
 नानाचित्रैर्विचित्रं तु शिवसौख्यमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 तदेव गर्भगेहं तु वृत्तं वाऽथ युगांशकम् ।
 वृत्तमेवं हि वाद्ये तु वृत्ताभं सौष्टिकान्वितम् ॥ ३२ ॥
 शेषं पूर्ववद्विष्टं नानासर्वाङ्गमण्डलम् ।
 पञ्जरं कूटकोष्ठं च अन्तरप्रस्तरं विना ॥ ३३ ॥
 यथेष्टं शिखराकारं शिवभीतिकमिष्यते ।
 एवं सप्ततमं(लं) ख्यातं वसुभूमिमथोपरि ॥ ३४ ॥
 इति काश्यपशिल्पे सप्तभूमिविधानं नाम चतुस्त्रिंशः पटलः ।

अथ पञ्चात्रिंशः पटलः ।

वसुभूमिः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण वसुभूमिविधिं परम् ।
 मासाद्मानविधिना संग्राह्यं विस्तृतोदयम् ॥ १ ॥

त्रयोदशविभागं तु कृत्वा प्रासादविस्तृतम् ।
 भूर्तांशं गर्भगेहं तु द्विभागं मृदपिण्डिका ॥ २ ॥
 अलिन्द्रं चैकभागेन द्वार भागेन कल्पयेत् ।
 अथवाऽनलभागेन गर्भगेहं विधीयते ॥ ३ ॥
 भागेन ग्रहपिण्डः स्पादलिन्द्रं त्रैकभागया ।
 कुड्यमेकेन कृतव्यमलिन्द्रं तु विनाऽशकम् ॥ ४ ॥
 तदर्थं पञ्जरव्यास भद्रं वाऽभद्रमेव वा ।
 भानुरोष्ठं चतुष्पृष्ठं कलापञ्जरसंयुतम् ॥ ५ ॥
 द्वारान्तरं च द्वानिंशत्स्वरूपपेदादिभूतले ।
 वर्षस्तलमलिन्द्रं स्यात्स्वरान्तघनीकृतम् ॥ ६ ॥
 तदूर्ध्वभूमिविस्तृतं त्रयोदशविभाजिते ।
 कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गमादिभूमिमिवैव तु ॥ ७ ॥
 तस्योर्ध्वभूविशालं तु भानुभागविभाजिते ।
 कर्णकूटं तदेकांशं शालाभागद्विभागया ॥ ८ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं द्वारान्तरं भवेत् ।
 पञ्जरं कूटरोष्ठं च संख्यात्वादितल्लोक्तवत् ॥ ९ ॥
 द्वारान्तरमथार्धांशं लम्बपञ्जरसंयुतम् ।
 तदूर्ध्वभूमिभागं तु त्रयोभागविभाजिते ॥ १० ॥
 कर्णकूटं तदेकांशं मध्ये शाला द्विभागया ।
 पञ्जरव्यासमेकांशमर्धांशं द्वारयो(याऽ)न्तरम् ॥ ११ ॥
 चतुष्पृष्ठं चतुःशूलं चतुःपञ्जरसंयुतम् ।
 द्वारान्तरं तथा भोक्तव्यं कल्पयेत् पटलं भवेत् ॥ १२ ॥
 तदूर्ध्वभूमिभागं तु पद्भागं विभजेत्सप्तम् ।
 कूटव्यासमे(र्ध्व)र्धांशमित्य मध्ये कोष्ठं द्विभागया ॥ १३ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं द्वारान्तरं भवेत् ।
 तदर्थं पञ्जरव्यासं भद्राभद्रं तु एव वा ॥ १४ ॥
 भानुरोष्ठं चतुष्पृष्ठं कपालं ज(लान्त)रसंयुतम् ।
 द्वारान्तरं च द्वानिंशत्स्वरूपपेदादिभूतले ॥ १५ ॥
 वर्षस्तलमलिन्द्रं स्यात्स्वरान्तघनीकृतम् ।
 तदूर्ध्वभूमिविस्तृतं त्रयोदशविभाजिते ॥ १६ ॥

कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गमादिभूमिभिर्वैव तु ।
 तस्योर्ध्वभूविशालं तु भादुभागविभाजिते ॥ १७ ॥
 कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गं मानसंख्यादि पूर्ववत् ।
 तदूर्ध्वभूदशांशे तु कूटकोष्ठं च पूर्ववत् ॥ १८ ॥
 हारान्तरमथार्धांशं लम्बपञ्जरसंयुतम् ।
 तदूर्ध्वभूविशालं तु षण्णुभागविभाजिते ॥ १९ ॥
 कर्णकूटं तदेकांशं मध्ये शाला द्विभागया ।
 पञ्जरव्यासमेकांशमर्धांशं हारयोत्तरम् ॥ २० ॥
 चतुष्कूटं चतुःशालं चसुपञ्जरसंयुतम् ।
 हारान्तरं तथा प्रोक्तं कल्पयैवं पदतलं भवेत् ॥ २१ ॥
 तदूर्ध्वभूविशालं तु पद्मभागं विभजेत्सप्तम् ।
 कूटपेकांशमित्युक्तं मध्ये कोष्ठं द्विभागया ॥ २२ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 तदूर्ध्वभूविशालाख्ये मध्ये दण्डेन नीग्रकम् ॥ २३ ॥
 कूटात्कोष्ठं तु नीग्रं वा मध्यशाला त्वर्नाग्रका ।
 कूटं कोष्ठमशेषं तु समसूत्रग(त्रेण) एव वा ॥ २४ ॥
 सप्तसप्ततिभागं कृत्वा हेमसमुच्चयम् ।
 सार्धत्रिंशत्पद्मिष्ठानं सप्तानां चरणोदयम् ॥ २५ ॥
 प्रस्तरं तु सपादाग्रि सार्धपट्टकाद्द्विस्तुङ्गकम् ।
 सार्धद्विभागमञ्चोच्चं कल्पयेत्तु विशेपतः ॥ २६ ॥
 सपादपञ्चभागं तु चरणोदयपरिरितम् ।
 प्रस्तरं साध्यपक्षांशं भूतांशं चरणोदयम् ॥ २७ ॥
 सपादभागमञ्चं स्यात्पादं पादोनपञ्चकम् ।
 मञ्चमानं द्विभागं तु सार्धं पादयुगांशकम् ॥ २८ ॥
 सत्रिपादांशमञ्चोच्चं व्योमांशं वेदिकोदयम् ।
 कण्ठपादेन पक्षांशं सार्धवेदांशशीर्षकम् ॥ २९ ॥
 कण्ठमानं समं स्तूपितुङ्गमित्यत्र कथ्यते ।
 स्तूप्यन्तं तदुपानादि वेदार्थं परिकल्पयेत् ॥ ३० ॥
 श्रौष्ठ(अष्ट)ार्थं च युगांशं स्यात्सप्तमं प्रत्यल्पनासिकम् ।
 शिखरे तु चतुर्नासियुक्तास्ते स्युर्महान्तराः ॥ ३१ ॥

एकाकारतले स्तम्भं शिवच्छन्दमुदाहृतम् ।
 तदेव नतशाखाः स्युर्मञ्चमाः(काः) सौष्टिकोन्नतम् ॥ ३२ ॥
 पार्श्वशामिति विरुपातं सर्वदेवप्रियावहम् ।
 चतुरथाष्टवृत्ताभं सौष्टिको वा पुनः पुनः ॥ ३३ ॥
 विमानशिखरं कण्ठमष्टाश्रं परिकल्पयेत् ।
 तदष्टभागं विरुपातं धर्मप्रीतिकरं परम् ॥ ३४ ॥
 तदेव कूटकोष्ठं च सचंवाविमव(मञ्चं वा विम)ञ्चकम् ।
 समोन्नतं तथा कूटं नानाहस्तानताङ्गिकम् ॥ ३५ ॥
 नानाचित्रविचित्रं तु तत्पर्वतमिति स्मृतम् ।
 तदेव शिखरं कण्ठं वृत्ताभं परिकल्पयेत् ॥ ३६ ॥
 नाम्ना कैलासमित्युक्तं मम प्रीतिकरं परम् ।
 एवमष्टतलं ख्यातं नवभूमिमथोपरि ॥ ३७ ॥
 इति काश्यपशिल्पे षड्विंशोऽध्यायः पटलः ।

अथ षड्विंश पटलः ।

नवभूमिः ।

अथ षड्विंशे विशेषेण नवभूमिविधिं परम् ।
 मासाद्मानवत्कार्यं गेहस्य सदनं तरम् ॥ १ ॥
 पक्षांशं विभजेत्तार गुणांशं गर्भगेहकम् ।
 द्विमासा गृहपिण्डी स्यादलिन्द्रं त्वेकभागया ॥ २ ॥
 व्योमांशं कुड्यविस्तारमलिन्द्रं तत्समं भवेत् ।
 इत्युक्तं शिवाशेन कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ३ ॥
 अथवा पौडशांशं तु मामादं विभजेत्समम् ।
 युगांशं गर्भगेहं तु द्विमासा गृहपिण्डिका ॥ ४ ॥
 अलिन्द्रं तु शिवाशेन व्योमांशं कुड्यविस्तृतम् ।
 अलिन्द्रं व्योमभागेन दारावैवं तु तत्समम् ॥ ५ ॥
 विन्याससूत्रयोरन्तः कालांशं विभजेत्समम् ।
 एकांशं सौष्टिकं व्यासं त्र्योष्ठं तद्द्विगुणायतम् ॥ ६ ॥

पञ्जरव्यासमेकांशमेकांशं कूटमानकम् ।
 शरान्तरं च द्वात्रिंशत्कल्पयेदादिभूतले ॥ ७ ॥
 एवमेव प्रकर्तव्यं द्वितीयं च महीतलम् ।
 तृतीयमहीतलस्या(यभूतलाया)मं मनुभागविभाजिते ॥ ८ ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
 तद्वच्चतुस्तलं चैव कल्पयेद्देशिकोत्तमः ॥ ९ ॥
 पञ्चभूमिविभागं तु भानुभागविभाजिते ।
 एकांशं कूटविस्तारं-शाला तद्द्विगुणायता ॥ १० ॥
 अर्धांशं पञ्जरव्यासं तस्यार्धं हारयोत्तरम् ।
 भानुशाला च कूटार्धं पञ्जरं षोडशैव तु ॥ ११ ॥
 तदूर्ध्वभूविशालं तु वसुभागविभाजिते ।
 एकांशं सौष्टिकव्यासं मध्ये भागद्विशालया ॥ १२ ॥
 पञ्जरव्यासमेकांशमर्धांशं हारयोत्तरम् ।
 तदूर्ध्वभूविशालं तु रसभागविभाजिते ॥ १३ ॥
 एकांशं कूटविस्तारं कोष्ठं तद्द्विगुणायतम् ।
 पञ्जरव्यासमर्धांशं शेषं शरान्तरं भवेत् ॥ १४ ॥
 तदूर्ध्वं भूविशालं तु गुणभागविभाजिते ।
 मध्यांशं दण्डमानेन निर्गमं परिकल्पयेत् ॥ १५ ॥
 साष्टत्रिंशतिभागं तु कृत्वा देहा(गेहो)दयं शुभः ।
 पादोनचतुरंशं तु धरातलमिति स्मृतम् ॥ १६ ॥
 पा ोच्चं सार्धसप्तार्शं सार्धगन्धंशं तु प्रस्तरम् ।
 सप्तार्शं चरणोच्चं तु सपादान्ग्यंशमंश(मञ्च)कम् ॥ १७ ॥
 सार्धपद्काङ्घ्रितुङ्गं तु गुणांशं मञ्चमानकम् ।
 षड्भागं पादमानं तु पादोनाग्न्यंशमञ्चकम् ॥ १८ ॥
 पादोच्चं सार्धभूतांशं सार्धपक्षांशमञ्चकम् ।
 सपादपञ्चभागं तु पादोत्सेधं समुत्पते ॥ १९ ॥
 प्रस्तरं सार्धपक्षांशं भूतांशं चरणोदयम् ।
 पादाधिक्यं द्विभागं तु प्रस्तरस्योदयं भवेत् ॥ २० ॥
 पादोनपञ्चकं पादं प्रस्तरौच्चं द्विभागया ।
 सार्धत्रिंशकं पादं पादोनद्वयंशमञ्चकम् ॥ २१ ॥

शिर्वांशं वेदिकोत्सेधं कण्ठं चात्पर्धभागथा ।
 शीर्षं सपादवेदांश पादोनद्वयंशदं(सं)शिखिम् ॥ २२ ॥
 पादं मत्स्यल्पनासादृश्यं शिखरं वेदनासिकम् ।
 समं च नतकूटादृश्यं कूटादृश्यं चतुरश्रकम् ॥ २३ ॥
 होमादिस्तूपिपर्यन्तं युगाश्रं परिकल्पयेत् ।
 अशेषं मध्यशालं तु पार्श्वकोष्ठं तु निर्गतिः ॥ २४ ॥
 दण्डं वाऽध्यर्धदण्डं वा नाम्ना ललितभद्रकम् ।
 तदेषोन्नतकोष्ठाः स्युः समं च नतभद्रकम् ॥ २५ ॥
 ब्रह्मकान्तामिदं नाम्ना सर्वदेवप्रियावहम् ।
 समञ्चं वाऽपि(प्य)मञ्चं वा कूटकोष्ठसमन्वितौ(तम्) ॥ २६ ॥
 प्रादेशमिति विख्यातं सर्वदेवप्रियावहम् ।
 तदेव शिखरं कण्ठं वस्वभ्रं (श्रं) चाष्टनासिकम् ॥ २७ ॥
 युगाश्रं वसुकोणं वा वृत्तं वा सौष्टिकं पुनः ।
 सौम्यशेषं युगाश्रं स्याच्छ्रीवर्धनमिदं परम् ॥ २८ ॥
 समञ्चौ कूटकोष्ठौ द्वौ विमुचौसाध(मञ्चौ वाऽथ)सदृशौ ।
 वृत्ताश्रव(य)शिरोपेतं चतुर्दिग्भद्रनासिकम् ॥ २९ ॥
 विदिक्षु युग्मनासादृश्यं युग्मसा(गमंवाऽ)युग्ममेव वा ।
 युग्मं पञ्जरसंयुक्तं सुपद्ममिति विद्यते ॥ ३० ॥
 तदेव वृत्तसौष्ट्यग्रं कृतवर्धनमुच्यते ।
 तदेव गर्भगेहं तु वृत्तं वृत्तगृहं भवेत् ॥ ३१ ॥
 एवं नवतन्तु(लं) ख्यातं दशभूमिपथोपरि ॥ ३२ ॥
 इति काश्यपशिल्पे नवभूमिविधानं पद्मत्रिंशः पटलः ।

अथ सप्तत्रिंशः पटलः ।

दशभूमिलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विज्ञेयेण दशभूमेस्तु लक्षणम् ।
 पार्श्वप्रासादमानोक्तप्रमाणैर्विदितं तनम् ॥ १ ॥

कल्पयित्वा तु तत्तारं मनुभागविभाजिते ।
 वेदांशं गर्भगेहं तु गृहपिण्डी त्रिभागया ॥ २ ॥
 अलिन्द्रं त्वेकभागेन हारान्तरं शिवांशकम् ।
 विन्याससूत्रयोरन्तर्मनुभागविभाजिते ॥ ३ ॥
 तेषु(ष्वे)कं कूटविस्तारं वा(शा)लादीर्घं तु तद्द्वयम् ।
 एकांशं पञ्जरं व्यासं पादं हारान्तरं भवेत् ॥ ४ ॥
 चतुष्कूटं चतुःशालं पञ्जरं षोडशान्वितम् ।
 हारान्तरं च द्वारनिगतरूपयेदादिभूतले ॥ ५ ॥
 तदूर्ध्वभूमिविस्तारं त्रयोदशविभाजिते ।
 एकांशं कण्ठकूटं तु शाला तद्द्विगुणायता ॥ ६ ॥
 एकांशं पञ्जरव्यासं शेषं हारान्तरं भवेत् ।
 ऊर्ध्वभूमिविस्तृतं भानुभागं कृत्वांशसौष्टिकम् ॥ ७ ॥
 द्विगुणं कोष्ठदीर्घं तु अर्धांशं पञ्जरस्ततम् ।
 पादं हारान्तरं रूपात्तं तेषां संख्यादिपूर्ववत् ॥ ८ ॥
 तस्योर्ध्वतलविस्तारं रुद्रभागविभाजिते ।
 पादपञ्जरविस्तारं शेषं पूर्ववदेव हि ॥ ९ ॥
 तदूर्ध्वभूदशांशे तु व्योमांशं कूटविस्तृतम् ।
 कोष्ठं तद्द्विगुणायामं शेषं हारान्तरं भवेत् ॥ १० ॥
 हारान्तरं त्रिभागैकं पञ्जरव्यासमुच्यते ।
 तस्योर्ध्वभूतवांशे तु शिवांशं सौष्टिकं भवेत् ॥ ११ ॥
 हारान्तरं द्विभागैकं पञ्जरव्यासमुच्यते ।
 तस्योर्ध्वभूतवांशे तु शिवांशं सौष्टिकं भवेत् ॥ १२ ॥
 अत्यर्धांशं तु कोष्ठं स्याच्छेषं हारान्तरं सप्तम् ।
 हारान्तरं द्विभागैकं पञ्जरव्यासमुच्यते ॥ १३ ॥
 भागवत्संख्यासंख्यांशं समूहिरिवेव हि ।
 अर्धांशं विभजेत्सप्ततलविस्तारमेष हि ॥ १४ ॥
 कूटमेकाशमानेन मध्ये शाला द्विभागया ।
 पञ्जरव्यासमेकांशं हारान्तरं तदर्धकम् ॥ १५ ॥
 चतुष्कूटं चतुःशालं पञ्जराष्टकसंयुतम् ।
 हारान्तरं कलासंख्यां कल्पयेवं सप्तकं तलम् ॥ १६ ॥

सप्तांशं विभजेदष्टमत(ध)र्धेन तु विस्तरम् ।
 माग्वत्कूटं च कोष्ठं च शेषं हारान्तरं तथा ॥ १७ ॥
 मग्निभागैकविस्तृतम् ।
 नवभूमिविशालं तु पद्भूमिं विभजेत्सप्तम् ॥ १८ ॥
 माग्वत्कूटं च कोष्ठं च पश्चा(ऽ)रं च मकल्पयेत् ।
 तदूर्ध्वं भूमिविस्तारमनलांशविभाजिते ॥ १९ ॥
 मध्ये भद्रं तदेकांशं दण्डमास्यति(नेन) निर्गतिः ।
 मासादस्य तु चोत्सेधं जनभागविभाजिते ॥ २० ॥
 युगांशं तदधिष्ठानमष्टांशं चरणायतम् ।
 पादोनवेदभागं तु मञ्चमानमुदाहृतम् ॥ २१ ॥
 पादोर्ध्वं सार्धसप्तांशं मस्तरं सार्धवल्लिकम् ।
 धात्वंशं चरणोर्ध्वं तु सपादाग्न्यंशमञ्चरुम् ॥ २२ ॥
 सार्धषट्काङ्घ्रितुङ्गं तु मस्तरं चाग्निभागया ।
 रसांशं पाददीर्घं तु पादोनाग्न्यंशमञ्चरुम् ॥ २३ ॥
 पादोर्ध्वं सार्धपञ्चांशं सार्धपक्षांशमञ्चरुम् ।
 पादाधिकं तु पश्चांशं पादस्योत्सेधमुच्यते ॥ २४ ॥
 सार्धपक्षांशमञ्चोर्ध्वं पश्चांशं पाददैर्घ्यकम् ।
 पादाधिकं तु पक्षांशं मञ्चमानमुदाहृतम् ॥ २५ ॥
 सप्तिपादयुगांशं तु पाददैर्घ्यमुदाहृतम् ।
 मस्तरोर्ध्वं द्विभागं तु सार्धवेदांशम(म)ङ्घ्रिकम् ॥ २६ ॥
 पादोनद्वयंशमञ्चः स्यात्पञ्च भागं त्रितर्दिका ।
 तदेवोन्नतकूटादि नरकान्तमिति स्मृतम् ॥ २७ ॥
 कण्ठमध्वर्धभागेन शीर्षिकं सार्धवेध(द)कम् ।
 पादहीनद्विभागं तु स्तूप्युत्सेधमुदाहृतम् ॥ २८ ॥
 अग्राकारं युगांशं तु शिखरे युगनासिका ।
 पादं मत्स्यरूपनासाद्यं नानापादधरातलम् ॥ २९ ॥
 अत्यन्तकान्तमित्युक्तं सर्वदेवमियावहम् ।
 तदेवोन्नतकोष्ठं च नतं योन्नतसौष्टिकम् ॥ ३० ॥
 पक्षशाला तु पध्वस्थं शालादण्डेन तीव्रकम् ।
 अष्टार्धं शिखरं कण्ठं शिखरं चाष्टनासिकम् ॥ ३१ ॥

नानालंकारसंयुक्तं चतुष्कूटमिदं परम् ।
 तदेव कूटकोष्ठं च नान्तरप्रस्तरं परम् ॥ ३२ ॥
 कूटकोष्ठादिसर्वाङ्गं समसूत्रमथापिवा ।
 मन्त्रपूतमिति ख्यातं विमानं सर्वकामिकम् ॥ ३३ ॥
 तदेव शिखरं कण्ठवृत्ताभं परिकल्पयेत् ।
 नात्र(न्ना) कान्तमिति ख्यातं सर्वदेवार्हकं गृहम् ॥ ३४ ॥
 तदेव कर्णकण्ठानां शीर्षकं च गलं तथा ।
 वृत्ताकारं प्रकर्तव्यं यत्तदीश्वरकान्तकम् ॥ ३५ ॥
 दशभूभागमाख्यातं तनस्त्वेकादशातलम् ॥ ३६ ॥
 इति काश्यपशिल्पे दशभूमिविधानं समत्रिंशः पटलः ।

अथाष्टात्रिंशः पटलः ।

रुद्रभूमिः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण रुद्रभूमिविधानकम् ।
 प्रासादमानविधिना संग्रहेत्तु ततोदयम् ॥ १ ॥
 तिथ्यंशं विभजेत्तारं गुणांशं गर्भगेहकम् ।
 पक्षांशां गृह्यपिण्डी स्यादलिन्द्रं त्वेकभागया ॥ २ ॥
 एकांशं कुड्यविस्तारमलिन्द्रं तु शिवांशकम् ।
 द्वारान्तरमथांशेन कल्पयेत्तु यथाक्रमम् ॥ ३ ॥
 अलिन्द्रं वा घना भित्तिरयापि वा । (?)
 प्रस्तरान्तं घनं वाऽपि तदूर्ध्वेऽलिन्द्रमेव वा ॥ ४ ॥
 विन्यासमूत्रयोरन्तर्वासः पक्षांशमाजिते ।
 शिवांशं कर्णकूटं स्यात्पक्षशाला द्विभागया ॥ ५ ॥
 मध्यशालाऽशिवाया स्यादूर्ध्वींशं म(प)ञ्जरं भवेत् ।
 द्वारान्तरं च तत्तुल्यं कल्पयेत्तु वादिभूतले ॥ ६ ॥
 तदूर्ध्वभूमिशालं तु मनुभागविभाजिते ।
 शिवांशं कूटविस्तारं कण्ठं तद्दिगुणायत्नम् ॥ ७ ॥

शेष हारान्तरं ख्यात त्रिभागैरुपपञ्जरम् ।
 पञ्जर कूटकोष्ठ च सख्या ५ प्रागिर्वैव तु ॥ ८ ॥
 तदूर्ध्वभूमिविस्तारं रद्वाश तु द्विभाजिते ।
 पञ्जर कूटकोष्ठ च प्रागिर्वैव मक्षल्पयेत् ॥ ९ ॥
 तस्योर्ध्वभूमिप्रिस्तार दशभागत्रिभाजिते ।
 कट चैव तु कोष्ठं च रुरयामान च पूर्वम् ॥ १० ॥
 तदूर्ध्वभूतवाशे तु कूटव्यास शि शम् ॥
 अल्पवाशे तु कोष्ठाया(ना) शेषं हारान्तर भवेत् ॥ ११ ॥
 हारान्तर त्रिभागैक पञ्जरव्यासमुच्यते ।
 माग्वत्कूटाद्यसख्याः स्युः नरपथेत्प्रत्यवित्तमः ॥ १२ ॥
 अष्टाश विभजेदिष्टभूमेश्चैव तु त्रिस्वम् ।
 कूटविस्तारमेवाश म ३ क्षाला द्विभागया ॥ १३ ॥
 पञ्जर व्यासमेवाश हारान्त च तदूर्ध्वम् ।
 चतुष्कूट चतु क्षाल पञ्जराष्टमयुतम् ॥ १४ ॥
 हारान्तर नला सख्या मोच्यतेऽष्टलान्वितौ(ते) ।
 नवभूमिविशाल तु सप्तधा विभजत्समम् ॥ १५ ॥
 कूटव्यासमथाशेन कोष्ठैर्वै द्विभागया ।
 शेष हारान्तर रवात तद्विभागेन पञ्जरम् ॥ १६ ॥
 दशभूमिविशाल तु रसभागत्रिभाजिते ।
 माग्वत्कूट च कोष्ठ च पञ्जर च मक्षल्पयेत् ॥ १७ ॥
 मथपा(एना)दिपञ्चभूम्यन्त भद्रपञ्जरसयुतम्
 पञ्जर भूपरिष्ठात्तु भद्र वा मद्रपञ्जरम् ॥ १८ ॥
 ऊर्ध्वभूमिविशाल तु गुणभागविभाजिते ।
 माग्वत्कूट तद्रेवाशं दण्डमानन निर्गतिः ॥ १९ ॥
 प्रासादस्य तु चोत्सेध अर्थाशं च त्रयोदश ।
 कृ वा सार्धं युगाश तु धरातलमुदाहृतम् ॥ २० ॥
 पादोच्च सार्धं त्रयोदशं मक्षपान युगाशम् ।
 त्रयोदश चरणायाव पादोन यंयु(च युगाशम्) ॥ २१ ॥
 चरण सार्धं सप्तार्थाश मस्तर सार्धं त्रयोदशम् ।
 सप्तार्थाशं पाददीर्घं तु गतादाप्रमक्षम् ॥ २२ ॥

अर्थाधिकं पदं तु पादोच्चादिस्तु मञ्चकम् ।

पदंशं पादतुङ्गं तु पादोत्रिंशमञ्चकम् ॥ २३ ॥

सत्रिपादं तु भूर्तांशं पाददीर्घमुदाहृतम् ।

अर्थाधिकद्विभागं तु प्रस्तरस्योदयं भवेत् ॥ २४ ॥

सपादपञ्चभागं तु पादोदयमुदाहृतम् ।

सार्धपञ्चाशमञ्चोत्त्वं भूर्तांशं चरणोदयम् ॥ २५ ॥

सपादपञ्चभागं तु मञ्चमानमुदीरितम् ।

पादोत्रिंशद्विभागं तु चरणोदयमीरितम् ॥ २६ ॥

मञ्चमानं द्विभागं स्यात्सार्धवेदांशमङ्घ्रिकम् ।

सत्रिपादादिर्तांशं तु प्रस्तरस्य रःसुञ्चकम् ॥ २७ ॥

दस्त्रं वेदिकामानं कण्ठोच्चं सार्धभागया ।

अर्थाधिकं तु वेदांशे शिखरोदयमिष्यते ॥ २८ ॥

पादोत्रिंशद्विभागं स्यात्सतूपेरुदयमिष्यते ।

होमादिस्तूपिपर्यन्तं युगांशं परिकल्पयेत् ॥ २९ ॥

शिखरे तु चतुर्विंशु महानासीसमान्दितम् ।

पदं प्रत्यरूपनासादयं ब्रह्मकान्तं तदुच्यते ॥ ३० ॥

सौष्टिकं सान्तरं मञ्चं विजयं तदुदाहृतम् ।

तदेव नतकूटं च कोष्ठानञ्चा(वान-ताः कोष्ठाः)समञ्चकाः ॥ ३१ ॥

सर्वार्हिकमिदं रूपानं सर्वदेवार्हिकं परम् ।

तदेव शिखरं कण्ठं वृत्तगणेशवेदिकम् ॥ ३२ ॥

इन्द्रकान्तमिति ख्यातं सर्वदेवार्हिकं परम् ।

तदेव मध्यभद्रादयं कूटकोष्ठां सर्वां ततौ ॥ ३३ ॥

ममञ्चं वा विमञ्चं वा कूटशाला च पञ्जरम् ।

गणिकाशालकं मोक्तं ब्रह्मविष्णुशिवाहिकम् ॥ ३४ ॥

तदेव शिखरं कण्ठं वृत्तगणेशवेदिकम् ।

इन्द्रकान्तमिति ख्यातं विमानं सर्वदेविकम् ॥ ३५ ॥

तदेव कर्णकूटं तु भद्रवृक्कर्णकूटकम् ।

तदेव सौष्टिकानां तु नीर्षिकं गण्डशाला ॥ ३६ ॥

नाम्ना कर्णविशालं तु सर्वदेवमियं गृहम् ।
एवमेकादशभूमिलक्षणं परिकीर्तितम् ॥ ३५ ॥
इति काश्यपशिल्पे रुद्रभूमिविधानमष्टात्रिंशः पटलः ।

अथैकोनचत्वारिंशः पटलः ।

भानुभूमिः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण भानुभूमिविधिं परम् ।
हर्म्यवितारतुङ्गं च मोक्तं प्रासादमानकम् ॥ १ ॥
ससप्तधर्मभागं तु कृत्वा प्रासादविस्तरम् ।
तदेव सौष्टिकानां तु शीर्षिकं कुण्डलाकृति ॥ २ ॥
भूताङ्गं गृह(गर्भ)गेहं तु पक्षांशं गृहपिण्डिका ।
अलिन्द्रं त्वेकभागेन कुड्यमत्रां(र्षी)शमानतः ॥ ३ ॥
अलिन्द्रं तु शिवांशं स्याद्द्वारभागेन कल्पयेत् ।
अथवा गर्भगेहं तु गुणांशेनैव कारयेत् ॥ ४ ॥
गर्भगेहस्य तुल्यं स्याद्गृहपिण्ड्यास्तु विस्मू(स्तृ)तम् ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यमलिन्द्रं कुड्यद्वारया ॥ ५ ॥
विन्धाससूत्रयोरन्तः सप्तदशविभाजिते ।
गुणांशं मध्यशाला स्यात्कर्णकूर्टं शिवांशकम् ॥ ६ ॥
तथोर्मध्ये तु पक्षांशं शालादिव्यमुदाहृतम् ।
कूटफोष्ठान्तरे चैव फोष्ठयोरन्तरेऽपि च ॥ ७ ॥
शिवांशं पञ्जरव्यासं कर्णकूटमिवाकृतिम् ।
हारान्तरं तदूर्ध्वांशं क्षुद्रपञ्जरसंयुतम् ॥ ८ ॥
एवमादितलं कुर्यादूर्ध्वं रुद्रतल्योक्तवत् ।
सप्तविंशं च तं भागं कृत्वा हर्म्योदयं द्विन ॥ ९ ॥
धा(ध)रातलोर्ध्वं भूनांशं नवांशं चरणोदयम् ।
सार्धदेवां(वेदां)शं मन्त्रोर्ध्वं शेषं रुद्रतल्योक्तवत् ॥ १० ॥

एवं भानुतलं प्रोक्तं त्रयोदशतलं शुणु ॥ ११ ॥

इति काश्यपशिल्पे भानुभूमिविधानमेकोनचत्वारिंशः पटलः ।

अथ चत्वारिंशः पटलः ।

त्रयोदशभूमिः ।



अथ वक्ष्ये विशेषेण त्रयोदशतलं परम् ।

ःस्य विस्तारमानं स्य(तु) प्रासादमानवद्भवेत् ॥ १ ॥

एकोनविंशदं[शं] तु कर्तव्यं सदनं स्त(त)म् ।

गुणांशं गर्भगेहं तु पक्षांशं गृहपिण्डकम् ॥ २ ॥

अलिन्द्रं च शिवांशं स्याद्भित्तिः स्यादुन्नतं समम् ।

अलिन्द्रं त्वेकभागेन भित्तिव्यासं शिवांशकम् ॥ ३ ॥

व्योमभागमलिन्द्रं स्याद्दराव्यामं च तत्समम् ।

विन्द्याससूत्रयोरन्तरेकोनविंशदंशके ॥ ४ ॥

शिवांशं कर्णकूटं स्यान्मध्ये शालाऽग्निभागया ।

पक्षशाला च तत्तुल्यमेकांशं पञ्जरस्य तु ॥ ५ ॥

ह्यन्तरमथाधोऽंशं शुद्रपञ्जरसंयुतम् ।

पञ्जरं कर्णकूटाभं तस्या(दा)मक्षुद्रपञ्जरम् ॥ ६ ॥

एवमादितलं प्रोक्तमूर्ध्वं भानुतलोक्तयत् ।

चत्वारिंशद्द्रवाधिके शतशे सदनोत्सुके ॥ ७ ॥

पञ्चांशं तदधिष्ठानं दशांशं चरणोदयम् ।

भूतांशं मञ्चमानं स्याच्छेषं द्वादशभूमिवत् ॥ ८ ॥

त्रयोदशतलं शेषं कलाभूमिमथोपरि ॥ ९ ॥

इति काश्यपशिल्पे त्रयोदशभूमिविधानं नमो चत्वारिंशः पटलः ।

अथैकलक्ष्मिंश पटलः ।

पोडशभूमिः ।

अथ पोडशभूमिस्तु वक्ष्यते दशैकोत्तम ।
एवं क्रमेण संकल्प्य पश्चालि-द्रवमग्निवम् ॥ १ ॥
पश्चहारसमायुक्तं गृहपिण्डे समानकम् ।
गर्भगेहं र मांश च वेदांश्च गृहपिण्डिता । २ ॥
शेषं पूर्ववद्बुद्धिप्रमल्लिङ्गादि द्विगोत्तम ।
एतद्विचित्रतुष्यश्च भूमौ वाऽथ धरातले ॥ ३ ॥
देवतास्थापनं कुर्यात्पोडशमथलहर्म्यके ।
• देवतास्थापनं भूमिर्भावत्तावच्छनं कुरु ॥ ४ ॥
यास्योऽन्तरे चिद(ह्यालि-द्रे अ)ंकारं वनमत्यन्तरं कुरु ।
अलि-द्रजलतत्पादाच्छादिन वा तुलादिभिः ॥ ५ ॥
प्रस्तरान्तर्धनं वाऽथ मान्तं यानात्तु तद्भनम् ।
व्यासे सवेदत्रिंशसे कर्णकूटं शिवांशकम् ॥ ६ ॥
हर्म्यमध्ये तु वेदांश्च शालायासमुदाहृतम् ।
तयोर्मध्ये तु पश्चाशे ध्यातु रं(शेऽथतुङ्गं) परिकल्पयेत् ॥ ७ ॥
तयोर्मध्ये शिवाशेन पञ्जरं कर्णकूटवत् ।
हारान्तरं तयोर्मध्ये(ये अ) रंशिनैव कल्पयेत् ॥ ८ ॥
एव द्वि कल्पयेदादिभूमौ शालाष्टविंशतिः ।
कर्णकूटं तु वेदासु (दांश) द्वात्रिंशं पञ्जरं भवेत् ॥ ९ ॥
सोऽदपिष्टमख्याः सुर्हा(गं रं रभाद्वा)मान्तरं द्विगोत्तम ।
गवमादितलं स्वपातं तद्वि द्वात्रिंशदशके ॥ १० ॥
द्विभागं मन्वशाया स्याच्छेषं पूर्ववदाचरेत् ।
द्वितीयं क्षेत्रमास्थानं तृतीयमधुनोच्यते ॥ ११ ॥
त्रिंशदशद्विभागं तु कृत्वा गामन्दि(नं त्रि) भूमिकम् ।
कर्णकूटस्य पार्श्वेभ्यं पञ्जरं त्र्यर्धनागया ॥ १२ ॥
हारान्तरं तदर्थं स्याच्छेषं त्रिनयभूमिवत् ।
चतुर्भूमिविशालं तु साष्टाविंशतिभागया ॥ १३ ॥

- कर्णकूटमपीपर्यं शालायास्तु द्विपार्श्वयोः ।
 एकांशं पञ्जरव्यासं शेषं प्रागिव कल्पितम् ॥ १४ ॥
- पश्चमे तलविस्तारे पद्मिगत्यंशभाजिते ।
 मध्ये शाला तु वेदांशं व्योमांशं कर्णकूटकम् ॥ १५ ॥
- तयोर्मध्येस्त(स्थ)शाला च तयोर्मध्ये च कोष्ठकम् ।
 प्रत्येकं च द्विभागेन कल्पयेत्तलपावेत्तमः ॥ १६ ॥
- तयोर्मध्येऽर्धभागेन पञ्जरं कर्णकूटकम् ।
 हारान्तरं तदर्थेन तेषां संख्याऽऽदिभूमिवत् ॥ १७ ॥
- पृष्ठं च भूमिविस्तारं चतुर्विंशतिभाजिते ।
 मध्ये कोष्ठं द्विभागेन शेषं पूर्ववदेव हि ॥ १८ ॥
- रूपभूमि(मे)स्तु विस्तारं द्वाविंशत्यंशं भवेत् ।
 शिवांशं कर्णकूटं तु मध्यशाला द्विभागया ॥ १९ ॥
- तयोर्मध्ये शिवाशेन क्षुद्रकोष्ठं प्रकल्पयेत् ।
 तयोर्मध्ये द्विभागेन कोष्ठायाममुदाहृतम् ॥ २० ॥
- अर्धोऽंशं पञ्जरव्यासं तदर्थं हारयोत्तरम् ।
 पञ्जरं कूटकोष्ठं च संख्या र्धं प्रागिवैव तु ॥ २१ ॥
- अष्टमं भूमिविस्तारं विंशत्यंशद्वि(वि)भाजिते ।
 तयोर्मध्ये कर्णकूटं स्यान्मध्ये कोष्ठं द्विभागया ॥ २२ ॥
- तयोर्मध्ये द्विभागेन कोष्ठायाममुदाहृतम् ।
 अर्धोऽंशं पञ्जरव्यासं तदर्थं हारयोत्तरम् ॥ २३ ॥
- पञ्जरं कूटकोष्ठं च संख्या स्यात्प्रागिवैव तु ।
 अष्टमं भूमिविस्तारं विंशत्यंशद्वि(वि)भाजिते ॥ २४ ॥
- व्योमांशं कर्णकूटं स्यान्मध्ये कोष्ठं द्विभागया ।
 तयोर्मध्ये द्विभागेन कोष्ठायाममुदाहृतम् ॥ २५ ॥
- तयोर्मध्ये शिवाशेन क्षुद्रकोष्ठं प्रकल्पयेत् ।
 शेषं प्रागिव कर्णकूटं तेषां संख्यादि पूर्ववत् ॥ २६ ॥
- नवभूमिविस्तारं तु त्रिःपञ्चशद्विभाजिते ।
 शिवांशं कर्णकूटं स्यान्मध्ये शाला द्विभाजिता ॥ २७ ॥
- तयोर्मध्येऽर्धभागेन पञ्जरं परिकल्पयेत् ।
 तयोर्मध्येऽर्धभागेन पञ्जरं परिकल्पयेत् ॥ २८ ॥

तत्पार्श्वयोर्द्विभागं स्यात्कोष्ठं कुर्याद्विशेषतः ।
 कूटकोष्ठान्तरं चैव कोष्ठयोरन्तरेऽपि च ॥ २९ ॥
 पञ्जरं तत्राद्येद्धीमानं रश्मिर्नैव सुप्रत ।
 हारान्तरं तदं रश्मिं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ३० ॥
 विश्वकोष्ठं चतुष्कूटं पञ्जरं भानुभिर्द्वयम् ।
 अ(क)ल्पैर्धैवं नवभूमौ तु दशभूमिम(र)थोच्यते ॥ ३१ ॥
 दशभूमेस्तु विस्तारं षोडशाशविभाजिते ।
 कर्णकूटं शिवाशं स्यत्तत्समं पञ्जरस्तरम् ॥ ३२ ॥
 शालायायं द्विभागं स्यादर्धाशं हारयोत्तरम् ।
 भानुशालाचतुष्कूटं कलापञ्जरसंयुतम् ॥ ३३ ॥
 हारान्तरं तु द्वाविंशत्कल्पयेदशमे तले ।
 एकादशतलव्यासं मनुभागविभाजिते ॥ ३४ ॥
 शिवाशं कर्णकूटं तु मध्ये शाला द्विभागया ।
 तयोर्मध्यस्थशालानां गुणाशं परिकल्पयेत् ॥ ३५ ॥
 अर्धाशं पञ्जरव्यासं तस्यार्धं हारयोत्तरम् ।
 चतुष्कूटार्धशाला च पञ्जरं षोडशान्वितम् ॥ ३६ ॥
 हारान्तरं च द्वाविंशत्कल्पयेद्विंशतलेऽपि च ।
 भानुभूमिविशालं तु भानुभागविभाजिते ॥ ३७ ॥
 पञ्जरं कूटकोष्ठं च संख्यां स्रष्टवले तु यत्(वा) ।
 सर्वेषामपि कोष्ठानां षोडशाशं मविधीयते ॥ ३८ ॥
 त्रयोदशतलव्यासं दशभागविभाजिते ।
 कर्णकूटं शिवाशेन मध्ये शाला द्विभागया ॥ ३९ ॥
 तयोर्मध्येऽर्धभागेन पञ्जरं कर्णकूटवत् ।
 हारान्तरं च तस्यार्धं संख्यां द्वादशभूमिवत् ॥ ४० ॥
 चतुष्कूटं तत्राद्येऽसौ त्रयोभागविभाजिते ।
 शिवाशं कर्णकूटं स्यान्मये शाला द्विभागया । ४१ ॥
 अर्धाशं पञ्जरव्यासं तस्यार्धं हारयोत्तरम् ।
 चतुष्कूटं चतुःशालं पञ्जरं षोडशान्वितम् ॥ ४२ ॥
 हारान्तरं चतुर्विंशत्कल्पयेत्तु म(स)त्रुत्तमम् ।
 त्रिःपञ्चभूमिपट्टभागं विस्तारं द्वि(वि)भजेऽसमम् ॥ ४३ ॥

कर्णकूटं तु व्योमार्गं मध्ये शाला द्विभागया ।
 शरान्तरं तु शय्यंशं युग्मपञ्जरसंयुतम् ॥ ४४ ॥
 अशेषोर्ध्वतलव्यासो वेदभागविभाजिते ।
 द्विभागविस्तृतं दण्डमानं नीचं तु मध्यमे ॥ ४५ ॥
 कृत्वा मासादतुङ्गं तु द्विभागेन शतद्वयम् ।
 धृगतलं तु सप्तशं चरणं च त्रयोदश ॥ ४६ ॥
 सार्धपञ्च तु मञ्जोच्चं पादोच्चं भानुसंख्यया ।
 प्रस्तरोच्चं तु पद्भागं रुद्रांशं चरणोदयम् ॥ ४७ ॥
 सार्धभूतांशमञ्चं स्याद्दशांशं चरणोदयम् ।
 भूतांशं मञ्चमानं तु नवांशं चरणोदयम् ॥ ४८ ॥
 सार्धवेदांशमञ्जोच्चं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
 पादोच्चं सार्धवस्त्रं मञ्चमानं युगांशकम् ॥ ४९ ॥
 वस्त्रं चरणोच्चं तु मस्त्र(ञ्च)मानोदितं युत(ग)म् ।
 चरणं सार्धसप्तांशं प्रस्तरं सार्धवन्ति(हि)कम् ॥ ५० ॥
 सप्तत्रिपाददीर्घं तु पादाधिकयाग्निमञ्चकम् ।
 अर्धाधिकं षडंशं तु पादोद्याग्निस्तु मञ्चकम् ॥ ५१ ॥
 षडंशं पादमानं तु पादोनाम्न्यंशमञ्चकम् ।
 अर्धाधिकं तु भूतांशं पादद्वैर्धर्मुदाहृतम् ॥ ५२ ॥
 अर्धाधिकं द्विभागं तु प्रस्तरस्योदयं भवेत् ।
 रुपादपञ्चभागं तु पाददीर्घमुदाहृतम् ॥ ५३ ॥
 सार्धपक्षांशमञ्जोच्चं भूतांशं चरणायतम् ।
 सपादपक्षभागं तु मञ्चमानमुदीरितम् ॥ ५४ ॥
 पादोनपञ्चभागं तु चरणोदयमीरितम् ।
 पञ्चभागं द्विभागं स्यात्सार्धवेदांशमङ्घ्रिकम् ॥ ५५ ॥
 सन्निमानशिवांशं तु प्रस्तरस्य समुच्छ्रयम् ।
 शम्पं(शयं)शं वेदिकामानं कण्ठोच्चं तद्द्विभागया ॥ ५६ ॥
 अर्धाधिकयुगांशं तु शिखरोदयमीरितम् ।
 सपादांशं शिखामानं यत्पयेत् क्रमेण च ॥ ५७ ॥
 होमादि स्तूपिपर्यन्तं युगांशं परिकल्पयेत् ।
 शिखरे तु चतुर्दिक्षु मक्षानासीसमन्वितम् ॥ ५८ ॥

पाद प्रत्यल्पनासाढ्य ग्रन्थान्मुद्राहृतम् ।
 तदेव सोन्नत मञ्च सौष्टिर्नोन्नतकोष्ठम् ॥ ५९ ॥
 सारस्वतमिदं ख्यातं शिवमियरर गृहम् ।
 तदेव नतपूटं च सोष्टे नतसमञ्चकम् ॥ ६० ॥
 प्रादेशमिति विख्यात सर्वेषु(र्वस)मृद्धिकारणम् ।
 तदेव शिखर कण्ठ वस्वर्थं परिकल्पयत् ॥ ६१ ॥
 शिखरेष्टौ(ष्ट)मदानासीयुक्त तच्छीरर भवेत् ।
 तदेव मन्थभद्राढ्य वृटकाष्टौ समोन्नतौ ॥ ६२ ॥
 समञ्चो वा प्यमञ्चो वा वृटशालो द्विजोत्तम ।
 पार्वतीकमिदं ख्यातं मम प्रीतिकर भवेत् ॥ ६३ ॥
 तदेव शिखर कण्ठ वृत्तमष्टाश्रवटिरम् ।
 वदिकाश्चैव वृत्ता वा वृत्ताकारपटाऽपि वा ॥ ६४ ॥
 मुक्ताभवमिदं ख्यातं क्षकरस्य मिषावहम् ।
 पञ्जर कूटकोष्ठं च शिखरं च घटं तथा ॥ ६५ ॥
 एवमादीनि सर्वाणि नागराद्युचितं कुरु ।
 अनेनैवाथवा कुर्यादेकानेशक(कादि)भूमया(य.) ॥ ६६ ॥
 यत्नल(नस्त)म्भेषु कर्तव्यं तल तस्मादि(द)मञ्चकम् ।
 तद्यलस्योचितव्यासं तुङ्गबुडयं च गर्भकम् ॥ ६७ ॥
 कर्तव्यं विधिना तेन गण्डा(घण्टा)लकारसयुतम् ।
 सालिन्द्रं सदनार्थं तु सोपानं रोहणाय चै ॥ ६८ ॥
 तत्र तत्रोचितं कुर्याच्छ लामिष्ट्वरताद्रुपे ।
 तस्याग्रे मण्डपं कुर्यादज्ञानैरुतलं तु वा ॥ ६९ ॥
 प्रायु(गु)क्तप्रिना कुर्यात्सरोलकारसयुतम् ।
 फरालमुद्भिद्गुल्मासरुपचिक्क(धैक्षिचार्कप)णर्षकृत् ॥ ७० ॥
 नानाचिर्नैक्षिचिक्कं तु कर्तव्यं विधिच्यदितम् ।
 एव यः कुर्यात्ते हर्म्यं स्वशक्तया प्रोक्तय तु(यत्तु)वा ॥ ७१ ॥
 इहैव धनवाञ्छ्रीमान्गुणैर्नक्षत्रैर्नर्कः ।
 दासीदामादिभिर्नार्यै र्बन्धुवशा मुदाऽस्ति-वह ॥ ७२ ॥

सोनेककुलजानं च या(पा)रयेत्तु मुदा च मा(ना) ॥ ७३ ॥
इति काश्यपे षोडशभूमिविधानभेकचत्वारिंशः पटलः ।

अथ द्वित्रित्वारिंशः पटलः ।

मूर्धेष्टकाविधानम् ।

अथ बक्ष्ये विशेषण मूर्धेष्टकाविधिं परम् ।
शिखरस्योदयार्धान्ते महानास्यवसानके ॥ १ ॥
शलि(शक्ति)ध्वजावसाने वा मूर्धेष्टकां तु विन्यसेत् ।
यावत्स्य(द्य)वासमाप्तं तु तदा मूर्धे द्विजोऽष्टमः(ष्टका द्विज) ॥ २ ॥
एकाग्रनेत्रभूमानां हर्म्याणां तु विशेषतः ।
इष्टकाव्यासमायामं घनं चाष्टेष्टकामिव ॥ ३ ॥
मासादस्याग्रतो देशे सौम्ये वायौ च गोपुरे ।
नवाष्टसप्तपदपद्मदस्तं वा मण्डपं ततम् ॥ ४ ॥
तद्विस्तारसमायामं चतुरश्रं सप्तं कुरु ।
मण्डपं वा मया वाऽथ षोडशस्त्रमनसंयुतम् ॥ ५ ॥
चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुस्तोरणसंयुतम् ।
पट्टं च नवं चैव वितानध्वजसंयुतम् ॥ ६ ॥
मुक्तास्रदर्शनाभ्याधिरलंकृत्य विशेषतः ।
मण्डल(प)स्य त्रिभार्गवां मध्ये कृत्वा तु वेदिकाम् ॥ ७ ॥
वेदाहुल्लोचनां देवमुपवेदियुगाग्रयम् ।
श्रेष्ठं वेदिविशालं तु भानुमात्रं तदुन्नतम् ॥ ८ ॥
भानुद्रयाहुल्लोचं तु दर्पणांशसंनिभम् ।
इह चाग्निह(स्य)ण्डिलानि चतुरथाणि कल्पयेत् ॥ ९ ॥
अथवा बालुकं स्तूलं ।
स्याण्डिलं फारणर्द्ध्याद(कारवेर्द्ध्याद्य)ष्टद्वारैश्च शालिमिः ॥ १० ॥
तदर्धेस्तण्डुलस्तुभ्यं (लैःस्तुभ्यं) तदर्धेश्च निर्लेखि ।
स्त्यैश्चैव परिस्तीर्य श्वेताब्जं परिकल्पयेत् ॥ ११ ॥

नानापुष्पैः कुशैर्द्वैर्भैः परिस्तीर्य विचक्षणः ।
 मनोन्मनीकर्णिकाया तुदलेषु व्या[दन्त्या]वादि शक्तितः ॥ १२ ॥
 गन्धपुष्पादिभिर्यद्वा सस्यमात्रैर्भिर्भेषतः ।
 लोहज दारुज वाऽथ स्तूपिदण्ड च कारयेत् ॥ १३ ॥
 आसन खादिर वाऽथ तिन्तिणीसारमेघ वा ।
 मयूर पद्मपण्डूर भवेत्तदारुवृत्ततम् ॥ १४ ॥
 हेममुदित चात्र वा जयसंमिश्र एव वा ।
 ऊर्ध्वभूम्यसितुङ्ग तु स्तूपिदण्डायतं भवेत् ॥ १५ ॥
 मूर्ध्नि शैलोपरिष्ठात्तु स्तूप्यन्त वा तदायतम् ।
 ऊर्ध्वभूम्यन(मेश्व) विस्तार स्तूपिमूलविशालकम् ॥ १६ ॥
 तस्याग्रमङ्गलव्यासे मूलादारुक्रमात्कु(कृ)शम् ।
 तुङ्गाणात्समं(यामात्समा)न तु मूले वदाश्रमाचरेत् ॥ १७ ॥
 चंशं म पसम स्वश्रे वृत्ताहार प्ररूपयेत् ।
 चतुरश्रोपरिष्ठात्तु सर्व वृत्तमथापि वा ॥ १८ ॥
 कर्तव्य तस्य मूले तु शिखापा-तु(मान तु) योजयेत् ।
 दण्डमूलसमव्यासं दण्ड दण्डाग्रयोरपि ॥ १९ ॥

योजयेत्लोहज युधः ।

प्रक्षाल्य पञ्चगव्यैस्तु दण्ड चैवेष्टयाऽपि च ॥ २० ॥
 नर्षिनाया न्यसेदण्ड कुमादीकु(क्रमादीश)महादिशि ।
 चवारस्त्वेपटा(चतस्रस्त्रिषष्टाः)स्थाप्याःशिलादिष्टम्भैर्जलैः ॥ २१ ॥
 पृथिव्यादिपरीजानी दण्डं तु विलिखेदुधः ।
 माग्निद्वयष्टक्रमाद्दर्भगन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ २२ ॥
 स्वर्णरजतताम्रैर्या सूर्जैः कार्पासैस्तु वा ।
 यौतुनं बन्धयेद्विभ स्वस्वबीजमनुस्मरन् ॥ २३ ॥
 ब्रह्म विष्णु च रद्र च ईश्वर च सदाशिवम् ।
 शके(शैले)ष्टयादिदण्डान्तमधिदेवान्प्रमान्यसेत् ॥ २४ ॥
 नैवेद्य दापयेदेषां ताम्बूल च निवेदयेत् ।
 मत्पैत्रं नववस्त्रेणाऽऽऽदयेत्सूर्जसंयुतम् ॥ २५ ॥
 अमितः फलाष्टधा(लक्षा)नष्टा सप्तूर्धान्सापिमानकान् ।
 गण्डा(ंधा)भ्युपूरिष(तान्) पद्ममपुष्पसमन्वितान् ॥ २६ ॥

फलपल्लवसंयुक्तानष्टौ विश्वेश्वराधिपान् ।

संस्थाप्य स्वस्वमन्त्रेण नैवेद्यान्तं समर्चयेत् ॥ २७ ॥

ततो होमः मकर्तन्वो ह्यग्न्याधानादिकं कुरु ।

समिधाज्यचरुलीजंयरान्सद्यदिविर्बु(चर्वाज्यलाजैश्च यवैः सद्द-
विषा बु)धः ॥ २८ ॥

शतं वा शतमर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ।

परब्रह्मपङ्क्तैश्च क्षुरिकात्रीजमुख्यदैः(कैः) ॥ २९ ॥

आज्येन जुहुयाद्दीमान्प्रत्येकं पञ्चविंशतिम् ।

जवादिराष्ट्रा(नाऽभ्याता)नैश्च राष्ट्रभिर्धैव(भृद्भिश्च) होमयेत् ॥

ब्रह्मादिशीजमन्त्रैस्तु ह्यग्वाभ्या(हुत्वाऽऽज्या)नि तथाऽऽहुति(तीः) ।

एवं जागरणं रात्रौ प्रभाते विपुले शुभे ॥ ३० ॥

आचार्य(यो)मूर्तिं वै(भिः)सार्धं स्नानं कृत्वा विधानतः ।

नस्त स्त्रधरोष्णीपो(यवस्त्रोष्णीपधरो) भस्मरुद्राक्षधारकः ॥ ३१ ॥

एवं यज्ञोपवीताढ्यः सितमालवानुलेपनः ।

हेमाङ्गुलीयंकटककुण्डलाद्यैरलंकृतः ॥ ३२ ॥

यज्ञसूत्रादिसंयुक्तं भूपणैर्भूषि(ष्य)शिल्पिनम् ।

आचार्यो मण्डपं गत्वा दण्डेनाष्टयनानलान् ॥ ३३ ॥

गन्धपुष्पादिभिर्घृष्टा होमं कृत्वा जयादिभिः ।

स्विष्टमन्त्रेतिमन्त्रेण पूर्णाहुतिं समाचरेत् ॥ ३४ ॥

स्थित(र)राभ्यु(द्यु)दये विप्रोभवराशुदयेऽपि वा ।

वीवो(ने)वा शुक्रसंयुक्ते तलोद्भि(तथा द)ष्टेऽथवा पुनः ॥ ३५ ॥

आचार्यशिल्पिभिर्धैव ने ह्यन्तौनुग्रहोपरि ।(?)

पुण्याहवाचनं यक्ष्य मूर्ध्नेष्ट्रानां निधापयेत् ॥ ३६ ॥

इष्टकास्तूपिक्कल्पश्च बाह्यधामप्रदक्षिणे ।

नानालंकारसंयुक्ताः कृत्वा हर्म्येऽनुलेपयेत् ॥ ३७ ॥

उत्तराभिमुखो भूत्वा आचार्यो मन्त्र(योऽनन्प)चेतसा ।

ब्रह्म विष्णुं च रुद्रं च ईश्वरं च सदाशिवम् ॥ ३८ ॥

विचेन्त्य स्वस्वमन्त्रैस्तु चतस्रो हीष्टाका न्यसेत् ।

पृथिव्यात्मकं क्रमं तु सौम्याग्रं शंकरेषु च ॥ ४० ॥

सुपे स्थाने मया(त्त्राग्नेयमा,श्रित्य प्रागग्रं स्व(त्र)म्भसात्मकम् ।
 सुपे नैर्ऋत्यगाश्रित्य सौम्याग्रं सलिलात्मकम् ॥ ४१ ॥
 सुपे वि(वा)यव्यमाश्रित्य प्रागग्रं मरुतात्मकम् ।
 एवं क्रमान्यसेद(श्मा)त् सुनिच्छिद्रं समाचरेत् ॥ ४२ ॥
 माणिक्यमरतप्तं(कृतं)चैत्र वैडूर्यं त्विन्द्रनीलकम् ।
 मौक्तिकं रफ टिकं चैव पञ्चरागं प्रवालकम् ॥ ४३ ॥
 वज्रं मध्ये दिपु(शि)स्थाप्यं शक्तिवीजमनुस्मरन् ।
 तदूर्ध्वे स्थापयेत्स्तूपिदण्डमीशानमन्त्रतः ॥ ४४ ॥
 कलशस्थोदकैः प्रोक्ष्य दण्डं चाशम(पापाण)पञ्चकम् ।
 तत्तन्मूर्ताः समभ्यर्च्य गन्धैः पुष्पैश्च धूपकैः ॥ ४५ ॥
 गलाभ्रसा च सुदृढं स्थापयेद्वास्तुनिधिलम् ।
 ततोऽधश्चेपशिखरं कर्तव्यं स्थो(चो)दिता तथा ॥ ४६ ॥
 शिखरोपरिष्ठाञ्च स्तूपिं प्राशुक्तविधिना कुरु ।
 करालार्दास्ततः कुर्यान्निधिलं सुदृढं यथा ॥ ४७ ॥
 स्वर्णैर्वा रजतैर्वाऽथ ताम्रैर्वाऽऽच्छादयेद्द्रुमम् ।
 काञ्च(गां च) तलकृतार्थं च मा(अ)चार्याय प्रदापयेत् ॥ ४८ ॥
 दक्षिणां दापयेत्तस्मै दशनिष्कं हिरण्यम् ।
 यागोपकरणं सर्वमाचार्याय च दापयेत् ॥ ४९ ॥
 शिल्पिनो भो(नः पु)नथेत्पश्चाद् गोभूमिकाञ्चनादिभिः ।
 एवं यः कुरुते मर्त्यैः सोऽग्याग्नि(सयाति)शुभदं फलम् ॥५०॥

इति श्रीकाश्यपशिल्पे मूर्धेष्टकाविधानं द्विचत्वारिंशः पटलः ।

अथ त्रिचत्वारिंशः पटलः ।

माकारः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण माकाराणां च लक्षणम् ।
 रक्षार्थं शोभनार्थं च शालाम्बु(याः)सदनस्य च । १ ॥

मासादस्य विशालार्थं(र्धे)गुणभागैग(क)मेव वा ।
 चतुर्भागीकभागं वा अन्तर्मण्डलविस्तृतम् ॥ २ ॥
 अन्तर्हीरविशालं तु तद्ब्रह्मी द्विगुणं हि तत् ।
 मध्यहारविशालास्तु(लं तु)यद्द्वान्तं मण्डलत्रयम् ॥ ३ ॥
 मध्यादेस्तु विशालं च बाहो त्वादिचतुर्गुणम् ।
 महापर्यादाविस्तार आर्द्रैः पञ्चगुणो भवेत् ॥ ४ ॥
 मासादचरणाक्षिम ज्जोवा(होमा)द्वा मथमस्य तु ।
 मथमाद्द्वितीयनीत्रं तु द्वितीयात्तृतीयनीत्रकम् ॥ ५ ॥
 तृतीयाश्चतुर्थं निष्क्रान्तं तस्माच्चीत्रं च पञ्चमम् ।

प्राकारं प्रतिनिष्क्रान्तं तस्माच्चीत्रं तु पञ्चमम्(तन्नीत्रं कुड्यसीमकम्) ॥ ६ ॥

कुड्यमध्यमा(ध्याव)सानं वा कुड्यवाह्यं तथापि वा ।

अथवा शेषविभागां नीत्रं होमाद्विधीयते ॥ ७ ॥

प्रथमं प्रकृतेस्तुल्यं तस्माद्गुणान्हुलं नतम् ।

द्वितीयार्थं तु पञ्चान्तं तद्देव नतं क्रमात् ॥ ८ ॥

कल्पत्रं(ल्पं वै)हर्म्यमानेन हस्तमानमथोच्यते ।

त्रिपञ्चसप्तहस्तेन प्रथमं त्रिविधं भवेत् ॥ ९ ॥

नवैकादशहस्तं च त्रयोदशं द्वितीयकम् ।

त्रिपञ्चसप्तदशहस्तं त्रै(तयै)सोनविंशतिः ॥ १० ॥

मध्यहारं त्रिधा प्रोक्तं पर्यादास्तु ततः शृणु ।

एकविंशत्रयोविंशपञ्चविंशकरं भवेत् ॥ ११ ॥

सप्तविंश नवविंशमेकविंशकरेण तु ।

महापर्यादाविस्तार एवं त्रिविधमुच्यते ॥ १२ ॥

५वमाभासहर्म्याणां विकल्पानां च कल्पयेत् ।

सप्तहस्तं समारभ्य पञ्चविंशावसानकम् ॥ १३ ॥

प्रत्येकं प्रथमादीनां सालानां त्रिभिमानकम् ।

त्रिपञ्चसंख्यया प्रोक्तं हर्म्याणां चन्द्रसंख्यया ॥ १४ ॥

नवहस्तं समारभ्य हस्तत्रिंशावसानकम् ।

पान्त्रै सालसमारूपा तु हर्म्याणां जातिसंज्ञका ॥ १५ ॥

प्रागुक्तहर्म्यमानैश्च शालाद्यन्त्यं च संमतम् ।

पञ्चमाकारमेवं हि त्रिमाकारमथोच्यते ॥ १६ ॥

द्वितीयं तृतीयञ्चालं च चतुर्थं च प्रगृह्यताम् ।
 यत्र चाद्विहितं सालं हर्म्यवृक्षं तु लक्षणेत् ॥ १७ ॥
 तस्यागुप्ते मुखायामं कल्पयेत्कल्पवित्तम् ।
 वीजात्पादवीजं त्वर्थं त्रिपादं च समं तु वा ॥ १८ ॥
 द्विगुणं त्रिगुणं चाऽथ चतुःपञ्चगुणं तु वा ।
 कल्पयेत्तु मुखायामं वीजमूर्ध्वं द्विजोत्तम ॥ १९ ॥
 अन्तर्मण्डलभित्तेस्तु विस्तारो व्योमहस्तकः ।
 तस्माच्चिमात्रवृद्ध्या वा पणानं चाऽथ वर्षयेत् ॥ २० ॥
 सार्धहस्तद्विहस्तं तु महामध्यापसानकम् ।
 भित्तिव्यासं समाख्यातमुत्सेधं शृणु सुव्रतं ॥ २१ ॥
 तद्व्यासत्रिचतुष्पञ्चगुणं वा सालतुङ्गकम् ।
 अथवात्तरसीमान्तं नीव्रान्तं वाजनान्तकम् ॥ २२ ॥
 प्रस्तरेषु गलो चाऽथ सालतुङ्गमुदाहृतम् ।
 ऋजुवीजतलोपेतं वाक्षे त्वभ्यन्तरार्जवम् ॥ २३ ॥
 कुड्यमूलस्य विस्तारवस्त्वं(स्व)शोनाग्रविस्तरम् ।
 मूलादग्रं क्रमात्क्षिणं वस्त्वंशांशं द्विजोत्तम ॥ २४ ॥
 अथवा हस्तमानेन सालोत्सेधं वदाम्यहम् ।
 प्रथमं कलशान्तं तु द्वितीयं फलशान्वितम् ॥ २५ ॥
 बोध्यंते स्याच्चितीयं तु चतुर्थं मञ्चमा(का)न्तकम् ।
 पञ्चमं तु ष.पोतान्तं पञ्चचा(सा)लोदयं क्रमात् ॥ २६ ॥
 ष्ठाद्वि पञ्चशा(सा)त्रेषु तामागुक्तो ह्ययं विधिः ।
 आदृतं मालिका वा स्यात्सहकारमथापिवा ॥ २७ ॥
 मण्डपाकृतिकं चाऽथ ऋजुमध्यमथापिवा ।
 भूतवेदगुणं पक्षव्योमभूममधोच्यते ॥ २८ ॥
 बुड्यस्योपरि कुड्यं स्यात्पादं पादोपरि न्यसेत् ।
 तत्रं प्रं(म)ति तलं कुर्यात् पादं प्रत्यक्षनासिका ॥ २९ ॥
 बक्ष्येऽहं पादमानं च पङ्क्तिमानं द्विजोत्तम ।
 मूलहर्म्यं तु होमादि उत्तरान्तं यदुन्नतम् ॥ ३० ॥
 तन्मानं सप्तधा भज्य पक्षांशं शु(सु)धरातलम् ।
 पञ्चमं(शांशं)पाददीर्घं नु पादं सध्याङ्गमंगुत्तम् ॥ ३१ ॥

धरातलं तदुक्तं वा ह्यूर्जपं वा मकल्पयेत् ।
 मूलहर्म्यं तु हेमादि उत्तरांशं नवांशके ॥ ३२ ॥
 धरातलं द्विभागं स्यात्सप्तशं चरणोदयम् ।
 उत्तरान्तं तु हेमादि रुद्रभागविभाजिते ॥ ३३ ॥
 अधिष्ठानं गुणांशं स्याच्छेषं पादोदयं भवेत् ।
 मूलभासादतुल्यं वा चरणं च धरातलम् ॥ ३४ ॥
 पादोत्सेधांशमानं तु पट्टसप्ताष्टौ तु वा भजेत् ।
 एकांशं पादविक्रमं दार(र)वादमथं तु वा ॥ ३५ ॥
 तत्रिभागं द्विभागं वा त्रिपादं दार्ध्रं एव वा ।
 कुक्ष्यपादस्य विस्तारं सर्वत्र परिकल्पयेत् ॥ ३६ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चहस्तं वा परितो मालिकाकृति ।
 हस्तद्वयं समारभ्य पञ्चहस्तावसानकम् ॥ ३७ ॥
 गुणाङ्गुलमष्टयं च पङ्क्त्यायां पञ्चविंशतिः ।
 भेदेन कथितं विम सर्वत्र समपङ्क्तयः ॥ ३८ ॥
 युग्मायुग्मं तु वा पङ्क्तिः सर्वत्र परिकल्पयेत् ।
 मूलभागविशालं तु धर्मनन्दाष्टभाजिते ॥ ३९ ॥
 एकांशरटिताग्रं स्यान्मूलादग्रं क्रमात्कृशम् ।
 अग्रपादविशालं तु दण्ड इत्यभिधीयते ॥ ४० ॥
 दण्डं त्रिपादमर्थं च क्रमाच्छ्रेष्ठान्तराधमम् ।
 उत्तरोत्सेधमाख्यातं विस्तारं मूलपादवत् ॥ ४१ ॥
 मध्यपादसमं वाऽथ अग्रपादसमं तु वा ।
 उत्तरोत्सेधमाख्यातं श्रेष्ठान्तराधमं क्रमात् ॥ ४२ ॥
 उत्तरोत्सेधमाख्यातं जनोत्सेधनि(धं तु)नीत्रकम् ।
 उत्तरोत्सेधतुल्यं तु तुलानीत्रमुदाहृतम् ॥ ४३ ॥
 तदर्थं वा त्रिपादं वा तस्य विस्तारमेव हि ।
 वाजने व(गु)रुमकोर्ध्वं वा तुलास्थापनयाचरेत् ॥ ४४ ॥
 तुलार्धनीत्रविस्तारं जयन्तस्य तुलोपरि ।
 जयन्त्य(न्ता)र्धविशालोच्चमनुमार्गमुदाहृतम् ॥ ४५ ॥
 तुलान्तरं तुलोर्ध्वं तु जयन्त्याश्च तदन्तरम् ।
 अनुमार्गं तथा कल्प्यं दण्डमानेष्टकान्तरम् ॥ ४६ ॥

वपोतादीनि नीम्राङ्गप्रस्तारोक्तयदाचरेत् ।
 अथवा तुलोपरिष्ठात्तु इष्टकास्तरण कुरु ॥ ४७ ॥
 सुधया गुडतोयैश्च इष्टकास्तरण भवेत् ।
 फरालमुद्गमुल्माः सकल्पचिकणमाचरेत् ॥ ४८ ॥
 इष्टकास्तरण खंतच्छिला चेन्दुतलोपरि ।
 शैलजोत्फलकाभिश्च चडादयस्तु विज्ञेयतः ॥ ४९ ॥
 वाजनोर्ध्वे तु वाऽऽस्ताय सुनारुर्म समाचरेत् ।
 एवमादितलं भोक्ष्मूर्ध्वभूमिं यदाभ्यहम् ॥ ५० ॥
 मूलाग्रस्तम्भतुङ्गं तु मन्दमूलाष्टभानिते ।
 एकाक्षराद्विंशतिश्च तर्ध्वोर्ध्वोर्ध्वभूमयः ॥ ५१ ॥
 मस्तरं च तथार्धावमेकानेकतलोऽपि च ।
 मस्तरं पारि कर्तव्यं भित्तिमेव परोदयम् ॥ ५२ ॥
 छत्राकारं शिरोपेतं सदाकारमथापि वा ।
 गोपानमथवा वाजं सदा कल्प्यान्तरे द्विज ॥ ५३ ॥
 मृन्मयैर्लोष्टकैर्वाऽप्य सारदारुमयैस्तथा ।
 गोपानं छादनं कुर्यात्सुषुप्तक्रियाशिरोन्वितम् ॥ ५४ ॥
 सभाकारमिदं खं तत यथेष्टं तेषु कल्पयेत् ॥ ५५ ॥
 ज्ञातिपञ्चतलं रूपात् छन्दवेदतलं भवेत् ॥ ५६ ॥
 विकल्पं तच्चलं त्रिंशदाभासत्स्येव भूमिके ।
 जात्यादीनां तु हर्म्याणां योग्यं सालतलं कुरु ॥ ५७ ॥
 मर्यादिसालमाश्रित्य पात(व)के पचनालयम् ।
 नैर्ऋत्ये आयुधस्थानं वायव्यं शयनार्हकम् ॥ ५८ ॥
 शाङ्करे योगशाला स्याद्भृशभागोऽथवा पुनः ।
 आग्निश्च(योग)याभ्ययोर्ध्वे कर्तव्यं जननालयम् ॥ ५९ ॥
 सना(शय)नाकरयोर्ध्वे मञ्ज(वज)नालयमेव हि ।
 धान्यस्थानं च तत्पार्श्वे भृङ्गराज(प)थेऽपि वा ॥ ६० ॥
 निर्ऋतिवारुणीयोऽप्ये पुस्तकारक्षता(नां) महालयम् ।
 तत्पार्श्वयोः प्रकर्तव्यं व्यञ्जनालयमुत्तमम् ॥ ६१ ॥
 सौमयापव्ययोर्ध्वे वस्त्राणामालयं कुरु ।
 सौमशरुग्योर्ध्वे गौर्गानाम् प्रकल्पयेत् ॥ ६२ ॥

तस्याभ्ये शयनस्थानं पर्यङ्केन समन्वितम् ।

पुष्पदन्तपदे वाऽथ महेन्द्रं(महेन्द्रे)पुष्पमण्डपम् ॥ ६३ ॥

शृङ्गपपदे कुर्याद्भान्यालयं द्विजोत्तप ।

पाचि(रि)तो मालिकायां च एवमेव मकलापेत् ॥ ६४ ॥

मालिकात्वंरेपि(न्ते तु सो)मांशे कूपस्थानमुदाहृतम् ।

अथवाऽन्यप्रकारेण वक्ष्ये संदेशनिर्णयम् ॥ ६५ ॥

शक(शक्र)कांकरयोर्मध्ये विद्यास्थानमुदाहृतम् ।

शंकरस्यांश(श्रीद)योर्मध्ये घनव्यास(स्थान)मुदाहृतम् ॥ ६६ ॥

याम्यपावकयोर्मध्ये पुष्पमण्डप उच्यते ।

याम्यतैरुम(नैर्ऋत)योर्मध्ये स्नानाम्बुकोष्ठमुच्यते ॥ ६७ ॥

निर्ऋतिवारुणीमध्ये धर्मश्रवणमण्डपम् ।

वायव्यवारुणीमध्ये आयुधस्थानमुच्यते ॥ ६८ ॥

वायव्यसौम्ययोर्मध्ये शयनस्थानमुच्यते ।

ईशानसौम्ययोर्मध्ये यागार्थं मण्डपं कुरु ॥ ६९ ॥

जयन्ते मज्जनशाला(नागर)स्यादा(मा)श्रेये पवनाद(ल)यम् ।

परितो मालिकायां तु सकलस्थानमुच्यते ॥ ७० ॥

शंकरे नृत्तमूर्तिस्तु आप्रेयं वा वृषवाहनम् ।

उमां स्कन्दं च सहितं नैर्ऋत्ये परिकल्पयेत् ॥ ७१ ॥

कङ्कालं वायुदिग्भागे भिक्षाटनं जयन्तके ।

सुखासं तु सत्यांशे वितथे त्रिपुरान्तकम् ॥ ७२ ॥

सुग्रीवे हरिप्रह्लादं स्याद् गन्धर्वे चन्द्रशेखरम् ।

शेषांशे कामदहनं मुख्ये कालारिमूर्तिकम् ॥ ७३ ॥

उदितेऽर्धनारिमूर्तिस्तु महेन्द्रं कल्याणसुन्दरम् ।

क्षेत्रपालं तु पर्जन्ये याम्ये वै दक्षिणेश्वरम् ॥ ७४ ॥

वारुणे लिङ्गमुद्भूतं सौम्ये तु गजहारिणम् ।

इत्यर्धधर्म (हर्म्य)ं शिंशं अन्तरालेषु कल्पयेत् ॥ ७५ ॥

मूलहर्म्यं समीक्ष्यैव सकलस्थापनं कुरु ।

माकारेषु चतुर्दिक्षु द्वाद(र)शोभादि कल्पयेत् ॥ ७६ ॥

माकारततिमध्ये तु दीर्घमध्येतिवेचनम् ।

अथवा मूलहर्म्यस्य मध्यसूधमितं भवेत् ॥ ७७ ॥

प्रधानद्वारमेकं वा द्वयं वाऽन्यत्तु जालकम् ।
 माकारमेवमाख्यातं चाद्ये विधिर्विधीयते ॥ ७८ ॥
 एकद्विचिचतुष्पञ्चदण्डवाहादिविस्तृतम् ।
 तद्वाद्ये तु त्रयश्रेणिमनेन विधिना कुरु ॥ ७९ ॥
 शैवानां परिवाराणां प्राच्यमावासमुच्यते ।
 प्राच्यां वा सौम्यदेशे वा देशिकावासमुच्यते ॥ ८० ॥
 दैवज्ञाम्बुभिपजां वासरथानं च याम्यके ।
 निघन्धाहारजावानां पश्चिमे वासमुच्यते ॥ ८१ ॥
 सर्वेषामपि भक्तानां वासमुचरपाश्वके ।
 अग्नौ महाव्रतस्थानं याम्ये पाशुपतालयम् ॥ ८२ ॥
 कलामुखं तु नैर्ऋत्ये चोर्ध्वालयं तु वारुणे ।
 वायौ तु अर्हिवस्थाने सौम्ये भूतुरसत्रकम् ॥ ८३ ॥
 ज्ञानाभ्यासादधः कुर्याद्वैश्यानां तु विशेषतः ।
 तद्वाद्ये त्वीशदिग्भागे कार्यं महाजलाशयम् ॥ ८४ ॥
 याम्यपावकयोर्मध्ये गोशालांशं प्रकल्पयेत् ।
 वारुणौर्नैर्ऋतीमध्ये सूतिकावासमुच्यते ॥ ८५ ॥
 वारुणानिलयोर्मध्ये रोगार्तानां निवासकम् ।
 सौम्यवानिल(यव्य)योर्मध्ये चालशिक्षार्थमण्डपम् ॥ ८६ ॥
 सोमशंकरयोर्मध्ये धान्यमञ्जलिका भवेत् ।
 तद्वाद्ये चलिने विप्र दासीनां गणिकादिनाम् ॥ ८७ ॥
 नृत्तगेयाभ्यसानां (सतां) तु क्रयविक्रयजीविनाम् ।
 चकिनां (चक्रिणां) वापकानां च कुलालानां तथैव च ॥ ८८ ॥
 मत्स्यमांसोपजीवानां न तु (नृत)कारकयोष्ठना(पिता)म् ।
 पिताश्वशूद्रकानां तु गोपालानां च कारुणाम् ॥ ८९ ॥
 करणानां शूद्रश्रेणीचापस्थानपरिश्रहम् ।
 परितः कल्पयेद्धीमान्पूर्वाद्याज्ञावसानकम् ॥ ९० ॥
 तद्वाद्ये त्वीशदिग्भागे श्मशानं परिकल्पयेत् ।
 दक्षिणे चोदारे वाऽपि स्थापत्यादिनिवासकम् ॥ ९१ ॥
 तामां वाद्ये तु कर्तव्यं रजकानां निवासकम् ।
 तद्वाद्ये वै(क्रौ)ममात्रे तु चण्डालश्रेणिरुच्यते ॥ ९२ ॥

प्राकारलक्षणं ह्येवं प्रोच्यते द्विजसत्तम ॥ ९३ ॥

इति काश्यपशिल्पे प्राकारलक्षणं त्रिचत्वारिंशः पटलः ।

अथ चतुश्चत्वारिंशः पटलः ।

मण्डपः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण मण्डपानां तु लक्षणम् ।

प्रासादस्त्रै(स्यै)व भूमौ तु प्रोच्यते मुखमण्डपः ॥ १ ॥

जातिश्च(च)न्द्रबिकल्पानामाभासानां तथैव हि ।

प्रासादादिमुखे चैव दिशासु विदिशासु वा ॥ २ ॥

ग्रामार्दानां तु मध्ये वा दिशासु विदिशासु च ।

उद्याने वा नदीतीरे तटाके वाऽथवा पुनः ॥ ३ ॥

देवार्थं मण्डपं कुर्यादष्टदिग्मुखमण्डपम् ।

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं तु (पाना) चतुष्टयम् ॥ ४ ॥

मुखमण्डपपादौ तु प्रतिमामण्डपं ततः ।

स्नापनार्थं तृतीयं तु नृत्तार्थं च चतुष्टय(र्धिक)म् ॥ ५ ॥

तेषु चै प्रथमं प्राग्बहिर्तीयादीनि चो(दिरथो)च्यते ।

अन्तपाराणि चैतानि(हारांश्च तानेतान्)मध्यहारादि(रांश्च) वा कुरु ॥

मण्डपं द(पान्म)ण्डपं तत्र शालाह्वा मण्डपान्तरम् ।

अन्तरालमिति रूपात्तमादौ तल्लक्षणं शृणु ॥ ७ ॥

एकद्वित्रिधेतुष्पञ्चषट्सप्ताष्टकरं तु वा ।

नवधर्ममध(यो)वाऽपि रुद्रहस्तमथापि वा ॥ ८ ॥

अन्तरालविशालं तु(लस्य) रुद्रसंख्या प्रकीर्तिता ।

यत्र यन्मण्डपं कुर्यात्तस्मिन्पङ्क्त्या विशेषतः ॥ ९ ॥

एकद्वित्रिधेतुष्पञ्चषट्सप्ताष्टकरं वाऽऽन्तरालकम् ।

सावकाशान्तरालं वा भित्तिमध्यमथापि वा ॥ १० ॥

भित्तिमध्यान्तरालं चैत्पार्श्वयोर्दशसयुतम् ।

एकद्वित्रि अ(ङ्ग)पदादं वा केअं (येअं)भवत्येकमेव वा ॥ ११ ॥

द्वयोर्मन्त्रेभ्ये द्वार वा जालकं वा प्रकल्पयेत् ।
 उत्तरे जलधाराश्च स्नानार्थं परिकल्पयेत् ॥ १२ ॥
 युग्मायुग्मं तु पङ्क्तिर्वाऽभ्यन्तरालं द्विजोत्तम ।
 अधिष्ठानादिसर्वाङ्गं मण्डपस्य समं भवेत् ॥ १३ ॥
 अन्तरालं समाख्यातं शृणु मण्डपलक्षणम् ।
 त्रिहस्तं तु समारभ्य द्विद्विहस्तविधर्षनात् ॥ १४ ॥
 एवमेकोनविंशं तु नवधा मण्डपं भवेत् ।
 आभाससदनानां तु आभासं मण्डपं भवेत् ॥ १५ ॥
 एकविंशतिहस्तादिद्विद्विहस्तविधर्षनात् ।
 सप्तत्रिंशतिहस्तात्करान्तं च विक्रमं नवधा भवेत् ॥ १६ ॥
 आभासानां च तन्मोग्गं स्वस्वयोग्यमथापि वा ।
 नवविंशतिरात्तमारभ्य द्विद्विहस्तविधर्षनात् ॥ १७ ॥
 पञ्चाधिकं तु पञ्चाशत्कराश्च छन्दमुच्यते ।
 सप्तपञ्चदशाऽऽरभ्य द्विद्विहस्तविधर्षनात् ॥ १८ ॥
 सप्तिसप्ततिहस्तान्तं प्रमृता जातिरुच्यते ।
 तद्विस्तारसमं दीर्घं समाश्रमण्डपं भवेत् ॥ १९ ॥
 अथर्धहस्तमारभ्य पद्मद्वन्द्वलविधर्षनात् ।
 पञ्चहस्तविधिर्षांस्तार्धविधौ वा पङ्क्तिव्यासं तु कल्पयेत् ॥ २० ॥
 अर्धहस्तं समारभ्य यावत्पञ्चकरावधि ।
 गुणाङ्गुलविधौ तद्विद्वत्तु पङ्क्तिव्यासं प्रकल्पयेत् ॥ २१ ॥
 सार्धद्विहस्तमारभ्य पद्मद्वन्द्वलविधर्षनात् ।
 स्तम्भानामुदये ह्येव स्तम्भव्यासमधोच्यते ॥ २२ ॥
 बन्धुलं समारभ्य अर्धाङ्गुलविधर्षनात् ।
 एकोनविंशमात्रं तु प्रयोदशाद्द्विद्विहस्तम् ॥ २३ ॥
 पादोच्चं भानुस्त्रासे दक्षिणे वा भवेत् ।
 मूलाकारं तद्विद्वत्तु धूतूनमग्रम् ॥ २४ ॥
 तलिवा(पा)तलोत्तुङ्गं सामान्यं सर्वमण्डपे ।
 चर्त्री(तलि)वोच्ये तु भूतानि द्विभागं च तलोदपम् ॥ २५ ॥
 अद्भिस्तुङ्गाग्निवैदेहभागं वाऽपि मयूरपम् ।
 उपपीठमधिष्ठानं केवलं वा मसूरपम् ॥ २६ ॥

धरातलसमं मोच्छं द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ।
 उपपीठोदयं ख्यातमुपपीठार्थं (ध्वं)त्तु वा ॥ २७ ॥
 उपपीठमधिष्ठानं चरणं मस्तरं तथा ।
 नीत्रवेशमलंकारं गुण्यं प्रागिव विद्यते ॥ २८ ॥
 पञ्चोक्तत्रयसमायुक्तं षोडशस्तम्भसंयुतम् ।
 बलाल्पनासिकोपेतं मध्ये कूटं तु एव वा ॥ २९ ॥
 मण्डितं याऽथ सर्वत्र चतुर्द्वारं इरि(युतं)तु वा ।
 अष्टदिग्वा(ष्टदिग्वा)रमेकं वा द्वयं वा जालकोष्ठादिक् ॥ ३० ॥
 बाह्ये सोपानसंयुक्तं चित्रितं तोरणादिभिः ।
 तोरणादिविहीनं वा कल्पवं प्रथमं भवेत् ॥ ३१ ॥
 चतुर्भक्त्या विशालं तु अष्टदिग्द्वारसंयुतम् ।
 पूर्वेऽपरे(र्वापर)द्विपत्ये(ह्वत्ये)कभवत्या त्रिस्तारनीत्रकम् ॥ ३२ ॥
 मध्यस्थ्याद्द्विपरित्यज्य ऊर्ध्वे कूटं द्विभक्तिकम् ।
 पसुपञ्जरसंयुक्तं द्वितीयं मण्डपं भवेत् ॥ ३३ ॥
 पञ्चभवत्या विभाश्रं(शालं)तु मध्ये कूटं द्विभागया ।
 मण्डपं परितोऽश्वीनद्वारिश्चरुचरणान्वितम् ॥ ३४ ॥
 भानुद्विगुणसंराष्ट्रं पञ्जराष्टकसंयुतम् ।
 इष्टदिग्द्वारसंयुक्तं द्वारन्ध्र(म)त्रैककुल्यकम् ॥ ३५ ॥
 द्वारस्थाने तु सोपानं सर्वालंकारसंयुतम् ।
 कुडघकुम्भलताथैस्तु भूषितं तु तृतीयकम् ॥ ३६ ॥
 चतुश्चं तु षड्भक्त्या मध्ये कूटं विभागया ।
 तत्कूटमष्टपादादयं मध्ये रङ्गसमायुतम् ॥ ३७ ॥
 चतुर्द्वारसमायुक्तमिष्टदिग्द्वारमेव वा ।
 द्विभक्त्याऽपि हृतं चैव भक्त्यादिप्रथमायुम् ॥ ३८ ॥
 अष्टदिग्भद्रसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रमेव वा ।
 चत्वारिंशत्त्रिचोष्ठाद्द्विचयुक्तं वा तत्र यादितम् ॥ ३९ ॥
 चतुर्विंशाल्पनासादयं कुडघकुम्भलतादिक(न्वित)म् ।
 तोरणाष्टकसंयुक्तं तृतीयं मण्डपं त्विदम् ॥ ४० ॥
 चतुरश्रं तु सप्तशं षष्ठ्यद्द्विचकसमायुतम् ।
 नभभागेन तन्मध्ये कूटं वा मण्डिताङ्गणम् ॥ ४१ ॥

द्वाविंशद्व(ल)नासादयं चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् ।
 त्रिभागैर्काशविस्तारं निर्गमं मुखभद्रकम् ॥ ४२ ॥
 मध्यरङ्गसमोपेतं द्विष्ट(तमिष्ट)कूटयसंयुत(मगन्वित)म् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं पञ्चमं परिधीर्षितम् ॥ ४३ ॥
 युगाश्रमष्टमवत्या तु अशीतिचरणान्वितम् ।
 चतुर्भागेन तन्मध्ये ऊर्ध्वकूटं प्रकल्पयेत् ॥ ४४ ॥
 चतुर्दिग्द्वारसंयुक्तमिष्टदिवचा(द्वा)रमेव वा ।
 मुखसोपा(पा)नमग्न्यंशैर्वासनीत्रसमन्वितम् ॥ ४५ ॥
 मध्यरङ्गसमायुक्तं पट्टनासिकान्वितम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं सप्तमं मण्डपं भवेत् ॥ ४६ ॥
 चतुरश्रं दशांशं तु भाद्रादि(न्वधि)कूटत्राङ्घ्रिकम् ।
 मध्ये चैवाष्टदिग्भागनवकूटसमायुतम् ॥ ४७ ॥
 कूटोपरि नीत्रनाशे तु अ(स्व)न्तरालं प्रकल्पयेत् ।
 पार्श्वान्मुखेन सोपानं दिशि भद्रसमन्वितम् ॥ ४८ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तमष्टमं मण्डपं भवेत् ।
 रुद्रभक्त्या युगाश्रं तु मध्ये द्वयंशेन कूटकम् ॥ ४९ ॥
 मुखे सोपानसंयुक्तमिष्टदिग्भद्रसंयुतम् ।
 द्वारद्वय(म)त्रैश्च कुड्यांश्चमिष्टभागावसानकम् ॥ ५० ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तं नवमं मण्डपं भवेत् ।
 द्वादशांशे युगाश्रं तु मध्ये द्वयंशेन कूटकम् ॥ ५१ ॥
 मण्डपस्य तु बाह्ये तु अंशेनालिन्द्रभिष्टते ।
 तद्विशेन तु विस्तारनिष्क्रान्तः स्याच्चतुर्दशी ॥ ५२ ॥
 साष्टपष्टिसमं पादभाषङ्गे तु प्रकल्पयेत् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं दशमं मण्डपं भवेत् ॥ ५३ ॥
 पेतमण्डपस्य तदायतम् ।
 तस्योचितविभागं तु कृत्वा वा मण्डलं कुरु ॥ ५४ ॥
 पश्चिन्नवविशालं तु पश्चपङ्क्त्या विशालकम् ।
 एकपार्श्वे पुरे वाऽथ पा(द्वा)रमंशेन कल्पयेत् ॥ ५५ ॥
 पार्श्वे पा(द्वा)रयुतं द्वे तु त्रिंशदङ्घ्रिसमन्वितम् ।
 तदेव परितोऽंशेन मण्डपाभ्यन्तरे रसः ॥ ५६ ॥

लुपादोर्ध्वं इतं कुर्यादष्टाविंशाङ्घ्रिसंयुतम् ।
 पुरे पारयुतं चेत्तु चरणं चाष्टविंशतिः ॥ ५७ ॥
 अथवा पारहीनं तु त्रिरष्टचरणान्वितम् ।
 पादं मत्स्यल्पनासाढ्यं वेदिजालकतोरणम् ॥ ५८ ॥
 नानाकुम्भलताद्यैस्तु कल्पितं प्रथमं भवेत् ।
 चतुर्भिस्त्रिंशालं तु आयामे तु पडंशकम् ॥ ५९ ॥
 मण्डपं परितोऽंशेन कूटमभ्यन्तरेतरम् ।
 द्विभक्तिविसृ(स्तृ)तं चैकभवत्या तु मुखभद्रकम् ॥ ६० ॥
 द्वात्रिं(द्वात्रिं)शचरणोपेतं मण्डपस्य द्वितीयकम् ।
 विशालं पञ्चभक्त्या स्वादायामे सक्तभग(सप्तभक्त)यः ॥ ६१ ॥
 त्रिपञ्चपक्ति(ङ्क्ति)विस्तारं दीर्घां मध्ये सभा भवेत् ।
 मण्डपं परितोऽंशे तु इष्टदिग्भद्रसंयुतम् ॥ ६२ ॥
 चत्वारिंशतिपादाढ्यं सर्वालंकारसंयुतम् ।
 वेदिकायैः समायुक्तं तृतीयं मण्डपं भवेत् ॥ ६३ ॥
 रसभक्तिविशालं तु वसुभक्त्यायतं भवेत् ।
 द्विचतुर्भक्तिविस्तारं दीर्घमध्ये महोदयम् ॥ ६४ ॥
 मण्डपं परितोऽष्टांशमिष्टदीर्घकभद्रकम् ।
 पष्टिसंख्याङ्घ्रिसंयुक्तं चतुर्थं मण्डपं भवेत् ॥ ६५ ॥
 तारे सप्तविभामे तु नवभक्त्यायु(य)तान्वितम् ।
 त्रिभक्तिविस्तृतं पञ्चभक्त्यायामसमं करम् ॥ ६६ ॥
 तारत्रयोदशांशेन मध्यंशं(ध्यांशां)शेन कूटकम् ।
 इष्टदिक्कुड्यसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् ॥ ६७ ॥
 मण्डपे नन्दभागेन मुखभद्रं प्रकल्पयेत् ।
 सद्रथं नवतीभक्त्या भक्त्याऽङ्घ्रिच(क)समन्वितम् ॥ ६८ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तं द्वादशं मण्डपं भवेत् ।
 त्रिपञ्चपक्तिविस्तारमायामं चतुरश्रकम् ॥ ६९ ॥
 मध्ये कूटं गुणांशेन श्वेने ऊर्ध्वसमन्वितम् ।
 गुणांशं विस्तृतायामं मुखभद्रसमन्वितम् ॥ ७० ॥
 इष्टदिक्कुड्यसंयुक्तं अन्य(माय)ताङ्घ्रिसमन्वितम् ।
 पञ्चांशं त्रिद्वयातिध्या दिशानं चरणायतम् ॥ ७१ ॥

सर्वालंकारसंयुक्तं मण्डपं तु त्रयोदशम् ।
 षोडशांशे युगांशं तु मध्ये कूटं द्विभागया ॥ ७२ ॥
 साष्टांशेसमायुक्तं द्विशतं पादमुच्यते ।
 मुखभद्रमर्मांशेन तदर्धे(र्धे)नेतरे दिशि ॥ ७३ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तो मण्डपः स्याच्चतुर्दशः ।
 एवं हि मनुभेदेन युगांशं मण्डपं विदुः ॥ ७४ ॥
 इत ऊर्ध्वं चतुस्त्रिंशदंशं सीमावसानकम् ।
 चेतुरंशो मण्डपः स्यात्सर्वालंकारसंयुतः ॥ ७५ ॥
 भित्तिस्तम्भं च परितः क्रतुरिच्छावशात्त्रयेत् ।
 समाश्रमण्डपं त्वेतदायामाश्रमयोच्यते ॥ ७६ ॥
 विस्तारं पङ्क्तिस्त्येव सा(ल्यं) स्यात्सा,यतं वाऽथ पङ्क्तयः ।
 विस्तारं पङ्क्तिमानं तु गुणाङ्गुलविवर्धनात् ॥ ७७ ॥
 सप्तविंशाङ्गुलं यावत्तावदायनवोदितम् ।
 वर्धासीणं तथा वाऽथ मण्डपे न(म)रुरोदितम् ॥ ७८ ॥
 नाश्रयेत्तु करं पूर्वे(र्धे)मण्डपं तु समाचरेत् ।
 अशेषघटमरुया तु माग्वदायासि(म)माचरेत् ॥ ७९ ॥
 मण्डपे परितोऽष्टांशे द(इ)ष्टदिग्भद्रसंयुतम् ।
 त्रिभक्तिविस्तृतं चैव भक्त्या तन्मुखभद्रकम् ॥ ८० ॥
 सप्ताधिक्यद्वयाधिक्यं पादमित्यभिधीयते ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं पञ्चमं मण्डपं भवेत् ॥ ८१ ॥
 वसुभक्तिविशालं च दशभक्त्या तथाऽन्वितम् ।
 द्विचतुर्भागाविस्तारदीर्घमध्यस(म)होदयम् ॥ ८२ ॥
 परितो-मण्डपो ह्यंशं मध्यस्तम्भनिवर्जितम् ।
 इन्द्रदिन्द्रमुखामद्रा(इ)मुखभद्रं च)चतुर्दशेन सुव्रत ॥ ८३ ॥
 पणवत्पङ्क्तिसंयुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ।
 षष्ठ्यं मण्डपं ह्येव मोच्यते तु शिवाहिकम् ॥ ८४ ॥
 नवभक्त्या तयान्तं तु रुद्रभक्त्या तयान्वितम् ।
 एकत्रिभक्तिविस्तारं दीर्घमध्ये सभा भवेत् ॥ ८५ ॥
 परितो देवभागं तु मण्डपं परिरूपयेत् ।
 त्रिचतुर्भागाविस्तारं दीर्घस्यामूलभद्रकम् ॥ ८६ ॥

- सर्वालंकारसंयुक्तमष्टमं मण्डपं भवेत् ।
 इष्टदिग्चारुरङ्कु स्यात्कल्पयेत्परितो भवेत् ॥ ८७ ॥
 एवं हि मनुभेदं च सायतं मण्डपं विदुः ।
 त्रिचतुष्पञ्चपद्सप्तअङ्कणस्य तु एव वा ॥ ८८ ॥
 सर्वेषां मण्डपानां च भित्तिव्यामं तु पञ्चधा ।
 पादायामविशालेन दारुपादेन वा व्यथ(सम)म् ॥ ८९ ॥
 सर्वेषां मुखभद्राणां करणं मण्डपाकृति ।
 पार्श्वे सोपानसंयुक्तं हस्तिहस्तविभूषितम् ॥ ९० ॥
 पञ्चपद्सप्तनवाष्टदण्डं वा तस्य विस्तृतम् ।
 सपादं सार्धदण्डं वा हस्तिहस्तोदयान्वितम् ॥ ९१ ॥
 याष्टिनानूर्ध्वकल्पं वा स्वश्रं हस्तिकहस्ति(स्त)कम् ।
 वस्त्रीग्रं किपुरेरस्य अग्रं ककुन्ताकृति ॥ ९२ ॥
 मूलादष्टांशरहितमग्रवा(म)स्तु क्रमात्कृशम् ।
 हस्तिहस्त्यन्तरं विप्र युगं वाऽयुग्मद(प)ष्टयः ॥ ९३ ॥
 दण्डं सपाददण्डं वा सार्धं वा द्वित्रिमात्रकम् ।
 द्विदण्डं वाऽथ धीपुश्च विस्तारं स्यात्तदेव हि ॥ ९४ ॥
 नेन द्विगुणनीत्र तु अभयस्थानमण्डपे ।
 यष्टेरुच्चाग्निभागैकं भागं स्यादासलोदयम् ॥ ९५ ॥
 आदौ समतले स्थित्वा सव्यपादपुरःसरम् ।
 सोपानारोहणं विद्यान्मर्त्यानां तु विधीयते ॥ ९६ ॥
 मण्डपं श्लेषमारुयातं गोपुरं शृणु सुव्रत ॥ ९७ ॥
 इति काश्यपशिल्ले मण्डपलक्षणं चतुश्चत्वारिंशः पटलः ।

अथ पञ्चचत्वारिंशः पटलः ।

गोपुरलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण गोपुराणां तु लक्षणम् ।
 अन्तर्षण्डलसालोदिव्यस्तुन(विपुलं)प्रोच्यते क्रमात् ॥ १ ॥

द्वारशोभा द्वारशाला द्वारभासादहर्म्यकम् ।
 द्वारगोपुरमित्येते क्रमान्नाम्ना प्रकीर्तिताः ॥ २ ॥
 एकद्वित्रितला वाऽपि द्वारशोभा प्रकल्पयेत् ।
 द्विभूमिर्वा त्रिभूमिर्वा चतुर्भूमिरथापि वा ॥ ३ ॥
 द्वारशाला तु कर्तव्या साले स्यात्तु द्वितीयके ।
 त्रिचतुष्पञ्चभूमिर्वा द्वारभासादमारमेत् ॥ ४ ॥
 चतुष्पञ्चतल वाऽथ पद्मलं वाऽथ हर्म्यरुम् ।
 पञ्चपट्सप्तभूमिर्वा द्वारगोपुरमित्येते ॥ ५ ॥
 अथवा सर्वसालेषु एकद्वित्रितल तु वा ।
 सौपपीठमधिष्ठानं... विनावाञ्चोपपीठकम् ॥ ६ ॥
 तपोरुच्चयतः सर्वे नवपञ्च यदाम्पहम् ।
 मूलभासादविस्तारं सप्ताष्टनवभाजिते ॥ ७ ॥
 दशैकादशभागे च एकाशरहित क्रमात् ।
 शोभादिगोपुरान्तानां विपुलं कीर्तितं क्रमात् ॥ ८ ॥
 विवल्पाहा(भा)तहर्म्याणां गोपुराणां ततस्त्विमे ।
 मूलालयविशालं तु चतुष्पञ्चपट्टशके ॥ ९ ॥
 सप्ताष्टांशेन हीन तु च्छन्दशोभोदयं भवेत् ।
 मूलगोद्विभागैकं भागमधिशमेव च ॥ १० ॥
 त्रिद्वयसं चतुरसं तु गुणांशं च तथैव च ।
 पञ्चभागे तु वेदाश सालेषु प्रथमादिषु ॥ ११ ॥
 शोभादिगोपुरान्तानां पतिर्जात्यायमा(जात्यायता)लयम् ।
 करुण्यैव हर्म्यमान स्यादथ मानवशात्ततः ॥ १२ ॥
 द्विहस्ताद्विद्विरष्टान्तमेकहस्तविवर्धनात् ।
 शोभादिगोपुरान्तानां प्रत्येक त्रिभिर्मानकम् ॥ १३ ॥
 विवल्पाभासयोरेव चन्द्रहर्म्ये च लक्ष्यते ।
 गुणहस्त समारभ्य सप्तदशकरावधि ॥ १४ ॥
 एकहस्तद्वि(वि)ष्टदथा तु शोभादीनां त्रय प्रथम् ।
 चतुर्हस्तं समारभ्य यादवष्टादश करम् ॥ १५ ॥
 शोभादीनां प्रमादृयासं जानिहर्म्ये त्रिधीयते ।
 मध्येकं त्रिविराकारनन्दयञ्चावधिर्भवेत् ॥ १६ ॥

१. रत्नमानेन विस्तारं क्षुद्राणामर्हकं क्रमात् ।
 स्वस्वोदितं विकर्तव्यं विपरीतं विपत्करम् ॥ १७ ॥
 अथवा त्रिचतुष्पञ्चपदसप्ताष्टनवं करम् ।
 दशैकादशहस्तं तु अधमादित्रयं त्रयम् ॥ १८ ॥
 सर्वहर्म्यं तथा शा(सा)ले यथेष्टं परिकल्पयेत् ।
 महत्तरे तु श्रेष्ठाश्रित्यन्तरे मध्यमत्रयम् ॥ १९ ॥
 क्षुद्राल्पयोः प्रशस्त्रा(स्ता)नि कन्यास्रत्रैवमुच्यते ।
 सर्वसालेषु कर्तव्यं कर्तव्यं सर्वदेशिके ॥ २० ॥
 अथवाऽन्यमकारेण शोभादीनां च विस्तरम् ।
 श्वहस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ २१ ॥
 त्रयोदशकारान्तं तु शोभाव्याप्तं तु कल्पय ।
 पञ्चविंशत्कारारभ्य(म्)त्रयस्त्रिंशत्कारान्तकम् ॥ २२ ॥
 द्वारमासादविस्तारं पञ्चधा परिकीर्तितम् ।
 पञ्चत्रिंशत्कारारभ्यं चत्वारिंशच्चयाधिकम् ॥ २३ ॥
 पञ्चधा द्वारहर्म्यस्य विस्तारः परिकीर्तितः ।
 सपञ्चचत्वारिंशत्पञ्चात्रिव(श्वाशद्वो)पुरान्तकम् ॥ २४ ॥
 द्विद्विहस्तविष्टद्वा तु पञ्चधा गोपुरान्तकम् ।
 द्वारामघनसाधाय(रसाधनदारुयातं)ततेना(त आ)पतनं शृणु ॥ २५ ॥
 सपादं सार्धपादोनद्विगुणं द्विगुणं तु वा ।
 सत्रिभागैकभागं तु द्विभागं चाऽऽपतं भवेत् ॥ २६ ॥
 सो(शो)भादिगोपुरान्तानागिष्टायामं प्रगृह्यताम् ।
 तेषु किञ्चिद्विशेषोऽस्ति तं विशेषं ण(न)मं शृणु ॥ २७ ॥
 वि(द्वि)हस्तमानविस्तारं शृहीत्वैव विशेषतः ।
 आयामं स(पू)र्ववत्कल्प्यमनैकैष्विष्टमायतम् ॥ २८ ॥
 हस्तच्छब्दं प्रवृत्त्या चापन्यद्वा पूर्वमाचरेत् ।
 आयादिशोभनोपेतं हस्तमानेन कल्पयेत् ॥ २९ ॥
 तं विना हर्म्यमूलस्थं वंशे द्वे कल्पितस्य तु ।
 व्यासायामः समाख्यातस्तेषां तुङ्गमथोच्यते ॥ ३० ॥

विस्तारं सप्तभा भज्य शोभच्छं (भोच्चं) रुद्रभागया ।
 ताराध्यादिक(र्थाधिक)तुङ्गं तु द्वारशालोच्छ्रयं भवेत् ॥ ३१ ॥
 सप्तभागे तु रुद्रांशं मान्दंशं वा तृतीयके ।
 विस्तारे तु नवांशे तु मध्यमं शो(स्या)चतुर्थके ॥ ३२ ॥
 विस्तारजीवनोत्सेधे महागोपुरमुच्यते ।
 होमादिस्तूपिपर्यन्तं मात्तो(नो)च्चं तु मर्कातितम् ॥ ३३ ॥
 विस्तारायामयोर्मानं सूत्रं प्राग्वाद्यमुच्यते ।
 तद्वाद्ये दूढकोष्ठादिनीत्रं प्रासादच(व)द्भवेत् ॥ ३४ ॥
 विस्तारस्य विभागैकं चतुर्भागैकमेव वा ।
 पञ्चभागे त्रिभागे वा प्राग्वाद्ये तु निसर्गतः ॥ ३५ ॥
 सार्धहस्तं समारभ्य पद्मपटङ्गुलवर्धनात् ।
 पञ्चहस्तावधिर्यावत्क्षुद्राणां द्वारविस्तृतम् ॥ ३६ ॥
 आल्पानां च तथा प्रोक्तं संनराणां ततः शृणु ।
 त्रिहस्तं तु समारभ्य यावत्सप्तकरावधि ॥ ३७ ॥
 पद्मङ्गुलविष्टया तु द्वारव्यासं प्रकीर्तितम् ।
 चतुर्हस्तं समारभ्य पञ्चदश याकरान्तकम् ॥ ३८ ॥
 रसमात्रविष्टया तु महते द्वारविस्तृतम् ।
 तारे सप्तांशविंशतिं सप्तांशे तु दशांशकम् ॥ ३९ ॥
 अत्यर्थं (धै) पादहीनं तु द्विगुणं द्विगुणोन्नतम् ।
 सार्धपादं तु पादं वा द्वारोत्सेधं तु सप्तधा ॥ ४० ॥
 लिङ्गस्य मध्यमद्वारं मध्यमं तु वदाम्पहम् ।
 शक्तेश्च भूतयोर्मध्ये नवांशरविशेषतः ॥ ४१ ॥
 लिङ्गमध्यं तु राये तु द्वारमध्यं प्रयोजयेत् ।
 शोभादिगोपुरान्तानां द्वारमध्यं क्रमोदितम् ॥ ४२ ॥
 तन्मध्ये गोपुरायामं स्तम्भयोः पार्श्वयोः समम् ।
 द्वारयोगकवाटं च द्वारलक्षणवत्कुरु ॥ ४३ ॥
 गुणपट्टिकि समारभ्य यावदेकोनविंशतिः ।
 तावत्पट्टिकिस्तु विस्तारेऽप्येवमेवं प्रकल्पयेत् ॥ ४४ ॥
 यावद्विन्दुकृतिर्व्यस्तास्तावदेवाथ पट्टिकयः ।
 विस्तारे पञ्चभागे तु गुणांशं गर्भमेक्षयम् ॥ ४५ ॥

- शेषं कुड्यविशालं स्यादेकभूमौ द्विजोत्तम ।
 परितः कुड्यविस्तारं मानेनैव प्रकल्पयेत् ॥ ४३ ॥
 एवमेकतलं ख्यातं द्वितलं तु तथोच्यते ।
 विस्तारे पञ्चभागं स्यादायामेऽपि तथैव च ॥ ४७ ॥
 दशांशं गर्भगेहं तु सार्धांशं कुड्यविस्तृतम् ।
 कर्णकूटं तु मे(मी)नांशं शालादीर्घं विशालकम् ॥ ४८ ॥
 हारान्तरं तदंशेन विस्तारे त्वेवमेव च ।
 शालादीर्घं तु पञ्चांशमायामे तु प्रकल्पयेत् ॥ ४९ ॥
 हारान्तरं तु कूटं च एकैकांशेन कल्पयेत् ।
 कूटान्तरसमायामं शेषं हारान्तरेऽ(रा)न्वितम् ॥ ५० ॥
 हारान्तरार्धमानेन भद्रं वा भद्रपञ्जरम् ।
 द्वितले द्वेषमाख्यातं त्रितलं त्वधुनोच्यते ॥ ५१ ॥
 नवांशं विभजेद्वा(द्व्याम)मायामं च तलं भवेत् ।
 गर्भगेहं गुणांशं स्यादंशेन ग्रहपिण्डिका ॥ ५२ ॥
 अलिन्द्रं त्वेकभागेन हारव्यासं शिवांशकम् ।
 कर्णकूटं शिवांशेन शालादीर्घं गुणांशकम् ॥ ५३ ॥
 एकांशं पञ्जरं ख्यातमर्धांशं हारयोत्तरम् ।
 कर्णैवा(ल्पैव)मादिभूमिं च द्वितलं पूर्ववद्भवेत् ॥ ५४ ॥
 अथवाऽन्यप्रकारेण त्रितलं शृणु सुत्रम् ।
 द्वारभागं तु विस्तारं रुद्रांशं तु तदायतम् ॥ ५५ ॥
 गुणांशं गर्भगेहं तु ग्रहपिण्डपञ्चमुच्यते ।
 त्रितलं तत्समाख्यातं हारभागेन कल्पयेत् ॥ ५६ ॥
 अलिन्द्रांशं तु कुड्यं वा गर्भगेहान्वितं तु वा ।
 आयामे पञ्चभागेन कोष्ठदीर्घं प्रकल्पयेत् ॥ ५७ ॥
 शेषं पूर्ववदुद्विष्टं द्वितीयं द्वितलोक्तवत् ।
 त्रितलं चैवमाख्यातं चतुर्भूमि(स्तल)पगोच्यते ॥ ५८ ॥
 विस्तारे तु दशांशे तु तद्दद्यायामपञ्जरम् ।
 गर्भगेहत्रिभागं हि सार्धांशं कुड्यविस्तृतम् ॥ ५९ ॥

अलिन्द्रं शिवभागेन हारव्यासं तथैव च ।
 पञ्जरं कर्णकूटं च एकैकांशेन कल्पयेत् ॥ ६० ॥
 कूटतारसमायामं शेषं हारान्तरेऽन्वितम् ।
 शालायामे तु वेदांशे अर्थांशं हारयोत्तम(र)म् ॥ ६१ ॥
 आदिभूम्येवमाख्यातमूर्ध्वं पूर्ववदाचरेत् ।
 विस्तारे तु दशांशे तु भान्वंशं तु तदालयम् ॥ ६२ ॥
 पूर्वेऽपरे च शालायां पञ्चभागेन कल्पयेत् ।
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं चतुर्भूमि(स्तल)मिदं परम् ॥ ६३ ॥
 तारमेकादशांशं तु आयामं च तथैव हि ।
 पूर्वेऽपरे च पार्श्वे च शालापञ्चांशमायतम् ॥ ६४ ॥
 एकांशं पञ्जरव्यासं कूटव्यासं शिवांशकम् ।
 हारान्तरं तथाऽर्थांशं कल्प्यैवं(कल्प्यं चै) मयमं तलम् ॥ ६५ ॥
 तस्योर्ध्वं त्र(भू)मयः सर्वे(र्वाः)पूर्ववत्पारिकल्पयेत् ।
 तारमेकादशांशे तु तदूर्ध्वे तु त्रयोदशे ॥ ६६ ॥
 गुणांशं गर्भगेहं च द्विभागं भक्तिविस्तृतम् ।
 अलिन्द्रं भागया (तः) कल्प्यं हारभागेन कल्पयेत् ॥ ६७ ॥
 पार्श्वे शाला तु वेदांशं षडंशं मुखपृष्ठयोः ।
 हारान्तरं शिवांशं स्याद्व्योमपञ्जरकूटयोः ॥ ६८ ॥
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं रसभूम्येवमेव तु ।
 प्रयोदशांशविष्कम्भे आयामे च तथैव हि ॥ ६९ ॥
 भूतांशं गर्भगेहं तु गृहाषिण्डी द्विभागया ।
 अलिन्द्रं तु शिवांशेन खण्डहर्म्यं शिवांशकम् ॥ ७० ॥
 फोष्टायामं तु भूतांशं रसांशेन च पञ्जरम् ।
 कूटमंशेन कर्तव्यं हारान्तरं तथैव च ॥ ७१ ॥
 अपवा तत्र दशान्तरमायामं तु त्रिपञ्चकम् ।
 मुखे मुखे महाशान्दा सप्तांशेन प्रकल्पयेत् ॥ ७२ ॥
 पञ्चभागेन कर्तव्यं पार्श्वयोः फोष्टदीर्घकम् ।
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं सर्वाङ्गकारसंयुतम् ॥ ७३ ॥
 रसभूमिसमाख्यातं महागोपुरं भवेत् ।

अलिन्द्रं वा विनाऽलिन्द्रं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ७४ ॥

विनाऽलिन्द्रकृतं चेत्तु कुड्यगर्भेष्टं तु वा ।

अलिन्द्रांशं तु संयोज्य कारयेत्तु द्विजोत्तमः ॥ ७५ ॥

आदिभूम्येवमाख्यातमूर्ध्वं पद्मलवद्भवेत् ।

सप्तभूमि समाख्यातं तेषां गण्यमथोच्यते ॥ ७६ ॥

पादाधिष्ठानयोस्तुङ्गं मूलमासादमूलकम् ।

चतुष्पञ्चपदंशं वा सप्ताष्टनव एव वा ॥ ७७ ॥

दशैकादशभागं वा कृत्वैकांशोपपीठकम् ।

अथवा हस्तमानेन द्वारं मानं(रमानं) यथोचितम् ॥ ७८ ॥

तदुचं तु चतुष्पञ्चपद्सप्ताष्टौ तु वा भवेत् ।

नवकूर्वांशभागं वा कृत्वैकांशं विशेषतः ॥ ७९ ॥

उपपीठोन्नतं ख्यातं शेषं तु गुणभाजिते ।

अधिष्ठानं तदेकांशं द्विभागं चरणायतम् ॥ ८० ॥

होमादुत्तरसीमान्तं द्वारमानं विधीयते ।

पादबन्धमधिष्ठानं द्वारशोभादिना कुरु ॥ ८१ ॥

स्तूप्यन्तमुत्तरान्तं च रसभागविभाजिते ।

मस्तरोच्चं सपादांशं शश्यंशं गलमानकम् ॥ ८२ ॥

पादोनगुणभागं तु शिरःशेषं शिखोदयम् ।

एवमेकतलं शोक्तं द्वितलं शृणु सुव्रत ॥ ८३ ॥

उत्तरादि शिखान्तं च नवभागविभाजिते ।

मस्तरं तु सपादांशं द्विभागं चरणोदयम् ॥ ८४ ॥

मञ्चमानं शिवांशं स्यात्तत्समं कंधरोदयम् ।

शिखरं सार्धपञ्चांशं सपादांशं शिखोदयम् ॥ ८५ ॥

द्वितलं ह्येवमाख्यातं त्रितलं चाधुना शृणु ।

उत्तरस्तूपिपर्यन्तं भानुभागविभाजिते ॥ ८६ ॥

सपादं मस्तरोत्सेधं सार्धद्वधंशाङ्घ्रिकोदयम् ।

मस्तरं शशिभागेन द्विभागं चरणोदयम् ॥ ८७ ॥

मञ्चमानं शिवांशं स्यादंशं त्रीणोदयं भवेत् ।

पञ्चांशं शिखरं त्रैयमेकांशं स्तूपिपानकम् ॥ ८८ ॥

त्रितलं होवमाख्यातं चतुर्भूममयोच्यते ।
 उत्तरादिशिखांशं(न्तं) तु द्विर्वांशविभाजिते ॥ ८९ ॥
 पादोनद्वयंशं मञ्चोच्चं गुणांशं चरणोदयम् ।
 तदर्धं मस्तरोत्सेधं सार्धद्वयंशाद्द्विगुणकम् ॥ ९० ॥
 तदर्धं मस्तरोत्सेधं युग्ममंशाद्द्विगुणकम् ।
 तदर्धं मञ्चमानं स्यात्सार्धांशं गलमानकम् ॥ ९१ ॥
 सार्धद्वयंशं शिरोत्सेधं शिखामानं शिवांशकम् ।
 चतुर्भूमि(मं)समाख्यातं पञ्चभूमि(म)मथो शृणु ॥ ९२ ॥
 शिखाग्रादुत्तरान्तं तु त्रयोविंशतिभाजिते ।
 द्विभागं मस्तरोत्सेधं सार्धद्वयंशाद्द्विगुणकम् ॥ ९३ ॥
 तदर्धं मञ्चमानं स्यात्पादायामं गुणांशकम् ।
 तस्यार्धं मस्तरोत्सेधं सार्धद्वयंशाद्द्विगुणकम् ॥ ९४ ॥
 तदर्धं मञ्चमानं तु द्विभागं चरणोदयम् ।
 मस्तरोच्चं शिवांशेन कंधरोच्चं तथैव च ॥ ९५ ॥
 सार्धद्वयंशं शिरोत्तुङ्गमेकांशं स्तूपिमानकम् ।
 पञ्चभूमि(मं) समाख्यातं पद्भूमि(मं) त्वधुना शृणु ॥ ९६ ॥
 उत्तरादिशिखान्तं च एकोनविंशदंशके ।
 द्विभागं मस्तरोत्सेधं पादोच्चं चतुरंशकम् ॥ ९७ ॥
 सत्रिपादाशिवांशं तु भूमि(भूमि)सामाख्य(न्य)पीरितम् ।
 सार्धाग्न्यंशाद्द्विगुणं तु तदर्धं मस्तरोदयम् ॥ ९८ ॥
 शिवांशं तु शिखामानं पटलं त्वधुनो(सप्तभूममयो)च्यते ।
 उत्तरादिशिखांशं(न्तं) तु मानं पटविंशदंशके ॥ ९९ ॥
 पादद्विभागं मञ्चोच्चं सार्धवेदांशमद्द्विगुणकम् ।
 द्विभागं मस्तरोत्सेधं वेदांशं चरणोदयम् ॥ १०० ॥
 पादोनद्वयंशं मञ्चं स्यात्सार्धाग्न्यंशाद्द्विगुणकम् ।
 पादोनद्वयंशं मञ्चोच्चं गुणांशं पादमानकम् ॥ १०१ ॥
 तदर्धं मस्तरोत्सेधं सार्धपञ्चाद्द्विगुणकम् ।
 तदर्धं मञ्चमानं तु द्विभागं चरिता(रणा)यतम् ॥ १०२ ॥
 मस्तरं शशिभागेन शिवांशं गलमानकम् ।
 पादहीनाद्विभागं तु शिरःशेषं शिखादयम् ॥ १०३ ॥

एवं सप्ततलं स्यात्तमलंकारम(स्त्व)थोच्यते ।
 मण्डपाभां यथा द्वारशोभां कुर्याद्द्विजोत्तमः ॥ १०४ ॥
 मण्डं वा द्वारशाला स्यात्मासादं सदनकृति ।
 मालिकाकृति कर्तव्यं द्वारद्वयं द्विजोत्तम ॥ १०५ ॥
 शालाकारं प्रकर्तव्यं द्वारं गोपुरमेव वा ।
 सर्वं तु गोपुरान्तं वा वल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १०६ ॥
 तेष्वर्धां द्वारशोभां तु वक्ष्येऽहं द्विजसत्तम ।
 एकद्वित्रितलं वाऽपि सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १०७ ॥
 मुखे मुखे महानन्दपार्श्वयोर्विशनासिका ।
 स्वस्त्याकृत्यल्पनासाढ्य प्रागुक्तविधिना द्विज ॥ १०८ ॥
 युक्तस्तूपिसमायुक्तं लुपरोद्देशिरस्तु वा ।
 मण्डपाकृतिकं वाऽपि श्रीकान्तं तदुदाहृतम् ॥ १०९ ॥
 शालाकारश्चिरस्तस्मिन्पण्णान्नि(ण्णास्यो)मुखपृष्ठयोः ।
 पार्श्वयोर्विशनासाढ्य युक्तस्तूपीव संयुतम् । ११० ॥
 अन्तः पादोत्तरैर्युक्तमिति कान्तमिदं परम् ।
 मुखे मुखे च पण्णासि पार्श्वयोर्विश(र्व)शनासिका ॥ १११ ॥
 सहा(मा)कारं शिरस्कन्धं कान्तं विजयमेव हि ।
 एवं त्रिविधनित्यां तु द्वारशोभां प्रकल्पयेत् ॥ ११२ ॥
 मुखे मुखे महानासी पार्श्वयोश्च तथैव च ।
 अर्धकोटिचतस्राढ्यं पञ्जरं च तदाकृति ॥ ११३ ॥
 शालाकारं शिरोपेतमयुगस्तूपिसंयुतम् ।
 विश्रयं विशालमेतद्वि विशालालयमुच्यते ॥ ११४ ॥
 अर्धकोटिसःस्राङ्गं पार्श्वयोर्गद्रनासिका ।
 पार्श्वयोर्विशनास्यङ्गं मयुग्मस्तूपिकान्वितम् ॥ ११५ ॥
 पादं प्रत्यल्पनासाढ्यं सर्वावयवसंयुतम् ।
 विप्रतीकान्त(न्ता)लकारं वक्ष्यते तु विशेषतः ॥ ११६ ॥
 पूर्ववद्भूमिभागं च चतुर्दीप(दिग्भ)द्रसंयुतम् ।
 महानासीचतसा(तुष्का)ढ्य शिरोभद्रसमान्वितम् ॥ ११७ ॥
 अन्तः पादोत्तरैर्युक्तमयुग्मस्तूपिकान्वितम् ।
 त्रिविधा द्वाद(र)शाला स्याद्द्वारमासादमुच्यते ॥ ११८ ॥

मन्तः पादोत्तरयुक्तं मन्धास्यापै(मण्डपांशै)रन्कृतम् ।
 द्वारे द्वाराङ्गसंयुक्तं द्वारं तद्भद्रसंयुतम् ॥ ११० ॥
 पूर्वोऽपरे च शालायाः सभद्रं भद्रनासिका ।
 नानामसूरफं रत्नभवेदिकाजालसोरणम् ॥ १२० ॥
 अन्तः पादोत्तरैर्युक्तं मध्यवा(नो)रणसंयुतम् ।
 पार्श्वयोर्दण्डवक्रा(व-।)द्वयं क्षुद्रनास्य(सी)त्रिभूपितम् ॥ १२१ ॥
 शालाकारं शिरोपेतं जालकादिविभूपितम् ।
 केशाविशालालंकारं भूमिभागे च पूर्ववत् ॥ १२२ ॥
 पार्श्वयोश्च मुखे पृष्ठे महानासीचतुष्टयम् ।
 अयुग्मस्तूपित्युक्तं द्वारमासादकुट्यकम् ॥ १२३ ॥
 वक्ष्येऽहं तारं(द्वार)हर्म्यस्य लक्षणं द्विजसत्तम ।
 मागुक्तवत्प्रकर्तव्यं भूमिभागे द्विजोत्तम ॥ १२४ ॥
 सभाशिरस्यसंयुक्तं स्वस्तिकाकृतिनासिकम् ।
 पादोत्तरैर्युक्तं युगं.....स्तूपिनाऽन्वितम् ॥ १२५ ॥
 कूटं शिखरनासाढ्यमयुग्मस्तूपिनासिकम् ।
 कूटादिभूमिभागं च मागिवैव प्रकल्पयेत् ॥ १२६ ॥
 अपरे(रे च)परे नासि(स्यौ)सतारे दूर्यंशनीत्रकम् ।
 शालाकार्यं(रं) शिरः कार्यं यश्च(वस्वस्त)स्तूपिकान्वितम् ॥ १२७ ॥
 शालानिष्क्रान्तसंयुक्तं नानालंकारसंयुतम् ।
 नानाधिष्ठानचरणैर्युक्तं तत्सोपपीठकम् ॥ १२८ ॥
 द्वारहर्म्यं त्रिधा शोक्तं शृणु गोपुरलक्षणम् ।
 चतुर्दिग्भद्रसंयुक्तमन्तः पादोत्तरैर्युतम् ॥ १२९ ॥
 शालाकारशिरोयुक्तं भद्रनासी मुखे मुखे ।
 पार्श्वयोश्च महानासि(स्यौ)पादं प्रत्यल्पनासिका ॥ १३० ॥

शशिभद्रसमायुक्तं मध्ये वारणसंयुतम् ।
 नानामसूरकस्तम्भवेदिकाद्यैरलंकृतम् ॥ १३४ ॥
 सभाकारं शिरो वाऽपि शालाकारमथापि वा ।
 मुखे मुखे महानासी पार्श्वयोर्द्विद्विनासिका(कि) ॥ १३५ ॥
 अन्तः पादोत्तरैर्युक्तं प्रस्तरे तु तल्लं मति ।
 अन्तःस्थो(सो)पानसंयुक्तं मध्ये वारणसंयुतम् ॥ १३६ ॥
 एवं त्रिधा समुद्दिष्टं द्वारगोपुरमध्येमम् ।
 अलिन्द्रांश्च कुड्यं वा वृषभस्त(स्थ)लमेव वा ॥ १३७ ॥
 तुल्याद्यैः प्रस्तरं वाऽथ अलिन्द्राङ्गं यथोचितम् ।
 शालाकारं सभाकारं मालिकाकारमेव च ॥ १३८ ॥
 यद्यदिष्टं तु यद्द्वारे तत्तत्रैव प्रकल्पयेत् ।
 बाह्ये बाह्येऽङ्घ्रि या(पा)दाभ्यां मध्यकुड्ययुतं तु वा ॥ १३९ ॥
 गृहपिण्डी गर्भगृहं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ।
 अलिन्द्रं हारयोर्मानि विवृताङ्घ्रिकमेव वा ॥ १४० ॥
 प्रस्तरेदिष्टभूष्यन्तं गोपानादिसमान्वितम् ।
 कूटकोष्ठाद्यलंकारमूर्ध्वस्तम्भ(म्भान्प्र)कल्पयेत् ॥ १४१ ॥
 भूमिभागमलंकारं गलान्तं परिकल्पयेत् ।
 शीर्षे दण्डांश्च शालाभं शालाकारं तदुच्यते ॥ १४२ ॥
 लुपारोप्य तमायत्तं सभाकारकमुच्यते ।
 प्रस्तरं मत्तिसंछाद्य मण्डपं यच्चिविष्टिना ॥ १४३ ॥
 मालिकाकृतिकं ख्यातं मण्डपे तु परस्परम् ।
 गोपुरं क्षेत्रमाख्यातं परिवारविधिं शृणु ॥ १४४ ॥
 इति काश्यपशिल्पे गोपुरलक्षणं षट्चत्वारिंशः पटलः समाप्तः ।

अथ षट्चत्वारिंशः पटलः ।

॥ परिवारः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण परिवारविधिं परम् ।

अष्टौ च षोडशं चै(श त्थे)व द्वात्रिंशच्च यथाक्रमम् ॥ १ ॥

अन्तर्गण्डलग्नैः सर्वैः परिवारं न कल्पयेत् ।
 संकल्पान्तं चारधारा परिवाराष्टकं द्विज ॥ २ ॥
 कलाऽस्य परिवारास्तु समाहारे प्रकल्पयेत् ।
 माकारे तु चतुर्थो तु द्वाविंशत्परिवारकम् ॥ ३ ॥
 तत्तत्प्रकारमध्ये वा सालकुड्याश्रितं तु वा ।
 मुखापामं विना बीजं चतुरश्रे कृते सति ॥ ४ ॥
 नवांशं विभजेद्वीजमर्धांशे मूलहर्म्यकम् ।
 तथा दृष्टार्धभागेषु मूर्त्यादिक्रमयोगतः ॥ ५ ॥
 भाच्या वै वृषभं स्थाप्य अतलं त्वग्निगोत्ररे ।
 अग्निदुर्गा[तु] वायव्ये सप्तमातरमातृणाम् ॥ ६ ॥
 दाक्षिणे वीरभद्रं वा वामेऽ(विघ्न)विनायकं तथा ।
 एष(कु)बेरं तु वायव्ये नैर्ऋत्यां विघ्नविनायकम् ॥ ७ ॥
 कुमारं वारुणे देशे ज्येष्ठे वै चायुगोत्ररे ।
 सौम्ये तु केशवस्थानं तत्र कात्यायनी तु वा ॥ ८ ॥
 भास्करं स्मकरे देशे ते पीठे प्रतिभं तु वा ।
 प्रतिभा त्वालयोपेता पीठं चेदालयं विना वा ॥ ९ ॥
 इन्द्रानलशिवांशस्थाः पश्चिमाग्नि(दि)मुखस्थिताः ।
 धृतिर्वारुणवायुश्च सर्वाश्च प्राङ्मुखस्थिताः वा ॥ १० ॥
 विष्णुश्वेतप्रमुखः सौम्ये दुर्गा चेद्दाक्षिणागतो(ना) ।
 मातरः सौम्यवक्त्रास्तु विदेशः पश्चिमाननः ॥ ११ ॥
 मातृवामेस्थविज्ञेयः भाच्यामानममुच्यते वा ।
 आदौ वा द्वित्रिसाले वा अंशे त्वण्डेश्वरालयम् ॥ १२ ॥
 त्रिदण्डे धलिपीठाग्रे वृषस्थानं परं भवेत् ।
 अपरध्वजदण्डेन तयोर्मध्येऽष्टभजिते ॥ १३ ॥
 नवधा स्यात्पुरस्थानं गोपुरद्वारनिर्मितिः ।
 मण्डपाद्वाऽथ तन्नीचं वृत्तपीठान्तरं भवेत् ॥ १४ ॥
 परिवाराष्टम(कं)द्वयं षोडशं त्वधुना शृणु ।
 बीजे तु पञ्चपञ्चांशे शक्रेभागादिषु क्रमात् ॥ १५ ॥
 इन्द्राश्वासरोहिश्च पितरश्चाधमस्तथा ।
 रोहिणी निर्ऋतिश्चैव अस्तरीगण एव च ॥ १६ ॥

वरुणद्विपयथैव वायुरुद्रस्तथैव च ।

सोमश्च क्षे तपालश्च ईशान्द्वारसभास्करः ॥ १७ ॥

मूलगेहं समीक्ष्यास्ते स्थापयेत्तु प्रदक्षिणम् ।

कर्णकाशमतान्देवान्भाग्येशे पश्चिमान्नान् ॥ १८ ॥

पश्चिमेऽसौम्यप्रागग्रौ कल्पयेत्कल्पवित्तपः ।

षोडशं शेषमास्त्यार्तं द्वात्रिंशद्भुनोच्यते ॥ १९ ॥

चतुर्थं सालबीजं तु नन्दनन्त्रिभाजिते ।

षाड्ये तु चतुरष्टाशे पूर्वादिक्रमयोगतः ॥ २० ॥

अनकार्यभवंश्चैव मोटिसूक्ष्मं तथैव च ।

गौरीशसर्वस्तथाभासाद्वाशिरोत्तमाभृस्तथा ॥ २१ ॥

ईशानः कौशिकश्चैव एकाक्षोऽर्चिर्न एव च ।

सरस्वती तथा लक्ष्मीरेरुद्रस्यैव च ॥ २२ ॥

पशुपतिर्वसुश्चैव महादेवस्त्रिमूर्ति च ।

धनदोः रुद्रकालाग्री श्रीविण्डो नागदेवता ॥ २३ ॥

हिमं च पृथिवी चैव शिखण्डि मरुतस्तथा ।

आग्निः शनैश्चरथैव द्वात्रिंशत्परिवारकाः । २४ ॥

अथाऽऽप्तु पृथिवीस्थाने गौरीस्थापनमाचरेत् ।

गौरीस्थाने न्यसेत्पृथ्वीं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ २५ ॥

अभ्यन्तराननाः सर्वान्स्थापयेत्तु विशेषतः ।

गौर्यास्तु धनमालाऽथ विमानं वाऽथ कल्पयेत् ॥ २६ ॥

अन्येषामपि देवानां विमानं वाऽथ मण्डपम् ।

मूलहर्म्यत्रिपादं वा अर्धं वा पादमेव वा ॥ २७ ॥

गर्भगेहसमं वाऽपि गर्भार्धं वा त्रिपादकम् ।

त्रिचतुष्पञ्चहस्तं वा परिवारालयं भवेत् ॥ २८ ॥

आभाससदने तेन मानेनैव समाचरेत् ।

शक्तिकादिषु यन्मूलं गेहमेवं तथैव हि ॥ २९ ॥

कारतेत्कनितत्र (येत्सदनं २) र्म्यं विपरीतं विपत्कारम् ।

त्रिवर्गमण्डपाकारं चतुरर्धासमन्वितम् ॥ ३० ॥

ब्रह्मावाप्तं प्रकृत्यं शेषाणां तु यथोचितम् ।

परिवारालयं शोक्तं प्रतिमालक्षणं शृणु ॥ ३१ ॥

परिवारालये द्वारगर्भमानं नयेद्बुधः ।

सकलानां तु यन्मानं तन्मानं तत्र गृह्यताम् ॥ ३२ ॥

सर्वस्य स्थानकं वासनं तु वा । (१)

द्वात्रिंशत्परिवारं तु जातिहर्म्ये प्रकल्पयेत् ॥ ३३ ॥

छन्दं तु षोडशं रुपातं शेषेषु त्वष्टकं भवेत् ।

अथवा सर्वहर्म्येषु सर्वं वा परिकल्पयेत् ॥ ३४ ॥

ना(जा)त्यायांशकभाती(माना)नि प्रतिमालक्षणोक्तवत् ।

आदौ तु परिवारानां वक्ष्ये वृषभलक्षणम् ॥ ३५ ॥

तुङ्गे पञ्चदशशे तु एकांशं चाङ्गुलं भवेत् ।

चत्वारिंशाङ्गुलायाम् गलात्पृष्ठावसानकम् ॥ ३६ ॥

मूर्धादिगलपर्यन्तं वर्णमात्रमुदाहृतम् ।

तस्माद्धीबोच्चमष्टांशं पूर्वोक्तं षोडशाङ्गुलम् ॥ ३७ ॥

ऊरुदीर्घं चतुःस्थानैः पण्मात्रं परिकीर्तितम् ।

जानुमानं द्विमानं स्याज्जङ्घामानं षड्गुलम् ॥ ३८ ॥

खुरमानं द्विमानं स्यात्तुङ्गमेवं प्रकल्पयेत् ।

शृङ्गन्तरं तु वक्ष्यंशं शृङ्गेच्च चतुरंशकम् ॥ ३९ ॥

शृङ्गमूलविशालं तु चतुरङ्गुलमुच्यते ।

अर्धाङ्गुलं तदर्धांशं व्यासमूलात्कृशं क्रमात् ॥ ४० ॥

किञ्चिद्वक्रसमायुक्तौ शृङ्गमभ्यन्तरे बुधः ।

सालाटवा(व्या)सनन्दांशं मुखव्यासं शराङ्गुलम् ॥ ४१ ॥

घनं च तत्समाख्यातं नेत्रमेकाङ्गुलं भवेत् ।

नेत्रमध्यललाटोच्चं वेदमात्रमुदृतम् ॥ ४२ ॥

नेत्रात्कर्णान्तपर्यन्तपञ्चांशं कर्णदीर्घकम् ।

कर्णमूलाधिनालं तु द्विमात्रमिति विद्यते ॥ ४३ ॥

मध्यवा(व्यासं)चतुर्मात्रप्रमङ्गुलविरतम् ।

घनमर्धाङ्गुलं खपातं घ्राणं सार्धाङ्गुलायतम् ॥ ४४ ॥

व्यासमेकाङ्गुलं खपातं नाडं तत्सममुच्यते ।

अङ्गुलं नासिकादूर्ध्वं तुङ्गमित्यभिधीयते ॥ ४५ ॥

आस्यं पञ्चाङ्गुलायामपथरोष्ठं द्वयाङ्गुलम् ।

त्रिमात्रं चोत्तरोष्ठं च युक्तितः कल्पयेत्क्रमात् ॥ ४६ ॥

जिह्वायामविशालोच्चं त्रिद्वयेकाङ्गुलमुच्यते ।
 ग्रीवाव्यासो दशांशः स्यात्तन्मूलं द्वादशाङ्गुलम् ॥ ४७ ॥
 पृष्ठग्रीवस्य मूलस्य व्यासमष्टाङ्गुलं भवेत् ।
 पृष्ठग्रीवाग्रविस्तारं षडङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ४८ ॥
 ककुदुच्चं चतुर्मात्रं तस्य व्यासं षडङ्गुलम् ।
 ग्रीवस्याग्रघनं चापि अल्पार्धाङ्गुलमुच्यते ॥ ४९ ॥
 शरीरे मध्यमे वा(व्या)सं चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् ।
 अपरे व्यासभान्धंशं शक्तिपुक्त्या समाचरेत् ॥ ५० ॥
 पूर्वपादोरुमूलस्य व्यासं पञ्चाङ्गुलं भवेत् ।
 तदूर्ध्वाग्रं चतुर्मात्रं जङ्घामूलं च तत्समम् ॥ ५१ ॥
 जङ्घाग्रं गुणमात्रं स्यात्सार्धान्धंशं सुरास्तृतम् ।
 अपरे चोरुमूलं स्याद्व्यासवेदं क्रमात्कृतम् ॥ ५२ ॥
 अग्रमष्टाङ्गुलं व्यासं मा(व्या)समूलं षडङ्गुलम् ।
 जङ्घाग्रं चतुरङ्गुल्यं सुरस्या(व्या)सं युगांशकम् ॥ ५३ ॥
 ऊरुपञ्चाङ्गुलायामं जानुदीर्घं द्विमात्रकम् ।
 जङ्घापञ्चाङ्गुलं दीर्घं त्रिमात्रं सुरमानकम् ॥ ५४ ॥
 पुच्छव्यासं त्रिमात्रं वा मूलाग्रे सार्धमात्रकम् ।
 पुच्छं जङ्घाग्रसीमान्तं बालयेत्तु विशेषतः ॥ ५५ ॥
 पुच्छाग्रे केशसहितव्यासं वेदाङ्गुलं भवेत् ।
 मूलाग्रं चैकमात्रं स्यात्केशदीर्घं युगाङ्गुलम् ॥ ५६ ॥
 शीजायामविशालं तु सर्वं बन्धुङ्गुलं क्रमात् ।
 द्विमात्रं घनमिन्युक्तं शेषायामं युगाङ्गुलम् ॥ ५७ ॥
 उदयादङ्गुलवत्प्रघनमित्वाभिधीयते ।
 स्थितं वा शयितं वाऽपि पद्मे वा भद्रपीठके ॥ ५८ ॥
 बुधस्पष्टकागर्भशिलालोहाक्तमेव वा । (?)
 स्वर्णं ताम्रं वाऽपि लोहं वृषभं कुरु ॥ ५९ ॥
 किञ्चिद्धीनं न कर्तव्यं मानोन्मानप्रमाणके ।
 तदा कर्तुं कर्तृत्वं तस्मात्प्रमाणमन्वितम् ॥ ६० ॥
 कर्तव्यं विपरीतं चेद्विपरीतफलप्रदम् ।
 वृषभे लक्षणं रूपान्तं शृणु बह्वेस्तु लक्षणम् ॥ ६१ ॥

अनलेश्वरलक्षणम्—

उत्तमं दशतालेन कर्तव्यमनलेश्वरम् ।
 द्विषवधं त्वेकद्वयं द्विनासी च पट्टकुक्षि तु ॥ ६२ ॥
 त्रिमेखलं त्रिपादं च सप्तजिह्वाभिरावृतम् ।
 दक्षवक्त्रे [च]तुर्जिह्वा वामवक्त्रे त्रिजिह्वा ॥ ६३ ॥
 मेवारूढं चतुःशृङ्गं जटामुकुटमण्डितम् ।
 दक्षिणे तु चतुर्दंस्तं वामपार्श्वे त्रिहस्तकम् ॥ ६४ ॥
 उपाशक्तिरग्निस्तथा स्रक्स्रुवं वै दक्षिणोत्तरे ।
 (कृत्तिमधं सुवसुधौ च विभ्रद्वै दक्षिणेकरे) ॥
 तोसरं व्यजनं वामे घृतपात्रं त्रिशेषतः ॥ ६५ ॥
 वपुः स्वर्णमिदं ख्यातं नेत्रेपिङ्गलसंनिभम् ।
 प्रभामण्डलसंयुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ॥ ६६ ॥
 दुकूलवसनोपेतं कल्पयेदनलेश्वरम् ।

सप्तमातृकालक्षणम्—

द्वाह्नी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ ६७ ॥
 वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः ।
 दक्षिणेऽदक्षिणे चैव वीरभद्रविनायकौ ॥ ६८ ॥
 चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च जटामुकुटमण्डितां ।
 सर्वाभर-संयुक्तां श्वेतवर्णवृषध्वजां ॥ ६९ ॥
 सशूलाभयहस्तां च दक्षिणे तु करद्वयम् ।
 गदावरदहस्तां च वामपार्श्वे करद्वयम् ॥ ७० ॥
 श्वेतपद्मासनारोहिणीं षट्शुभसमाश्रितां ।
 चतुर्वक्त्रचतुर्बाहुमंयुक्तां हेमसंनिभां ॥ ७१ ॥
 दक्षिणाभयशूलं च वरदं चाक्षमालिकाम् ।
 शनपद्मासनानीति(मीना) हंसचाहनर्कोतुका ॥ ७२ ॥
 जटामुकुटमंयुक्ता पीताम्बरधरा वरा ।
 द्वाहणीत्येवमारुपाता ब्रह्मवृक्षसमन्विता ॥ ७३ ॥

चतुर्भुजा त्रिणे(ने)त्रा च अतिरक्तसमममा ।
 शूलाभयकराऽसर्वे(व्ये) वामे वरःहस्तका ॥ ७४ ॥
 जपमालासमायुक्ता जटामुकुटसंयुता ।
 ईश्वरेण समा ह्येषा ईश्वरीति प्रकीर्तिता ॥ ७५ ॥
 चतुर्भुजा त्रिनेत्रा च रक्तवस्त्रनिभान्विता ।
 सर्वाभरणसंयुक्ता वाचिकायद्धकट्टिम ॥ ७६ ॥
 शक्तिकुवकुटहस्ता च वरदाभयपाणिका ।
 मयूरध्वजवाही(णा) च उदुम्बरसमाश्रिता ॥ ७७ ॥
 शङ्खचक्रधरा देवी वरदाभयपाणिका ।
 सुस्तना चारुवदना श्राम्या(श्यामा)मा च सुलोचना ॥ ७८ ॥
 पीताम्बरधरा देवी किरीटमुकुटान्विता ।
 राजवृक्षं समाश्रित्य गरुडध्वजवाहिनी ॥ ७९ ॥
 वैष्णवी कारयेद्देवी विष्णुभूषणभूषिताम् ।
 करज्जट्टमसंयुक्ता महिषध्वजवाहिनीम् ॥ ८० ॥
 चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च सर्वाभरणभूषिताम् ।
 किरीटमकुटोपेतां विट्टमस्य निभाननाम् ॥ ८१ ॥
 अद्भुतां चाभयं सव्येऽवामे वरदशक्तिनी ।
 कल्पद्रुमं समाश्रित्य गरुध्वजाऽजवाहिनी ॥ ८२ ॥
 चतुर्भुजा त्रिनेत्रा च रक्तवर्णा(णी)र्ध्वकेशिनी ।
 कपालशूलहस्ता च वरदाभयपाणिनी ॥ ८३ ॥
 शिरोमालापरीता च पद्मपीठोपरि स्थिता ।
 व्याघ्रचर्माम्बरधरा नागेन्द्राच्छादितस्तनी ॥ ८४ ॥
 दंष्ट्राकरालवदना वटवृक्षसमाश्रिता ।
 चामुण्डालक्षणं ह्येव मेकवेरं च तद्भवेत् ॥ ८५ ॥
 दक्षपादस्थिताः सर्वा वामपादं तु लम्बितम् ।
 एवं वै सप्तमातृणां लक्षणं कथितं मया ॥ ८६ ॥

इति काश्यपशिल्पे सप्तमातृकालक्षणं पद्मवत्वारिंशः पटलः ।

अथ सप्तचत्वारिंशः पटलः ।

विनायकलक्षणम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण विनायकस्य लक्षणम् ।
 पादांशुष्णीपसीमान्तं चतुःपष्टयंशकं भवेत् ॥ १ ॥
 मूर्धमस्तकसीमान्तमङ्गुलद्वयमुच्यते ।
 तस्माद्वितेन सूत्रान्तं चतुर्मात्रमुदाहृतम् ॥ २ ॥
 ऊरु पदार्धमात्रं स्याज्जानुदीर्घं गुणाङ्गुलम् ।
 जङ्घा चोरुसमं दीर्घं गुणांशं पादत(पञ्च)लोदयम् ॥ ३ ॥
 सप्ताङ्गुलं तथायाममङ्गुलात्रावसानकम् ।
 पादाङ्गुणायतं द्वयंशं सार्धंशं तु कनिष्ठिका ॥ ४ ॥
 तर्जन्यादिकनिष्ठान्तं प्रत्येकं तु करोन्नतम् ।
 त्रयोदशाङ्गुलं बाहु मकोष्ठाया(वा)नवाङ्गुलम् ॥ ५ ॥
 चतुर्मात्रं तलायाममन्वयंशं मध्यमाङ्गुलम् ।
 तर्जन्यनामिके द्वे च एकविंशत्यवायतम् ॥ ६ ॥
 कनिष्ठाङ्गुणयोश्चैव दीर्घं सप्तदशायतम् ।
 द्वादशाष्ट नवाष्टौ च सप्तसंख्यायत्वं(तं)क्रमात् ॥ ७ ॥
 अङ्गुलादिकनिष्ठान्तं व्यासमित्यभिधीयते ।
 तच्चद्वयासत्रिपादं स्यान्नखव्यासमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
 नखव्यासत्रिपादं स्यान्नदीर्घागधृत्तवत् ।
 खेदं करतलव्यासं मणिमन्त्रोदकं भवेत् ॥ ९ ॥
 मकोष्ठकं युगाङ्गुल्यं बाहुव्यासं विदर्शकम् ।
 बाहुमूलं तु यस्वंशं हस्तकोष्ठाङ्गुलान्तकम् ॥ १० ॥
 सप्ताङ्गुलं तु तन्निम्नो(न्नं) मुखमध्ये दशाङ्गुलम् ।
 हस्तमूलं पदङ्गुल्यं द्वाविंशत्यस्यदीर्घकम् ॥ ११ ॥
 तदङ्गुलाग्रविस्तारं सार्धमात्रं द्विजोतम् ।
 क्रमेण कृशना हस्ते तन्मध्ये सुपिरद्वयम् ॥ १२ ॥
 वामदन्तायतं वेदमात्रोपर्यभिधीयते ।
 दक्षिणे दन्तमूलं स्याद्दामाण्यमतलं भवेत् ॥ १३ ॥

अधरस्य तु निष्क्रान्तं लम्बनद्वयमङ्गुलम् । २ :
 नेत्रांश्यामं विशालं च पट्टयवं परिकीर्तितम् ॥ १४ ॥
 कण्ठं भूताङ्गुलव्यासमुत्सेधं चैव तद्भवेत् ।
 अर्धाङ्गुलं घनं तस्य कर्णमूलं द्वयाङ्गुलम् ॥ १५ ॥
 यद्ब्रह्मजाननं तद्दत्तकर्तव्यं तु मुखं द्विज ।
 बाह्यो(द्)पर्यन्तविस्तारं द्वात्रिंशदङ्गुलं भवेत् ॥ १६ ॥
 एकोनविंशदङ्गुल्यं कक्षान्तरमुदाहृतम् । १७
 स्था(स्त)नान्तरं दशाङ्गुल्यं ह्रिकायाश्च द्विजो बहिः ॥ १७ ॥
 स्था(स्त)नाभं द्वय (द्वि)यवव्यासं द्वयङ्गुलं स्तनमण्डलम् ।
 स्था(स्त)नाधःस्थविशालं तु त्रिपञ्चाङ्गुलमुच्यते ॥ १८ ॥
 द्वाविंशदङ्गुलं ख्यातं मध्योदरविशालकम् ।
 नाभिनिम्नविशालं तु अत्यर्था(र्धा)ङ्गुलमुच्यते ॥ १९ ॥
 लिङ्गायामं गुणाङ्गुल्यं तस्यार्थं तस्य विस्तृतम् ।
 मुष्कायामविशालं तु गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २० ॥
 ऊरुव्यासं तु भान्वंशं जानुव्यासं नवाङ्गुलम् ।
 जङ्घामूलविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ॥ २१ ॥
 नखविस्तृतकं चापि सार्धं द्वयङ्गुलमुच्यते । २
 तदग्रं स्यात्तदासार्धं पन्मात्रमिति विद्यते ॥ २२ ॥
 पौष्ण्यायामविशालं तु गुणाङ्गुलमुदाहृतम् । -
 द्वादशार्धौ पट्टौ च पञ्च पट्टकयवं क्रमात् ॥ २३ ॥
 अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं पादाङ्गुलविशालकम् । -
 सत्रिपादनवव्यासं तदर्धायतमण्डलम् ॥ २४ ॥
 स्थानकं बाऽऽसनं बाऽपि पद्मपीठे विशेषतः ।
 स्वदन्तं दक्षिणे बा(ह)स्ते वामहस्ते कपिण्डके ॥ २५ ॥
 मोदकं गजहस्ते तु अङ्कुशं दक्षिणे करे ।
 वामहस्ते तु पाशं वा नागं चैवाक्षमालिका ॥ २६ ॥
 त्रिनेत्रं हेमसंकाशं दुकूलवसनान्वितम् । -
 अभङ्गं समभङ्गं वा स्थानके तु प्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥
 आसनं स्वासनं चेतु वामपादं तु चायतम् ।
 मानान्तरे मूर्धनि पादे पादौ तु कुटिकां विना ॥ २८ ॥

ईपद्मकतनुर्बामे कर्तव्यं तु विशेषतः ।

व्यालयज्ञोपवीतं तु फिरीटमुकुटान्वितम् ॥ २९ ॥

करं मुकुटकूटं वा जटामौलिकमेव वा ।

सर्वाभरणसंयुक्तं महाकायं महोदरम् ॥ ३० ॥

एवं विनायकं खयातं शृणु पण्मुखलक्षणम् ॥ ३१ ॥

इति काश्यपे विनायकलक्षणं सप्तचत्वारिंशः पटलः ।

अथाष्टचत्वारिंशः पटलः—

पण्मुखलक्षणम् ।

पञ्चता ओक्तमेतैव (मानेन) स्कन्दं कुर्याद्विलक्षणम् ।

मानोन्मानादद्या(दिकं) सर्वं प्रोक्तं वै स्कन्दलक्षणे ॥ १ ॥

द्विभुजं वा चतुर्हस्तं पद्भुजं भानुहस्तकम् ।

शक्तिं बाणं च खड्गं च चक्रं प्रासमसारितम् ॥ २ ॥

सव्ये वामे तु पिच्छं तु खड्गकाकूटकं तथा ।

धनुर्दण्डं हलं चैव भानुहस्तान्विते स्थितम् ॥ ३ ॥

पद्भुजस्य द्वयं खड्गं शक्तिर्दक्षिणपार्श्वके ।

खेटकं चाक्षमाला च कुक्कुटं वामहस्तके ॥ ४ ॥

चतुर्भुजेऽभयं शक्तिं दक्षिणे तु करद्वयम् ।

कुक्कुटं चाक्षमाला च वामहस्ते धृते गुहः ॥ ५ ॥

द्विभुजं कुक्कुटं वामे शक्तिर्दक्षिणहस्तके ।

अनुक्तं तु यत्सर्वं उमास्कन्दसहोक्तवत् ॥ ६ ॥

स्कन्दलक्षणमाख्यातं जेष्ठाविधिमतः परम् ।

अथ जेष्ठादेवीलक्षणम्—

द्विभुजाऽनलसंकाशा लम्बोष्ठा तुङ्गनासिका ॥ ७ ॥

लम्बमानस्तना कुक्षिनीला वा रक्तवाससी ।
 उत्पलं दाक्षिणे हस्ते वामे तु करकं न्यसेत् ॥ ८ ॥
 भद्रर्पाटे सुखासीना द्विपादं चैव लम्बिता ।
 सर्वाभरणसंपन्ना वाचिकाबन्धकूटिका ॥ ९ ॥
 काकध्वजसमायुक्ता सानुगा तिलकान्विता ।
 तस्या दक्षिणपार्श्वे तु वृषो वै वृषवाहनः ॥ १० ॥
 द्विभुजे दाक्षिणे हस्ते दण्ड वामेन सूचिधृत ।
 लम्बितं दक्षिणं पादं वाग्मुत्कूटिकासनम् ॥ ११ ॥
 श्वेतवर्णो महाकायः सर्वाभरणभूषितः ।
 करण्डमुकुटोपेतो दुकूलयसनान्वितः ॥ १२ ॥
 वृषं वै दाक्षिणे त्वेवं वामे त्वग्निमथोच्यते ।
 सुस्तना यौवनाङ्गा च सर्वाभरणभूषिता ॥ १३ ॥
 कृष्णाञ्जननिभा रक्ता वस्त्रेणैव विभूषिता ।
 एवं ज्येष्ठा समाख्याय दुर्गालक्षणमुच्यते ॥ १४ ॥
 चतुर्भुजा द्विनेत्रा च सा तु स्यामनिभापरा ।
 सौम्या पीताम्बरुपेता पीनीरुजयनस्तना ॥ १५ ॥
 करण्डमुकुटोपेता सर्वाभरणभूषिता ।
 अभयं दाक्षिणे हस्ते कटकं वामहस्तके ॥ १६ ॥
 परहस्ते तु सर्वेषां चक्र वामे तु शङ्खघट्टम् ।
 सभपादस्तना कुर्यात्पद्मपीठोपरिस्थिताम् ॥ १७ ॥
 नागेन्द्रेण स्तनं बद्ध्वा रक्तकञ्चुकधारिणी ।
 एवं दुर्गा समाख्याता विष्णुलक्षणमुच्यते ॥ १८ ॥

विष्णुलक्षणम् —

विष्णुं त्रिरीटमुकुटकटिसूर्त्रादिमण्डितम् ।
 पीताम्बरधरं सौम्यं चतुर्भुजसमन्वितम् ॥ १९ ॥
 अभयं दाक्षिणे हस्ते कटकं वामहस्तके ।
 गदापद्मं च वामे तु शङ्खचक्रं तु दाक्षिणे ॥ २० ॥

- पद्मपीठोपरिस्थं तु सस्यया(इया)ग्निभाकृतिम् ।
 आसीनं वा स्थितं वाऽपि सव्यसव्ये श्रियान्वितम् ॥ २१ ॥
 संयुक्तां वा केवलां वा विष्णुमूर्तिं मध्वसते ।
 एकवक्त्रां द्विहस्ता च जातिलिङ्गसमप्रभाम् ॥ २२ ॥
 ईषद्विजृम्भपद्मौ द्वौ स्कन्देनैव करोधृता ।
 करण्डमुकुटोपेतं सर्वाभरणभूषितम् ॥ २३ ॥
 शक्तिं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते कुशान्वितम् ।
 विश्वालोदरं तथा(लज्जठर)घ्निं वामे शशिसमन्वितम् ॥ २४ ॥
 द्विनेत्रं सौम्यवदनं सिंहासनोपरि स्थितम् ।
 आसीनं वा प्रकर्तव्यं गजारूढमथापि वा ॥ २५ ॥
 इन्द्रमेवं समारूपात्मश्विनावथ वक्ष्यते(चम्यहम्) ।

अश्विनोर्लक्षणम्—

- भद्रसिंहासनासीनावश्विनौ विश्वरूपिणौ ॥ २६ ॥
 दाडिमीपुष्पसंकाशावभयो सोपपीनतौ(ठकौ) ।
 फुल्लरक्तोत्पलासौ च कमण्डलु सुधारिणौ ॥ २७ ॥
 नासत्यौ दस्यनामानौ चूडामुकुटधारिणौ ।
 करद्वयसमायुक्तौ सम्भूषणविभूषितौ ॥ २८ ॥
 अभयं दक्षिणे हस्ते पुस्तकं वामहस्तके ।
 लम्बितौ दक्षिणौ पादौ वाममुत्कुटिकासनौ ॥ २९ ॥
 देवानां भिषजावेतौ द्वौ चिकित्साविधायकौ ।
 जयोः पार्श्वद्वये विप्र ... वामे च.... दक्षिणक्रमात् ॥ ३० ॥
 धृतिः संजीवनीचैव संस्रियतौ चामरौ धृता ।
 पृष्ठे विश्वलयकरणी द्वे स्त्रियौ पीतपिङ्गलौ ॥ ३१ ॥
 वामे धन्वन्तरिश्चैव वामात्रेयस्तर्यैव च ।
 पीतरक्तनिभावेतौ संगतौ ऋण्णवाससौ ॥ ३२ ॥
 खट्वगस्वेटकसंयुक्तां सर्वाभरणभूषिता ।
 अश्विनौ तु समारूपानौ चरिः पूर्ववदेव हि ॥ ३३ ॥

अथ पितरः

पितरः पीतिवर्णाभा वृद्धास्ते केशवुध्नताः ।
 यज्ञसूत्रसमायुक्ता द्विभुजाः श्वेतवाससः ॥ ३४ ॥
 नागाभरणसंयुक्ताः शशितुल्यनिभाननाः ॥ ३५ ॥
 फलकाभद्रपीठस्थाः पितरस्तु महासनाः ।
 वामजानूपारिन्यस्तत्रामहस्तसमन्विताः ॥ ३६ ॥
 सूचिदक्षिणहस्तास्तु पितरस्तु य(तूर्णां रूप)मुच्यते ।
 पितरस्तु समाख्याताः शृणु वैवस्वतं ततः ॥ ३७ ॥

अथ वैवस्वतः ।

द्विभुजं कृष्णवर्णं तु खड्गखेटकधारिणम् ।
 करालदंष्ट्रवदनं रक्तमाल्यानुलेपनम् ॥ ३८ ॥
 रक्तवस्त्रधरं चोग्रं किरीटमुकुटाञ्जितम् ।
 दीप्ताग्निदृशाक्षं च महामहिषवाहनम् ॥ ३९ ॥
 वैवस्वतस्य पार्श्वस्थौ समीपस्थौ ग्रहोग्रकौ ।
 चित्रगुप्तः किंनरश्च द्वारपार्श्वे तु संस्थितौ ॥ ४० ॥
 कृष्णश्यामनिभौ तौ च रक्तवस्त्रधरावुभौ ।
 पीठपार्श्वे स्थितौ मृत्युसहितौ व्य(तावु)ग्रतेजसौ । ४१ ॥
 नीललोहितसंकाशौ द्वौ चामरधृतास्त्रियौ ।
 पुरतः संस्थितौ विप्र शर्मधर्मसमाह्वयौ ॥ ४२ ॥
 यमः सिंहासनासीनो महिषोरोहितस्तथा ।
 यमलक्षणमाख्यातं रोहिणीलक्षणं शृणु ॥ ४३ ॥

अथ रोहिणीलक्षणम्—

द्विभुजा करण्डमुकुटा रक्तवर्णा सुशोभना ।
 सर्वाभरणसंयुक्ता नागहस्ता सिताश्वरा ॥ ४४ ॥
 आसीना वा स्थिता वापि सप्तसंख्या हि रोहिणी ।
 रोहिण्येवं समाख्याता नैर्ऋतेर्लक्षणं ततः ॥ ४५ ॥

अथ निर्ऋतिलक्षणम्—

निर्ऋतिर्नीलवर्णस्तु द्विभुजश्चपदावनुः ।
 खड्गं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते च खेटकम् ॥ ४६ ॥

पीतवस्त्रधर रौटं करालमुखदंष्ट्रकम् ।
 सर्वाभरणसंयुक्तं श्वाखुड जगत्पतिम् ॥ ४७
 रक्तकेशसमायुक्तं स्थित वासितमेव वा ।
 निर्ऋतिस्त्वेवमाख्यातस्तत्स्वप्सरसः शृणु ॥ ४८ ॥

अथाप्सरोलक्षणम्—

अतिकान्तियुता रक्ताः केशभारालग्नविताः ।
 नानावन्धनसंयुक्ता नानापुष्पैरलंकृताः ॥ ४९ ॥
 दुकूलवसनाः सर्वाः पीनोरुजघनस्तनाः ।
 मध्यसूक्ष्माश्च सौम्याश्च किञ्चिद्महसिताननाः ॥ ५० ॥
 नानागन्धानुलिप्ताङ्गा भद्रपीठोपरि स्थिताः ।
 सप्तभङ्गयुताः सप्तभङ्ग्या अप्सरसां गणः ॥ ५१ ॥
 अप्सरस्त्वेवमाख्याता वरुणस्त्वथ वक्ष्यते ।

अथ वरुणलक्षणम्—

वरुणः श्वेतवर्णस्तु द्विभुज पाशहस्तकः ।
 सर्वाभरणसंयुक्तः ऋण्डमुकुटान्वितः ।
 पीतवस्त्रधरः शान्तो महाबलसमन्वितः ॥ ५३ ॥
 यज्ञसूत्रसमायुक्तो मकरस्तो(स्था)नकासिन(स)नः ।
 ऋषय पीतवर्णस्तु नानावर्णाभ्वरान्विताः ॥ ५४ ॥
 वृद्धाश्च द्विभुजाः शान्ता जटाचूटासमन्विताः ।
 तुलुकाहुदयान्ताश्च यज्ञोपवीतसंयुताः ॥ ५५ ॥
 भस्मनैव त्रिपुण्ड्रः स्यात्स्थानकावसनं तथा ।
 दण्डं दक्षिणहस्ते तु च्छत्र वामहस्तोद्धृतम् ॥ ५६ ॥
 छत्रदण्डौ विना वाऽथ सव्ये तु ज्ञानमुद्रिका ।
 वामजानूपरिन्वस्त्वामहस्तसमन्विताः ॥ ५७ ॥
 भृगुरगस्त्यवासिष्ठमौतमाङ्गिरसस्तथा ।
 विश्वामित्रो भरद्वाज ऋषयः सप्त कीर्तिताः ॥ ५८ ॥

अथ मरुदलक्षणम्—

द्विभुजस्तु महावीर्या धूम्राक्षो धूम्रसंनिभः ।
 ध्वजं च दक्षिणे हस्ते वामहस्ते च दण्डधृक् ॥ ५९ ॥

कुञ्चितभुज(भुजवाहु)धृतो वायुः शबलाम्बरभूपितः ।
 नानाभरणसंयुक्तः केशैस्तु सुविकर्णकः ॥ ६० ॥
 सिंहासनोपरिष्ठात्तु शीघ्रपात्रोत्सुकः स्थितः ।
 वायुरेवं समाख्यातो रुद्रलक्षणमुच्यते ॥ ६१ ॥

अथ रुद्रलक्षणम्—

चतुर्भुजास्त्रिनेत्राश्च जटामुकुटमण्डिताः ।
 श्यामवस्त्रधराः सर्वे शुकुवर्णाः प्रकीर्तिताः ॥ ६२ ॥
 समपादस्थानकाश्च पद्मपीठोपरि स्थिताः ।
 सर्वाभरणसंयुक्ताः सर्वपुष्पैरलंकृताः ॥ ६३ ॥
 अभयं परशुं सव्ये कृष्णं वरदवामके ।
 महादेवः शिवो रुद्रः शंकरो नीललोहितः ॥ ६४ ॥
 ईशानो विजयशेशो देवदेवो भवोद्भवः ।
 कपालीश्वरित्वाति ज्ञेया रुद्रास्त्वेकादश स्मृताः ॥ ६५ ॥
 सोमसिंहासनासीनं कुन्दशङ्खनिभयु(द्यु)तिम् ।
 प्रभापण्डलसंयुक्तं द्विभुजं सौम्यवक्र(वक्र)कम् ॥ ६६ ॥
 आसीनं वा स्थितं वाऽपि कुमुदोत्पलहस्तकम् ।
 हेमयज्ञोपवीताङ्गं सर्वाभरणभूपितम् ॥ ६७ ॥
 शुकुवस्त्रधरं शान्तं सर्वपुष्पैरलंकृतम् ।
 त्रिविधं क्षेत्रपालं तु सात्त्विकं राजसं तमः ॥ ६८ ॥
 श्वेतं रक्तं तथा कृष्णं सात्त्विकादिगुणं भवेत् ।
 द्विभुजं चतुर्भुजं शान्तं राजसं पद्मजान्वितम् ॥ ६९ ॥
 तामसं चाष्टदोर्दण्डं त्रिनेत्रं समपादकम् ।
 स्थानकं पद्मपीठे तु भद्रपीठे तु वा यथा ॥ ७० ॥
 शूलं दक्षिणहस्ते तु कपालं त्वितरे धृतम् ।
 द्विभुजं क्षेत्रमारूपात्तं चतुर्हस्तमथोच्यते ॥ ७१ ॥
 परहस्तं तु सव्ये च खट्वाङ्गं खड्गमन्यके ।
 अथवा पूर्वहस्ते तु अभयं वरदान्वितम् ॥ ७२ ॥
 पूर्वचत्परहस्तौ द्वौ घण्टिके वामहस्तके ।
 सात्त्विकं क्षेत्रमारूपात्तं राजसं दृशु सुव्रत ॥ ७३ ॥

शूल खड्ग च घण्टां च दक्षिणे तु परत्रये ।
 खेटकं च कपाल च नामं पाश तु दक्षिणे ॥ ७४ ॥
 तामसे तु धनुर्नाण दक्षिणे तु करे वृतम् ।
 शेषं राजसवस्त्र्यात् रक्तकेशोर्ध्वमण्डलम् ॥ ७५ ॥
 उग्रदृष्टिसमायुक्तं नानानागविभूषितम् ।
 त्रिनेत्रमग्निरूप च क्षेत्रपाल मन्त्रयेत् ॥ ७६ ॥
 ईशो वै द्विभुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ।
 जटामुकुटसंयुक्तः शुक्यवस्त्रद्युतिः स्थितः ॥ ७७ ॥
 शुक्यहोपवीतश्च शुक्यपद्मोपरि स्थितः ।
 शूल दक्षिणहस्ते तु कपालं वामहस्तके ॥ ७८ ॥
 ईश एव समाख्यातस्ततो वै भास्करः क्रमात् ।

अथ भास्करलक्षणम् ।

द्विभुजाः पद्महस्ताश्च रक्तपद्मासने स्थिताः ॥ ७९ ॥
 रक्तमण्डलसंयुक्ताः करण्डमुकुटान्विताः ।
 रक्ताम्बरधराः सर्वे सर्वाभरणभूषिताः ॥ ८० ॥
 छत्रवीरसमायुक्ता भास्करा द्वादशस्मृताः ।
 विकर्तनो विवस्वाथ मार्तण्डो भास्करो रथिः ॥ ८१ ॥
 लोकपालः प्रकाशश्च लोकाक्षी त्रिविक्रमः ।
 आदित्यश्च तथा सूर्यः अशुमाली दिवाकरः ॥ ८२ ॥
 एते वै द्वादशाऽऽदित्या उच्यन्तेऽक्रमादिस्थिताः ।
 एव षोडश सरुयाता द्वात्रिंशदथ वक्ष्यते ॥ ८३ ॥
 सौम्यशत्रुर्भुजोऽनन्तः सर्वाभरणभूषितः ।
 जपापुष्पनिभाधारः करण्डमुकुटान्वितः ॥ ८४ ॥
 सितवस्त्रधरः शान्तस्त्रिनेत्रः पद्मसन्धितः ।
 अभयं वरदोपेत कटक शूलघृच्छुचिः ॥ ८५ ॥
 अर्कशत्रुर्भुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ।
 दिरण्यसदृशमख्यः, दुकूलवसनान्वितः ॥ ८६ ॥
 अभयो वरदोपेत खड्गखेटकधारकः ।
 मुस्थितः पत्रपीठे तु आर्यमेवं मन्त्रयेत् ॥ ८७ ॥

अभयश्चतुर्भुजः शान्तो जटामुकुटमण्डितः ।
 अतिरक्तः समभरणः सर्वाभरणभूषितः ॥ ८८ ॥
 हिरण्यसदृशमख्यो दुकूलनसगन्धितः ।
 अभयो वरदोपेतः शूलपाशधरो भवः ॥ ८९ ॥
 भोगिहस्तद्वयोपेतः सौम्यात्मा च द्विनेत्रकः ।
 अत्यन्तसुन्दरी शान्ता सर्वाभरणभूषिता ॥ ९० ॥
 नानागन्धानुलिप्ता वा वा(पी)तपुष्पोपशोभिता ।
 करण्ड(कुरण्ड)मकुटोपेता पद्मपीठोपरि स्थिता ॥ ९१ ॥
 किञ्चिद्विलसकुक्षी च दी(पी)नोरुजघनस्तना ।
 दुकूलपट्टदेवाङ्गैर्नानावस्त्रधरा वरा ॥ ९२ ॥
 सस्यश्यामनिभाकारा रक्तोत्पलधृकरा (धरा करे) ।
 आजानुलम्बहस्ता च सर्वत्र समभङ्गिका ॥ ९३ ॥
 सूक्ष्मानिलनिभा शान्ता ह्रैवस्त्रधरा वरा ।
 चतुर्भुजा त्रिनेत्रा च सर्वाभरणभूषिता ॥ ९४ ॥
 अभया वरदोपेता टङ्कशूलधरा तथा ।
 गौरीलक्षणमालयातं यथासकललक्षणे ॥ ९५ ॥
 तथैव कारयेद्दीमान् श्यापयेत्केवलात्मिकाम् ।
 शर्वश्चतुर्भुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ॥ ९६ ॥
 जटामुकुटसंयुक्तः रुद्रखकुन्देन्दुसंनिभः ।
 अभयो वरदोपेतः खड्गखेटकधारकः ॥ ९७ ॥
 पद्मपीठोपरिष्ठात्तु स्थानकः शर्व एव हि ।
 चतुर्वक्त्रश्चतुर्बाहुर्हरितास्थ(ल)सममभः ॥ ९८ ॥
 जटामुकुटसंयुक्तः विङ्गनाक्षः सर्पभूषणः ।
 कृष्णाजिनोत्तरीवश्च यज्ञसूत्रसमन्वितः ॥ ९९ ॥
 शूलवस्त्रधरः शान्तः कटिसूत्रः समेखलः ।
 शूलमालयानुलेपश्च कर्णौ कुण्डलमण्डितौ ॥ १०० ॥
 दक्षिणे चाक्षमालां च कूर्चं चैव तु धारयेत् ।
 कमण्डलुं कुशं वामे दक्षिणे सूत्रस्रुवी तथा ॥ १०१ ॥
 आज्यस्थालीं कुशाश्चैव वामहस्ते तु धारयेत् ।
 अभयं वरदौ पू(वरदाभययुवपु)र्वहस्तौ वाऽथ द्विजोचम ॥ १०२ ॥

आसने तुभयागाद्भि(यां चाङ्गी)रोधयेत्तु परस्परम् ।
 मेढ्रमूलोपरिष्ठात्तु वामहस्तोर्ध्ववत्क्रकम् ॥ १०३ ॥
 सव्यहस्तं च तस्योर्ध्वं तत्र न्यस्त्वा समस्थितम् ।
 दक्षिणे चाक्षमालां च वामहस्ते क्रमण्डलम् ॥ १०४ ॥
 सरस्वती दक्षिणे(दक्ष) भागे सावित्री वामपार्श्वके ।
 आसीना वा स्थिता वाऽपि पद्मपीठोपरि द्विज ॥ १०५ ॥
 शिबोऽसमभ्वेतवर्णश्वेतुर्दोभिः समन्वितः ।
 सर्वाभरणसंयुक्तः शुक्लवस्त्रोपवीतकः ॥ १०६ ॥
 नेत्रद्वयसमायुक्तः करण्डमुकुटान्वितः ।
 अभयो वरदोपेतः शूलपाशभृवः शुचिः ॥ १०७ ॥
 पद्मपीठोपरिष्ठात्तु स्थानकं समपादकम् ।
 भृगुः शुक्रनिभः शान्तः शुक्लवस्त्रधरस्त्रथा ॥ १०८ ॥
 करण्डमुकुटोपेतो हस्तद्वयसमन्वितः ।
 अभयो वरदोपेतः सर्वाभरणभूषितः ॥ १०९ ॥
 स्थानकं वाऽऽसनं वाऽपि पद्मपीठो भृगुः शुभः ।
 पूर्वमेवोदितस्त्रीशरवथाऽगस्त्यं कल्पयेत् ॥ ११० ॥
 अगस्त्यवत्कौशिकं च स्थापयेत्स्थापकोत्तमः ।
 एकनेत्रश्चतुर्बाहुर्नेत्रत्रयसमन्वितः ॥ १११ ॥
 सौमवस्त्रधरः शान्तो बन्धूककुसुममभः ।
 जटामुकुटसंयुक्तः सर्वाभरणभूषितः ॥ ११२ ॥
 अभयो वरदोपेतो दङ्कुशूलसमन्वितः ।
 विभ्रंशं पूर्ववत्कृत्वा स्योपियेद्देशिकोत्तमः ॥ ११३ ॥

अथ सरस्वती—

सरस्वती चतुर्हस्ता श्वेतपद्मासनान्विता ।
 जटामुकुटसंयुक्ता शुक्लवर्णा सिताम्बरा ॥ ११४ ॥
 यज्ञोपवीतसंयुक्ता रक्तकुण्डलमण्डिता ।
 सर्वाभरणसंयुक्ता मुक्ताहारा सुलोचना ॥ ११५ ॥
 व्याख्याने चाक्षमूत्रं च दक्षिणे तु फरद्वये ।
 पुस्तकं कुण्डिका चापि त्रिनेत्रा चारुरूपिणी ।
 ऋग्यजुःसार्गभिस्तेन मुनिभिः सेविता वरा ॥ ११६ ॥

एवं लक्षणसंयुक्ता वाग्देवी परिकीर्तिता ।

अथ लक्ष्मीः—

लक्ष्मीः पद्मासनासीना द्विभुजा काञ्चनप्रभा ॥ ११७ ॥

हेमरत्नोज्ज्वलं तत्र कुण्डलं कर्णमाण्डितम् ।

सुर्यौवना सुरम्याङ्गा कुञ्चितभ्रूः सविभ्रवा ॥ ११८ ॥

रक्ताक्षी पीनगण्डा च कञ्चुचूद(काठय)स्तनद्वयी ।

शिरसो मण्डनं शङ्खचक्रसीमन्तपङ्कजम् ॥ ११९ ॥

अम्बुजं दक्षिणे हस्ते वामे श्रीफलमिष्यते ।

भुवध्या विपुलश्रोणी शोभनाम्बरवेष्टिता ॥ १२० ॥

मेखलाकटिसूत्रा च सर्वाभरणभूषिता ।

एकाक्षसदृशस्त्वेकरुद्रं कुर्याद्विशेषतः ॥ १२१ ॥

पशुपतिं पूर्ववच्च स्थापयेद्देशिकोत्तमः ।

धरो ध्रुवश्च सोमश्च आपस्त्वनल एव च ॥ १२२ ॥

अनिलः प्रत्युपाश्रैव प्रभावश्च तथैव च ।

वसवथाष्टकास्ते वै रक्तवर्णा द्विदोऽङ्गिकाः ॥ १२३ ॥

पीताम्बरधराः सर्वे आसीना वा स्थिताश्च वा ।

खड्गखेटकहस्तास्ते सर्वाभरणभूषिताः ॥ १२४ ॥

करण्डमुकुटोपेता रौद्राः सर्वे प्रकीर्तिताः ।

कर्तव्यः पशुपतिवन् महादेवो द्विजोत्तम ॥ १२५ ॥

एकरुद्रवत्कर्तव्यस्त्रिमूर्तिर्द्विजसत्तम ।

सत्त(धन)दः सर्वयज्ञेशः सर्वाभरणभूषितः ॥ १२६ ॥

तप्तकाञ्चनसंकाशहस्तद्वयसमन्वितः ।

वरदाभयहस्तश्च गर्दा वा वामहस्तके ॥ १२७ ॥

पद्मपीठोपरिष्ठात्तु द्विनेत्रो मेघवाहनः ।

रक्ताम्बरधरः सौम्यः शङ्खपद्मनिधीयुतः ॥ १२८ ॥

शङ्खपद्मनिधी द्वौ च भूताकारमहाबलः(लौ) ।

आसीना पद्मपीठे तु पद्महस्तौ द्विजोत्तम ॥ १२९ ॥

करण्डमुकुटोपेतौ सितवासोत्तरीयसौ ।

दक्षिणेऽदक्षिणे शङ्खनिधिं पद्मनिधिं क्रमात् ॥ १३० ॥

धनदस्य तु वामे च देवीं कुर्यात्सलक्षणां ।
 धनदो ह्येवमाख्यातः प्राग्बदिन्द्रान्मकल्पयेत् ॥ १३१ ॥
 कालाग्निरुद्रमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
 चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च ज्वालायालोपशोभितम् ॥ १३२ ॥
 खड्गखेटकसंयुक्तं अश्राङ्गनर्षधृतं परम् ।
 रक्तवस्त्रपरं रौद्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥ १३३ ॥
 रक्तोर्ध्वकेशसंयुक्तं सिंहासनोपरि स्थितम् ।
 चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च नीलोत्पलसमप्रभम् ॥ १३४ ॥
 करण्डमुकुटोपेतं सर्वाभरणभूषितम् ।
 अभयं वरदोपेतं दङ्कशूलधृतं परम् ॥ १३५ ॥
 रक्तवस्त्रसमायुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ।
 श्रीकण्ठो ह्येवमाख्यातो नगदेवस्त्वथोच्यते ॥ १३६ ॥
 त्रिनेत्रं चतुर्भुजं सौम्यं रक्ताभं सितवाससम् ॥
 अभयं वरदोपेतं परहस्ते तु नागधृत् ॥ १३७ ॥
 करण्डमुकुटोपेतं नागं पञ्चफणान्वितम् ।
 सर्वाभरणसंयुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ॥ १३८ ॥
 भीमश्चतुर्भुजो रौद्रः सर्वाभरणभूषितः ।
 अभयं वरदं चैव शूलं पाशं च धारयेत् ॥ १३९ ॥
 सितवस्त्रधरश्चैव उग्रहृष्टिः सदंष्ट्रुः ।
 सस्याङ्कुरनिभाभूमीनीलालकसमन्वितः ॥ १४० ॥
 करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
 पीताम्बरधरश्चैव यसन्नयदनान्वितः ॥ १४१ ॥
 पशं वाऽप्युत्पलं वाऽपि उभयोर्हस्तयोर्धृतः ।
 पद्मपीठोपरिष्ठासु आसीनो वा स्थितस्तु वा ॥ १४२ ॥
 शिखण्डः कडनाभस्तु चतुर्भुजसमन्वितः ।
 खड्गखेटकसंयुक्तः पद्मपीठोपरि स्थितः ॥ १४३ ॥
 मरुहणा धूम्रवर्णा द्विभुजाथसमुद्रराः ।
 केशभारसमायुक्ताः सर्वाभरणभूषिताः ॥ १४४ ॥
 द्रुकूलवसनाः सर्वे नानापुष्परलंकृताः ।
 दङ्कशूलसमायुक्ताः पीनोरुमघनस्तनाः ॥ १४५ ॥

पादपीठोपरिष्ठात्तु अष्टाचेतान्मरुद्भागान् ।
 उग्रशतभुजो रौद्रो रक्तवस्त्रसमन्वितः ॥ १४६ ॥
 करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
 अभयं वरदोपेतं टङ्कशूलधृतः परः ॥ १४७ ॥
 स्थानकं पद्मपीठे तु शुक्रवस्त्रधरः शुचिः ।
 शनैश्वरः कृष्णवर्णो द्विभुजः सितवक्र(वत्र)कः ॥ १४८ ॥
 करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
 दण्डं दक्षिणहस्ते तु वरदं वाम उच्यते ॥ १४९ ॥
 स्थानकं पद्मपीठे तु आसीनं वा विशेषतः ।
 ईपत्कुञ्चितमिवस्थान ईपद्भस्वतनुः स्मृतः ॥ १५० ॥
 मयमं ह्येवमाख्यातं पीठं तल्लक्षणं शृणु ।
 मासादस्य तु विस्तारं यत्तदण्डमिहोच्यते ॥ १५१ ॥
 भानुद्वयाङ्गुलं तारमुत्सेधं भानुमात्रकम् ।
 गुणाङ्गुलं समुत्सेधं पद्मोत्सिक्तगुणालयम् ॥ १५२ ॥
 पद्मङ्गुलं पद्मविस्तारं शेषोर्ध्वं कम्पनीत्रकम् ।
 शिलाभिरिष्टकाभिर्वा सुधया वा प्रकल्पयेत् ॥ १५३ ॥
 परिवारविष्टरो ह्येवं महापीठविधिं शृणु ।
 मासादस्य तु विस्तारं यत्तदण्डमिहोच्यते ॥ १५४ ॥
 मूलहर्म्यं समालभ्य पद्मप्रमण्डलान्वितम् ।
 दशद्वादशदण्डो वा मनुदण्डावसानकम् ॥ १५५ ॥
 षोडशेऽष्टादशे वाऽपि महापीठं प्रकल्पयेत् ।
 अथवाऽन्यप्रकारेण पीठस्थानं विधीयते ॥ १५६ ॥
 तृतीये वा चतुष्पञ्च सालेऽग्रायाममध्ये ।
 महापीठं प्रकर्तव्यं तस्य लक्षणमुच्यते ॥ १५७ ॥
 मूलधामस्य द्वारोच्चमुत्तमं पीठविस्तृतम् ।
 त्रिपादं मध्यमं शोक्तं द्वारतुङ्गार्धकन्यसम् ॥ १५८ ॥
 शुद्धद्वारस्य विस्तारं मध्यमं पीठमुच्यते ।
 द्विगुणं मध्यमं शोक्तं त्रिगुणं श्रेष्ठमुच्यते ॥ १५९ ॥
 अथवा षोडशस्तं तु अथमं पीठविस्तृतम् ।
 द्विहस्तं मध्यमं शोक्तं त्रिहस्तं वृत्तमात्मकम् ॥ १६० ॥

दुर्मुखं सौम्यदिग्भागे वायुभूतं तदेव हि ।
 अविघ्नं कर्णिकोर्ध्वे तु व्योमात्मरुमुदाहृतम् ॥ १६१ ॥
 तामसं त्वनले पत्रे वा स्याच्चैर्कृते दले ।
 सात्त्विकं वायुदिग्भागे विघ्नकर्तारमीशके ॥ १६२ ॥
 विघ्नकर्तारमित्युक्तमात्मनत्वमुदाहृतम् ॥
 भूम्यन्तरिक्षं स्वर्गं च सर्वभूतगुणात्मकम् ॥ १६३ ॥
 तत्सर्वमात्ममित्युक्तं महापीठं द्विजोत्तम ।
 तामसाद्धि निवृत्त्यर्थं नित्यं बल्यन्तमर्चयेत् ॥ १६४ ॥
 तासामात्मापहाराय नित्योत्सवैः प्रदक्षिणम् ।
 भूमिप्रदक्षिणं त्वादौ द्वितीयं ह्यन्तरिक्षकम् ॥ १६५ ॥
 स्वर्गप्रदक्षिणं पश्चात्कृतवद्वाग्निनां हितम् ।
 जगदातिविनाशार्थं कल्पयैवं साधकोत्तमः ॥ १६६ ॥
 पश्चिमाभिमुखे हर्म्ये किञ्चिद्भेदं वदाम्यहम् ।
 वृषस्थाने कुमारं तु कौमारे वृषं विन्यसेत् ॥ १६७ ॥
 वारुणं तु महापीठं शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
 परिवारविधिः प्रोक्तः पश्चाल्लिङ्गस्य लक्षणम् ॥ १६८ ॥
 इति काश्यपशिल्पे परिवारविधिरष्टचत्वारिंशः पटलः ।

अधेकोनपञ्चाशत्तमः पटलः ।

लिङ्गलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण शिवलिङ्गस्य लक्षणम् ।
 संसारविषये भूता लयं गच्छन्त्यशेषतः ॥ १ ॥
 यथा सृष्टिस्तथा तस्मात्सृष्टिर्वालिङ्गमुच्यते ।
 संसारे निष्कलं ज्ञानं वाञ्छनीतीतगोचरम् ॥ २ ॥
 मुक्तिदं सर्वभूतानां स्वात्मनः परमं विना ।
 सर्वाभिव्यापिनं गुह्यं सर्वलोकैकनायकम् ॥ ३ ॥
 तस्माद्दे सृष्टिकालेषु ज्ञानितत्त्वसमुद्भवः ।
 तच्छान्तेः शक्तिः संभूना तस्या नादस्य संभवः ॥ ४ ॥

तस्माद्बिन्दुसमुत्पन्नं नादं सादारणमुच्यते ।
 बिन्दुमानेन विख्याता तस्मादीश्वरसंभवः ॥ ५ ॥
 ईश्वरान्महेश्वरस्य सृष्टिस्तस्मात्तु वैष्णवम् ।
 तस्मात्प्रासादसद्भावः प्रादेशात्तु विशेषतः ॥ ६ ॥
 त्रीणि चैव त्व(तु)त्रिंशच्च त्रिशतं त्रिसहस्रकम् ।
 देवता ऋषयश्चैव दानवा रसयोनयः ॥ ७ ॥
 संभवो ह्यादितो विप्र तेष्वेवादी त्रीणि निष्कलम् ।
 शिवं तं सकलं ख्यातं मिश्रनादं च बिन्दुकम् ॥ ८ ॥
 नादं लिङ्गकृति होयं बिन्दुपीठाभमुच्यते ।
 लिङ्गं शिवमयं ख्यातं पीठं तस्यात्मकामयम् ॥ ९ ॥
 तस्माच्छिवात्मिका चैव अभिन्नेवानलोष्णवत् ।
 जगदार्तिविनाशार्थं सर्वभाणिहिताय वै ॥ १० ॥
 देवादीनां हितार्थाय ध्यानपूजानिमित्तकम् ।
 लिङ्गे योनिप्रकारेण सादारणं तच्चमुद्भवम् ॥ ११ ॥
 सर्वेषामुद्भवार्थं तु प्रोच्यते लिङ्गलक्षणम् ।
 तल्लिङ्गं त्रिविधं ख्यातं चलं चैवाचलं तथा ॥ १२ ॥
 चलाचलं च विख्यातं क्रमेणैव विशेषतः ।
 रत्नजं लोहजं वाऽथ लिङ्गं कृत्वा सयोनिकम् ॥ १३ ॥
 लिङ्गद्रुपेतरं ख्यातं योनिं कृत्वा सलक्षणम् ।
 शिरसो वर्तनोपेतं लक्षणोद्धारवर्जितम् ॥ १४ ॥
 वृत्ताकारमशेषं तु कृते लिङ्गोदयार्थकम् ।
 उदयेन लोकभागं वा वेदांशेन तथापि वा ॥ १५ ॥
 पीठे निवेशयेच्छेषं दृश्यमानसमन्वितम् ।
 गमागम ... चेष्टदेशेऽन्यम्योऽदृष्टक्षयम् ॥ १६ ॥
 यत्तल्लिङ्गं चलं वैशं दृश्य चलाचलाचलम् ।
 अश्मजं सूत्रसंयुक्तं वाणलिङ्गं तु तद्दिना ॥ १७ ॥
 तेष्वेवादी स्वचलं लिङ्गलक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
 सुमासतिथिनक्षत्रलग्नवारे शिलां ग्रहेत् ॥ १८ ॥
 आचार्यः शिल्पिसंयुक्तः शिलाग्रहणमाचरेत् ।
 दिग्धान्तरिक्षमौमानि निमित्तान्पुलक्षयेत् ॥ १९ ॥

वायसं दक्षिणे वामादागतं च तथैव च ।
 श्येनं वै दक्षिणे वामे गृध्रं मांसेन संयुतम् ॥ २० ॥
 कन्यागोदर्शनं चैव गावस्त्वावाहनं तथा ।
 दधिना पूर्णकुम्भं च क्षीरकुम्भं तथैव च ॥ २१ ॥
 पुष्पं पुष्पधृतं वाऽपि सुतवतीयु(द्यु)वतिस्त्रियः ।
 अन्नं च मांसहास्व(हारं च)शिवभक्तिपरायणम् ॥ २२ ॥
 ज्वालानलं च दीपं च जलैः पूर्णं घटावृतम् ।
 त(व)राहं च गजं चैव वेण्या चात्यन्तसुन्दरी ॥ २३ ॥
 शुभान्येतानि भौमानि अशुभं विपरीतकम् ।
 उल्कापातं दिशां दाहं महावातप्रवर्तनम् ॥ २४ ॥
 अशुभान्यन्तरिक्षाणि भौमाशोभनमुच्यते ।
 मुक्तकेशनराश्चैव कीर्णकेशास्तथैव च ॥ २५ ॥
 तैलाभ्यक्ताश्च नग्नाश्च काषायवसनान्विताः ।
 दर्शनेनैव मृद्गाण्ड तैलपात्रं तथैव च ॥ २६ ॥
 छिन्ननासिकन्यां(साकर्णक)श्च हीनाङ्गश्चाधिकाङ्गवान् ।
 पुत्रहीना तु नारी च विधवा च तथैव च ॥ २७ ॥
 बहुभक्ष्याश्च भौमान्येतानि[र्वै]वर्जयेच्छुभे ।
 शुभं चेद्गमनं कुर्यादशुभं चेद्विवर्जयेत् ॥ २८ ॥
 अशुभे स्वप्रिमास्तीर्य शिवेनैव शताहुतीः ।
 सामिदाज्योदनेः कुर्यान्नागान्नें नामभूषणम् ॥ २९ ॥
 दत्त्वा शिवं नमस्कृत्य गच्छेदाचार्यशिल्पि च ।
 पर्वते सागरे तीर्थे क्षेत्रे चैव बने पुनः ॥ ३० ॥
 क्षीरवृक्षसमीपे च देवहर्म्यसमीपके ।
 नदीतटाऋतीरे वा शिलां समृष्ट शिल्पकः ॥ ३१ ॥
 अन्यस्थाने न गृह्णीयाद्वाहितेरयाशुनाशनम् ।
 श्वेता रक्ता च पीता च कृष्णा चैव चतुर्विधा ॥ ३२ ॥
 गोक्षीरशङ्खकुन्देन्दुमुक्तास्फटिकसंनिभा ।
 मल्लिकाकुमुदप्रख्या श्वेता सप्तविधा स्मृता ॥ ३३ ॥
 जपाकिंशुकपुष्पाभा इन्द्रको(गो)पस्यप्रभा ।
 जातिच्छिन्ननिभाशारा शशरक्तसपत्रभा ॥ ३४ ॥

दाडिमीपुष्पसंकाशा यन्धूककुसुमप्रभा ।
 कोरण्ड(कुरण्ट)कुसुमप्रख्या पीता शैला च सप्तधा ॥ ३५ ॥
 महिपाप्ताङ्गनाभासा नीलोत्पलसमप्रभा ।
 भृङ्गनायूरकण्वा(ण्डा)भा मयीपत्रसमा तथा ॥ ३६ ॥
 राजावर्तनिभाकारा कृष्णमुद्गसमप्रभा ।
 ह्रस्वमुद्गसमाकारा कृशैशला(घ्णशैल)दशा स्मृता ॥ ३७ ॥
 श्वेता रक्ता च पीता विप्रादीनां क्रमाद्भवेत् ।
 धर्मकामार्थमोक्षांश्च द्युः सततमेव च ॥ ३८ ॥
 परेषां वाचकं श्रेष्ठं परेषामपरं विना ।
 प्रतिलोमानुलोमाभ्यां भिन्नयोगं न गृह्यताम् ॥ ३९ ॥
 आचार्यशिल्पिनां चैव सितवस्त्रधरावुभौ ।
 शुक्लपाल्यानुलिप्ताङ्गौ पञ्चाङ्गभूषणान्वितौ ॥ ४० ॥
 कुठारादीनि संगृह्य शिलां गच्छेत्समाहितौ ।
 यस्मिन्देशे शिला शेते तां कृत्वा तु प्रदाक्षिणम् ॥ ४१ ॥
 दोषवर्जां शिलां दृष्ट्वा परिच्छेद्य विशेषतः ।
 बम्रा(पी)तपाग्निगन्धां च सुकीर्णां क्षारवारिणां ॥ ४२ ॥
 दुर्देशस्थां तटस्थां च कर्मान्तरे तु योजिताम् ।
 शर्कराढ्यां च पङ्कुरां च जर्जरां रूक्षसंयुताम् ॥ ४३ ॥
 रेखाविन्दुकलङ्कादिसंयुक्तां परिवर्जयेत् ।
 सूत्रवद्वातदाकारा रविरश्मिसमायुता ॥ ४४ ॥
 वर्षपातवदाकारा रेखा वै त्रिविधा स्मृता ।
 जम्बूफलसमाकारा वा द्राक्षासदृशोपमा ॥ ४५ ॥
 अन्यद्वा वृत्तसंकाशा त्रिविधा विन्दुरेव हि ।
 कृष्णलोहनिभाकारा कृष्णध्रमरसंनिभा ॥ ४६ ॥
 शिखिपिच्छसमाकारा कलङ्कान् च चतुर्विधा ।
 खर्जूरपत्रसंकाशा दुर्वास्तम्बनिभा तथा ॥ ४७ ॥
 वैणवाङ्कुरसंकाशा लूतापादवदायता ।
 अन्याश्चसु सितारेखा सर्वसम्पत्समृद्धिदा ॥ ४८ ॥
 कृष्णकृष्णा पिनाशाय श्वेतकृष्णातथैव हि ।
 यस्मात्सर्वप्रयत्नेन इतरा परिगृह्यताम् ॥ ४९ ॥

हरिता कृष्णा शिला ग्राह्या सितवर्णा विशेषतः ।
 खर्जूरपत्रसदृशा दूर्वास्तम्बाकृतिः शुभा ॥ ५० ॥
 अन्यकृत्वा (श्याऽ)शुभा ख्याता गोधान्यधननाशनम् ।
 सकलं रोगदं ज्ञेयं राजराष्ट्रविनाशनम् ॥ ५१ ॥
 बिन्दुः पुत्रविनाशः स्याद्दारिद्र्यं श्रीविनाशनम् ।
 एवं पर्यक्षि(रीक्ष्य)बहुधा कारयेत्क्षणांनितम् ॥ ५२ ॥
 बाला युवतिवृद्धा च पुंस्त्रीनपुंसकं तथा ।
 स्वरैकाकृति भेदैश्च परिच्छेदविधिं शृणु ॥ ५३ ॥
 खनकंसध्वनिर्हस्ता शिला बाला इति स्मृता ।
 घण्टाध्वनिसमा दीर्घा युवतिः सा प्रकीर्तिता ॥ ५४ ॥
 विप्र(त)तध्वनिसंयुक्ता या सा वृद्धाश्च कीर्तिता ।
 घण्टाध्वनिसमोच्चादा दीर्घा सा पुंशिला इव ॥ ५५ ॥
 सालशब्दसमाकारा दीर्घा या सा शिला स्त्रियः ।
 अस्त्रिम(श्लेहा) सर्परी इ(रु)क्ता स्वरहीना नपुंसका ॥ ५६ ॥
 स्वरैरेव समाख्याता आकृत्या भेद उच्यते ।
 चतुरश्रा च चस्वश्रा स्त्रीशिलेति प्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥
 आयताश्रा च वृत्ता च दशद्वन्द्वकोणका ।
 पुंशिल्ला सा शिला ख्याता सुवृत्ता सा नपुंसका ॥ ५८ ॥
 दशाग्रद्वन्द्वग्रां च बालवृद्धां च वर्जयेत् ।
 पुंशिलाभिः कृते निङ्गं श्रीशिल्लाभिस्तु शिष्टिका ॥ ५९ ॥
 नपुंसकशिल्लाभिस्तु पादाधारः समाचरेत् ।
 कृते च विपरीते पत् नतगदा वर्तुनाशनम् ॥ ६० ॥
 प्राग्ग्रां षोडशग्रां या शिला संग्राह्य देशिकः ।
 प्राग्ने पश्चिमं मूलमुदग्रं तु दक्षिणे ॥ ६१ ॥
 उद्धृताभ्यगनं पश्चिदिङ्गाग्रं उत्तरीनिगमम् ।
 अधोभागं मुरं ख्यतं पृष्ठपूर्वगतं भवेत् ॥ ६२ ॥
 एवं परीक्ष्य संग्राह्य गर्भः साल्प.हृदा पुषः ।
 सत्पदस्त्रेण भोरभाण्य गन्धपुष्पादिभिर्भजेत् ॥ ६३ ॥

तस्यास्तु श्राद्धे देशे श्रान्तिहोमं तु कारयेत् ।
 अग्न्याशानादिकं सर्वमाग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ ६४ ॥
 समिधो हृदयेनैव मूलेनाऽऽर्घ्यं तु होमयेत् ।
 चरुहोममघोरेण पुरुषेणैव तण्डुलम् ॥ ६५ ॥
 तिलमीशानमन्त्रेण सर्पपं कवचेन तु ।
 शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥ ६६ ॥
 स्विष्टकृतिमयेति(दग्ने)मन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाऽऽचरेत् ।
 ततो वह्निं समुद्रास्य पूजापर्युपितं त्यजेत् ॥ ६७ ॥
 शिलाच्छेत्ताहकं(दकरं)श(स्त्रमस्त्र)मन्त्रेण पूजयेत् ।
 अपसर्पणमुच्चार्य शिलाच्छेदनमाचरेत् ॥ ६८ ॥
 गर्भगेहं तु पञ्चांशं गुणांशं श्रेष्ठमुच्यते ।
 गर्भगेहमाणं च द्वारमानं तथैव च ॥ ६९ ॥
 स्तम्भं च कालमानं च हस्तालाङ्गुलं तथा ।
 लिङ्गमानं ध्रुवं सप्त भेदास्ते प्रत्येकथा ॥ ७० ॥
 गर्भगेहं तु पञ्चांशं गुणांशं श्रेष्ठमुच्यते ।
 गर्भार्धं मध्यमाख्यातं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ ७१ ॥
 श्रेष्ठमध्याधमं लिङ्गं प्रत्येकं त्रिविधा भवेत् ।
 अथवा गर्भगेहं तु नवभागविभाजिते ॥ ७२ ॥
 गर्भगेहसमासाधालुत्तमादि त्रयत्रयम् ।
 शुद्धद्वारसमं श्रेष्ठं त्रिदशं तु कनीम(य)सम् ॥ ७३ ॥
 तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नन्दभेदं द्विजोत्तम ।
 स्तम्भायामस्रमासं तु नवभागविभाजिते ॥ ७४ ॥
 श्रेष्ठान्त(ध)मानि नवधा शोच्यते द्विजसत्तम ।
 मासादे त्वादिभूमौ तु स्तम्भभागसमं हि तत् ॥ ७५ ॥
 तन्मध्यमिति विख्यातं तस्यार्धमधमं भवेत् ।
 तयोर्मध्येऽष्टभागेन नन्दभेदे द्विजोत्तम ॥ ७६ ॥
 स्तम्भायामे तु तत्रैव नवभागविभाजिते ।
 नवधा लिङ्गमानं तु स्तम्भमानं द्विजोत्तम ॥ ७७ ॥
 अधिष्ठानोदयं विप्र स्तम्भमानवदाचरेत् ।
 एकद्वरुतं समारभ्य स्वाष्टांशांशविवर्धनात् ॥ ७८ ॥

नवहविधिर्या(स्तावार्धे या)वत् संख्या पष्टिः सपञ्चका ।
 पञ्चदस्तद्विमानासि(नि)हर्म्ये हस्तवशाजयेत् ॥ ७९ ॥
 पञ्चहस्तादतो हर्म्ये लिङ्गस्तम्भवशं विना ।
 हस्तादि गुणहस्तान्तं विकल्पाभासहर्म्ययोः ॥ ८० ॥
 त्रिहस्तं पट्करान्तं तु लिङ्गच्छन्दविमानके ।
 पट्करोदि नवान्तं तु लिङ्गं जातिष्टहोचितम् ॥ ८१ ॥
 एवं हस्तवशात्ख्यातं तालमानमथोच्यते ।
 तालादि नवतालान्तमेकतालविधर्धनात् ॥ ८२ ॥
 लिङ्गे हि नव संख्याः स्युः कल्पं जातीतरालये ।
 त्रयोदशाङ्गुलारभ्य यावन्नद(व)शताङ्गुलम् ॥ ८३ ॥
 तावदेकोनपञ्चांशलिङ्गं मानाङ्गुलेन तु ।
 त्रिभागसाहितं लिङ्गं हस्तक्षीर्णं न कारयेत् ॥ ८४ ॥
 हस्तमानाक्षयं लिङ्गं वृत्ताकारमशेषकम् ।
 वेदानबोल एवांशपष्टि(विष्ट)रे योजयेद्बुधः ॥ ८५ ॥
 शेषं तु दृश्यमानं स्याद्विकल्पाभाससंघ(हर्म्य)योः ।
 विष्टरे ये(ई)शलिङ्गं तु विकल्पापष्टहे विना ॥ ८६ ॥
 एकाङ्गुलं समारभ्य यावद्राता(त्सप्त)ङ्गुलावधि ।
 लोहजं रत्नजं तावदूर्ध्वं शैलजमुष्पते ॥ ८७ ॥
 त्रयोदशाङ्गुलं लिंगं शैलजं तु न कारयेत् ।
 एवं स्वनेकभेदेन प्रोच्यते लिङ्गमानकम् ॥ ८८ ॥
 नागरं द्राविडं लिङ्गं वेसरं च वदाम्यहम् ।
 लिङ्गोदये तु वेदांशे एकांशं कन्यसस्तमम् ॥ ८९ ॥
 तुङ्गत्र्यंशे शिवांशं तु विस्तारं श्रेष्ठमुच्यते ।
 तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा तारमुच्यते ॥ ९० ॥
 अथोदये कलांशे तु पञ्चांशं शान्तिकं भवेत् ।
 वेदांशं पौष्टिकं रूपातं गुणांशं जपदं भवेत् ॥ ९१ ॥
 भविचारादिभागः स्याद्वासमेवं चतुर्विधम् ।
 एवं त्रयोदशोपासं नागरे तु विधीयते ॥ ९२ ॥
 लिङ्गोदये द्विर्नवांशं तु रसभूतयुगांशके ।
 गुणांशे शान्तिकादिः स्याद्द्राविडे च चतुर्विधम् ॥ ९३ ॥

वेसरे लिङ्गनुङ्गे तु विंशत्यंशत्रिभाजिते ।
 अष्टवा सप्तपट्पञ्चभागैर्वासं प्रकल्पितम् ॥ ९४ ॥
 शान्तिकं पाँष्टिकं चैव जयदं च क्रमेण तु ।
 वेसरं च चतुर्भेदं हर्म्यलिङ्गं च पिण्डिका ॥ ९५ ॥
 पादाधाराशिलाश्चैव एकजातिस्वशङ्करम् ।
 पादधारशिलाश्चैव एकजातिध्वसङ्करम् ॥ ९६ ॥
 यत्रैवं कल्पितं लिङ्गं वृद्धिदेतुरुदाहृतम् ।
 अन्योन्यसंकरश्चेत्तु राज्ञो द्रुःखमयावहं ॥ ९७ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संकरं न समाचरेत् ।
 लिङ्गानां नागराद्येवं ख्यातमायादिकं शृणु ॥ ९८ ॥
 लिङ्गस्योत्सेधमानं तु मानाङ्गुलेन भाजयेत् ।
 मात्रच्छेदं प्रवृद्ध्या वा हन्याद्वा परिकल्पयेत् ॥ ९९ ॥
 श्रेष्ठान्तरायाममात्रैर्मानपूर्णं परिग्रहेत् ।
 उत्सेधमात्रमष्टाभिर्व्यधितं ऋक्षसंख्यया ॥ १०० ॥
 त्वष्टां शे नन्दिनं रूपातमश्विन्यादि द्विजोत्तम ।
 नवभिर्गुणिते सप्तद्वित्रये(हृते)त्वेकादिवारके ॥ १०१ ॥
 अनले गुणिते चाष्टहृद(ते)योनिमु(रु)दाहृतम्(ता) ।
 अष्टभिर्व्यधिते भानुधू(हृ)ते त्वायमुदाहृतम् ॥ १०२ ॥
 नवभिर्गुणिते नाडीहृते शेषमृणं भवेत् ।
 युगद्वद्ध्या नवे हासे त्वशंकं तस्करादयः ॥ १०३ ॥
 आयाधिक्यं व्यथं स्त्रीणं संपदामास्पदं सदा ।
 ध्वजसिंहवृषाहस्तिशुभयोनिरुदाहृता ॥ १०४ ॥
 नृपकर्तृश्च जन्मर्षल(क्षाँडि)ङ्गऋक्षवसानकम् ।
 तथैर(व)वास्तुऋक्षादि गणयेत्तु शुभाय(स्त्र)या(वहम्) ॥ १०५ ॥
 जन्मत्रयं च युग्मं च वेदाष्टक्रतुनन्दकाः ।
 शुभावहपिना(य विहिता) ह्येते शेषकास्त्वशुभावहाः ॥ १०६ ॥
 लग्नाष्टकं च वै नराक्षसम् ।
 वर्जितास्त्वशुभा ह्येते यत्नतः परिवर्जयेत् ॥ १०७ ॥
 भानुवारादिसंयुक्ता शूर्पक्षा(सूर्यक्षा)द्विचतुश्चतुः ।
 रिपुत्वं मरणं नाशममृतं च यथाक्रमात् ॥ १०८ ॥

तस्करं चमणिं(मिणं)पण्ड(ण्डं)मशकं परिवर्जयेत् ।
 शेषाङ्कक परिग्राह्यं शुभमानं तु संग्रहेत् ॥ १०९ ॥
 समलिङ्गं वर्धमानं शैवाधिकं तु स्वस्तिकम् ।
 सर्वप्रो(तो)भद्रलिङ्गं च सार्वदेशिकमेव च ॥ ११० ॥
 धारालिङ्गं सुखलिङ्गं लिङ्गमष्टविधं भवेत् ।
 समलिङ्गं तु विभाषां नृपाणां वर्धमानकम् ॥ १११ ॥
 शैवाधिकं तु वैश्यानां शूद्राणां स्वस्तिकं भवेत् ।
 सर्वेषामितरलिङ्गं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ११२ ॥
 एत एव महादेवो लिङ्गभेदानुष्ठां हितः ।
 इष्टायामनिशालेन चतुरश्रीकृतं पुरा ॥ ११३ ॥
 पश्चाद्भागत्रयं कल्पमनेन विधिना युतः ।
 चतुरश्रमधोभागं दक्षभागं समुच्यते ॥ ११४ ॥
 मध्ये तु बभ्रुकोणं स्याद्विष्णवंशं तत्प्रकीर्तितम् ।
 ऊर्ध्वभागं तु वृत्तं स्यात्तच्छिवाशोति विद्यते ॥ ११५ ॥
 अंशं मत्स्यभिधानास्ते अशेषं तु शिवत्परम् ।
 शिवातीन ॥ ११६ ॥

विष्कम्भमष्टधा कृत्वा मूले मध्ये तथाऽग्रेके ।
 भागहीनं तु संकल्प्य स्थूलमूलमुदाहृतम् ॥ १२४ ॥
 हासयेच्छिवभागादि शिरःस्थूलमुदाहृतं ।
 एतदार्पमिति ख्यातमृषिभिः पूजितं वरम् ॥ १२५ ॥
 गुणाग्रं पञ्चकोणं च पदसप्तद्वादशाश्रकम् ।
 दशधा वाऽश्रकं चापि अश्रेतरमनोहरम् ॥ १२६ ॥
 फलकादर्पणाकारपेकरेखमरेखकम् ।
 शिरसो वर्तनाहीनं मानोन्मानैरनन्वितम् ॥ १२७ ॥
 सेव्यं स्वायंभुवं चेति ख्यातं देवैः सुपूजितम् ।
 याणेन पूजिताभीर्गि (गं) वाणालिङ्गमुदाहृतम् ॥ १२८ ॥
 स्थूलं सूक्ष्मं शिरोमूलं क्रमेण परिपठ्यते ।
 उत्तमं तु मुखं ख्यातं मधुवर्णं सुम(न)न्दनम् ॥ १२९ ॥
 विष्टरे तु भवेशांशं सार्वदेशिकलिङ्गवत् ।
 लोहजं रत्नजं चैव सार्वदेशिकलिङ्गवत् ॥ १३० ॥
 लिङ्गभेदः समाख्यातः शिरसो वर्तनं शृणु ।
 लिङ्गमूर्धादिकेशान्तं शिरसो वर्तनं भवेत् ॥ १३१ ॥
 तस्माल्लिङ्गोदये कुर्याच्छिरसो वर्तनं द्विज ।
 छत्राकारं भवेत्पूर्वं कुक्कुटाण्डं द्वितीयकम् ॥ १३२ ॥
 तृतीयं त्रिपुराकारमर्धचन्द्रं तु मूर्धकम् ।
 यस्य लिङ्गस्य विष्कम्भमष्टाया(ष्टधा)विभजेद्बुधः ॥ १३३ ॥
 ऊर्ध्वादधीशमालम्ब्य प्रथमं च त्रिशर्पिकम् ।
 द्वात्रिंशद्भिभजेत्तारमर्धाद्भूतांशलम्बितम् ॥ १३४ ॥
 छत्राभं तद्द्वितीयं स्यात्सप्तांशं तत्तृतीयकम् ।
 चतुर्थं तु नवांशं तु छत्राभं च चतुर्विधम् ॥ १३५ ॥
 द्विजानां च नृपाणां च छत्राभं सर्वकामदम् ।
 सर्वेषामपि लिङ्गनां छत्राभं तु प्रशस्तकम् ॥ १३६ ॥
 बा(हा)से द्वात्रिंशदंशे तु गनुपक्षकलांशकैः ।
 रुद्रादशांशकं चैव कुक्कुटाण्डं चतुर्विधम् ॥ १३७ ॥
 वर्धमानं च लिङ्गं तु प्रशस्तं क्षत्रियार्हकम् ।
 द्वात्रिंशदंशे शिरस्तारे धर्मरुद्रांशकैः सदा ॥ १३८ ॥

भानुत्रयोदशांशैस्तु त्रिपुराभं चतुर्विधम् ।
 शिवाधिकं च लिङ्गं तु शस्तं वैश्वार्हक मत्म् ॥ १३९ ॥
 त्रिंशत्रिंशो शिरस्तारे द्वाविंशत्येकविंशतिः ।
 विंशदेकोनविंशांशैरर्धचन्द्रं चतुर्विधम् ॥ १४० ॥
 स्वस्तिकाख्यं च लिङ्गं तु शस्तं शुद्रवृद्धिदम् ।
 सार्वदेशिकलिङ्गानामन्येषां च विशेषतः ॥ १४१ ॥
 छत्राद्विशीर्षकारे तत् कर्तृतिवाशयं ननेत् ।
 दैविकार्धप(ज)लिङ्गानां तेष्विष्ट शीर्षकं भवेत् ॥ १४२ ॥
 शिरसो वर्तनोत्सेधौ गुणभागविभावयः(गतः) ।
 स्थपतिश्च शुचिर्भूत्वा यज्ञसूत्रेत्(त्रान्त)रान्वितः ॥ १४३ ॥
 प्राग्बद्धं समभ्यर्च्य स्विष्टपूर्णाहुतिं चरेत् ।
 मतिस्तत्र बन्धयेत्तत्र लिङ्गपीठे द्विजोत्तम ॥ १४४ ॥
 स्वर्णारचित्तकार्पाससूत्रैर्वाहमयेन तु ।
 मभाते सुपुहूर्ते तु लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ १४५ ॥
 पापसंघृतसंयुक्त शिरःस्थाने चलि हरेत् ।
 रक्तशिङ्गीं परित्यज्य गन्धाद्यैरर्चयेद्भृदा ॥ १४६ ॥
 रक्तेन यातुना लिङ्गमध्ये सूत्रं तु पातयेत् ।
 मुखभागस्य मध्ये तु नालं कुर्यात्सलक्षणम् ॥ १४७ ॥
 लिङ्गमानेन मतिमान्मूत्रविस्तारमुच्यते ।
 रुद्रभागोदय शृणु शिरसो वर्तनान्वितम् ॥ १४८ ॥
 सवेदविशदं भागं कृत्वैकांशे तु विस्तृतम् ।
 अद्भुतं वसुधा भव्य एकांशं यवमुच्यते ॥ १४९ ॥
 उच्यते चमलिङ्गानां सूत्रं पञ्चायतं ततिः ।
 सर्वेषामपि लिङ्गानां यवार्धं प्रतिहासयेत् ॥ १५० ॥
 अधमाधमलिङ्गस्य सूत्रतारं यवं भवेत् ।
 सूत्रविस्तारमेवं स्यात्त्रयातं चैव तु तत्समम् ॥ १५१ ॥
 एकाग्रमूर्ध्वतो वर्ज्यं स्तनादूर्ध्वं तदंशके ।
 ततस्तदंशयोर्विम लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ १५२ ॥
 लक्षणं शिरसि व्यापिललाटे मरणं भवेत् ।
 नेत्रे कृते त्वपस्मारं आस्ये धान्यविनाशनम् ॥ १५३ ॥

चुबुके बन्धुनाशः स्यात्कण्ठे स्कन्धविनाशनम् ।
 स्तनदेशे सुर्वं हन्ति तस्मादेतानि वर्जयेत् ॥ १५४ ॥
 शिरसा व्यवह(व्यास) रुद्रांशं गुणांश्च विभजेत्समम् ।
 पद्मस्य मुकुलाकारं लिङ्गकारं यथाकृति ॥ १५५ ॥
 द्विजानामतिवृद्धयर्थं नृपणां च जयावहम् ।
 खड्गौ प्रत्यत्विक्कारं कुञ्जराक्षमिवाकृतिः ॥ १५६ ॥
 शङ्खामं छत्रयोर्मैदान्नृपाणामपि वृद्धये ।
 कराञ्जलिसमाकारं गोकर्णाकृतिवद्भवेत् ॥ १५७ ॥
 वैश्यानां तच्चिकोणं च शुल्ववृत्तायतं तथा ।
 शूद्रवृद्धिकरत्रीणि सूत्रं गृह्य तु लक्षणम् ॥ १५८ ॥
 लक्षणोद्धारणोक्तांशं रुद्रभागविभाजिते ।
 मुकुलोदयमेकांशं तद्वा(द्व्या)सं चापि तत्समम् ॥ १५९ ॥
 तन्मूलानां तु दीर्घत्वं नवभागमुदाहृतम् ।
 तन्नालमेकसूत्रं वा सूत्रद्वित्रियुतं तु वा ॥ १६० ॥
 सूत्रमाययुतं चेत्तु सूत्रान्तरयवत्रयम् ।
 य[व]द्वयान्तरं वाऽथ नालतारं द्विजोत्तम ॥ १६१ ॥
 नालमूर्ध्वे च तस्याग्रे सीमासूत्रं समालिखेत् ।
 तन्नालं त्येकसूत्रं चेत्लिङ्गमध्ये विशेषतः ॥ १६२ ॥
 सूत्रोक्तव्यासखातं च नालायामे तु कल्पयेत् ।
 नालाग्रस्ताज्जु व्योर्मांशं त्यजेद्विध्वंशकोपरि ॥ १६३ ॥
 मणिरैखा सतः कार्या मुकुलं स्पुष्टिङ्गमन्तर्गा ।
 मणिरैखयोन्तर्विप्र पद्ममूलं समं तु वा ॥ १६४ ॥
 पद्मतारं त्रिधैकं वा वेदांशे त्र्यंश एव वा ।
 पञ्चांशे तु गुणांशं वा पद्मतारार्थं एव वा ॥ १६५ ॥
 मुकुलमूलेऽन्तरं श्लेवं नालमूलेऽन्तरं शृणु ।
 नालायामसमं वाऽर्धपादं पादयुगांश्चकौ ॥ १६६ ॥
 त्रिभागं पञ्चमागं तु वेदभागमथापि वा ।
 नालमूलसमं त्वेव मणिरैखादयोत्तरम् ॥ १६७ ॥
 मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं मणिरैखान्तरं कुरु ।
 धातुमूले समे तिर्यग्गत्वा पृष्ठे तु संधयेत् ॥ १६८ ॥

मणिरेखाव्यासघातं लिङ्गस्थोच्छ्रितं सूत्रयेत् ।
 मणिरेखालम्बनं नालादिसार्द्धसममेव वा ॥ १६९ ॥
 तस्मादामूलपर्यन्तं वसुभागविभाजिते ।
 मणिरेखालम्बनं वाऽपि प्रण(न)वधा परिकीर्तितम् ॥ १७० ॥
 सर्वेषु लक्षणोद्धारेष्वष्टमं मणिरेखिके ।
 प्रथमं लक्षणं प्रोक्तं द्वितीयं लक्षणं शृणु ॥ १७१ ॥
 लक्षणोद्धारणोर्ध्वांशं दशभागविभाजिते ।
 मुकुलोदयमेकांशं वस्वंशं नालदीर्घकम् ॥ १७२ ॥
 नालाधस्तात्तु व्योमांशं नीत्वा शेषं तु पूर्ववत् ।
 द्वितीयं लक्षणं ख्यातं तृतीयं लक्षणं शृणु ॥ १७३ ॥
 लक्षणोद्धारभागं तु धर्मभागविभाजिते ।
 एकांशं मुकुलोच्चं तु नवांशं नालदीर्घकम् ॥ १७४ ॥
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
 लक्षणांशं तु नवधा भज्यैकांशं तु कुड्मलम् ॥ १७५ ॥
 सप्तांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
 चतुर्थं लक्षणं प्रोक्तं पञ्चमं शृणु सुव्रत ॥ १७६ ॥
 लक्षांशं वसुधा भज्य व्योमांशं मुकुलोदयम् ।
 षट्शं नालदीर्घं तु नालाधस्ताच्छिवांशकम् ॥ १७७ ॥
 तदेव सप्तभागं तु नालदीर्घमुदाहृतम् ।
 शेषं प्रागिव कर्तव्यं सप्तमं लक्षणं शृणु ॥ १७८ ॥
 लक्षार्थांशे तु सप्तांशे शक्यंशं मुकुलोदयम् ।
 भूतांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्वदेव हि ॥ १७९ ॥
 षट्शं वाऽर्धतन्नालदीर्घशेषं तु प्रागिव ।
 एवमष्टविधं ख्यातं नालायामं द्विनोत्तम ॥ १८० ॥
 अग्राकारेऽञ्जुमुकुलं भानुसंख्या तु सुव्रत ।
 यथेष्टनालं कर्तव्यं नव संख्या तु देशिकः १८१ ॥
 हृदमूर्धं प्रकर्तव्यं लिङ्गेऽपूक्तप्रमाणतः ।
 स्थापयेत् नतो लिङ्गं प्रागग्रं दारुविष्टरे ॥ १८२ ॥
 लक्षणेष्वीष्टकोव(पि)तं लिङ्गं सौम्ये निष्ठापयेत् ।
 स्थापितैः कार्शैः स्थाप्य लिङ्गपीठं हृदा पृथः ॥ १८३ ॥

गर्वै(र्ष्यै)र्गन्धोदकैः स्थाप्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
 लम्बकूर्चसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १८४ ॥
 रथे तु शिबिकायां वा ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ।
 ततो जलाशयं प्राप्य जलाधिवासनं कुरु ॥ १८५ ॥
 लक्षणोद्धारमाख्यातं प्रतिमालक्षणं शृणु ।

इति काश्यपशिल्पे लिङ्गलक्षणोद्धार एकोनपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चाशत्तमः पटलः ॥

प्रतिमालक्षणम् ।

प्रतिमालक्षणं वक्ष्ये शृणुष्वैकाग्रमानसः ।
 अचलं च चलं चैव चलाचलमिति त्रयम् ॥ १ ॥
 मृन्मयं शार्करं चैव सौयजं च चलि(वर्णं चाचलं)स्मृतम् ।
 शैलजं दारुजं चैव धातुजं रत्नजं तथा ॥ २ ॥
 चलाचलमिति ख्यातं चलमेवं तु लोहजम् ।
 अर्धचित्रं च चित्रं च चित्राभासमिति त्रिधा ॥ ३ ॥
 अर्धाङ्गादर्धदं विम्बमर्धचित्रमिति स्मृतम् ।
 सर्वावयवसंष्टं यत्र चित्रमितीत्यते ॥ ४ ॥
 निम्नीयते पटे भित्तौ विम्बं त्वाभासमुच्यते ।
 अर्धचित्रं तु सुधया अन्यचित्रवशार्धकम् ॥ ५ ॥
 आभासं धातुभिः कुर्याच्चित्रं चित्रार्धमेव वा ।
 चित्राभासं तु देवानां फलं श्रेष्ठान्तराधमम् ॥ ६ ॥
 इष्टिकाभिः परं पीठं पीठादाभासकं परम् ।
 आभासार्धं तु तस्माद्द्वै मृन्मयं परमं परम् ॥ ७ ॥
 मृन्मयं दा(यादा)हजं श्रेष्ठं दारुजाच्छैलजं वरम् ।
 शैलजाहोहजं श्रेष्ठं कर्तृणां तु फलं तथा ॥ ८ ॥

लोहजादुत्तमं स्यर्णं मध्यमं राजतं भवेत् ।
 ताम्रजं कन्यसं रूपातं तेषु तेषु फलं तथा ॥ ९ ॥
 विम्बमानं च द्रव्यं च श्रेष्ठमध्याधमं भवेत् ।
 सर्वद्रव्येषु देवत्वं सममेवं तु विद्यते ॥ १० ॥
 समं चेति दि(दि)व्यं देवेश फलं श्रेष्ठादया(दिर्कं) कथम् ।
 स्थलभेदेन वृक्षं च (क्षाणां) भेदः क्षेत्रेषु विद्यते ॥ ११ ॥
 तथा दिव्ये फले तुल्यं दिव्यभेदफलप्रदम् ।
 तस्मादेतु(पु)यथालाभं द्रव्येण सकलं कुरु ॥ १२ ॥
 यो नरः कृतवान्भूमौ पुत्रमित्रकलत्रयुक् ।
 यथेष्टविपयोपेतश(मि)ष्टादिविषयं सुखम् ॥ १३ ॥
 भुञ्जितेकृत(ङ्गे च क्रम)तो विम सालोक्त्यादिकलाश्रितम् ।
 मनसा कर्मणा वाचा यो नरः स्तम्भकारिणा(रकाः) ॥ १४ ॥
 सोऽपि कर्मानुसारेण सक्तकृत्स्नफलानुभाक् ।
 तस्मादात्ते(ढ्ये) न कर्तव्यं सकलं तु शिवात्मकम् ॥ १५ ॥
 सुखासनस्थितं विम्बं उभास्कन्दसमं द्विज ।
 तृतीयं चन्द्रमूर्तिनां चतुर्थं वृषवाहनम् ॥ १६ ॥
 पञ्चमं नृत्तमूर्तिं तु गङ्गाधरनन्तरम् ।
 सप्तमं त्रिपुरारिं श्याष्टमं कल्याणसुन्दरं तयो ॥ १७ ॥
 नवमं सार्धनारी तु दशमं गजहारिणम् ।
 तथा पाशुपतं विद्यात्कङ्कगलं द्वादशं स्पृतम् ॥ १८ ॥
 त्रयोदशं हरिं विद्याद्भिक्षाटनं चतुर्दशम् ।
 चण्डेश्वरप्रसादं तु पञ्चदशमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
 षोडशं दक्षिणामूर्तिं ततः कालारुषं भवेत् ।
 सर्वेषां प्रतिमानां तु मानमादौ वदाम्यहम् ॥ २० ॥
 सर्वेषामपि लिङ्गानां शिरोमानं विनोदयम् ।
 गृहीतो विद्यमाने तु शिरसावर्तनं तथा ॥ २१ ॥
 स्थूलदेशे परीणाद्विस्तारं चैव तत्र वै ।
 पूनांशं द्विगुणं ग्राह्यं द्वाविंशद्विभजेत्समम् ॥ २२ ॥
 तेषु वै सप्तविंशांशं पञ्चविंशांशमेव वा ।
 त्रिभागाधिकविंशांश एकविंशतिरेव वा ॥ २३ ॥

एकोनविंशदंशं वा षोडशं वा त्रयोदशम् ।
 रुद्रांशं नन्दभागं वा सप्तांशं पञ्च एव वा ॥ २४ ॥
 अथवा रुद्रभागोऽन्त्यं नवभागविभाजिते ।
 तेष्केकांशं समारभ्य एकैकांशविवर्धनात् ॥ २५ ॥
 यावती(श्च) सप्तविंशांशं तद्वै च (तावद्वै)सप्तविंशतिः ।
 पूजां(जनां)श्चे तु विम्बोच्चं साष्टत्रिंशत्रिभेदकम् ॥ २६ ॥
 तथैव लिङ्गन्तारे वा लिङ्गानां (ङ्गना) हे च कल्पयेत् ।
 लिङ्गनद्विम्बोच्चभेदं तु तत्त्वाधिक्यशतं भवेत् ॥ २७ ॥
 गर्भगेहं तथा नन्दभागं नन्दविदं भवेत् ।
 अथवा गर्भगेहं तु त्रिनवांशविभाजिते ॥ २८ ॥
 सप्तविंशतिमानं स्यादेतदेकांशवर्धनात् ।
 पञ्चांशमुत्तमोत्सेर्षं मध्यमं चतुरंशकम् ॥ २९ ॥
 अधमं तु गुणांशं स्यात् त्रिविधं द्वारमानकम् ।
 अधमोत्तमयोर्मध्ये वसुभागविभाजिते ॥ ३० ॥
 नवधा सकलोत्तुङ्गं द्वारमानं विधीयते ।
 अथवा द्वारतुङ्गं तु सप्तविंशतिभाजिते ॥ ३१ ॥
 एकैकांशविहीनेन विम्बोच्चं सप्तविंशतिः ।
 एवं हि द्वारमाने तु षट्त्रिंशं कौतुकोदयम् ॥ ३२ ॥
 तथाऽधिष्ठानमानेन स्तम्भमाने च कल्पयेत् ।
 सप्तवह्नाद्याविस्तारे अथैवं प्रकल्पयेत् ॥ ३३ ॥
 एकादिनवहस्तान्तं नवधा हस्तमानकम् ।
 तालादिनवतालान्तं तथा नवविधं भवेत् ॥ ३४ ॥
 कर्तुश्चोदयतुल्यं वा यजमानवशादि दे(म्) ।
 अथवा क्रन्दु(कर्तृ)तुङ्गं तु नवभागविभाजिते ॥ ३५ ॥
 एकैकांशविहीनेन यादत्त्वं (त्तु)सकलोदयम् ।
 चतुर्विंशत्तुर्भागं पूजांशोचं तु भाजिते ॥ ३६ ॥
 एकांशं मङ्गलं रुपातं मूलं लिङ्गनद्वन्द्वं विदुः ।
 मानाङ्गुलं तु वा भोक्तं पुरमासादमानकम् ॥ ३७ ॥
 पत्स्य(र्तु)दक्षिणहस्ते तु मध्यमाङ्गुलमध्यमे ।
 पर्वदीर्घं तु तारं वा मानाङ्गुलं द्विधा स्मृतम् ॥ ३८ ॥

सप्ताङ्गुलं समारभ्य द्विद्वयङ्गुलत्रिवर्धनात् ।
 प्रयोविशाधिञ्च यावच्छतान्तत्रिभिरङ्गुलैः ॥ ३९ ॥
 विम्बमान तु कर्तव्यमादौ द्वाभ्यां परार्थम् ।
 गृहे वाऽऽन्वार्थविम्बाना मानमात्राद्गुलेन तु ॥ ४० ॥
 कर्तव्यमन्यथा श्च(च)त्तु कर्तव्ये कर्तृनाशनम् ।
 अङ्गुले निर्मित विम्ब सर्वजात्पर्जन परम् ॥ ४१ ॥
 अङ्गुलाङ्गुलविध्याभिः आ(वृद्ध्या निरा)पादिपट्टशुभेक्षणम् ।
 त्रिपट्टङ्गुलक्रमेणलुजात्यायाश न रोपयेत् ॥ ४२ ॥
 अङ्गुलाद-यय(य)-मान स(स)वेदाशि(शी)ति या भवेत् ।
 एनाश रोपयेत्समाज्जात्यश्च तद्द्विजार्हम् ॥ ४३ ॥
 द्विभागाधिकपट्टयश भागेकाशसमन्वितम् ।
 नृपजात्यशश्च श्रेय नृपाणा वृद्धिकारणम् ॥ ४४ ॥
 चतुर्विंशतिभाग तु कृत्वा भागसमन्वितम् ।
 वैश्वजात्यर्हकं ख्यात वैश्यानामपि वृद्धिदम् ॥ ४५ ॥
 षोडशशे समारभ्य शूद्रवृद्धिकराशकम् ।
 एव जात्यशसमुक्तमशमष्टगुणीकृते ॥ ४६ ॥
 सप्तविंशतिसख्या तु त्दते शेषादिन भवेत् ।
 तद्दिन जातिकृक्ष स्यात्तद्दिन सुखसपदे ॥ ४७ ॥
 सुशोभन तु युक्त चेत्कर्तुर्वास्तु नृपादिताम् ।
 त्रिंशच्छतान्तभागा त विम्बाच्च तु विभाजिते ॥ ४८ ॥
 शवर रोपयेद्यावच्छुभयात्त्रिसम्भ्रम् ।
 तन्मान सौतुसोच्च तु पादादुष्णिक(ष्णीप)सीमकम् ॥ ४९ ॥
 कर्तुर्वाशकमिदं तथात्तमशैरायादि कल्पयेत् ।
 अष्टाभिवृद्धिदशाशभानुभिस्तु त्दते द्विज ॥ ५० ॥
 शेषमायमिति ख्यातमशमष्टगुणीकृते ।
 सप्तविंशतिहृच्छेषमधि-पादिक सभवेत् ॥ ५१ ॥
 नवभिर्गुणिते त्वशराशिभिर्हासयेत्ततः ।
 शेष ध्ययमिति ख्यातमंशशेषानलेन तु ॥ ५२ ॥
 वर्धयद्गुभिः प्रोक्त शेष ध्वजादियोनया ।
 नवभिर्गुणिते सप्तहने सौरपारादिम् ॥ ५३ ॥

संभवं वर्षेपेद्वेदसंख्या तु हसपेच्चैदसंज्ञया ।
शेषधंशकमित्युक्तमेवमादि च पद्भवेत् ॥ ५४ ॥
आयाधिक्यं व्ययं क्षीणं पुष्पलाभं च शोभनम् ।
ध्वजधूमं च सिंहं च श्वानवृक्षादहस्ति च ॥ ५५ ॥
काकश्रयोनयश्चाष्टौ तेषु द्वारिवृपगजं ।
योनयः शुभदाज्ञेया इनराविपरोतकाः ॥ ५६ ॥
विधुरं चैव ये वेनाशिकस्तथा ।
पद्याष्टमं मध्यशेषरिपुक्षयानहम् ॥ ५७ ॥
कर्तुश्च जन्मनक्षत्रं नृत्वास्तुत्रिभिन्नया ।
गणयेद्विम्बवृक्षान्तं शोभनं च परिग्रहेत् ॥ ५८ ॥
वारं सौर्यादि शुभदं भौमवारश्च वर्जयेत् ।
सूर्यं वारं च सौरस्य मध्यं शेषोक्तमाः स्मृताः ॥ ५९ ॥
भानुवारादिसंयुक्तं विशाखादिश्वतुश्वतुः ।
वियोगं मरणं नाशममृतं च यथाक्रमम् ॥ ६० ॥
तस्करं भक्तिशक्तिश्च वनं राजं च पण्डकम् ।
अभयं घनमृणं चैव नवांशवमुद्राहृतम् ॥ ६१ ॥
तेषु तम्भरपण्डं च ऋणं चैव तु वर्जयेत् ।
गणव्यस्मुरमानुषं योगमात्रं त्रिवर्जयेत् ॥ ६२ ॥
एवं परीक्ष्य शोभाह्वयं माधुर्यं तु मुद्रोभवेत् ।
चतुर्णामिभिवृद्धयर्थं जात्यंशकं प्रयोजयेत् ॥ ६३ ॥
तस्मादुगायभागो च मन्त्रस्तमवेशकाद्यपम् ।
उत्तमं दशहालादिलक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ॥ ६४ ॥
मुन्मयं चेत्तु विम्बं वै शूलस्थापनमाचरेत् ।
शूलजं मनिमं चोनि शिलाग्रहणलिङ्गवत् ॥ ६५ ॥
लोहजं सरुलं यत्तु मधुन्डिष्टेन निर्मितम् ।
स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यात्कल्पपात्रे तु मण्डपे ॥ ६६ ॥
कुशेशयं तु संवत्स्य दर्भैः पुष्पैः परिस्तेरेत् ।
तदूर्ध्वं फलफायादि दारजं प्रागुद्राहृतम् ॥ ६७ ॥
आचार्यः शिल्पी रत्ना च शुभमानं परिग्रहेत् ।
तन्मानस्योन्मिन्नाङ्गानि मित्रनेत्रं चाप्येत् ॥ ६८ ॥

माविच्छरश्चोर्ध्ववक्त्रं तु फलकायां निधापयेत् ।
 गन्धपुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरर्घ्यैश्च पूजयेत् ॥ ६९ ॥
 तस्य दक्षिणपार्श्वे तु शिवाग्निं तु प्रकल्पयेत् ।
 समिदाज्यचरुद्रव्यं हुत्वा चाष्टशताहुतीः ॥ ७० ॥
 द्रव्यान्तेऽप्याहुतिं हुत्वा पूर्णाहुतिं समाचरेत् ।
 घ्यात्वा विम्बाकृतिं त्वग्निं मध्यमूलमुदाहृतम् ॥ ७१ ॥
 आत्मनि यथा धूपं आघ्राणं तु समर्चयेत् ।
 आग्रात्क्रमात्संधानमाचरेत् ॥ ७२ ॥
 शिरःसंधानमीशेन मुकुटं कवचेन तु ।
 अस्त्रेण अस्त्रसंधानं पादौ सद्यः समर्चयेत् ॥ ७३ ॥
 आदौ पश्चात्तु संधानं क्रमात्संपूर्णमाचरेत् ।
 उपाङ्गं तु ततः कुर्यात्प्रत्यङ्गं तु ततः कुर्व ॥ ७४ ॥
 अष्टत्रिंशत्कलान्यासं तत्तदङ्गानि विन्यसेत् ।
 बह्वमाभरणं चैव सूत्रं चोपाङ्गमिष्यते ॥ ७५ ॥
 हस्तभृतिरितिच्छिन्नं प्रत्यङ्गमिति विद्यते ।
 धर्मतालत्रितालान्तं श्रेष्ठान्तराधमं त्रयम् ॥ ७६ ॥
 उत्तमं दशतालारुयं चतुर्बिंशच्छताङ्गुलम् ।
 मध्यमं दशतालं स्याद्भानुपङ्क्तपाङ्गुलं भवेत् ॥ ७७ ॥
 कलाधिकशताङ्गुल्यमधमं दशतालकम् ।
 सद्वादशशतं भागं नवतालोत्तमं भवेत् ॥ ७८ ॥
 षष्टोत्तरशतांशं तु मध्यमं नवतालकम् ।
 अन्यसं नवतालं स्यात् द्वेषाधिकशतं भवेत् ॥ ७९ ॥
 तालं प्रत्येवमेवं तु क्रमाद्द्वेदाङ्गुलं हरम् ।
 उत्तमं दशतालं न ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम् ॥ ८० ॥
 मध्यमं दशतालं न उमा सरस्वती तथा ।
 उपा भूमिश्च दुर्गा च लक्ष्मीश्च मातरस्तथा ॥ ८१ ॥
 उपेष्टा चैव प्रकर्त्तव्या म्वस्वाङ्गानि समन्विता ।
 चन्द्रादित्याश्विनी चैव क्रययस्तु ग्रहास्तथा ॥ ८२ ॥
 अर्यं च पण्डुरं चैव चण्डेशसेनपालकम् ।
 अन्यमं दशतालेन कारयेद्दिगसत्तयः ॥ ८३ ॥

वसुवर्गाष्टमूर्तिश्च विद्येशांष्टौकपालकान् ।
 अन्याश्च देवताश्चैव नवतालोत्तमेन तु ॥ ८४ ॥
 यक्षाप्सरोगणाश्चैव अस्त्रमूर्तिमरुद्गणान् ।
 मध्यम नवतालेन विद्यापरगणस्तथा ॥ ८५ ॥
 असुरान् सिद्धगन्धर्वान् पितरश्च तथैव च ।
 कन्यस नवतालेन कारयेत्तु विचक्षणः ॥ ८६ ॥
 अष्टतालेन म(सा)भ्यास्तु विशाच(चा)सप्तमेन तु ।
 रसतालेन कुञ्जास्तु कारयेद्देशिनेत्तमः ॥ ८७ ॥
 पञ्चतालोक्तमानेन विन्द्ये(त्ते)श कारयेद्दृषः ।
 तन्मध्यमाघमेनैव सर्वभूतगणान्कुरु ॥ ८८ ॥
 घालस्तु वेदतालेन त्रितालेनैव धारयेत् ।
 द्वितालं दिनरश्चैव एरुतालं तु कूर्मकम् ॥ ८९ ॥
 एव तालक्रमं मोक्तं वेराणास्तु कूलधम् ।
 सवेदविंशदशं च शत विन्द्योदय कुरु ॥ ९० ॥
 तेष्वेव तालपात्रं स्यात्तन्मात्रं वसुभाजिते ।
 एकशं तु यवं मोक्तं यवैरप्यङ्गुलैरपि ॥ ९१ ॥
 उष्णीषात्पादपयेन्तमङ्गमानं प्रपीयते ।
 त्रियवाधिक्य-द्राशा उष्णीषोक्त(च)मुदाहृतम् ॥ ९२ ॥
 तस्मादापूर्वकेशान्तमङ्गभागमुदाहृतम् ।
 केशान्तादक्षिमूर्त्रान्तं युग्मांशं त्रियवाधिकम् ॥ ९३ ॥
 अक्षिमूर्त्रात्पुटान्तं च पुटान्दन्वन्तमन्तम् ।
 मत्स्येकं त्रियवाधिक्यं युगांशोदयमिष्यते ॥ ९४ ॥
 हन्वादिगलमानं तु चतुर्थयमुदाहृतम् ।
 यवैकोनमुदाशं तु कण्ठोच्चमिति विप्रते ॥ ९५ ॥
 केशमूलाद्भ्रुवसूत्रं दिरूकामूनमुदाहृतम् ।
 द्विवादाहृदयान्तं च हृदयं नाभिमीमरम् ॥ ९६ ॥
 नाभेस्तुमे(अ)ग्रमूलं तु सप्तं गुणयवाधिकम् ।
 त्रयोदशांशमुत्सेषं मत्स्येकं द्विनमत्तम ॥ ९७ ॥
 अग्रमूलात्सूत्रमध्यं मायसूत्रं तदृच्यते ।
 अर्धसूत्रादधशोहदीर्घं नक्ष(व)भागमायनम् ॥ ९८ ॥

तस्माद्देवाङ्गुलं जानु जङ्घातुङ्गोरुसदृशम् ।
 युग पादतलोत्सेधमेवमुत्सेधमुच्यते ॥ ९९ ॥
 अङ्गुष्ठाग्रं तु भाज्यं तु तलं सप्तदशाङ्गुलम् ।
 टिकासूत्रादधाभागं दीर्घमङ्गुलं भवेत् ॥ १०० ॥
 कूर्परौचं द्विभागं स्यादेकविंशत्पत्रोष्ठकम् ।
 सार्धत्रयोदशाङ्गुल्यं मध्यमाङ्गुलिर्सीमकम् ॥ १०१ ॥
 अग्रतो मुखविस्तारं सार्धभाराङ्गुलं भवेत् ।
 मुख्यात्कर्णात्तविस्तृतं त्रयोदशाङ्गुलं मतम् ॥ १०२ ॥
 ग्रीवाग्रं सार्धनन्दाशं ग्रीवामूलं दशाङ्गुलम् ।
 हृदयाद्वाहुरुसीमान्तं ह्रु(च)त्वारिंशच्च वाऽर्धकम् ॥ १०३ ॥
 सार्धद्वाविंशद्दङ्गुल्यं रुक्षयोस्तनन्तरस्तनम् ।
 नवाश्वं चतुर्यवोपेतं वाहूमूलविशालकम् ॥ १०४ ॥
 एकविंशतिवाहुः स्यात्स्तनदेशस्य विस्तरम् ।
 हृदयावशिष्टविस्तारमेकोनविंशद्दङ्गुलम् ॥ १०५ ॥
 कलाशं चतुर्यवोपेतं मध्यवपासमुदाहृतम् ।
 एकोनविंशदशं तु श्रोणीतारमुदाहृतम् ॥ १०६ ॥
 कटि(द्वयो)ऽग्रे विशालं तु द्विनवाङ्गुलमुच्यते ।
 तदधः कटिपार्श्वान्तं विस्तारः सौप्तविंशतिः ॥ १०७ ॥
 पादोन्मत्तुभागं तु ऋगुलं विशालकम् ।
 सपादद्वादशांशं तु ऊरुमध्ये विशालकम् ॥ १०८ ॥
 पादोन्मत्तुभागं तु जानुन्ध्यासमुदाहृतम् ।
 सपाद्वत्तुभागं तु नल्किवाविस्मृ(स्तृ)व भवेत् ॥ १०९ ॥
 यवोपेतद्वयांशं तु तस्य विस्तारमुच्यते ।
 अक्षतलतुङ्गं तु तस्य विस्तारमुच्यते ॥ ११० ॥
 तारार्धनखविस्तारं पादोन्नायतवर्तुलम् ।
 त्रियवोपेतद्वयांशं तर्जनीपायाममुच्यते ॥ १११ ॥
 पादोन्मत्तुभागं तु मध्याङ्गुल्यायतं भवेत् ।
 यवोपेनाग्निभागं त्वनामिवायामभिष्यत ॥ ११२ ॥
 सार्धपञ्चांशमानं तु कनिष्ठाङ्गुलं दीर्घकम् ।
 भ्रंशेऽग्निपादितत्रयं मन्थार्धं , ॥ ११३ ॥

नखतारं स्वतारार्थं नखं पूर्वोक्तवद्विदुः ।
 तत्तदङ्गुलविस्तारं वेदांशं विभजेद्बुधः ॥ ११४ ॥
 त्रिभागं मङ्गलाग्रोच्चं शेषं स्यात्तु नखान्तरम् ।
 त्रियत्राधिकविस्तारं बाहुमध्यविशालकम् ॥ ११५ ॥
 सभागसप्तभागं तु कूर्परन्यासमुच्यते ।
 पादोनरसभागं तु प्रकोष्ठमभ्यविस्तरम् ॥ ११६ ॥
 पादोनचतुरशं तु मणिचन्द्र(न्ध)विशालकम् ।
 सप्तांशं तु तलायामं सार्धपञ्चमङ्गुलम् ॥ ११७ ॥
 सपादभूतभागं स्यात् अ(स्व)नामिकायमुच्यते ।
 यत्राधिकं तु पञ्चाशं तर्जन्यायाममुच्यते ॥ ११८ ॥
 सपादवेग(द)भागं तु दैर्घ्याङ्गुलकनिष्ठयोः ।
 प्रद्विगुणमूलविस्तारं सपादांशमुदाहृतम् ॥ ११९ ॥
 तर्जन्यष्टयया खयाता नखसंख्या तु मध्यमा ।
 अनामिकाष्टयया खयाता सप्तसंख्या कनीयसी ॥ १२० ॥
 अङ्गुलैश्चाङ्गुलान्तं तु मूलविस्तारमेव हि ।
 तच्चन्मूलकलागेश्शहीनमग्रविशालकम् ॥ १२१ ॥
 अग्रतारं रसांशे तु पञ्चाशं नखविस्मृ(स्तृ)तम् ।
 पार्श्वयोर्भासलं शेषं वृत्तायतन,ताकृति ॥ १२२ ॥
 सपादं नखतारं तु नखायाममुदाहृतम् ।
 नखायामं द्वयं चाघः पर्वदीर्घं प्रशस्यते ॥ १२३ ॥
 अङ्गुलमूलपर्वस्य दीर्घं सप्तदशयवाः ।
 तर्जनीमूलपर्वं तु अनामिकाद्द्वयाङ्गुलम् ॥ १२४ ॥
 मध्यमामूलपर्वस्य दैर्घ्यमष्टादश यवाः ।
 कनिष्ठामूलपर्वस्य त्रयोदश यवाः स्मृताः ॥ १२५ ॥
 मूलाग्रपर्वयोर्मध्ये दीर्घमध्यस्थपर्वसु ।
 अङ्गुलं तु द्विपर्वार्थं शेषास्त्रिपर्वसंयुताः ॥ १२६ ॥
 सिद्धं तलाङ्गुलं विम तलाग्रं विपुलं भवेत् ।
 रसांशं मध्यविस्तारं हस्तस्यैव तलस्य तु ॥ १२७ ॥
 तलमूलविशालं तु सार्धपटकाग्रमुच्यते ।
 अङ्गुलमूलमारभ्य तर्जनीमूलमन्तकम् ॥ १२८ ॥

सार्धद्वयङ्गुल प्रोक्तं शूकीदरमिहोच्यते ।
 अङ्गुष्ठमूलमारभ्य मणिवन्नावसानम् ॥ १२९ ॥
 दीर्घवेदाङ्गुल प्रोक्तं द्वयधार्शितु वन भवेत् ।
 पाणिहस्तघनान्ग्यंशमग्रमङ्गुष्ठव(म)क्षयम् ॥ १३० ॥
 अङ्गुलीनामधस्तात्तु द्वयधार्शिस्यासलान्तम् ।
 द्विभागपाणिहस्तस्य शू(शू)कीदरविशालम् ॥ १३१ ॥
 शेषमध्यतल निम्न भूतो वेदाग्निवायवम् ।
 सूक्ष्मरेखा लिखेत्तस्मिन्शङ्खं वा चक्रशूलवत् ॥ १३२ ॥
 पद्माभ वा कुशाभं वा तलरेखा प्रकल्पयेत् ।
 यथाष्टशतनिम्नं स्याद्दरेखाणां तु द्विजोत्तम ॥ १३३ ॥
 वृक्षामेऽपेक्षित(ताड)गेषु व्यासं पञ्चविभाजिते ।
 एकांशं तु परिग्राह्य विस्तार त्रिगुणान्वितम् ॥ १३४ ॥
 यत्तन्नाहमिति ख्यात नाहतो तार कल्पितम् ।
 कर्णोर्ध्वे शिरसा नाह साष्टत्रिंशद्गुल भवेत् ॥ १३५ ॥
 कर्णोर्ध्वे तु शिरस्तात्तु यत्रोत्तद्वादशाद्गुलम् ।
 कर्णयोः पूर्वनालं तु द्वाविंशद्गुल भवेत् ॥ १३६ ॥
 कर्णयोः पूर्वनाह तु भान्वद्गुलमुदाहृतम् ।
 तयोर्ध्वस्थभागं तु कर्णस्थितिरुदाहृतम् ॥ १३७ ॥
 शिरसो मध्यमामूर्तिमण्डल चतुरङ्गुलम् ।
 तस्मादादग्रकेशान्तं नवाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ १३८ ॥
 ततो वै मण्डलात्कर्णकेशान्तं च नवाङ्गुलम् ।
 मण्डलात्पृष्ठकेशान्तं सार्धमध्याङ्गुल भवेत् ॥ १३९ ॥
 ललाटे तिर्यगानन्तु नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।
 केशान्तादक्षिसूत्रस्य द्वयोर्ध्वे भ्रुवोः स्थिते ॥ १४० ॥
 भ्रुवार्थौ तु नवाङ्गुल्य चापाजार यथा कुर ।
 द्वयन्तरं तु भ्रुवोर्विष्य सार्धवेदयव भवेत् ॥ १४१ ॥
 पञ्चाङ्गुल भ्रुवायाम् मध्यतारं यवद्वयम् ।
 घालचन्द्राग्रवत्क्षीणं भ्रुवार्थौ तस्य मध्यमात् ॥ १४२ ॥
 फणिकायामविस्तारं यत्रमानमुदाहृतम् ।
 कृष्णमण्डलविस्तारं चोत्सेधं तु यत्र भवेत् ॥ १४३ ॥

तां तत्समं वेयासं (?) कृष्णमण्डलपार्श्वयोः ।
 शफलाकृतिकं स्या(वाऽ)पि धनुपा(रा)कृतिरेव वा ॥ १४४ ॥
 अर्धचन्द्राकृतिर्वाऽथ नेत्राकारं प्रकल्पयेत् ।
 तदाक्षारानुकोल(फूलो)च्चसितमण्डलयोर्द्विज ॥ १४५ ॥
 नेत्रान्ते त्व(न्तेऽ)र्धयवं रक्तमण्डलं तु सितांशकम् ।
 कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्मण्डलकं यवम् ॥ १४६ ॥
 तदष्टांशैकभागं तु तन्मध्ये दृष्टिमण्डलम् ।
 तत्सार्धं यवमानं तु ऊर्ध्ववर्मततं भवेत् ॥ १४७ ॥
 अधोवर्मं च तत्तुल्यं दीर्घमष्टादशं यवम् ।
 नेत्रयोरन्तरं विषमपादद्वयङ्गुलं भवेत् ॥ १४८ ॥
 ऊर्ध्ववर्मं भ्रुवोरन्त(न्तः)सार्धपद्मयवं भवेत् ।
 अधोवर्मस्थितिः क्षिपं तत्र सूत्रे विधीयते ॥ १४९ ॥
 कर्तृनाशमथा(थो)दृष्टिशोर्ध्वदृष्टिर्विपत्करम् ।
 बहुनाशं भवेत्पार्श्वदृष्टिश्रेद्धावमासनम् ॥ १५० ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सममेव निरीक्षणम् ।
 नेत्रमेवं समाख्यातं नासिकालक्षणं पुनः ॥ १५१ ॥
 नासिकापुटवाहं तु तारमष्टादशा यवाः ।
 तदर्धं मध्यविस्तारं तस्यार्धं मूलविस्तृतम् ॥ १५२ ॥
 गोजिमूलं तु नास्यग्रात्तत्तुङ्गं द्वयङ्गुलं भवेत् ।
 पुटयोर्मध्यभिस्त्रितु पुष्करं त्विति विद्यते ॥ १५३ ॥
 अत्यर्थ(र्धे)यवमालम्ब्य नासाग्रपुटसूत्रकम् ।
 साध्य(र्धे)वेद्यज्ञा(वा)ङ्गोचदीर्घं तस्यार्धविस्तृतम् ॥ १५४ ॥
 ऊर्ध्वेष्टस्योर्ध्वनिम्नं तु गोजिनाम्ना प्रशंसिता ।
 यवानं तु (चोपनता) गोजी तु ततैवं नासिका द्विज ॥ १५५ ॥
 सपादं चतुरंशं तु आस्यदीर्घं तिर्यग्भिदुः ।
 उत्तरोष्ठायतं चाऽऽस्यदीर्घतुल्यमुदाहृतम् ॥ १५६ ॥
 उत्तरोष्ठस्य मध्ये तु तारं सार्धत्रयं यवम् ।
 अपूर्वकृतशान्तरामास्यसीमायसानकम् ॥ १५७ ॥
 यवमानघनं पालि उत्तरोष्ठस्य चोपरि ।
 त्रियचोपनता पालि ततोऽष्ट(तोष्ठ)सदृशायता ॥ १५८ ॥

अष्टादश यवाः प्रोक्ता अधरोष्ठस्य दीर्घरुम् ।
 यवाधिकाङ्गुलं तस्य विस्तारं द्विजसत्तम ॥ १५९ ॥
 अधरं पालिकासार्धं यवतारमधोगतम् ।
 चिबुकादधरोच्चं तु सार्धपद्दविधमुच्यते ॥ १६० ॥
 किञ्चित्प्रहसिताकारमाढ्ययुत्तया तु कारयेत् ।
 अधराशि(चि)बुकालम्बं सार्धपक्षाङ्गुलं भवेत् ॥ १६१ ॥
 चिबुकात्तुङ्गशर्वेशं सार्धाष्टयत्रमुच्यते ।
 सार्धद्वयाङ्गुलं तस्य तारमायतवृत्तवत् ॥ १६२ ॥
 भानोः संधौ कर्णबन्धान्तरं तु द्वादशाङ्गुलम् ।
 भानोर्बाह्य समारभ्य पादोनगुणमात्रकम् ॥ १६३ ॥
 कण्ठवेशमिति ख्यातं तनेतन्यं (तो नेत्रं) वदामि ते ।
 नेत्र तत्कर्णबन्धान्तं द्वयन्तरं सप्तमात्रकम् ॥ १६४ ॥
 कर्णस्य तु विशालं तु अष्टादशयथाः स्मृताः ।
 अक्षिसूत्रोर्ध्वतः कर्णं तुङ्गं चाष्टयवं स्मृतम् ॥ १६५ ॥
 तदूर्ध्वं चोर्ध्वधन्यं तु शेषं वृत्तं तु मूर्धतः ।
 नेत्रसूत्रा ॥ १६६ ॥
 नेत्रसूत्रादधः कर्णबन्धं सप्तदशं यवम् ।
 सार्धवेदाङ्गुलं तस्मात्तस्य नालं भ्रमभ्रमेत् ॥ १६७ ॥
 पूर्वनालायतं व्योमभावं सार्धाङ्गुलं परम् ।
 नालयोर्व्याप्तमाख्यातं गलमर्धाङ्गुलं नतम् ॥ १६८ ॥
 ता(ना)व्याकारौ त्रिपार्श्वं च वेदांशं विस्तृतायतम् ।
 कर्णेतुङ्गमशेषं तु यवैकोननवाद्गुलम् ॥ १६९ ॥
 पिप्पलीघ्नमर्थांशं हि द्विगुणं हि तदायतम् ।
 उत्सेधं चार्धमात्रं स्थान्मूलादाग्रक्षयानुगम् ॥ १७० ॥
 द्विभागं पिञ्ज(चक्षु)पीदीर्घं द्वियवार्धांशतत्ततिः ।
 अक्षिसूत्रादधः कर्णद्वारमर्धाद्गुलं भवेत् ॥ १७१ ॥
 यवार्धद्वारं नतं निम्नं मममेव हि बक्षलम् ।
 कर्णपाल्दियनं सार्धयवनीघ्रं चतुर्ध्रवम् ॥ १७२ ॥
 पृष्ठरुर्धस्य विस्तारमध्वार्धांशमुदाहृतम् ।
 वे(वे)नान्नात्पृष्ठवर्णं तु द्वयन्तरार्ध(र्धांश)मात्रकम् ॥ १७३ ॥

पृष्ठकेशवसाने तु नाञ्चवर्धाशकं त(शं तु तत्त)तम् ।
 तस्याधः पृष्ठग्रिवोच्चं युगांशं त्रिषदाधिकम् ॥ १७४ ॥
 कृकाटिकाधः पृष्ठग्रं[त्री]वाग्रं तु नवाङ्गुलम् !
 पृष्ठग्रिवस्य मूलस्य तारं सार्धदशाङ्गुलम् ॥ १७५ ॥
 आमूलाग्रं क्रमात्कर्षं ग्रीवावृत्ताङ्गुलस्यते ।
 द्विकामूत्रोपरि स्वन्धतुङ्गं तु चतुर्दशुलम् ॥ १७६ ॥
 तस्मादाकटिसीमान्तं वंशिक(शम्)शाशमायतम् ।
 तद्वेशनतविस्तारं सार्धषोडशकं यवम् ॥ १७७ ॥
 वंशमानादधस्तात्तु वंशमूलं गुणाङ्गुलम् ।
 परे तु तुङ्गमेवं स्यात्तस्मिन्व्यासं वदामि ते ॥ १७८ ॥
 सार्धकक्षाङ्गुलं प्रोक्तं कक्षयोरन्तरं द्विज ।
 कक्षयोः स्वसफरतुङ्गं सप्ताङ्गुलान्तरं भवेत् ॥ १७९ ॥
 कक्षोर्ध्वं बाहुसीमान्तं सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।
 सार्धषोडशमात्रं तु मध्यव्यासमुदाहृतम् ॥ १८० ॥
 कक्षस्याग्रविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ।
 नाभिसूत्रे तु विस्तारं सार्धद्वयर्धाङ्गुलं भवेत् ॥ १८१ ॥
 कटिवन्धौ तु विस्तारं त्रिषदंशमुदाहृतम् ।
 पादोनकर्मभागं तु स्फिक्पिण्डं प्रतिविस्तृतम् ॥ १८२ ॥
 सवित्तौ तौ समाख्यातौ तयोर्मध्यं चतुर्वधम् ।
 अपरेतरधिम्वोक्तं पार्श्वव्यासमुदाहृतम् ॥ १८३ ॥
 कक्षस्याग्रविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ।
 सपादपोडशमात्रं स्यात्स्वतनसूत्रेण विस्तृतम् ॥ १८४ ॥
 सपादद्वादशांशं तु मध्ये पार्श्वे घनं भवेत् ।
 श्रोणिमध्ये घनं पार्श्वे सप्तदशाङ्गुलं भवेत् ॥ १८५ ॥
 ततः श्रोण्युदयं विष सप्तपात्रमुदाहृतम् ।
 नाभिसूत्रादधश्रोर्ध्वं चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् ॥ १८६ ॥
 श्रोण्यधस्तात्कटेरुच्चं सार्धमूलाङ्गुलं भवेत् ।
 तत्कटेस्तु घनं धीमन्सार्धमान्वङ्गुलं भवेत् ॥ १८७ ॥
 प(स्फिक्)पिण्डं चोरुमूलात्तु नीत्रं सार्धष्टुणाङ्गुलम् ।
 तत्पिण्डलं घनं त्वर्धसूत्रादधर्धाङ्गुलं भवेत् ॥ १८८ ॥

कक्षाग्रधरनिम्न तु सार्धद्वयद्वगुलक भवेत् ।
 ग्रीवं सुवृत्तनं नाभौ ग्रीवाष्टौ परिवेष्टितौ ॥ १८९ ॥
 कण्ठमूलेन त ता(तत्ता)र तुङ्ग चैव चतुर्थवम् ।
 द्विकायास्त्वक्षमात्रं च ज(त)न सूत्रमुदाहृतम् ॥ १९० ॥
 द्विकामध्यात्तु वक्षान्त स्तनान्तर सप्त भवेत् ।
 हृदयं स्तनयोर्मध्ये निम्नमध्यर्धमात्रम् । १९१ ॥
 नी(ना)लं चै कण्ठमूले च यवत्रयप्रमाणतः ।
 अत्यर्धायामसयुक्त कल्पयेन्मन्त्रवद्भवेत् ॥ १९२ ॥
 कण्ठमूले नत द्विकामूत्राधस्तात्प्रकल्पयेत् ।
 द्विकामूत्रोपरिष्ठात्तु नीलवर्णं प्रकल्पयेत् ॥ १९३ ॥
 हृदयस्तनपीठोच्चं द्वयाद्गुलमुदाहृतम् ।
 सप्तदशयवं ख्यात स्तनमानीलविस्तृतम् ॥ १९४ ॥
 तन्मध्ये चूचूकोच्च तु व्यास चैव बृहद्वयम् ।
 नाभेः स्तनस्य विस्तार व्योमाद्यश द्वयाधिकम् ॥ १९५ ॥
 नाभिमदक्षिणावृत्त मूलवार यवेह्वयम् ।
 तन्नाभ्य(भि)वृत्तमभ्यस्थनाभिभूत द्विजोत्तम ॥ १९६ ॥
 नाभेरध.स्थपादोनस्तोत्पय पञ्चमात्रकम् ।
 तत्तत्स्थानात्काटिश्रीणी सार्धद्वयद्वगुलमुच्यते ॥ १९७ ॥
 तस्मादाभेदमूलान्त भेदपीठं युगाद्गुलम् ।
 पादतन्मात्र च लिङ्गदीर्घमुदाहृतम् ॥ १९८ ॥
 लिङ्गमूलविशाल तु सप्तदश यवाः स्तृतम् ।
 लिङ्गायामं त्रिभागैरुपग्रण्णायत भवेत् ॥ १९९ ॥
 तत्र आगण्डमूले तु यत्रमानं द्रुह(गुदा)न्तरम् ।
 रक्तोत्पलमुकुलायामग्रगण्णायामुच्यते ॥ २०० ॥
 मुष्णायामविशाल तु सार्धवेदाद्गुल भवेत् ।
 धन सार्धगुणाशं तु तन्मूलोढोरुवर्धनम् ॥ २०१ ॥
 मेदपीठस्य मूलस्य व्यासं सप्तार्धमात्रकम् ।
 मेदपीठस्य मूला-तमूर्धस्य पांसलम् ॥ २०२ ॥
 जानुमण्डलविस्तार सपाद चतुरद्वगुलम् ।
 सार्धद्वयद्वगुलकं प्रोक्त जानुमण्डलनीत्रकम् ॥ २०३ ॥

सार्धद्वयङ्गुपृष्ठजान्वोर्ता विदुः । (?)

मध्ये तु पार्श्वयोः शेषं यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ २०४ ॥

इत्थंशुभद्भेदे काश्यपशिल्प उत्तमदशतालपुरुषमानं नाम-
पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अपैकपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

मध्यमं दशतालेन स्त्रीमानमथ वक्ष्यते ।

सरस्वती च दुर्गा च उमा भूमिश्च मातरः ॥ १ ॥

लक्ष्मीश्चैव तु ज्येष्ठा च अनेन विधिना कुरु ।

ईशो ब्रह्मा रथे विष्णुः शक्तिरित्यभिधीयते ॥ २ ॥

तेषामनुगुणं मानं तन्मध्ये तेऽस्तु मानकम् ।

शंभुं नासाग्रसीमान्तं शक्तु(क्त्यु)चं हु(द्यु)त्तकौ(मो)त्तमम् ॥ ३ ॥

शंभोर्वै स्तनसीमान्तमधमाधममुच्यते ।

तयोर्मध्येऽष्टभागेन नवधा शक्तिमानकम् ॥ ४ ॥

शंभोर्हि रूपातद्द्विष्टं स्तनान्तमधमाधमम् ।

तयोर्मध्येऽष्टभागैकं नवधा शक्तिमानकम् ॥ ५ ॥

एवं द्विर्नवयोत्तुङ्गं पादादृष्णीपसीमकम् ।

तस्या जात्यंशमायामं योजयेस्ति(त्सि)द्भरुच्यताम् ॥ ६ ॥

श्रीभङ्गासननृत्तानां चान्यमानवपूतिनाम् ।

देव्युचं समपादस्य स्थानकं होव युक्तितः ॥ ७ ॥

दुर्गा ज्येष्ठा च लक्ष्मीश्च मातरथ विशेषतः ।

मानकम्प्येतु लिङ्गनाथा माने संकल्प्य देशिकः ॥ ८ ॥

मूललिङ्गस्य गौरी तु लिङ्गमानेन कल्पयेत् ।

सद्व्यंशतीश्रतं भागं स्त्रीमाने तु विभाजिते ॥ ९ ॥

एकाग्रमङ्गुलं रूपातं तदष्टांशययं भवेत् ।

तदङ्गुलैर्यवैश्चैव अङ्गमानं प्रधीयते ॥ १० ॥

उमादीनां तु देवीनामेतदेशङ्गुलायतम् ।

उष्णीषोदयमेकांशं केशान्तं तु गुणान्मुलम् ॥ ११ ॥

केशान्तादक्षिसूत्रान्तं सत्रिपादयुगांशकम् ।
 अक्षिसूत्रात्पुटान्तं तु सार्धवेदांशमिष्यते ॥ १२ ॥
 नासापुटात्तु ह्रस्व(न्व)न्तं सत्रिपादयुगांशकम् ।
 तस्याथ श्रीवामानं तु चतुर्भा.मुदात्तम् ॥ १३ ॥
 द्वि(वि)ख्यातं(ह्र)द्वयान्तं च तद्दयान्नाभिसीमकम् ।
 नाभ्यादियोनिपर्यन्तं समं त्रयोदशाङ्गुलम् ॥ १४ ॥
 ऊरुदीर्घं समंजङ्घा दीर्घपात(द)तलं युगम् ।
 तलपादतलायामं पाण्यर्द्धगुल्यग्रसीमकम् ॥ १५ ॥
 तर्जन्यादिषु ये दीर्घं चतुर्भागमुदात्तम् ।
 सार्धत्रिपादमर्धं स्याद्विभागं तदनामिका ॥ १६ ॥
 सार्धद्विभागमानं तु कनिष्ठाङ्गुलिदीर्घकम् ।
 द्विरष्टासार्धपातालपातालरसभिर्यवैः ॥ १७ ॥
 अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं चरणाङ्गुलिविस्तृतम् ।
 त्रिद्वयंशं तु नखव्यासं पादान्त(ना)यतवर्तुलम् ॥ १८ ॥
 अङ्गुलीना मुखोर्धं तु नखव्याससमं भवेत् ।
 मध्यं रसाङ्गुलं जान्योर्व्यासं तु मिति विद्यते ॥ १९ ॥
 मध्ये पञ्चाङ्गुलं पार्श्वविस्तारं चतुर्गुलम् ।
 कुक्षिगुल्फान्तविस्तारं पञ्चभागं विधीयते ॥ २० ॥
 नलिका त्रिवेदांशं जङ्घामध्यं रसाङ्गुलम् ।
 जानोर्व्यासं तु सप्तोंशं भान्वंशमूरमूलतः ॥ २१ ॥
 भानुद्विगुणभागं तु विस्तारं कादि(कटि)बन्धके ।
 योनिपीठविशालं तु सप्ताङ्गुलमुदात्तम् ॥ २२ ॥
 योनिभागं चतुर्भागमधोगाश्वत्थपत्रवत् ।
 विस्तारसदृशोत्सेधं योनिं कुर्यात्समालयम् ॥ २३ ॥
 श्रोणिस्थाने तु विस्तारं सयवं त्रिंशद्द्विगुलम् ।
 नाभेस्तु नतविस्तारं सयवं परिकीर्तितम् ॥ २४ ॥
 मध्यमंसविशालं तु रुद्राङ्गुलमुदात्तम् ।
 स्तनयस्तन्तु(योस्तत्तु)विस्तारं सार्धत्रयोदशाङ्गुलम् ॥ २५ ॥
 स्तनान्तरं नवांशं स्याद्द्विगुणं स्तनचूचुकम् ।
 स्तनोर्धं सार्धवेदांशमसार्धा(र्धो)नाद्गुलोद्धतम् ॥ २६ ॥

स्तनाक्षं च स्तनं चैव वृतं कृत्यादिसुन्दरम् ।
 स्तनान्तरं यत्राष्टांशं चिन्तविरंचतत्र वै ॥ २७ ॥
 अक्षयोरन्तरं विप्र सप्तदशाङ्गुलं स्मृतम् ।
 बाहुपर्यन्तविस्तारमेकत्रिंशाङ्गुलं भवेत् ॥ २८ ॥
 हिकामूत्रादधो बाहुदीर्घं पट्टिशदङ्गुलम् ।
 कोप(कूर्प)रोच्चं द्विभागं स्यात्प्रकोष्ठाद्द्विर्नवाङ्गुलम् ॥ २९ ॥
 मणिवन्धान्तलायामं सप्तदशाङ्गुलमुदाहृतम् ।
 तस्मान्मध्यमाङ्गुल्यं पद्भिः पश्चात्तर्जनी भवेत् ॥ ३० ॥
 अनामिकातर्जनीगुल्यं युगाङ्गुलकनिष्ठयोः ।
 अङ्गुलीनां तु दीर्घैवं हस्तयोरुभयोरपि ॥ ३१ ॥
 नवसप्ताष्ट सप्त तु यत्राङ्गुलादि विस्तृतम् ।
 तत्पडंशं च भागं च नखतारमिदोच्यते ॥ ३२ ॥
 यत्रद्वाराधिकं तारं नखायामं तु तीक्ष्णवत् ।
 हस्तस्य तलविस्तारं पञ्चाङ्गुलं विधीयते ॥ ३३ ॥
 मणिवन्ध विशालोऽग्निभूतांशं कोपरोस(कूर्परस्य) तु ।
 पडंशं बाहुविस्तारं सप्तांशं बाहुमूलके ॥ ३४ ॥
 तस्मादात्मणिवन्धान्तं तरुणं वेणुवत्कृशम् ।
 हस्तविस्तारमेवं स्यात् सप्तांशं ग्रीवाविस्तृतम् ॥ ३५ ॥
 अग्रमूले तु विस्तारं वस्त्रंशं सा(स्या)धवाधिकम् ।
 रुद्रांशं मुखविस्तारं कुक्कुटाण्डसमाकृति ॥ ३६ ॥
 भ्रुवः केशान्तयोर्मध्यं साधृतिद्वयङ्गुलं भवेत् ।
 भ्रूमध्यनेत्रसूत्रान्तं सपादद्वयङ्गुलं भवेत् ॥ ३७ ॥
 ...सयवैकाङ्गुलं भवेत् ।
 तदर्धै(र्ध) कोज(न)दीर्घं तु तस्यार्धं तस्य विस्तृतम् ॥ ३८ ॥
 हस्तिहस्तोपमं पादं हस्तं गोपञ्चवत्कृतम् ।
 शेषमुक्तं तु तालोत्त.मार्गेणैव समाचरेत् ॥ ३९ ॥
 स्त्रीणां सामान्यमेतद्दि विशेषमधुना शृणु ।
 गौर्वैवं द्विभुजा शान्ता द्विनेत्रैः पट्टप्रसारिता ॥ ४० ॥
 करण्डमुकुटा वाऽथ किरीटमुकुटा तथा ।
 मुकुटं केशवन्धं स्यात्तेषु वै सुन्दरं कुरु ॥ ४१ ॥

येशान्तमुकुटोत्तममष्टादशाङ्गुलाधमम् ।
 एकविंशाङ्गुलं मध्यं श्रेष्ठं भानुद्वयाङ्गुलम् ४२ ॥
 शिरोनाहाद्यवाधिक्यं मुकुटं मूलविशालम् (स्तूत्र)म् ।
 मूलं सप्ताष्टधा भाज्यं भागानाग्रविशालकम् ॥ ४३ ॥
 किरीटमुकुटं चैव फेदावन्धवमाचरेत् ।
 मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं करण्डमुकुटस्य तु ॥ ४४ ॥
 पद्मस्य मुकुलाकारं मुकुटाग्रं प्रकलायेत् ।
 त्रिपञ्चसप्तनन्दैर्वा करण्डस्तु विराजितम् ॥ ४५ ॥
 चतुष्पूरु(री)मसंयुक्तं नानापुष्पैर्विराजितम् ।
 हारोपग्रीवसंयुक्तं मुक्ताटामैरलंकृतम् ॥ ४६ ॥
 कर्णौ कुण्डलसंयुक्तौ चतुर्मात्रौ तता(थाऽऽ)यतौ ।
 मुकुटं कुण्डलं वाऽथ वृक्षं कुण्डलमेव वा ॥ ४७ ॥
 कटकैः कटिसूत्रं च सारोपग्रीवसंयुतम् ।
 बाहुपुरिमंत्युक्तं छिन्नवीरसमन्वितम् ॥ ४८ ॥
 यज्ञोपवीतसंयुक्ता केयूरादद्या सुशोभना ।
 दुष्कूलवसना देवी श्यामवर्णा च सुस्तनी ॥ ४९ ॥
 उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामहस्ते मलम्बितम् ।
 अपाङ्गसमभङ्गं वा कल्पयेदतिमुन्दराम् ॥ ५० ॥
 दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ।
 आमङ्गे तु गुणांशे तु पदांशं समभङ्गके ॥ ५१ ॥
 नतमानं समाख्यातं सूत्रं वक्ष्ये यथाक्रमम् ।
 ललाटमध्याद्गामे तु नेत्राधश्च पुटात्मके ॥ ५२ ॥
 हरेर्वारे समालम्ब्य स्तनयोरन्तरे तमा(ता)म् ।
 नाभेर्दक्षिणपार्श्वे तु वामोरुदक्षिणं वृतम् ॥ ५३ ॥
 भवामथरणौ पार्श्वे वामपार्श्वे तु लम्बयेत् ।
 पादादङ्गुष्ठयोर्ध्वं द्वयन्तरं षोडशाङ्गुलम् ॥ ५४ ॥
 तत्र भागैकभागं तु प्राण्यन्तरमुद्गाहकम् ।
 एवमाभङ्गमाख्यातं समभङ्गमथ वृणु ॥ ५५ ॥
 ललाटमध्यानासाग्रात् पादपाण्यैश्च मध्यमे ।
 मसार्थं ब्रह्मसूत्रं तु द्वयन्तरं तु प्रपीयते ॥ ५६ ॥

तत्सूत्रं स्तनयोर्मध्यं दक्षिणे तु गुला(णा)ङ्गुलम् ।
 तत्सूत्राट्टामने(दक्षिणे)नाभिनीत्रं द्व्यङ्गुलकं भवेत् ॥ ५७ ॥
 तत्सूत्राद्वापतो योनिमूलं मध्यं युगाङ्गुलम् ।
 तत्सूत्रादक्षिणे जानुनीत्रं गुणाङ्गुलं भवेत् ॥ ५८ ॥
 शेषं पूर्ववद्विष्टं गौरीलक्षणमेव हि ।
 सरस्वत्यादिशक्तीनां प्रागेव शोच्यते न वा ॥ ५९ ॥

इत्थंशुभश्रेदे काश्यपशिल्पे मध्यमदशतालविधानं नामैक-
 पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अत्र द्विपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

कन्यसं दशतालेन शृणु वक्ष्ये द्विजोत्तम ।
 चन्द्रादित्याश्विनी चैत्र ऋषयश्च गुहस्तथा ॥ १ ॥
 आर्यः शतमुखश्चैव श(च)ण्डेशः क्षेत्रपालकः ।
 कन्यसं दशतालेन कारयेत्तु विचक्षणः ॥ २ ॥
 कलाधिकशतांशः स्यादधमं दशतालकम् ।
 उष्णीशमङ्गुलं भोक्तं केशमानं गुणाङ्गुलम् ॥ ३ ॥
 केशान्तु हनुपर्यन्तं सोर्ध्व(सार्ध) भान्वङ्गुलं भवेत् ।
 युगाङ्गुलं समाख्यातं कण्ठमानं द्विजोत्तम ॥ ४ ॥
 हिक्यान(कादि)स्तनमूलान्तं सार्धख्य(द्व्य)ङ्गुलकं भवेत् ।
 स्तनादानाभिपर्यन्तं तत्समं चेति कीर्तितम् ॥ ५ ॥
 नाभेस्तु भेदमूलान्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ।
 तन्भेदमूलं जान्वग्रात्पञ्चविंशतिमात्रकम् ॥ ६ ॥
 वेदभागं तु जानुश्च अङ्घ्रा चोरुसमा भवेत् ।
 वेदांशं चरणोत्सेधं तुङ्गभेवं विधीयते ॥ ७ ॥
 उष्णीषात्पृष्ठकेशान्तं सार्धभान्यङ्गुलं भवेत् ।
 उष्णीषपार्श्वत्केशान्तं पञ्चाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
 केशान्ता]दनुपर्यन्तं मानं तु शुणभाजिते ।
 केशान्तादाक्षिसूत्रान्तं शुथार्धं जान्वकं तथा ॥ ९ ॥

यत्रोपेतद्विमात्रं तु नेत्रयोरन्तरं द्विज ।
 तत्समं नयता(ना)यामं भूतमात्रं तु वाऽऽयतम् ॥ १० ॥
 नृ(भ्रू)मध्यादूर्ध्वकेशान्तं सप्तदश यत्राः स्मृताः ।
 'यवं भ्रूमध्यविस्तारमानुपूर्व्यात्तदग्रकौ ॥ ११ ॥
 पृथक् च नेत्रविस्तारमूर्ध्ववर्म यत्रार्धरुम् ।
 अधोवर्म तु तत्तुल्यं करपीरयवं भवेत् ॥ १२ ॥
 नेत्रायामं त्रिधा कृत्वा एकांशं कृष्णमण्डलम् ।
 कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्यवप्रमाणकम् ॥ १३ ॥
 पक्ष(व)मानेन दृष्टिः स्याज्ज्योतिर्मण्डलमध्यमे ।
 अधोवर्म सिततिनेत्रं सू(र्मसु तत्रैत्रसू)त्रं कुर्याद्विशेषतः ॥ १४ ॥
 तस्य केशान्तयोर्मध्ये भ्रूस्थितिर्बालचन्द्रवत् ।
 कर्णस्थानं च कर्णं च उत्तमं दशतालघत् ॥ १५ ॥
 घ्राणमूलस्य विस्तारं यवमात्रमुदाहृतम् ।
 नासिकाग्रविशालं तु व्योमाद्गुलमुदाहृतम् ॥ १६ ॥
 अधरोष्ठस्य चाऽऽयामं पक्षाद्गुलमुदाहृतम् ।
 तदर्थं तस्य विस्तारं चिबुकं च द्वयाद्गुलम् ॥ १७ ॥
 विस्तारं तत्समं विद्यान्निम्नमर्धयवं भवेत् ।
 तस्माद्धरनिष्क्रान्तं यत्रोन्मध्योममात्रकम् ॥ १८ ॥
 ग्रीवामूलविशालं तु चस्वद्गुलमुदाहृतम् ।
 ग्रीवाग्रस्य तु विस्तारं सार्धसप्ताद्गुलं भवेत् ॥ १९ ॥
 वल्लःस्थलस्य विस्तारं सप्तविंशतिमात्ररुम् ।
 पञ्चविंशतिमात्रं तु बाहुटीर्धमुदाहृतम् ॥ २० ॥
 आयामं तु मकोष्ठस्य एकोनविंशद्गुलम् ।
 तस्मादाध्यमाग्रान्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ॥ २१ ॥
 तदर्थं तु तन्दायामं क्षेपं मन्त्या(पयर्षा)द्गुलायतम् ।
 अद्गुहस्तस्य टीर्घं तु अष्टादश यत्राः स्मृताः ॥ २२ ॥
 सार्धत्रेदाद्गुलं प्रोक्तमतामिका तु(नामायास्तु)टीर्घम् ।
 तदा(र्घं) च नर्जनीटीर्घं यनिष्ठाया घृर्गाजकम् ॥ २३ ॥

धर्माब्धिचसुभृतं च यवाङ्गुष्ठादिविस्तृतम् ।
तन्मूलेऽष्टांशहीनं तु शेषमग्रविशालम् ॥ २४ ॥
अग्रव्यासेन भूतांशे वेदांशं नखविस्तृतम् ।
विस्तारात्पादमाधिक्यं नखव्याममुदाहृतम् ॥ २५ ॥
अङ्गुष्ठे तु द्विपादं स्यादन्वेषां तु त्रिपादकम् ।
तलमध्यपरिखाभिः श्लार्भं पार्श्ववत्तले ॥ २६ ॥
मूलप्रदेशस्य घनं.....कोलकमुच्यते ।
अष्टांशहीनमग्रं तु घनमित्यभिधीयते ॥ २७ ॥
तलायामसमं त्रेयं तलस्यैव तु विस्तृतम् ।
मणिवन्धस्य विस्तारं त्रिमात्रं द्वियवाधिकम् ॥ २८ ॥
प्रकोष्ठमूलविस्तारं सार्धभूतांशमुच्यते ।
वाहुं(ह्व)ग्रस्य तु विस्तारं सार्धपञ्चात्रमुच्यते ॥ २९ ॥
बाह्वोर्मध्यविशालं तु सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।
द्विकासूत्रं तु कक्ष्यान्तं वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३० ॥
द्वाविंशदं(शं सं)भोक्तं....कक्षयोरन्तरा युगम् ।
हृदयाविध(विधि)विस्तारमष्टादशाङ्गुलं भवेत् ॥ ३१ ॥
उदरस्य विशालं तु सप्तादशाङ्गुलं भवेत् ।
श्रोणिप्रदेशविस्तारं दशाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३२ ॥
पङ्क्यवं नाभिविस्तारं निम्नमर्धयवं भवेत् ।
स्तनमण्डलावेतारमर्धाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥
चूचु[काग्रस्य विस्तार]मुत्सेधं तत्समं भवेत् ।
जानुमध्यविशालं तु सार्धपञ्चात्रमुच्यते ॥ ३४ ॥
नलिकायास्तु विस्तारं सार्धं वेदाङ्गुलं भवेत् ।
अङ्घ्रितलाग्रविस्तारं कनका(द्विनवा)ङ्गुलमुच्यते ॥ ३५ ॥
तलमध्यविशालं तु भूताङ्गुलमुदाहृतम् ।
पादाङ्गुष्ठसमायामं चतुर्मात्रमुदाहृतम् ॥ ३६ ॥
तरयाग्रादङ्गुलकमप्यन्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ।
अनामिकारतु(या)दीर्घं तु त्रयस्त्रिंशद्यवं भवेत् ॥ ३७ ॥

मध्याद्गुलं तु तत्तुल्यं वेदांशं तु तद्वाननम् ।
 कनिष्ठायास्तु दीर्घं तु सार्धानं द्वयद्गुलं भवेत् ॥ ३८ ॥
 सप्ताष्टनवर्धर्म(धाम)न्वत्रयोदशयवं क्रमात् ।
 कनिष्ठाश्चद्गुलानां तु विस्तारः मविधीयते ॥ ३९ ॥
 अग्रमूलसमं प्रोक्तं विस्तारं तु त्रिभाजिते ।
 द्वया(द्वि)भागं नखविस्तारं तत्तुल्यायतवर्तुलम् ॥ ४० ॥
 तलाग्राद्गुण्ठमूले तु द्विमात्रं तु घनं भवेत् ।
 कनिष्ठायास्तु मूले तु घनं नवयवं भवेत् ॥ ४१ ॥
 अक्षत्पाण्यन्तरं भागं पाण्युत्सेधं च तत्समम् ।
 प्र(वृ)ष्टमण्डलविस्तारं पादोनं नवमात्रकम् ॥ ४२ ॥
 वक्षःस्थले परे व्यासं पञ्चत्रिंशतिमात्रकम् ।
 अक्षयोरन्तरं प्रोक्तं चतुर्विंशतिमात्रकम् ॥ ४३ ॥
 अत्रानुक्तं तु यत्सर्वमुत्तमं दशतालवत् ।
 येषां लक्षणपाल्यातं तेषामाकृतिः पूर्ववत् ॥ ४४ ॥

इति काश्यपशिल्पे दशतालं नाम द्विपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ त्रिपञ्चाशत्तम पटल ॥

नवता दशतालोक्तं (अथोक्तं नवतालं तु) शृणुष्वैकाग्रमानसः ।
 वसवश्चाष्टमूर्तीश्च त्रिधे(त्ते)र्गाह्णोऽरुपालकान् ॥ १ ॥
 अन्याश्च देवताथैव नवतालोत्तमं कुरु ।
 सद्वादशजतं भागं वैरमाने विभाजिते ॥ २ ॥
 उष्णीषं चैरुभागेन दे(के)दान्तं तु गुणाद्गुलम् ।
 केशान्तादक्षिसूत्रान्तं वेदमात्रं विधीयते ॥ ३ ॥
 तस्मादाष्टमीमान्तं वेदांशं तु पृथर्षकम् ।
 षष्ठमानं तु वेदांशं भान्वंशं हृदयाशधि ॥ ४ ॥
 हृदयान्नाभिगीमान्तं तथा द्वादशयात्रकम् ।
 नाभ्यादिमेदमूलान्तं भानुमात्रं विधीयते ॥ ५ ॥

ऊरुदीर्घं चतुर्विंशदंशं ता(जा)नुयुगांशकम् ।
 जङ्घादि चोरुतुल्यं स्याद्वेदांशं च रसोदयम् ॥ ६ ॥
 हिकाधो बाहुदीर्घं स्याच्चतुर्विंशतिभागया(तः) ।
 भि(त)श्रवा(वां)स्यंश(शं)प्रकोष्ठं स्यादशांशं तु तलायतम् ॥ ७ ॥
 तस्मान्मध्याङ्गुलायामं पटङ्गुलमुदाहृतम् ।
 कन्यसं दशतालोक्तं मार्गेण शेषमाचरेत् ॥ ८ ॥
 तस्मादवयवार्थं च प्रत्येकमेवमाचरेत् ।
 मानमेवं समारूयात् लक्षणं कथितं पुरा ॥ ९ ॥

इति काश्यपशिल्प उक्तं नवतालं नाम त्रिपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ चतुःपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

मध्यमं नवतालं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
 यक्षाप्सरोगणाश्चैव अस्त्रमूर्तिर्मरुहणाः ॥ १ ॥
 मध्यमं नवतालेन कर्तव्यं द्विजसत्तम ।
 अष्टोत्तरशतांशं तु प्रतिमोचं विभाजिते ॥ २ ॥
 उष्णीषं ज्योमभागेन केशं पादोनतालकम् ।
 केशान्तात्रेत्रसून्तान्तं चतुर्भागयत्रोनितम् ॥ ३ ॥
 पुटान्तं चैव तत्तुल्यमाननं च तथा भवेत् ।
 पादोनचतुरंशं तु ग्रीवामानमुदाहृतम् ॥ ४ ॥
 भान्वंशाश्रियत्रोन्ं तु हिकादाहृदयावाधि ।
 नाभ्यन्तं चैव तत्तुल्यं मेढूमूलान्तकं तथा ॥ ५ ॥
 पादाधिकगुणोपेतं विंशांशं चोरुदीर्घकम् ।
 जानुग्रीवसमं तुङ्गं जङ्घा चोरुसमा भवेत् ॥ ६ ॥
 जानुतुल्यतलोपेतं बाहुश्रोरुसमो भवेत् ।
 सप्तदशाङ्गुलं मोक्तं प्रकोष्ठरय तु दीर्घकम् ॥ ७ ॥

पदंशं च यवोनं तु तु(त)लायामं करस्य तु । - -

॥ तत्समं मध्यमायामं शेषं युक्त्या समाचरेत् ॥ ८ ॥

इति काश्यपशिल्पे मध्यमनवतालकं नाम चतुःपञ्चाशत्तमः पटलः ।

१०८ ॥

॥ अथ पञ्चपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अधमं नवतालस्य लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।

विद्याधरगणश्चैव असुराश्च तथैव च ॥ १ ॥

१. १. पितरः सिद्धगन्धर्वा नवतालोन्नतेन तु ।

सवेदशतभागं तु कौतुकोर्ध्वं विभाजिते ॥ २ ॥

उष्णीपोर्ध्वं त्रिपादं स्याच्छेषं सार्धत्रिभागया(तः) ।

केशान्ताश्वेत्रसूत्रान्तं पादोनचतुरंशकम् ॥ ३ ॥

तस्मान्नेत्राद्विहन्वन्तमाननं स्यात्तथोदितम् ।

भवेद्देहाङ्गुलं ग्रीवामानमित्याभिधीयते ॥ ४ ॥

ग्रीवापादतलं जानुतुल्यं जङ्घोरुसदृशम् ।

बाहु(हो)थोरुसमं द्वैर्घ्र्यं प्रकोष्ठं षोडशाङ्गुलम् ॥ ५ ॥

तलदीर्घं तु भूतांशं तत्समं मध्यमाङ्गुलम् ।

शेषं युज्यं (यत्या) तु कर्तव्यं सर्वमङ्गं विधीयते ॥ ६ ॥

इति काश्यपशिल्पेऽधमनवतालं नाम पञ्चपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ पदपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण अष्टतालं विधीयते ।

शतांशं मध्यविम्बोच्चमुष्णीपं तु शिवांशकम् ॥ १ ॥

सार्धद्वयं तु केशान्तं केशान्तात्तर्धर्षमीमकम् ।

शटानदशभागं स्यात्तन्त्रिभागविभाजिते ॥ २ ॥

शिवांशं त्वञ्जिसूत्रान्तं पुटान्तं चैव तत्समम् ।
 पुटार्थं त्वन्तकोशेषं सार्धद्वयंशं गलोदयम् ॥ ३५ ॥
 दिक्कादिहृदयान्तं तु रुद्रांशं द्वितयोन्नतम् ।
 नाभ्यन्तं चैव तुल्यांशं मेढूमूलान्तकं तथा ॥ ४ ॥
 सार्धत्रिसप्तभागं तु ऊरुटीर्घमुटाहृतम् ।
 जानुकण्ठसमं तुङ्गं जङ्घा चौरसमा भवेत् ॥ ५ ॥
 जानुतुल्यं तलोत्सेधं बाहुश्रोक्षसमो यतः ।
 प्रकोष्ठं तु कलांशं स्यात्सार्धं भूताङ्गुलं तथा ॥ ६ ॥
 तत्समं मध्यमाङ्गुल्यं शेषं प्रागपरोदितम् ।
 अत्रानुक्तं तु यत्सर्वं कन्यसं दशतालवत् ॥ ७ ॥

इति काश्यपशिल्पेऽष्टतालं नाम षट्पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ सप्तपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

। अथ सप्तपञ्चाशत्तमः पटलः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण सप्ततालविधिं परम् ।
 पिशाचप्रतिमोत्सेधं साष्टाशिकां(शीत्यं)श्चकं भजेत् ॥ १ ॥
 जम्पीमर्मरस्रोत्रं क्लेशान्तं क्षि(श्र)क्षि(अ)प्यका(ः) ।
 सार्धद्वयंशं तु नेत्रान्तं सार्धान्यंशं पुटान्तकम् ॥ २ ॥
 चिञ्चुकान्तं च त्तुल्यं वेदांशं च गलोदयम् ।
 स्तनान्तं सप्तभागं तु रुद्रांशं नाभिरीयकम् ॥ ३ ॥
 तथा वै योनिमूलान्तं विशांशं चोर्द्वीर्घम् ।
 जानुमानं द्विभागेन जङ्घा चौरसमा भवेत् ॥ ४ ॥
 चरणोच्चं द्विभागेन मन्वंशं तु तलोन्नतम् ।
 ऊरुटीर्घसमं बाहुप्रकोष्ठान्तं त्रिपञ्चकम् ॥ ५ ॥
 तलायामं तु भूतांशं वेदांशं तस्य विस्तरम् ।
 तत्तलायामसदृशं मध्यमाङ्गुलिटीर्घम् ॥ ६ ॥

शेषं प्राग्गृहिते देशे हासं कुर्यादतीन्द्रियम् ।

सप्ततालं समाख्यातं शेषं प्रागपरोदितम् ॥ ७ ॥

इति काश्यपशिल्पे सप्ततालं नाम सप्तपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अष्टपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अथातो नागरादीनां लिङ्गानां प(पी)ठलक्षणम् ।

आदौ तु वक्ष्यते विम्र सकलान्तं ततो विदुः ॥ १ ॥

शैलजे शिलया पीठं सुधयेष्टकयाऽपि वा ।

दारुजे दारुजना(जं वाऽ)थ इति(ष्ट)कामयमेव वा ॥ २ ॥

रत्नलोहजलिङ्गानां सयोनिलोहजं तु वा ।

लिङ्गोदयसमं पीठं विस्तारेणोत्तमोत्तमम् ॥ ३ ॥

पूजांशोचसमं पीठं तारं कन्यसमुच्यते ।

तयोर्मध्येऽष्टभागं तु उत्तमान(दि) त्रयत्रयम् ॥ ४ ॥

पीठव्यासं त्रिधा भज्य द्विभागं चोत्तमो(जो)त्तमम् ।

व्यासार्धमधमोत्सेधं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ ५ ॥

नवधा पीठतुल्यं च उत्तमादि त्रयत्रयम् ।

क्रमेण कथितं विम्र नागरस्त्वेषमुच्यते ॥ ६ ॥

लिङ्गस्योचसमं व्यासं श्रेष्ठमध्यकनिष्टकम् ।

तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा पीठविस्तृतम् ॥ ७ ॥

नवधा विस्तृतं ख्यातं ब्रह्मविष्णवंशयोरपि ।

उदयं यमुधा भज्य द्विभागं वा यसां(थां)शकम् ॥ ८ ॥

एकांशं वा विशेषेण स्थलांशे तु निवेशेयत् ।

शेषं पीठोदयं ख्यातमेवं द्वाविडमुच्यते ॥ ९ ॥

पूजांशश्च परीणाहसमं श्रेष्ठं विशालकम् ।

परीणाहे कलांशे तु भान्वंशमधमं त्विति ॥ १० ॥

तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा पीठविस्तृतम् ।

अथवा लिङ्गविष्कम्भं चतुरस्रकृते सति ॥ ११ ॥

तत्कर्णद्विगुणं वाऽथ सार्धद्विगुणमेव वा ।
 त्रिगुणं च विशालं तु पीठानां तु विशेषतः ॥ १२ ॥
 गर्भगेहं त्रिभागैकं चतुर्भागैकमेव वा ।
 पीठव्यासं समाख्यातं विष्णुभागसमोन्नतम् ॥ १३ ॥
 सामान्यं नागरादीनां लिङ्गानां पीठिकासमे ।
 उपानवाद्यविस्तारं सर्वेषां तु विधीयते ॥ १४ ॥
 तदष्टनवदशांशहीनं वाऽग्रविशालकम् ।
 विष्णुभागसमोत्तुङ्गं सपादं सार्धमेव वा ॥ १५ ॥
 सामान्यपीठिकानां तु नागरादद्यासमुन्नतम् ।
 लिङ्गानां सकलानां तु सामान्यं पीठलक्षणम् ॥ १६ ॥
 क्लोदये नवांशे तु व्योमांशं कल्पसोदयम् ।
 गुणांशं श्रेष्ठमानं तु तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ १७ ॥
 नवधा पीठतुङ्गं तु तस्य विस्तारमुच्यते ।
 पीठतुङ्गसमं व्यासमधमं पीठमुच्यते ॥ १८ ॥
 द्विगुणं चोत्तमं व्यासात्तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ।
 नवधा विस्तृतं ख्यातं सकलानां विशेषतः ॥ १९ ॥
 पिण्डिका गोमुखोपेता लिङ्गानां तु विधीयते ।
 गोमुखाकृति पीठं स्यात्सकलानां विशेषतः ॥ २० ॥
 सप्तार्धं सप्तद्वयं वा लिङ्गानां तु विधीयते ।
 सायताप्राय(प)द्वयं वा मी(म)तिमानं सयं तु वा ॥ २१ ॥
 पद्मपीठं भद्रपीठं वेदिकोपरि मण्डलम् ।
 पीठं चतुर्विधं ख्यातमर्लकारं द्विजोत्तम ॥ २२ ॥
 कलांशं विभजेत्तुङ्गमुपानोचं द्विभागया(तः) ।
 भूर्तांशोच्चमथो पद्मं कण्ठं पादुकसदृशम् ॥ २३ ॥
 ऊर्ध्वपद्मं तु वेदांशं द्विभागं पट्टिकोदयम् ।
 शिवांशं प्रीतवायुश्च(प्रतिभागं च)पोड्यदलसंयुतम् ॥ २४ ॥
 क्षुद्रं दलं तयोर्मध्ये अष्टौ वाऽथ महादलम् ।
 अर्धाद्दुगुलं दलाग्रोचं मानाद्दुगुलसमावृतम् ॥ २५ ॥

लिङ्गन्देहाद्गुलोर्ध्वं वा दलाग्राणां समुच्छ्रयम् ।
 पीठतारत्रिभागेकं गोगुखं दीर्घमुच्यते ॥ २६ ॥
 तदीर्घसदृशं ख्यातं मूलव्यासमुद्राहृतम् ।
 मूलतारत्रिभागेकं त्रयाग्रे विस्मृतं भवेत् ॥ २७ ॥
 मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं तद्वनं व्याससदृशम् ।
 त्रिपादं वाऽर्धपादौ न घृत्तिभागांश्च एव वा ॥ २८ ॥
 व्यासत्रिभागभागं तु शिलासार्गविशालकम् ।
 पट्टिकोर्ध्वसमं निम्नं त्रमाद्वीनं तु कन्यसम् ॥ २९ ॥
 उपानाद्यङ्गवेशं च नीत्रं सौन्दर्यमाचरेत् ।
 अधिष्ठानं भवेद्देशनीत्रं वा परिकल्पयेत् ॥ ३० ॥
 पञ्चपीठं समाख्यातं भद्रपीठमथोच्यते ।
 कृत्वा तु षोडशोत्सेधं भागेनोपानमुच्यते ॥ ३१ ॥
 जगत्युच्चं तु वेदांशं गुणांशं कुरुतोश्च(च्छ्र)यम् ।
 शिवांशं पट्टिकामानं कण्ठमानं गुणांशकम् ॥ ३२ ॥
 तदूर्ध्वं पट्टमेकांशं द्विभागं पट्टिका भवेत् ।
 शस्यंशं घृतवारि रयाद्भद्रपीठमिदं परम् ॥ ३३ ॥
 पट्टोच्चं तु कलाग्रे तु द्विभागं पादुकोटयम् ।
 गुणांशं जगतीमानं द्रुमुदोच्चं तु तत्समम् ॥ ३४ ॥
 व्योमांशं पट्टमानं तु कण्ठमानं द्विभागया(तः) ।
 तस्योर्ध्वं कम्पमेकांशं गुणांशं पट्टिका भवेत् ॥ ३५ ॥
 एकांशं घृतवारि रयाद्देवीभद्रं तथोच्यते ।
 भद्रमेवं समाख्यातं वेदपीठमथोपरि ॥ ३६ ॥
 त्रयोदशांशं पीठोच्चं द्विभागं पादुकोटयम् ।
 तदूर्ध्वं पञ्चकं तुल्यं कम्पमंशेन कारयेत् ॥ ३७ ॥
 द्विभागं कम्पमानं तु ऊर्ध्वकम्पं शिवांशकम् ।
 तदूर्ध्वपञ्च पञ्चांशं पट्टकं चैव तत्समम् ॥ ३८ ॥
 घृतवार्युदयं व्योमभागेन परिकल्पयेत् ।
 अथोदये तु चरवंशे उपानोच्चं शिवांशकम् ॥ ३९ ॥

एकांशं घृतवारि स्याच्छेषं वेदियुगाश्रक(य)म् ।
 वेदिकापीठमाख्यातं तदेवाक्षांशपट्टिका ॥ ४० ॥
 कर्तव्यं तु त्रिधैवाह्नि वेदिकापीठमुच्यते ।
 पत्रं वा भद्रपीठं वा वृत्तं तु परिमण्डलम् ॥ ४१ ॥
 अधिष्ठानं तु यावद्वा पीठाङ्गं परिकल्पयेत् ।
 उपपीठाङ्गवद्दन्धात्तन्नाम्ना प्रकीर्तितम् ॥ ४२ ॥
 जयदं चतुरश्रान्तं योन्याकारं मजाकरम् ।
 शान्तिः स्याद्धनुराकारे गुणार्थं रिपुनाशनम् ॥ ४३ ॥
 वर्षमानं तु वृत्तं रयात्पञ्चार्थं शुष्टितुष्टिदम् ।
 पदकोणं रोगनाशं रयादे(दे)वदे(मे)व क्रमाद्विदुः ॥ ४४ ॥
 एष्याकारेषु पीठाग्रतःप्रागुक्तविधिना कुरु ।
 द्रव्ये तुष्टेऽष्टपीठे तु जीर्णे धारे द्विजोत्तम ॥ ४५ ॥
 पूर्वाऽऽकृतिर्यथा कार्यं तथा कुर्यात्पुनः पुनः ।
 पश्चादन्याकृतातीतकर्तव्यं कर्तृनाशनम् ॥ ४६ ॥
 तरमात्सर्वप्रयत्नेन पूर्वाकारं प्रकल्पयेत् ।
 सापेक्षं यत्तु तत्तारान्सपार्दं सार्धं एव वा ॥ ४७ ॥
 आजयं मुखभद्रं वा भद्रं चोपसभद्रवत् ।
 लिङ्गनां सायतं पीठं न कुर्यात्तु कदाचन ॥ ४८ ॥
 समार्थं समवृत्तं च सायतं वा तदन्यकम् ।
 सर्वं च सक्रमोपेतं कर्तव्यं संपदां पदम् ॥ ४९ ॥
 पिण्डिकालक्षणं शोक्तं पादशैलोदयं शृणु ॥ ५० ॥

इति काश्यपशिल्पे पिण्डिकालक्षणं नामाष्टपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथैकोनपष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण पादशैलादिलक्षणम् ।
 लिङ्गन्तारत्रयं व्यासं तत्र पादसमोन्नतम् ॥ १ ॥
 श्रेष्ठमध्यकनिष्ठोर्ध्वं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ।
 तुङ्गं तु नवधा शोक्तं पादांशं (वे)सरोदितम् ॥ २ ॥

लिङ्गव्यासद्वयाधिययं व्यासं तद्रुमुभाजिते ।
 कृ(ए)कांशमवटे निम्नं लिङ्गमूलवद्राकृति ॥ ३ ॥
 नवरत्नप्रमाणेन नवकोष्ठं प्रकल्पयेत् ।
 अन्यतः समतां कुर्यादाधाराख्यशिलासह ॥ ४ ॥
 तदस्मात्पीठसीमान्तं नन्द्यावर्तशिलोदयम् ।
 लिङ्गपीठसमानं वा एकद्विभ्यङ्गुलाधिकम् ॥ ५ ॥
 नान्यवृत्तशिलाव्यासं नागरेषु विधीयते ।
 पीठव्यासान्यके वाऽथ द्वाविडाक्षाग्निकायिकम् ॥ ६ ॥
 लिङ्गव्यासेन पादांशे पीठादेकैकवर्धनात् ।
 नन्द्यावर्तशिलाव्यासं नवधा वेसरोदितम् ॥ ७ ॥
 लिङ्गरथोपरितः कल्पयं चत्वारश्च(त्वरं च)तुरश्रकम् ।
 चतुरश्रोच्चतायामं तेषां मानमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
 उत्तराग्रं तु प्राग्भागे प्रागग्रं दक्षिणे न्यसेत् ।
 पश्चिमे चोत्तराग्रं चेत् प्रागग्रं चोत्तरे न्यसेत् ॥ ९ ॥
 शांकरे प्रथमस्याग्रमनलाग्रे द्वितीयकम् ।
 तृतीयं मरुतो वायुमूलं च चतुरर्थकम् ॥ १० ॥
 नन्द्यावर्तशिलास्त्वेवं योज्यं कल्पदलोदके ।
 तद्दूर्ध्वेऽष्टवन्धनं कुर्यात्स्थापयेत्पिण्डिकां बुधः ॥ ११ ॥
 सुधया वस्त्रवन्धं वाऽऽलिप्य पीठं प्रयोजयेत् ।
 एकांशं चोत्तमं पीठं द्वाभ्यां वै मध्यविष्टरम् ॥ १२ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चाभिर्वाऽथ कन्यसं पीठमुच्यते ।
 पीठानां तु तद्दूर्ध्वं तु भस्मै(ध्वै)केन समाचरेत् ॥ १३ ॥
 बहुवस्तुदलाधस्तात्पीठसंघेर्गलिर्गुरुः ।
 गलाधस्ताद्वृषी द्वचश्रौ तत्पूर्वे वाऽपरे न्यसेत् ॥ १४ ॥
 त्रयश्रेटाश्रयं त्वेकं वामेऽवामे परे द्वयम् ।
 चत्वारं चेदद्रोणयुग्मं चतुरश्रं प्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥
 पञ्चपद् चैव कर्तव्यं पिण्डिकालक्षणांन्वितम् ।
 सुधयाऽष्टवन्धनाद्वा निश्चिद्रं सुहृदं कुरु ॥ १६ ॥
 इष्टफलाभिः शिलाभिर्वा हृदं रपात्सुधयाऽन्वितम् ।
 लोहजं राजतं चैव यथावदहहता भवेत् ॥ १७ ॥

सर्वेषां बन्धनं चाष्टबन्धमित्यभिधीयते ।
 विष्णुभागोर्ध्वसीमं च पिण्डिकोर्ध्वं समुन्नयेत् ॥ १८ ॥
 नतोन्नतं न कर्तव्यं कृतं चेत्कर्तृनाशनम् ।
 लिङ्गस्य मुखनिर्माणं लक्षणोद्धारमुच्यते ॥ १९ ॥
 प्रासादरयाग्रतो वाऽपि चांगके दक्षिणेऽपि वा ।
 हस्तमानं समुत्सेधं दर्पणोदरसंनिभम् ॥ २० ॥
 गोमयालेपनं कृत्वा पिण्डीं चूर्णैरलंकृताम् ।
 नानाधूपैश्च र्दीपैश्च नानापुष्पैरलंकृताम् ॥ २१ ॥
 शालिभिः स्थण्डिलं कुर्याद्वेदिकायां विशेषतः ।
 तण्डुलैश्च तिलैर्दधैर्लाजैः पुष्पैरलंकृतैः ॥ २२ ॥
 अधमत्रयलिङ्गानामेवं मण्डपमाचरेत् ।
 शेषाणां लिङ्गदीर्घं स्याद्यथावेदिकविस्तृतम् ॥ २३ ॥
 तेनैव त्रिगुणव्यासं मण्डपस्य विशालकम् ।
 अन्यत्सर्वमलंकारं प्रागिवैव समाचरेत् ॥ २४ ॥
 विध्यूर्ध्वं श्वयते(स्थपति)लिङ्गं प्राक्छिन्नयोर्ध्ववक्रकम् ।
 परिवेष्टेद्य धटानष्टौ सकूर्चान्सावधानवान् ॥ २५ ॥
 -ससूत्राब्रववरत्रादद्यान् गन्धतोयेन पूरयेत् ।
 सावधानान्सभो(शो)भाद्या(दद्यान्)लोरुपालादिदेवतान् ॥ २६ ॥
 गन्धैः पुष्पैश्च धूपान्नैरर्चयेत्स्वस्वनामतः ।
 लिङ्गमूलस्य वामे तु पिण्डिकाश्च निधापयेत् ॥ २७ ॥
 रक्तवस्त्रादिनाऽऽवेष्टेद्य लिङ्गपीठे समर्चयेत् ।
 वेदिकायां सत्त्वयेन्द्रे कुण्डं वा स्थण्डिलं कुरु ॥ २८ ॥
 अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ।
 ब्रह्मवृक्षसमिद्धिश्च होमं कृत्वा विधानतः ॥ २९ ॥
 आपोद्दिष्टादिमन्त्रेण उद्रे विष्णुश्च मन्त्रतः ।
 ब्रह्म जज्ञानमन्त्रेण आज्य[त]न्त्रं समाचरेत् ॥ ३० ॥
 चरुहोममघोरेण प्रत्यगष्टादशहृतीः ।
 तथा जागरणं रात्रौ प्रभाते समुहूर्तके ॥ ३१ ॥
 वेदिकस्तु शुचिर्भूत्वा सकलीकृतविग्रहः ।
 सितवस्त्रोत्तरीयाद्वयः सितमाल्यानुलेपनः ॥ ३२ ॥

सितयज्ञोपवीतश्च शिवद्विजकुलोद्भवः ।
 स्थपतिश्च शुचिर्भूत्वा यज्ञसूत्रोत्तरान्वितः ॥ ३३ ॥
 माग्वदाग्निं समभ्यर्च्य स्विष्टपूर्णाहुतिं यजेत् ।
 मतिसरं बन्धयेन्मात्रं लिङ्गपीठे द्विजोत्तम ॥ ३४ ॥
 स्वर्णरजतकार्पाससूत्रैर्वा हृदयेन तु ।
 मभाते सुमुहूर्ते तु लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ ३५ ॥
 पायसं घृतसंयुक्तं शिरःस्थाने वर्लिं हरेत् ।
 रत्नशान्तिं परित्यज्य गन्धादीरर्चयेद्धृतम् ॥ ३६ ॥
 रत्नेन धातुना लिङ्गमध्ये सूत्रं तु पातयेत् ।
 मुखभागस्य मध्ये तु नालं कुर्यात्सलक्षणम् ॥ ३७ ॥
 लिङ्गमानेन मतिमान् स्तूपिविस्तारमाचरेद् ।
 रुद्रभागोदयं गुह्यं शिरसो वर्तनान्वितम् ॥ ३८ ॥
 सवेदविंशतिर्हस्तैर्कृत्वैकांशं तु विस्तृतम् ।
 अङ्गुलं वसुधा भज्य एकांशं यवमुच्यते ॥ ३९ ॥
 उच्चमोचमलिङ्गानां सूत्रं पञ्चयर्षं ततः ।
 शेषाणामपि लिङ्गानां यद्यथं प्रतिहासयेत् ॥ ४० ॥
 अधमाधमलिङ्गं तु सूत्रतारं यद्यं भवेत् ।
 सूत्रविस्तारमेवं रयात्ख्या(स्वा)तं चैव तु तत्समम् ॥ ४१ ॥
 लक्षणं शिरसि व्याधिललाटे मरणं भवेत् ।
 नेत्रे कृते त्वपस्मारमारये ध्यात्वा विनाशनम् ॥ ४२ ॥
 चिबुके धन्धुनाशः रयात्कण्ठे स्कन्धविनाशनम् ।
 स्तनदेशे सुतं हन्ति तस्मादेतानि वर्जयेत् ॥ ४३ ॥
 शिरसा सह रुद्रांशं गुणांशं विभजेत्समम् ।
 एकांशं मूर्धतो[वर्ज्यस्त]नादूर्ध्वं तटंशके ॥ ४४ ॥
 तदसतांशयोर्विभ्रं लक्षणोद्धारमाचरेत् ।
 पथं वा मुकुलाकारं लिङ्गकारं यथोचितम् ॥ ४५ ॥
 द्विजानामतिदृढार्थं नृपाणां च जयावहम् ।
 खड्गमत्यश्रिफाकारं कुंजराशमिवाकृति ॥ ४६ ॥
 शङ्खाभश्च चतुर्भेदं नृपाणामपि वृद्धये ।
 कराञ्जलिसमाकारं गोकर्णाकृतिं वा भवेत् ॥ ४७ ॥

वैश्यानां च त्रिकोणं च शूलवृत्तापतं तथा ।
 शूद्रवृद्धिकरं त्रीणि सूत्रं गृह्य तु लक्षणम् ॥ ४८ ॥
 लक्षणोद्धरणोत्थांशं रुद्रभागविभाजिते ।
 मुकुलोदयमेकांशं तद्व्यासं चापि तत्समम् ॥ ४९ ॥
 तन्मूलानां तु दीर्घत्वं नवभागमुदाहृतम् ।
 तन्नालमेकसूत्रं स्यात्सूत्रद्वित्रियुगं तु वा ॥ ५० ॥
 सूत्रत(त्र)पयुतं चोक्तं सूत्रान्तरयवत्रयम् ।
 यवद्वयान्तरं वाऽथ नालातरं द्विजोत्तम ॥ ५१ ॥
 नालमूलेन तरयाग्रे सीमासूत्रे तथा लिखेत् ।
 तन्नालं चैकसूत्रं स्याल्लिङ्गमध्ये विशेषतः ॥ ५२ ॥
 सूत्रोक्तव्यासखातं च नालायाम् च कल्पयेत् ।
 नालाधस्तात्तु व्योमांशं त्यजेद्विष्णुवंशकोपरि ॥ ५३ ॥
 मणिरेखा ततः कार्या मुकुलस्फुङ्गं(फुल्ल)नाकृति ।
 रेखात्रयं तथा विभ्र पञ्चमूलं समं तु वा ॥ ५४ ॥
 पञ्चतारत्रयैकांशं वेदांशेऽन्यंश एव वा ।
 पञ्चांशं(वा)युगांशं वा पञ्चनालार्धमेव वा ॥ ५५ ॥
 मुकुलमूलेऽन्तरं द्वेवं नालमूलेऽन्तरं शृणु ।
 नालायामसमं पश्चाद्द्वित्रिपादयुगांशके ॥ ५६ ॥
 त्रिभागं पञ्चभागं तु वेध(ट)भागमथापि वा ।
 नालमूलसमत्वे वा मणिरेखाद्वयोत्तरम् ॥ ५७ ॥
 मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं मणिरेखान्तरं भवेत् ।
 तन्तुमूले समे तिर्यग्गत्वा पृष्ठे तु संघयेत् ॥ ५८ ॥
 मणिरेखाव्यासखातं चालिङ्गरयात्रि लिङ्गवत् ।
 मणिरेखालम्बि नालं दीर्घासं सममेव वा ॥ ५९ ॥
 तस्माटामूलपर्यन्तं बलुभागविभाजिते ।
 मणि(णे)रालम्बनं विभ्र नवधा परिकीर्तितम् ॥ ६० ॥
 सर्वेषु लक्षणोद्धारे श्रीहिरयान्मणिरेखिका ।
 प्रथमं लक्षणं प्रोक्तं द्वितीयं लक्षणं शृणु ॥ ६१ ॥

लक्षणोद्धारणाधीशं दशभागविभाजिते ।
एकाशं मुकुलोत्तं तु नवांशं नालदीर्घकम् ॥ ६२ ॥
शेषं पूर्ववदुष्टिष्टं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
लक्षणांशं तु नवधा भाज्यैकांशं तु कुण्डकम् ॥ ६३ ॥
सप्तांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदेव हि ।
चतुर्थं लक्षणं शोक्तं पञ्चमं लक्षणं शृणु ॥ ६४ ॥
लक्षांशं वसुधा भज्य व्योमांशं मुकुलोदयम् ।
षडंशं नालदीर्घं तु नालाधस्ताच्छिवांशकम् ॥ ६५ ॥
तदेव सप्तभामं तु नालदीर्घमुद्राहतम् ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यं सप्तमं लक्षणं शृणु ॥ ६६ ॥
लक्षार्धांशे तु सप्तांशे शदपंशं मुकुलोदयम् ।
भूतांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदेव हि ॥ ६७ ॥
षडंशं वाऽथ तन्नालदीर्घं शेषं तु प्रागिव ।
एवमष्टविधं ख्यातं नालायामं द्विजोत्तम ॥ ६८ ॥
अग्राकारेऽब्जमुकुलाद्भानुसंख्या तु सुवत ।
यथेष्टनालं कर्तव्यं वसुसंख्या तु दैजिकः ॥ ६९ ॥
दृढसूत्रं प्रकर्तव्यं लिङ्गे धृक्तप्रमाणतः ।
स्थापयेत्तु ततो लिङ्गं प्रागग्रं दारुविष्टरे ॥ ७० ॥
लक्षयेत्पिण्डिकावचनं लिङ्गं सौम्ये निधापयेत् ।
स्थापितः कलशैः स्थाप्य लिङ्गपीठे हटा बुधः ॥ ७१ ॥
गन्धोदकैः [स्तु सं]स्नाप्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
लम्बकूर्चसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ ७२ ॥
र(थे वा शि)विकायां वा ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ।
ततो जलाशयं प्राप्य जलाधिवासनं कुरु ॥ ७३ ॥
लक्षणोद्धारस्मारख्यातं प्रतिमालक्षणं शृणु ॥ ७४ ॥

इति काश्यपशिल्पे पीठलक्षणोद्धारो नामैकोनपष्टितमः पटलः ।

॥ अथ षष्ठितमः पटलः ॥ २०३६४

अथ शैवादनन्तरं [स्याद्]विष्णुस्थापने विधिः ।
 नगरे पश्चिमे वाऽपि मध्ये वा उत्तमोत्तमम् ॥ १ ॥
 मध्यादिकलिकान्तं वा अवतारं तु शिञ्जितम् ।
 तत्पदे वास्तुदेवांश्च स्थापयेच्छिल्पिकोत्तमः ॥ २ ॥
 स्वर्गं तु विष्णुपुरतो विष्णुकुञ्जमथापि वा ।
 अञ्जलिं हस्तसंयुक्तं पूर्वं वा अग्रतस्तथा ॥ ३ ॥
 आलयेऽर्[ण्यके] वाऽपि तटाके पुण्यतीर्थके ।
 ग्रामे वा वास्तुमध्ये वा भवेत्पूर्वं उदङ्मुखे ॥ ४ ॥
 वरुणे वैश्यभूमिं च यममिन्द्रं तु स्थापयेत् ।
 पिशाना(चा)धौ पदे स्थाप्य नैर्ऋतिं वायुमर्चयेत् ॥ ५ ॥
 अथ वक्ष्ये विशेषेण सकलस्थानमुत्तमम् ।
 शांकरे वृत्तमूर्तिस्तु आग्नेय्यां वृषवाहनम् ॥ ६ ॥
 उमास्कन्द[यु]तं विम नैर्ऋत्यां परिकल्पयेत् ।
 कङ्कालं वायुदिग्भागे भिसाटनं जयान्तिके ॥ ७ ॥
 सुखासनं तु सत्पांशे विध्यंशे त्रिपुरान्तकम् ।
 सुग्रीवे हरिरर्धं स्याद्बन्धवं चन्द्रशेखरम् ॥ ८ ॥
 शेषांशं..... मुख्ये कालारिमूर्तिकम् । (?)
 उदिते त्वर्धनारी स्यादैन्द्रे कल्याणसंयुतम् ॥ ९ ॥
 क्षेत्रपालस्तु पर्जन्ये याम्ये वा दक्षिणेश्वरम् ।
 वारुण्ये लिङ्गमुदभूतं सौम्ये तु गजहारिणम् ॥ १० ॥
 इत्यूर्ध्वमालये मोक्तमन्तरालरय कल्पयेत् ।
 मूलमध्ये तु संवीक्ष्य सकलं रथापनं कुरु ॥ ११ ॥
 प्राकारेऽष्टचतुर्दिक्षु द्वारशोभादि कल्पयेत् ।
 प्राकारान्ताति(नि) मध्ये च दीर्यमध्ये च वेशनम् ॥ १२ ॥
 अथवा हर्म्यस्य मध्येन द्व्येकमंशकम् । (?)
 प्रधानमारमेकं वा त्वग्रे वाचालकं द्विज ॥ १३ ॥

इति काश्यपशिल्पे सकलस्थापनविधिर्नाम षष्ठितमः पटलः ।

॥ अथैकपाष्टितमः पटलः ॥

अथ वर्क्ष्ये विशेषेण सुखासनविधिं परम् ।
 आसनं राजसं भावं भद्रपीठं [सुखा]सनम् ॥ १ ॥
 वामाङ्घ्रिशङ्खाद्येत्पीठे दक्षिणाङ्घ्रिस्तु लम्बयेत् ।
 ऊर्ध्वभागोपरिष्ठात्तु सार्धषेदाङ्गुलाधिकम् ॥ २ ॥
 स्फिकविण्णहमानमेतद्धि आसीनोर्ध्वे विशेषतः ।
 आसने पूर्वकेशान्तं जान्वोर्वाङ्घ्रावसानकम् ॥ ३ ॥
 जानूर्ध्वं पूर्वकेशान्तं जानोर्वा(नुवा)ङ्घ्रीवास्पकम् ।
 परहस्तमणिबन्धं मध्यमं च समं भवेत् ॥ ४ ॥
 आसीनेन स्वसूत्रेऽरित पूर्वसूत्रेऽधुना शृणु ।
 मौलिमध्यं तु नासाग्रात्स्तनाभं नाभिमध्यमम् ॥ ५ ॥
 वामाङ्घ्रिगुलकमध्ये तु ब्रह्मसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 सूत्रादक्षिणजान्वन्तमेकत्रिंशाङ्गुलं भवेत् ॥ ६ ॥
 अथवा त्रिंशद्द्व्यङ्गुल्य एकोनत्रिंशतोऽपि वा ।
 सूत्रात्तदङ्घ्रिनलफाहाऽन्तरं द्वादशाङ्गुलम् ॥ ७ ॥
 प्रयोद्दशाङ्गुलं वाऽथ दशाङ्गुलमथापि वा ।
 पीठं नादं प्रपाण्योरितु नीत्रं द्विज्यङ्गुलं तु वा ॥ ८ ॥
 तत्सूत्रान्नाथये(ध्यमे)हस्ते मध्यरेखावसानकम् ।
 चतुर्दशाङ्गुलं प्रोक्तमन्तरं तु द्विजोत्तम ॥
 ऊरोर्द्धे मणिबन्धान्तं नीत्रं द्विज्यङ्गुलं तु वा ॥ ९ ॥
 कटकं सिंहकर्णं वा तत्रंस्थं प्रविधीयते ।
 तर्जन्यादिकनिष्ठान्तं तत्राङ्गुल्यस्तु वक्रगाः ॥ १० ॥
 द्वैषद्वक्रं तदङ्गुलमेवं स्यात्कटकाकृति ।
 मध्यामध्यतलान्तं तु अर्धमर्थं त्वनामिका ॥ ११ ॥
 वक्रं शेषाद्गुलं माग्वर्त्तिहकर्णमिदं परम् ।
 द्विषामूत्रं समं कुर्यात्कर्तव्याग्री करे परे ॥ १२ ॥
 वक्रावनामिकाद्गुष्टी तन्मध्यावसानकौ ।
 विनिद्वया कनिष्ठाऽपि शेषौ द्वौ तु क्रशुक्रियो ॥ १३ ॥

- कर्तव्याऽऽकृतिरेवं स्याद्वक्षणाञ्चितसुन्दरम् ।
 कूर्परं श्रोणिपार्श्वे तु पञ्चपदसप्तमाकृतिम् ॥ १४ ॥
- कुक्षिमध्ये च नासाग्रे पूर्वसूत्रं तु संस्पृशेत् ।
 मेढूमूलं तु वामाङ्घ्रि गुल्फमध्यं रसाद्गुलम् ॥ १५ ॥
- अथवा सप्तमात्रं तु पञ्चमात्रमथापि वा ।
 नाभिमध्यं तु वामाङ्घ्रिनलिकाग्रं चतुर्दश ॥ १६ ॥
- त्रयोदशाद्गुलं वाऽथ भान्वद्गुलमथापि वा ।
 मौल्यग्रमध्यमात्सूत्रं द्वयन्तरं मनुमातृ(त्र)कम् ॥ १७ ॥
- सार्धत्रयोदशं वा [त्र]योदशाद्गुलमेव वा ।
 ऋजो(ञ्जु)गतं सुत्वासीनं भ्रवालसदृशमभम् ॥ १८ ॥
- त्रिनेत्रं सुपुत्रदं संपन्नं राजसं गुणम् ।
 व्याघ्राजिनाम्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् ॥ १९ ॥
- कर्तरीपरहरतौ द्वौ वाह्ये वाऽभ्यन्तरासनम् ।
 दक्षिणे परशुं वामे कृष्णं चान्यवरद्वयम् ॥ २० ॥
- अभयं दक्षिणं वामं कटकं सिंहकर्णवत् ।
 वामे कर्णविशेषेण शङ्कपात्रमधापयेत् ॥ २१ ॥
- त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पञ्चमण्डलविरतुतम् ।
 कर्णनालघनं चैव त्रिगुणं पत्रविस्तृतम् ॥ २२ ॥
- य(ए)वं पत्रघनं प्रोक्तं श्वेतभान्वादिमार्दवम् ।
 दक्षिणे कर्णमेवं तु कुण्डलं सिंह एव वा ॥ २३ ॥
- कुण्डलं व्यासतुङ्गं तु त्रिचतुष्पञ्चमात्रकम् ।
 युक्त्या तत्कुण्डलं कृत्वा कर्णस्कन्धोपरि न्यसेत् ॥ २४ ॥
- अथवा कर्णयोर्विम वृत्तकुण्डलकं न्यसेत् ।
 वृत्तकुण्डलविस्तारमष्टादशयवं भवेत् ॥ २५ ॥
- वेदाद्गुलं तु तत्तुङ्गं कुम्भाब्जं मुकुलोदयम् ।
 क(अ)न्यद्वा सुन्दरोपेतं कल्पयेद्द्वृत्तकुण्डलम् ॥ २६ ॥
- जटामुकुटसंयुक्तं युग्मसंख्याजटान्वितम् ।
 मुकुटरयोदयं विप्र चतुर्विंशाद्गुलं भवेत् ॥ २७ ॥
- त्रिसप्ताद्गुलतुङ्गं वा द्विर्नवाद्गुलमेव वा ।
 केशाश्च मुकुटं चतु(चापि) ललाटे पट्टसंयुतम् ॥ २८ ॥

मुखान्तसदृशं विप्र मुकुटमूलविशालकम् ।
 तत्सप्ताष्टनवांशेन हीनमग्राविशालकम् ॥ २९ ॥
 चतुष्पूरिमसंयुक्तं भान्वंशं पूरिमोदयम् ।
 सध्ये नागार्कपुष्पैश्च वामे त्वर्धशशिं न्यसेत् ॥ ३० ॥
 दक्षिणोत्थं शिवार्धं वा वामे नागार्कपुष्पधृत् ।
 कटिसूत्रत्रिसंख्यादि सूत्रं प्रति यवं स्वनम् ॥ ३१ ॥
 कटिसार्धोपरिष्ठात्तु कटिसूत्रं तु बन्धयेत् ।
 पञ्चपदसप्तमार्त्रं वा कीर्तिमाननविस्तृतम् ॥ ३२ ॥
 तद्विस्तारसमोत्तुङ्गं मेढ्रोर्ध्वं परिकल्पयेत् ।
 कटिसूत्रादूर्वादाममृत्रयात्रसानकम् ॥ ३३ ॥
 मुक्तादापोरुदाम स्यादन्तरे रत्नसंयुतम् ।
 कटिसूत्रं समाख्यातं कटकं बलयान्वितम् ॥ ३४ ॥
 कटकं बलयोपेतं प्रकोष्ठं द्विजसत्तम ।
 कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहं बलयं मार्दवं हितम् ॥ ३५ ॥
 अथवा बलयस्यैव घनं द्वित्रियवं तु वा ।
 पराजितं तु बलयं युग्मं प्रफे(कोष्ठे) निधापयेत् ॥ ३६ ॥
 मार्दवं रत्नबन्धं वा कृत्वा तु बलये द्विज ।
 केयूरं कूर्परे न्यस्य मुकुटं च घनान्वितम् ॥ ३७ ॥
 एकाकारं तु केयूरं वाऽष्टपत्राब्जसंयुतम् ।
 नानारत्नसमायुक्तं शैलवाहमथापि वा ॥ ३८ ॥
 पत्रपूरिमसंयुक्तं बाहुमध्ये द्विजोत्तम ।
 पत्रपूरिमनालं तु केयूरसदृशं घनम् ॥ ३९ ॥
 तत्पूरिमादधोनालं बाहुद्वित्रिपरं तु वा ।
 त्रिचतुष्पञ्चमार्त्रं वा पत्रपूरिमविस्तृतम् ॥ ४० ॥
 तद्वासासार्ध[मात्र]तुङ्गं पादोनं द्विगुणं तु वा ।
 द्विगुणं वाऽपि तुङ्गं तु तद्बाहुबलयं भवेत् ॥ ४१ ॥
 मध्याङ्गुल्या विना शेषाः स्वाङ्गुलीमुद्रिकान्विताः ।
 मुद्रिकामूलपर्वस्था वृत्ताया बसनान्वितम् ॥ ४२ ॥
 उदरं स(ष)न्धं विशालं वैकद्वित्रियुगं तु वा ।
 यवं वा द्वियवं वाऽथ उदरं बन्धनं भवेत् ॥ ४३ ॥

नानालंकारसंयुक्तं नानारत्नैर्विचित्रितम् ।
 नाभेरूर्ध्वं गुणांशं तु नीत्वा वा दारु वर्षयेत् ॥ ४४ ॥
 पादयोर्मध्यमादन्याः स्वङ्गुल्यो बलयान्विताः ।
 का(जा)लयत्रद्वयघनं स्वङ्गुलानां तु मध्यगम् ॥ ४५ ॥
 पादौ जालकयुक्तौ[हि]गुल्फजस्थौ द्विजोत्तम ।
 जालकाबन्धसूत्रं तु यवद्वययनान्वितम् ॥ ४६ ॥
 तत्सूत्रजालनालं स्यान्निपञ्चयवमानकम् ।
 त्रियवं जालकानालं शेषं वै जालकोटयम् ॥ ४७ ॥
 तदुन्नतसमं व्यासं यवमानं च तत्समम् ।
 शेषं हीनं घनं गार्ढं यस्य च च यथोचितम् ॥ ४८ ॥
 गाढावृतं तु युक्तं स्यादन्तःपापाणसंयुतम् ।
 घनं पापाणहीनं तु गाढनीत्रं तदोच्यते ॥ ४९ ॥
 परशोर्हरिणीदीर्घं भान्वङ्गुलमुदाहृतम् ।
 परशुं हरिणी चैव युक्त्या वा द्वयमाचरेत् ॥ ५० ॥
 यज्ञोपवीतसंयुक्तं यवाष्टांशं घनं भवेत् ।
 उपवीतद्विसूत्रं स्यादुपवीतसमं घनम् ॥ ५१ ॥
 वासः स्कन्धोपरि न्यस्य नाभ्यधस्ताङ्गुलं भवेत् ।
 यज्ञोपवीतसूत्रं स्यान्नाभेर्दक्षिणपार्श्वके ॥ ५२ ॥
 अपरे धाममाश्रित्य यज्ञसूत्रं निधापयेत् ।
 ऊरुसूत्रं समालम्ब्य स्तनादष्टाङ्गुलोत्तरम् ॥ ५३ ॥
 यज्ञोपवीतमेवं स्याच्छन्नवीरमथ शृणु ।
 यज्ञोपवीतं रयाद्विमं स्कन्द(न्ध)योरुभयोरपि ॥ ५४ ॥
 पान्श्वयोश्चैव श्रोण्यर्थं न्यस्य स्थानान्तरैकघत् ।
 [श्रीवा]हारं विजानीयाद्विकाशस्तात्पङ्कगुलम् ॥ ५५ ॥
 लम्ब्ये वेदाङ्गुलं तारं यवत्रययनान्वितम् ।
 नानारत्नैर्हरिण्यैश्च हारं कृत्वा तु सुन्दरम् ॥ ५६ ॥
 हिकासूत्रोपरिष्ठात्तु उपश्रीवं च बन्धयेत् ।
 रुद्राक्षं त्राऽथ रत्नं वा द्रुपसूत्रमथापि वा ॥ ५७ ॥

- उपग्रीवं समाख्यातं नानापुष्पविराजितम् ।
 ॥ ५८ ॥ सर्वाङ्गसुन्दरं देवं शेषं युक्त्या समाचरेत् ॥ ५८ ॥
 एवं सुखासनं प्रोक्तमुमास्कन्दयुतं तथा ॥ ५९ ॥
 ॥ ५९ ॥ इति काश्यपशिल्पे सुखासनं नामेकपट्टितमः पटलः ।

॥ अथ द्विपट्टितम पटल ।

- ॥ ६० ॥ अथ वक्ष्ये विशेषेण सोमक्रन्देश्वरं द्विज ।
 ॥ ६० ॥ सुखासनं यथा प्रोक्तं तथेदं च विधीयते ॥ १ ॥
 देवस्य वामपार्श्वं तु पार्वतीं च सुखासनाम् ।
 चय(रच)येदक्षिणे पादे वामपादं प्रलम्बयेत् ॥ २ ॥
 आसनस्योपरिष्ठात्तु स्विष्टीनां चतुरङ्गुलम् ।
 ॥ ३ ॥ ऊर्ध्वकायसमायुक्तं मानसोपरि कल्पयेत् ॥ ३ ॥
 किञ्चिद्भेद्याश्रितं चक्रं लक्षणं भागसंयुतम् ।
 वरदं वामहस्ते तु उत्पलं दक्षिणे करे ॥ ४ ॥
 किञ्चिद्वक्रौ यथापूर्वां वामहस्तौ तथोर्ध्वके ।
 वरदं चामिति(भयं) ख्यातं पृथक्सदस्य कर्णवत् ॥ ५ ॥
 वामार्के स्थापयेद्देवीं सर्वाभरणभूषिताम् ।
 ॥ ६ ॥ रक्ताम्बरधरा देवीं छन्नवीरसमन्विताम् ॥ ६ ॥
 अथवाऽन्यप्रकारेण देवीमङ्गं वदामि दम्(ते) ।
 ॥ ७ ॥ वामोर(रौ)रागपीठे तु वामहस्ततलं न्यसेत् ॥ ७ ॥
 पश्चादुत्पलसंयुक्तं दक्षिणं हस्तमुच्यते ।
 ॥ ८ ॥ पीठं तु दक्षिणे जानुं किञ्चिदुन्नितसंयुतम् ॥ ८ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पीठजान्वन्तरं भवेत् ।
 ॥ ९ ॥ पदमहाष्टादशुल्लं वाऽथ पीठं जान्वन्तरं भवेत् ॥ ९ ॥
 एवं द्विपट्टमित्याहुर्देवभिर्ङ्गं विधीयते ।
 ॥ १० ॥ श्रीमाधेनु(मना नो)क्तमार्गेण देवीमानं तु मृगताम् ॥ १० ॥

स्थानकानां तु देवेश देवि चास्थानकं भवेत् ।

आसने त्वासनं ख्यातं विपरीतं विपत्करम् ॥ ११ ॥

देवीलक्षणमेवं वा स्कन्दलक्षणमुच्यते ।

देवीदेवेशयोर्मध्ये स्थापयेत्स्कन्दमूर्तिकाम् ॥ १२ ॥

देव्या हिकावसानं तु स्कन्दमानं तदुत्तरम् ।

स्तनाभान्तं कनिष्ठं स्यात्तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ १३ ॥

नवधा स्कन्दमानं तु उक्तमानं त्रयं त्रयम् ॥

जात्या व्यासयुतं वाऽपि हीनं वाऽपि प्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥

सवेदरसधर्मांशं तन्मानं तु विभाजिते ।

एकांशमङ्गुलं ख्यातं तदष्टांशं यवं भवेत् ॥ १५ ॥

एकाङ्गुलं शिरोमानं केशान्तं चैव तत्समम् ।

त्रिभागं नेत्रसूत्रान्तं पुटान्तं चैव तत्समम् ॥ १६ ॥

गुणांशं हनुसीमान्तं ग्रीवोर्ध्वं तु द्वायाङ्गुलम् ।

हिकासूत्रस्तता(ना)न्तं तु नवभागमुदाहृतम् ॥ १७ ॥

तस्मानिन्मि(आभ्य)वसानं तु बस्वङ्गुलमुदाहृतम् ।

नाभेस्तु मेढूमूलान्तं सप्तमात्रमिति स्पृतम् ॥ १८ ॥

भान्त्रंशमूर्द्धीर्घं रयाज्जानु द्वयङ्गुलकं भवेत् ।

जङ्घ्या चोरुसमं तुल्यं द्वयंशं पादतलोन्नतम् ॥ १९ ॥

दशांशांग्रीतलायामं बाहुदीर्घं चतुर्दश ।

प्रकोष्ठायामं दशांशं तलं वेदाङ्गुलं भवेत् ॥ २० ॥

युगांशं मध्यमाङ्गुल्यं सार्धाग्न्यंशमनाभिका ।

तत्समं तर्जनीदीर्घं कनिष्ठायामं गुणाङ्गुलम् ॥ २१ ॥

अङ्गुष्ठायाममग्न्यंशं युगांशं तलविस्तृतम् ।

प्रकोष्ठग्रं गुणांशं तु तन्मूलं चतुरङ्गुलम् ॥ २२ ॥

भृतांशं बाहुमूलं स्याद्विस्तारं द्विजसत्तम ।

सार्धाष्टांशं मुखव्यासं सप्तांशं कर्णविस्तृतम् ॥ २३ ॥

कक्षयोरन्तरव्यासं त्रयोदशाङ्गुलं भवेत् ।

पञ्चांशं हृदयविस्तारं रुद्रांशं मध्यविस्तृतम् ॥ २४ ॥

श्रोणिस्थाने तु भान्वंशं कटिस्थाने त्रयोदश ।
 ऊरुमूलविशालं तु वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २५ ॥
 पटङ्गुलं जानुविस्तारं(दृत्तं) जङ्घामूलं युगाङ्गुलम् ।
 गुणांशं नलकं तारं पटंशं तलविस्तृतम् ॥ २६ ॥
 पाष्णिग्यासं युगांशं वा शेषं युक्त्या तु कल्पयेत् ।
 केशान्ते नासिकोपेतं करण्डमुकुटान्वितम् ॥ २७ ॥
 उभयोर्हस्तयोः पुष्पं वामो धरद एव वा ।
 कटकं वाऽथ तद्दस्तं सिंहकण्ठमथापि वा ॥ २८ ॥
 दक्षिणे पुष्पहस्तं वा कपिण्डमुभयं तु वा ।
 कटिमूत्रधृतं नग्नं छन्नवीरसमन्वितम् ॥ २९ ॥
 मृदुकचं उपग्रीवं धालभूषणभूषितम् ।
 आसीनं वा स्थितं वाऽथ नृत्यं वा स्कन्दमाचरेत् ॥ ३० ॥
 आसीनौ चरणौ द्वौ द्वौ विष्टरोपरि गाययेत् ।
 स्थितौ पादतलौ द्वौ तु स्थलभङ्गमिति स्थितौ ॥ ३१ ॥
 चरणौ कुञ्चितोभौ तु युक्त्या जानु(न्वो)थ नीग्रकम् ।
 द्विपादौ कुञ्चितौ किञ्चित् किञ्चहमन एव वा ॥
 नृत्यं चेत्स्वस्तिकः सव्यपादं वन्नसमन्वितम् ।
 उद्धृत्य वामपादं तु पीठोत्सेधं कलावाधि ॥ ३३ ॥
 पष्मानपश्चमान्तं पादमुद्धारतो द्विज ।
 फलेनावरदं वामं हस्तमन्यं तु सूचितम् ॥ ३४ ॥
 अथवा वामहस्तं तु फलं न्यस्त्वा(स्य)पसाधयेत् ।
 टिकासूत्रे समे धृत्वा पर्णान्योर्ध्वसमिकम् ॥ ३५ ॥
 द्वयन्तरं लग्नसुत्रं तु नृत्तमूर्तिवदाचरेत् ।
 उमास्कन्दपुनं मोक्तं शृणु चन्द्रधरादिधृत् ॥ ३६ ॥

इति काश्यपशिल्पे द्विपाष्ठितमः पटलः ।

॥ अथ त्रिपाष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण चन्द्रशेखरमूर्तिना(काम्) ।
 केवलं गौरिसहितमालिङ्गं च त्रिधा भवेत् ॥ १ ॥
 केवलं गौरिसहितं सहजं गौरिसंयुतम् ।
 आलिङ्ग्य चैकहस्तेन देविदेवौ परस्परम् ॥ २ ॥
 कृतमालिङ्गमारुह्यातमेवं त्रिविधमूह्यताम् ।
 केवलं समपादं तु स्थानकं सहितं भवेत् ॥ ३ ॥
 समभङ्गं त्रिभङ्गं स्यादभङ्गं चन्द्रशेखरम् ।
 केवलं मूर्तिर्दं रुह्यातं सहितमभयप्रदम् ॥ ४ ॥
 तेष्व्यादौ समपादं तु स्थानकं सहितं तथा ।
 विम्बमानोदयं सर्वं प्रागेव परिकीर्तितम् ॥ ५ ॥
 लम्बमानोपमानं च ह्यधुना वक्ष्यते क्रमात् ।
 प्रलम्बफलकायाम् चत्वारि चाष्टमात्रकम् ॥ ६ ॥
 अष्टादशाङ्गुलं तारं सार्धाद्द्विद्वयङ्गुलं घनम् ।
 चतुष्पादसमायुक्तं पादोच्चं प्रतिमोदयम् ॥ ७ ॥
 रि(ऋ)क्षाङ्गुलसमायुक्तं स्थापयेत्समभूतले ।
 समसूत्रं विनिश्चित्य प्रलम्बफलकोपरि ॥ ८ ॥
 पूर्वेऽपरे च पार्श्वे च मानसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 अन्तरे सुपिरं कल्प्यं सूत्रान्त्यं लम्बयेत्तदा ॥ ९ ॥
 तत्सूत्रं तु शुभं विम्बं कारयेद्द्विजं सरथम् ।
 पूर्वे च पातयेत्पृष्ठे कायमध्ये च लम्बयेत् ॥ १० ॥
 एतानि पञ्च सूत्राणि ब्रह्मसूत्रमुदाहृतम् ।
 कक्षान्तरे मुखान्ते च द्वे द्वे सूत्रे प्रलम्बयेत् ॥ ११ ॥
 एवं हि नवसूत्रादयं स्थानकं चाऽऽसनं तथा ।
 मुकुटं मध्यमं चैव ललाटरूपं तु मध्यमे ॥ १२ ॥
 नासाग्रमध्यमं चैव हनोर्मध्यं तथैव च ।
 द्विकामध्यं च हृदयं मध्ये नाभिश्च मध्यमे ॥ १३ ॥
 लिङ्गमध्ये च मध्ये तु पादयोश्च तलान्तरे ।
 लम्बयेत्पूर्वसूत्रं रयादपररतमथोच्यते ॥ १४ ॥

मुकुटस्य मध्यमादिप्र कृकाटिकारतु मध्यमे ।
 ककुन्मध्यत्वमध्ये तु रिफविपण्डान्तरके तथा ॥ १५ ॥
 ऊरुजश्रो(ङ्घ)र्ध्वशङ्का(जङ्घा)यां पाण्योश्च द्व्यन्तरे तथा ।
 एवं स्याल्लम्बयेत्सूत्रमपरस्यान्नमेव हि ॥ १६ ॥
 पार्श्वयोः कर्णबलयन्तं ग्रीवामध्ये तथैव च ।
 बाह्वे च मध्यमालम्ब्य गुल्फमध्ये तु लम्बयेत् ॥ १७ ॥
 देहमध्ये गतेनैव पञ्चसूत्रं प्रकल्पयेत् ।
 श्रोत्राभ्यन्तर्गतं सूत्रं रतनचतुस्रकमध्यमे ॥ १८ ॥
 पादोरुमध्यदेशेऽन्त्ये मध्यमे तु प्रलम्बयेत् ।
 पूर्वसूत्रं तु मौल्यग्रं तिस्रं द्वादशमातृ(त्र)कम् ॥ १९ ॥
 पूर्वसूत्रं मौल्यमग्रं पञ्चात्रं तु प्रमुच्यते ।
 पूर्वसूत्रं ललाटान्तं द्व्यन्तरं द्व्यङ्गुलं भवेत् ॥ २० ॥
 अपरसूत्रं शिरःपृष्ठे पादोनान्तं युगाङ्गुलम् ।
 पूर्वसूत्रं तु मन्म(न्व)न्तं सयवं द्व्यंशमिष्यते ॥ २१ ॥
 कृकाटिकापरं सूत्रं यवीनं द्व्यन्तरान्तरे ।
 पूर्वसूत्रं तु द्विकान्तं द्व्यन्तरं तु रसाङ्गुलम् ॥ २२ ॥
 ककुटोऽपरपृष्ठे तु षोडशं तु यवान्तरम् ।
 उरसः पूर्वसूत्रं तु द्व्यन्तरं तु द्विमातृ(त्र)कम् ॥ २३ ॥
 ककुन्मध्यात्परं सूत्रं द्व्यन्तरं त्वणुमात्रकम् ।
 मध्योदरं न्यसेत्पूर्वं सूत्रं वै तत्समं परे ॥ २४ ॥
 वशं निम्नपरं सूत्रं पादोनाष्टार्धकं परम् ।
 प्राक्सूत्रान्नाभिमध्ये तु द्व्यन्तरं सार्धमातृ(त्र)कम् ॥ २५ ॥
 नाभिसूत्रात्परे पृष्ठे सार्धपञ्चाङ्गुलं भवेत् ।
 प्राक्सूत्रान्येदमूलान्तं गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २६ ॥
 तत्समं तु परे सूत्रे द्व्यन्तरं तु द्विमात्रकम् ।
 ऊल्मध्ये तु पुरतो जटामध्यं तथैव च ॥ २७ ॥
 जङ्घामध्ये च नलिकामध्ये चैव पुरोगतम् ।
 तिर्यग्मुत्रं तु संकल्प्य द्व्यन्तरं तु प्रमीयते ॥ २८ ॥
 तत्तत्स्थाने शुरे चैव तिर्यक्सूत्रं प्रकल्पयेत् ।
 ऊरुगंध्याङ्गुत्रं तु पूर्वमुत्रं तु द्व्यङ्गुलम् ॥ २९ ॥

- तत्रैवापरसूत्रं तु पद्द्विंशतियत्वं भवेत् । . . .
- १। जानुमध्याङ्गसूत्रान्तं पूर्वसूत्रं रसाङ्गुलम् ॥ ३० ॥
 तत्रैवापरसूत्रं तु पादोनं पञ्चमात्रकम् । . . .
- २। जङ्घामध्यं तु प्राक्सूत्रं वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 तत्रैवापरसूत्रान्तं पद्द्विंशतियत्वं भवेत् । . . .
 प्राक्सूत्राच्चालकामध्यं सार्धं वरवङ्गुलं भवेत् ॥ ३२ ॥
 नालकापरसूत्रान्तं पादोनं पञ्चमात्रकम् । . . .
- ३। द्वयर्धमङ्गुष्ठयोरग्रं पूर्वसूत्रं विशेषतः ॥ ३३ ॥
 तत्सूत्रपाणिपर्यन्तं सार्धमन्विष्यमिष्यते । . . .
 प्राक्सूत्रकायमध्यरथं सूत्रं सार्धं नवाङ्गुलम् ॥ ३४ ॥
 कायमध्यरथसूत्रं तु शिरः पृष्ठयुगान्तकम् । . . .
- ४। तत्कायमध्यसूत्रं तु कफुत्पञ्चाङ्गुलार्धकम् ॥ ३५ ॥
 उरोमध्यप्रदेशे तु पृष्ठं सार्धपद्द्विङ्गुलम् । . . .
 सूत्रमध्योदरे पृष्ठे सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥ ३६ ॥
 नाभिप्रदेशपृष्ठे तु सार्धभूताङ्गुलं भवेत् । . . .
 कठि(टि)नीत्रं पद्दंशं रयात्सार्धाष्टांशं त्रि(स्त्रि)काग्रकम् ॥ ३७ ॥
 ऊरुमध्योत्पलं वेदो जानुपृष्ठं तथैव च । . . .
- जङ्घामध्ये गुणांशं तु नलिका द्वयङ्गुला भवेत् ॥ ३८ ॥
 गुल्फौ हि(ल्पयोर्हं) युगाङ्गुल्यं परसूत्रे बहिर्धनम् ।
 पार्श्वसूत्रमधस्तं(स्तात्तु) समसूत्रं तु संस्थितम् ॥ ३९ ॥
 पार्श्वसूत्रात्पुरो बाहुपर्यन्तं चतुरङ्गुलम् । . . .
 तत्सूत्रादपरे बाहुपर्यन्ताव(वं)समातृ(त्र)कम् ॥ ४० ॥
 पूर्वाकारौ तु मध्ये च कूर्परं तु बलग्रकौ । . . .
 तत्करे बाह्यादिमादौ चतुरङ्गुलमिष्यते ॥ ४१ ॥
 कर्तरीपरहस्ताग्रौ हिक्रासूत्रं समं भवेत् । . . .
 मध्याङ्गुलाग्रमुभयोः स्तनचतुस्रकसंभवेत् ॥ ४२ ॥
 अभयं दक्षिणे हस्ते वरदं वामहरेतकम् । . . .
 भाक्सूत्रादभये हस्ते मध्यं पञ्चदंशाङ्गुलम् ॥ ४३ ॥

वरदं वामहस्तं तु अधोमुखं प्रकल्पयेत् ।
 तलमूलं फटीपृष्ठे मेढ्राग्रं तु तत्क(तः प)रे ॥ ४४ ॥
 मध्याङ्गुल्यं [स]मालम्ब्य ऊरुनीत्रं युगाङ्गुलम् ।
 ऊरुवधं तु वरदं पृष्ठं नाभिसमोद्भूतम् ॥ ४५ ॥
 वरदं हस्ततलमध्ये पूर्वसूत्रं तलाङ्गुलम् ।
 कर्तरीमणिबन्धं तु बाहुबाह्यमुखं भवेत् ॥ ४६ ॥
 अथवा रुद्रभागं तु दशाङ्गुलमथापि वा ।
 कौ(कृ)र्परं पूर्वसूत्रान्तं नीत्रं तप्तदशाङ्गुलम् ॥ ४७ ॥
 जङ्घयोरेकोनविंशदं ऊ(म्)रुमूलं द्वयोन्नतम् ।
 गुल्फयोरन्तरं चैव एकाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ४८ ॥
 ऊरोर्मध्यान्तरङ्गुल्यं विंशत्यं वा उदाहृतम् ।
 जान्वन्तरं चतुर्मात्रं जङ्घयोः पञ्चमातृ(त्र)कम् ॥ ४९ ॥
 तलो(रु) तु रसांशं तु वेदांशं गुल्फयोर्मवेद् ।
 पादाङ्गुष्ठयोरन्तं द्वयन्तरं वसुमात्रकम् ॥ ५० ॥
 आर्जवं राजसं भावं कल्पयेद्वा द्विजोत्तम ।
 कर्तरीपरहस्तौ द्वौ टङ्कं वै दक्षिणे करे ॥ ५१ ॥
 हरिणी वामहस्ते तु टङ्कं कृत्वा वहिर्मुखम् ।
 हरिणीबाह्यमूलं वा द्वयन्तराननमेव च ॥ ५२ ॥
 जटामुकुटसंयुक्तं दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
 वामेन्दुशेखरं वाऽथ मवालसदृशमथम् ॥ ५३ ॥
 त्रिनेत्रं सौम्यघटनं सर्वाभरणभूषितम् ।
 पीताम्बरधरं देवं चक्षुःश्रीं नलकान्तकौ ॥ ५४ ॥
 उभयोः पार्श्वयोरेवमम्बरं चोरुमध्यमम् ।
 केवलं चैवमाख्यातं वामे गौरीसमायुतम् ॥ ५५ ॥
 भिन्नपीठैकपीठं वा भवेद्वा भङ्गसंयुतम् ।
 तद्गौरीसंयुतं चोरुभिन्नपीठकमेव वा ॥ ५६ ॥
 तदेव भङ्गसंयुक्तं देवदेव्यां परपरम् ।
 देवो वरदहरतेन देवीं वै त्वपराश्रिताम् ॥ ५७ ॥

रथानमध्यान्तरे धामपार्श्वमालिङ्गनं कुरु । . .
 पार्श्वसूत्रात्परो वाऽथ बाहुमालिङ्गनं तु वा ॥ ५८ ॥
 दोषि(वी)दक्षिणहस्तेन शंभोर्दक्षिणपार्श्वतः । . .
 कटिसूत्रोपरिप्राय(प्राप्तु) दुष्पं वामकरे धृतः ॥ ५९ ॥
 अथवा पार्श्वदेवेशो व्योम्नरतु दक्षिणे करे । . .
 करोत्पलं (ध)दन्त्याथ वामहस्तं प्रलम्बयेत् ॥ ६० ॥
 एवमालिङ्गमूर्तिश्च त्रिधामान्ये(नेन)कल्पयेत् । . .
 सर्वाभरणसंयुक्तं प्रभामण्डलसंयुतम् ॥ ६१ ॥
 चन्द्रशेखरमारुयात् वृषारूढमथ शृणु ॥ ६२ ॥

इति काश्यपशिल्पे चन्द्रशेखरमूर्तिलक्षणं नाम त्रिषष्टितमः पटलः ।

अथ चतुःषष्टितमः पटलः ।

वृषवाहनमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
 समभङ्गं त्रिभङ्गं वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १ ॥
 दक्षिणं स्वस्तिकं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ।
 उष्णीषान्मध्यमाद्रामे ललाटं मध्यवामके ॥ २ ॥
 वामनेत्रावसाने तु वामनासापुटान्तके ।
 दक्षिणे स्तनपीठं रयाद्वामनाभिश्च मध्यमे ॥ ३ ॥
 वामोरुमध्यपार्श्वयोश्च मध्यसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 एवं तु समभङ्गं रयात् नतमानं युगाङ्गुलम् ॥ ४ ॥
 मुखे पूर्ववदुद्दिष्टं दक्षिणे तु स्तने तथा ।
 नाभेर्बामे गुणांशं तु वामोरुमध्यमे तथा ॥ ५ ॥
 स्वस्ति(त्थि)ताङ्घ्रिस्तु गुल्फं रयात्मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 अतिभङ्गमिति रयात् नतं पञ्चाङ्गुलं भवेत् ॥ ६ ॥
 वृक्ष(प)र्य मस्तकोर्ध्वं तु न्यसेचै(च)वामको(कूर्)परम् ।
 द्विकामुत्रं तथा विम कलांशं वा नवाङ्गुलम् ॥ ७ ॥

वामको(कूर्परं) लम्बं स्यात्तस्मादास्तनसीमकम् ।

॥ ८ ॥ वृषभस्योच्चयं स्यात् पादस्थानादितादगुलम् ॥ ८ ॥

• वृषभोदयमाख्यातं वृषं लक्षणवत्कुरु ।

॥ ९ ॥ वृषपूर्णि तु हरते तु मध्याद्गुल्यग्रसीमकम् ॥ ९ ॥

नाभिसूत्रं समं कुर्याद्गुलं वा नवाद्गुलम् ।

॥ (अध)स्तात्तलमध्ये तु पूर्वसूत्रं यत्रद्वयम् ॥ १० ॥

अधोमुखं प्रकर्तव्यं तदर्धं तु प्रसारयेत् ।

दक्षिणे पूर्वहस्ते तु पाष्णि नाभेरधो बुधः ॥ ११ ॥

पक्षे षोडशमात्रं वा नतं तत्सिहकर्णवत् ।

॥ १२ ॥ षड्वेददण्डोत्थितं तस्मिन्कल्पयेत्तु चलाचलम् ॥ १२ ॥

स्थिताद्भिजासुरूर्ध्वासु हिकासूत्रं तु(स)मुन्नतम् ।

कनिष्ठाद्गुलिपरीणाहमग्रं घत्कत्रयान्वितम् ॥ १३ ॥

लोहजं दारुजं वाऽथ वक्रदण्डैवमाचरेत् ।

अधस्तान्मणिवन्धस्तु ऊरूमूलं तदुत्तरम् ॥ १४ ॥

पञ्चपदसप्तमात्रं वा वसुनन्दाद्गुलं तु वा ।

जटामुकुटसंयुक्तं जटाभारस्तु लम्बितः ॥ १४ ॥

जयबन्धशिरां वाऽपि कर्तुरिच्छावशाच्चयेत् ।

सर्वाभरणसंयुक्तं रक्ताभं रक्तवद्भुत(वक्रक)म् ॥ १६ ॥

॥ वामपार्श्वे उमादेवी दक्षिणे वा विशेषतः ।

॥ रवस्तिकं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १७ ॥

॥ उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामहस्ते प्रसारितम् ।

॥ स्त्रीमानेन विधानेन उमादेवी च कारयेत् ॥ १८ ॥

॥ वृषवाहनमाख्यातं नृत्तमूर्तिरथोपरि ॥ १९ ॥

॥ इत्यंशुमन्त्रेदे काश्यपशिल्पे वृषवाहनमूर्तिलक्षणं नाम

॥ चतुःपष्टितमः पटलः ।

॥ ८ ॥

॥ ९ ॥

॥

॥ अथ पञ्चपष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण नृत्तमूर्तेस्तु लक्षणम् ।

उत्साहवर्धनार्थाय उद्धृता चर्ममुण्डिका ॥ १ ॥

रुरण्डावदनं कृत्वा स्लिपक्यात्पणनिर्तं तथा ।

हिंसोत्सुकासना देवी तत्सुखासनवृद्धये ॥ २ ॥

तथा नृत्तं करिष्यति सर्वलोकहिताय वै ।

देयानां मूर्तिनाथाय राजराष्ट्रविवर्धनात् ॥ ३ ॥

नृत्तमष्टादशं ह्येव तेष्वेतादौ नवमुच्यते ।

प्रकृतौ विधिना ग्राह्यं विम्बमानं द्विजोत्तम ॥ ४ ॥

उत्तमं दशतालैः सर्वाङ्गं परिकल्पयेत् ।

भानुरुद्रदशं चैव तुङ्गं नृत्तोन(च)तं भवेत् ॥ ५ ॥

उष्णीषान्मध्यमात्सव्ये ललाटे मध्यदक्षिणे ।

नीत्वा शिवाङ्गुलं सव्ये नेत्रान्ते च पुटान्तके ॥ ६ ॥

॥ हनोः सर्वं तु द्विकायां मध्ये नाभिं च मध्यमे ।

वामोर्बभ्यन्तरे लम्ब्य स्थिताद्ग्री गुल्फमध्यमे ॥ ७ ॥

प्रभामण्डलमध्ये तु पूर्वसूत्रं तु लम्बयेत् ।

ललाटसूत्रनीत्रं तु युगार्थाङ्गुलमन्तरम् ॥ ८ ॥

॥ गुल्फसूत्रान्तरे चैव द्वादशांशं विधीयते ।

द्विकामध्यं तु सूत्रं तु सार्धसप्तनवाङ्गुलम् ॥ ९ ॥

मुकुटोव्य(द्वये)कपलाग्रं सूत्रान्तरं तथैव च ।

ऊर्ध्वकुक्षिं स्पृशेत्पूर्वं सूत्रमेवं प्रलम्बयेत् ॥ १० ॥

तत्सूत्राडोल(त्पर)वावा(द्व)ग्रं मर्धाधिककलाद्गुलम् ।

तस्मादपरवाह्वग्रं युगाद्गुलमुदाहृतम् ॥ ११ ॥

तस्मादग्रिकराग्रान्तं साष्टत्रिंशाङ्गुलं तु वा ।

चत्वारिंशत्तिमात्रं वा तस्मादभिमुणाङ्गुलम् ॥ १२ ॥

द्विकामध्यं समोद्धृत्य मध्यमे मध्यमाग्रकम् ।

तथास्ता(द्धस्त)तलमध्ये वा मध्याद्गुल्यग्रपूर्वके ॥ १३ ॥

मध्यपर्वं यथाधिक्यं त्वनलं पात्रसंयुतम् ।
 पात्रं विनाऽध(थ)वाऽऽधिक्यं पञ्चाङ्गुलं विशालकम् ॥ १४ ॥
 तुङ्गं सप्ताङ्गुलं वाऽष्टनवमात्रमथापि वा ।

त्रिपञ्चसप्तजिह्वायां कल्प्यमेवमथोन्यते ॥ १५ ॥

उक्तासु मध्यजिह्वा(ह्वा)यां वन्यं दक्षिणाननं कुरु ।

दक्षिणे पूर्वसूत्रं तु बाह्यं विशदं कुरु ॥ १६ ॥

तस्माद्दमरुके हरते मणिवन्धस्य बाह्यके ।

अष्टत्रिंशतिमात्रं वा चत्वारिंशतिरेव वा ॥ १७ ॥

चत्वारिंशतिमात्रं वा वामहस्तरय सव्ययोः ।

तथ(द्ध)स्ते मणिवन्धोर्ध्वं द्विकसूत्रं समं भवेत् ॥ १८ ॥

दमरुं मध्यमं पिण्डयं सूचीकर्णं तु उद्धृतम् ।

तर्जन्यग्रं तु सूच्यग्रं तर्जनी रजनी भवेत् ॥ १९ ॥

अथवा चर्मसूत्रं तु पिण्डी मध्याङ्गुलोपरि ।

अनामिकोपरिष्ठासु दमरुं परिकल्पयेत् ॥ २० ॥

१० : दमरोर्दीर्घविस्तारं वसुपञ्चाङ्गुलं क्रमात् ।

मध्यं गुणाङ्गुलव्यासं पञ्चाकारं प्रकल्पयेत् ॥ २१ ॥

वलयद्वयसंयुक्तं चर्मसूत्रेण चन्वितम् ।

गन्धेनाकृतविम्बं तं तद्द्रव्येण तु कारयेत् ॥ २२ ॥

सूच्यग्रात्कर्णसीमान्तं चत्वारिंशतिमात्रकम् ।

सपञ्चचत्वारिंशद्वा पञ्चांशन्मातृ(ध)कं तु वा ॥ २३ ॥

पार्श्वसूत्रं समं सूच्या वन्यारतौ मध्याङ्गुलम् ।

दक्षिणे पूर्वहरतं तु अभयं परिकल्पयेत् ॥ २४ ॥

प्राक्सूत्रादुभये हरते मध्यं भातुद्वयाङ्गुलम् ।

तन्मध्यमाङ्गुलान्तं तु द्विकसूत्रसमं भवेत् ॥ २५ ॥

सूत्रात्कूर्परनीत्रं च चत्वारिंशद्विमात्रकम् ।

अभयं प्रकोष्ठमध्ये तु भुज[ग]पलयं न्यसेत् ॥ २६ ॥

प्रकोष्ठमध्यनाहं स्यात् सपादं तरय दीर्घकम् ।

॥ सप्तगुमादुपरि स्यात् फणं भान्वङ्गुलं भवेत् ॥ २७ ॥

सप्ताङ्गुलं विशालं तु मनमेकाङ्गुलं भवेत् ।

१० : पुरःस्थितान्यमीक्षेत् जिह्वानीत्रं समन्वितम् ॥ २८ ॥

भुजंगवलयं ह्येवं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।

सूत्रात्कक्षान्तरं सव्ये पार्श्वे द्वादशमात्रकम् ॥ २९ ॥

सूत्रान्मध्योदरं वामे नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।

नवमात्पिण्डसूत्रं तु सूत्रादष्टादशाङ्गुलम् ॥ ३० ॥

सूत्रात्कुञ्चितजान्वोस्तु अन्तरं तु दशाङ्गुलम् ।

नवाङ्गुलं चाष्टमात्रं जानुनीत्रं यथाक्रमम् ॥ ३१ ॥

भानुरद्रदशाङ्गुल्यं नतमानं तु कल्पयेत् ।

स्थिताङ्घ्रिजानुं चोर्वामं जानुनीत्रं तदाकुलम् ॥ ३२ ॥

त्रिपञ्चमनुमात्रं वा जानुद्वयन्तं तथैव च ।

स्थिताङ्घ्रिनलकामध्याद्दामपाण्ण्यन्तरं घुघः ॥ ३३ ॥

सवेदचत्वारिंशच्च साङ्गुलं प्रविधीयते ।

सप्ताष्टपञ्चचत्वारिंशत्स्व(द)ङ्गुलं नतं भवेत् ॥ ३४ ॥

स्थितजान्वो(नू)र्द्धृतं पाण्ण्यां चतुर्विंशतिमात्रकम् ।

त्रयस्त्रिंशतिमात्रं वा जानुपाण्ण्यन्तरं द्विज ॥ ३५ ॥

उदधृताङ्घ्रिस्तु जान्वो(नू)र्ध्वं नाभिसूत्रं समं भवेत् ।

कूर्परं डोलहस्तं स्यान्नालसूत्रं दशाङ्गुलम् ॥ ३६ ॥

एकादशाङ्गुलं वाऽथ कल्पे वा(ल्प्यैवं)कूर्परान्तकम् ।

तद्दस्ते मणिवन्धस्तु वामजानु तु द्वयन्तरम् ॥ ३७ ॥

दशाङ्गुलं वा कर्तव्यं नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।

डोलहस्तं विविन्ध्यस्तदङ्गुलाग्रं विशेषतः ॥ ३८ ॥

वामपादे तु जह्यादि द्वयन्तरं त्वङ्गुलं भवेत् ।

नवाङ्गुलान्तरं वाऽपि रुद्राङ्गुलमथापि वा ॥ ३९ ॥

डोलहस्ताद्भयान्तं तु द्वयन्तरं तु दशाङ्गुलम् ।

अन्योन्ययुक्तनीत्राणि यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ ४० ॥

केशान्ताद्भ्रुकपथं रसासुङ्गमष्टादशाङ्गुलम् ।

सप्तदशाङ्गुलं वाऽथ षोडशाङ्गुलमेव वा ॥ ४१ ॥

तर्धं वा त्रिपादं वा तरय विस्तारमेव हि ।

सुविकीर्णजटाभारं पञ्च पद् सप्त नन्द वा ॥ ४२ ॥

रुद्रसंख्या तु वा विप्र उभयोः पार्श्वयोस्तथा ।

द्वात्रिंशाङ्गुलमारभ्य चैकपट्टयङ्गुलान्तकम् ॥ ४३ ॥

अद्गुलाद्गुलद्वयं तु जटादीर्घमुदाहृतम् ।
 अथोजटादीर्घमेवं तस्माद्धूर्ध्वं तु मूर्धके ॥ ४४ ॥
 कनिष्ठाद्गुलिपरीणाहं जटानाहमुदाहृतम् ।
 जटान्तपुष्पमालाभिरलंकृत्य विशेषतः ॥ ४५ ॥
 नागं चैवार्कपुष्पं च धत्तूरकुसुमं तथा ।
 हस्तिशिरीषकं चैव करोटिरत्नबन्धनम् ॥ ४६ ॥
 ऋषिं धृत्वा तु मुकुटे दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
 सिन्धुराकृतितोलस्तु अष्टमालाविलम्बितम् ॥ ४७ ॥
 भस्मोद्भूलितसर्वाङ्गं किञ्चित्प्रहसिताननम् ।
 यज्ञोपवीतसंयुक्तं हरसूत्रसमन्वितम् ॥ ४८ ॥
 देवाङ्गनोरुद्रे मध्ये बाहुधामेऽग्रमिगितिः ।
 प्रभामण्डलमाश्रित्योटरवन्धाग्रको द्विज ॥ ४९ ॥
 व्याघ्रचर्माम्बरोपेत ऊर्ध्वं गतिवसानरुम् ।
 डोलाबाह्वोर्धृतो बन्धं व्याघ्रचर्म द्विजोत्तम ॥ ५० ॥
 लम्बनं बाहुमूले तु भानुशयोदशाद्गुलम् ।
 तदर्धं वा त्रिपादं वा विस्तारं त(च)क्रमण्डलम् ॥ ५१ ॥
 पादौ नूपुरसंयुक्तौ सर्वाभरणभूषितौ ।
 हस्तपादाद्गुलं सर्वं रत्नहेमाद्गुलीयुतम् ॥ ५२ ॥
 मध्याद्गुलिविद्वद्भ्यां तु ज्ञेयं वै मुद्रिकांन्वितम् ।
 दक्षिणं वृद्धितं पादमपस्मारोपरि स्मृतम् ॥ ५३ ॥
 तिर्यक्पादतलन्पासान्मृत्तं कुर्यान्महेश्वरः ।
 चायपादं ततोद्भूत्य सतिर्यग्दक्षिणान्वितम् ॥ ५४ ॥
 दोलदस्लमयात्यन्तमपस्मारगिहोच्यते ।
 त्रिचतुष्पक्षपात्रं वा अपस्मारस्य दीर्घम् ॥ ५५ ॥
 अष्टचन्द्रार्गिशांशं तु भ्रम्यमाणोदयं कुर ।
 टर्णीषं चैवभागेन केशानां च द्विधा भवेत् ॥ ५६ ॥
 हृदयं नाभिपर्यन्तं तन्ममं परिधीर्नितम् ।
 नाभिमेदस्य मूल्यान्म मानं पष्पानु(प्र)कं भवेत् ॥ ५७ ॥
 मभाद्गुलं चोर्दीर्घं ज्ञानुर्दीर्घं दृयाद्गुलम् ।
 जडपादि पौ(चो)श्नुन्यं श्यादध्य[न्]र चरणोदयम् ॥ ५८ ॥

मन्वंशं तु करं द्विक्वा मध्यमाङ्गुलिर्सीमकम् ।
 शेषं युक्त्या तु कर्तव्यं शाययेत्तु अधोमुखम् ॥ ५९ ॥
 शंभोः सव्यशरीरस्थातुर्भा पादौ तु कीर्तितम् ।
 अपस्मारोदरोच्चं तु धर्मनन्दाष्टमात्रकम् ॥ ६० ॥
 तन्मुखं तु समुद्घृत्य बाललीलासमन्वितम् ।
 व्यालं वै वामहस्तेन दक्षिणे तरय चेन्द्रियम् ॥ ६१ ॥
 सस्यश्यामनिभाकारमपरमारं द्विजोत्तमं ।
 कलांशं पद्मपीठोच्चं विरतारं च चतुर्गुणम् ॥ ६२ ॥
 सपादं सार्धपादोनं द्विगुणं वा तद्रायतम् ।
 ऊर्ध्वपद्ममधोपद्मं पिण्डिकां नो(चो)क्तवद्भवेत् ॥ ६३ ॥
 प्रभामण्डलसंयुक्तमनेन विधिना कुरु ।
 गुणाङ्गुलं समारभ्य शतमात्रायसानकम् ॥ ६४ ॥
 तावदेवाङ्गुलारूपा तु कालकोनशतोदयम् ।
 एकाङ्गुलं समारभ्यैकैकावयववर्धनम् ॥ ६५ ॥
 पश्चात्सस्यासनं स्यात्तं दण्डः स्यात्प्रथमस्य तु ।
 तत्तट्ठांशहीनं तु ऊर्ध्वोर्ध्वं तु क्रमात्कृशम् ॥ ६६ ॥
 एकद्विषिचतुष्पञ्चपदसप्तधसुमात्रकम् ।
 पुनः पुनरतथा संस्यमुपकुर्यात्प्रकल्पयेत् ॥ ६७ ॥
 कर्तुरिच्छावशात्तेषु दण्डसंस्यं तु तत्कुरु ।
 नानाताद(ल)लताभिश्च नानापुष्पैश्च शोभितम् ॥ ६८ ॥
 तस्योपरिष्ठादलिर्न हस्तं वै शिखरं बुधः ।
 कर्तव्यं परितो विप्र तालस्याभ्यन्तरान्वितम् ॥ ६९ ॥
 भानुमण्डलं वा धीमान्प्रभामण्डलवर्तनम् ।
 तस्य वामे उमा देवी प्रागुक्तविधिना कुरु ॥ ७० ॥
 एतस्य प्रथमं पक्षा सर्वलोकहितावहम् ।
 तदेव दक्षिणे पार्श्वं जटाग्रे च विभाजिते ॥ ७१ ॥
 शम्भोर्दिहान्तरं चैव षोडशाङ्गुल(संमि)तम् ।
 स्त्रीमानोक्ताङ्गुलसंयुक्तं हृदयं चालिसंयुतम् ॥ ७२ ॥
 एवं मानविधिं युक्तं नृचं युक्त्या द्वितीयकम् ।
 तदेव वापपादं तु अपस्मारोपरि रीयतम् ॥ ७३ ॥

उद्धृतं दक्षिणं पादं वामपादं प्रसारितम् ।
 ललाटमध्यवामे तु वामनासापुटान्तके ॥ ७४ ॥
 लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रं तु स्थितपादरय गुल्फके ।
 शेषं प्रागिव कर्तव्यं यथानृत्ततृतीयकम् ॥ ७५ ॥
 अवकीर्णजटाभारजटामुकुटसंयुतम् ।
 जटामण्डलसंयुक्तं विशेषप्रथमवृत्तवत् ॥ ७६ ॥
 चतुर्थं नृत्तमेतद्धि सर्वप्राणिहितावहम् ।
 कर्णान्तमुद्धृतं सव्यपादं वामं तु कुञ्चितम् ॥ ७७ ॥
 भूका(ता)ष्टकसमायुक्तमेतत्पञ्चकनृत्तकम् ।
 अभयं शूलपाशं च डमरुं दक्षिणे करे ॥ ७८ ॥
 कपालं चाग्निपाशं च गण्डं हस्तिकरोपमम् ।
 गजहस्तोपमं हस्तं प्रसार्य दक्षिणानुकम् ॥ ७९ ॥
 यद्द्वयमनृत्तं स्यात्सर्वसूत्रं प्रसारयेत् ।
 चित्तपञ्चमनृत्तं स्यादेवमेवेति नृत्पते ॥ ८० ॥
 दोर्मिः षोडशार्त्तयुक्तं वामे गौरीसमायुतम् ।
 हस्ताभ्यामुद्धृतं स्कन्धं स्तनं तस्य प्रसारितम् ॥ ८१ ॥
 अभयं शूलपाशं च खड्गं डमरुध्वजम् ।
 वेतालं सूचिहस्तं च दक्षमष्टकरं भवेत् ॥ ८२ ॥
 अनलं गजहस्ताभं खेटकं विस्मयं तथा ।
 घण्टां चैव कपालं च लुरिकां सूचिमेव च ॥ ८३ ॥
 वामे त्वष्टभुजाख्यातं शेषं पञ्चमनृत्तवत् ।
 पृथं पष्टाष्टमं स्यात् राज्ञराष्ट्रसुखावहम् ॥ ८४ ॥
 त्रिनेत्रमष्टहस्तं च सुधिकीर्णजटाधरम् ।
 कुञ्चितं वामपादं तु अपस्मारोपरि रित्यतम् ॥ ८५ ॥
 वामपार्श्वं शिरस्थरय विकीर्णाद्द्विधं दक्षिणे ।
 उद्धृतं दक्षिणाद्दुगुणमग्नं संहितसङ्गमम् ॥ ८६ ॥
 पूर्वसूत्रं तथाऽद्दुगुणनीत्रं भान्वद्गुलं भवेत् ।
 अभयं शूलपाशं च डमरुं दक्षिणे करे ॥ ८७ ॥
 कपालमग्निपाशं च तथा विस्मयहरनकम् ।
 गजहस्तोपमं वामे चतुर्थं चैवमेव हि ॥ ८८ ॥

गजहस्तोपमं सव्यं वामं व्यालसमं तु वा ।
 ललाटस्य तु मध्ये तु वामे तु स्थानमध्यमे ॥ ९० ॥
 वामाङ्घ्रिनलिकामध्ये लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ।
 तत्सूत्राद्दामजान्वे(न्वन्तं) नीत्रं चैव नवाङ्गुलम् ॥ ९० ॥
 नतमानं दशांशं स्याद्दामे गौरीसमायुतम् ।
 सप्तमं नृत्तमाख्यातं जगद्दुःखविनाशकम् ॥ ९१ ॥
 तमेव पद्भुजं भेदमभयं डमरं तथा ।
 शूलं दक्षिणपार्श्वं तु कपालं विस्मयं तथा ॥ ९२ ॥
 गजहस्तोपमं वामे सूत्रं प्राय(प)यदष्टकम् ।
 चतुर्भुजं त्रिनेत्रं वा जट्टामुकुटमण्डनम् ॥ ९३ ॥
 अभयं डमरं सव्ये वामेऽग्निर्गजहस्तवत् ।
 अपस्मारं विना पीठे वामाङ्घ्रिकुञ्चितं स्थितम् ॥ ९४ ॥
 तत्तत्पुरस्थितं पीठे सव्यपादकनिष्ठके ।
 तपादं कुञ्चितं युक्त्या सूत्रं युक्त्या तु लम्बयेत् ॥ ९५ ॥
 नवमं नृत्तमाख्यातं गङ्गाधरमतः परम् ॥ ९६ ॥

इत्पञ्चभङ्गेदे काश्यपशिल्पे नृत्तमूर्तिलक्षणं नाम पञ्चपट्टितमः पटलः ।

॥ अथ पट्टितमः पटलः ॥

गङ्गाधरमहं वक्ष्ये संक्षेपेणाधुना शृणु ।
 स्वस्तिकं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १ ॥
 ललाटमध्यमात्सर्वं नीत्या नवयवान्तकम् ।
 दक्षिणे चाक्षिप्सीमन्ते सव्यनासाप्टान्तरे ॥ २ ॥
 हिकामध्यमनाभिस्तु सव्ये द्व्यङ्गुलकं भवेत् ।
 दक्षिणे भेद्रमूलं स्यान्मध्ये वेदाङ्गुलान्तरे ॥ ३ ॥
 पाण्योश्च मध्यमे चैव हिकासूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 युगांशं नतमानं तु पादाङ्गुलान्तरे ॥ ४ ॥
 अष्टादशाङ्गुलं प्रोक्तं त्रयांशं पाणिस्तान्तरम् ।
 वसिष्ठस्य जटायन्यं वामे त्वीपन्नताननम् ॥ ५ ॥
 दक्षिणे पूर्वहस्तं तु कुरु देवीस्तनाश्रितम् ।
 वामेन पूर्वहस्तेन देवीमान्दिङ्गनं कुरु ॥ ६ ॥

दक्षिणे परहस्ते तु ज(टाजाह्णवि)संयुतम् ।
 उष्णीपान्तं समुद्धृत्य वामे कृष्णयुगं ध्रुवम् ॥ ७ ॥
 देवस्य वामपार्श्वं तु देवीवहितकाननम् ।
 स्वस्तिकं वामपार्श्वं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ॥ ८ ॥
 समजङ्ग(द्घ)नतं सूत्रं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
 प्रसार्य दक्षिणं हस्तं वामहस्तं तु शुष्कम् ॥ ९ ॥
 अथवा दक्षिणे हस्ते प्रकोष्ठस्य त्रिवर्गकम् ।
 श्रोणिहस्ततलं लम्ब्य स्वप्नस्थितिमिव क्रमात् ॥ १० ॥
 सर्वाहंकारसंयुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ।
 भागीरथीदक्षिणे पार्श्वे मुनिभिः पञ्चतेश्वरः ॥ ११ ॥
 गङ्गाधरं हरमिति ... ततो वै त्रिपुरान्तकम् ॥ १२ ॥

इत्थंशुमन्त्रेदे काश्यपशिल्पे गङ्गाधरमूर्तिलक्षणं नाम षट्षष्टितमः पटलः ।

॥ अथ सप्तषष्टितमः पटलः ॥

त्रिपुरान्तरुमूर्त्यांस्तु लक्षणं वक्ष्यते क्रमात् ।
 त्रिचतुष्पञ्चमात्रं स्यान्नतमानं यथाक्रमम् ॥ १ ॥
 अमङ्गं सममङ्गं च अतिमङ्गमिति त्रिधा ।
 प्रतिमोक्षनतं भागं मानमेवं हि कल्पयेत् ॥ २ ॥
 पादाद्गुष्ठद्वयोर्ध्वं द्वयन्तरं पौडशाद्गुलम् ।
 अमङ्गं तद्विजानीयादष्टादशाद्गुलं समम् ॥ ३ ॥
 विंशत्यद्गुलमाख्यात[म]तिमङ्गमिति स्मृतम् ।
 तपिभागीकभागं तु पाण्योर्गन्तु द्वयन्तरं भवेत् ॥ ४ ॥
 उष्णीपाद्रामपार्श्वं तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके ।
 हनोर्वामे समालम्ब्य दक्षिणस्तनयामकं ॥ ५ ॥
 नाभेर्दक्षिणपार्श्वे तु चामोरसमपार्श्वके ।
 दक्षिणादग्नेनु पाण्योर्गन्तु वामपार्श्वं तु लम्बयेत् ॥ ६ ॥
 अमङ्गं सूत्रमात्रं पानं सममङ्गमयो नृणु ।
 मण्डपमध्यनागाग्रं पादयोः पार्श्विमध्यमे ॥ ७ ॥

लम्बयेत्पूर्वसूत्रं तु द्वयन्तरं त्वेवमूह्यताम् ।
तत्सूत्राद्दामपार्श्वे तु द्विकासूत्रं शिवाङ्गुलम् ॥ ८ ॥
अर्धाङ्गुलं तु तत्सूत्रं वा येन्द्रध मे भेद् तु मध्यमे ।
तत्सूत्रादक्षिणे नाभिमेदमध्यं युगाद्गुलम् ॥ ९ ॥
[त]त्सूत्राद्दामजान्वन्तमर्धमात्रं विधीयते ।
समभङ्गमिति ख्यातमतिभङ्गमथो शृणु ॥ १० ॥
उष्णीपाद्दामपार्श्वे तु नेत्रान्ते च पुटान्तके ।
दक्षिणे स्तनमध्यान्तं तत्सूत्रं तु गुणाद्गुलम् ॥ ११ ॥
नाभिमध्ये तु वामे तु सूत्रनीत्रं गुणाद्गुलम् ।
तत्सूत्रं वामजान्वन्तमर्धमात्रं विधीयते ॥ १२ ॥
वामाङ्घ्रिपार्ष्णिसव्ये तु पार्श्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
स्पर्शनं वेशनं नीत्रं स्म(स)पादरथानकोर्त(क्त)वत् ॥ १३ ॥
एवं त्रिभङ्गसूत्रेषु संमिश्रं तु न कारयेत् ।
उत्तमं चातिभङ्गं स्यात्समभङ्गं तु मध्यमम् ॥ १४ ॥
अभङ्गमधमं ख्यातं त्रिपुरान्तकमूर्तितः ।
दक्षिणं स्वस्तिकं पादं यामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १५ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्ते तु द्वे नाभी सूत्रसन्तक(त)म् ।
सिंहकर्णं तु तद्दस्तं बाणमध्यं तु पिण्डितम् ॥ १६ ॥
बाणा[या]मं तु तत्सप्तत्रयङ्गुलं तु विधीयते ।
कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहं देवेशस्य करौ स्थितौ ॥ १७ ॥
आस्यं पञ्चाङ्गुलव्यासमास्योर्ध्वं व्याससदृशम् ।
आस्यतुङ्गं समं पूज्यं तुङ्गमन्याङ्गुलीततम् ॥ १८ ॥
वामहस्ते धनुर्धृत्वा कक्षान्तात्तकरोर्ध्वकम् ।
एकद्वित्रयङ्गुलं वाऽपि तस्माद्दृत्त्यानतं तु वा ॥ १९ ॥
शताङ्गुली (लं) तु तुङ्गं वा पञ्चसप्तनवाङ्गुलम् ।
हीनं वाऽप्यधिकं वाऽपि नयथा धनुषाऽन्वितम् ॥ २० ॥
पूर्णमुष्टि तु नाहं ख्यान्मध्यमाग्रौ कृशौ कुरु ।
ऽग्रं मध्याङ्गुलव्यासं वृत्तवर्णे विचित्रकम् ॥ २१ ॥
बाणनाहं त्रिभागेकं रज्जुनाहं तु तन्तुना ।
धनुर्वीचीष्टभागे तु सप्तांशं रज्जुदीर्घकम् ॥ २२ ॥

तदीर्यस्यानुकूलं तु धनुर्वक्रमुदाहृतम् ।
 त्रिवक्रं सहितं वाऽथ बालचन्द्रो भवेत्तथा ॥ २३ ॥
 धनुषा(रा)कृत्तिरेवं स्याद्दोहजं दारुजं तु वा ।
 कर्तरीपरहस्तौ द्वौ दृक्कं कृष्णामृगान्वितम् ॥ २४ ॥
 दृक्कं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते मृगो घृतः ।
 जटामुकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ २५ ॥
 प्रबालसदृशप्रख्यं वामे गौरीसमायुतम् ।
 त्रिपुरान्तकमूर्तिस्तु प्रथमं लक्षणाञ्चितम् ॥ २६ ॥
 देवस्य वामपादं तु अपस्मारोपरि स्थितम् ।
 शेषं मागिव कर्तव्यं द्वितीयं लक्षणं भवेत् ॥ २७ ॥
 स्वस्तिकं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ।
 शेषं मागिव कर्तव्यं सूत्रादितरपार्श्वकम् ॥ २८ ॥
 तृतीयं लक्षणं प्रोक्तं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
 तदेव वामपादं तु अपस्मारशिरःस्थितः ॥ २९ ॥
 मागिवैवावशेषं तु चतुर्थं लक्षणं हितम् ।
 कटौ बाणधरे हस्ते मध्यरेखाकलाङ्गुलम् ॥ ३० ॥
 तुर्यांशं मनुमात्रं वा त्रयोदशाङ्गुलं तु वा ।
 भानुद्राङ्गुलं वाऽथ द्वयन्तरं पदविधं भवेत् ॥ ३१ ॥
 तत्परं कूर्परं नीत्रं श्रोणिपार्श्वं तथा भवेत् ।
 कक्षाद्धनुर्धनुर्हस्ते मणिबन्धान्तरं ततः ॥ ३२ ॥
 तत्करे कूर्परोद्धारं हृदयान्तमुदाहृतम् ।
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चमात्रं तन्मानकं तु वा ॥ ३३ ॥
 सर्वेषामपि सामान्यं द्वयन्तरं कथितं मतम् ।
 तदेव पूर्वहस्तौ द्वौ कटकौ हृदयस्थितौ ॥ ३४ ॥
 वामे दक्षिणहस्तं तु क्रमाद्द्वंद्वयोर्मुटा ।
 बाणमूलं घृतं सव्यं वामं बाणाग्रकं घृतम् ॥ ३५ ॥
 परहस्ते दक्षिणे दृक्कं धनुषि वामहस्तके ।
 सव्ये पार्श्वे भृगुर्वाऽथ वामे गौरीसमायुतम् ॥ ३६ ॥
 अपस्मारं विना पादं नतसृष्टं च पार्श्वयोः ।
 एवं चतुर्भुजोपेता मूर्तिः पञ्चविधा भवेत् ॥ ३७ ॥

अतिभङ्गं नतो भेदमष्टहस्तसामन्वितम् ।
 • वार्णं च परशुं खड्गं यज्ञं वै दक्षिणे करे ॥ ३८ ॥
 धनुषी विस्मयं खेटं मृगहस्तमथापि वा ।
 वामहस्तामिदं रयातं पूर्वहस्तात्करान्तरम् ॥ ३९ ॥
 यथाशोभं तथा तुङ्गं कल्पयेद्दौरिसंयुतम् ।
 पष्टमप्येवमाख्यातं सप्तमं च अथोन्यते ॥ ४० ॥
 वार्णं चक्रं तथा शूलं दंडं वज्रं च दक्षिणे ।
 धनुः ब्रह्मं तथा सूचिं विस्मयं खेटकं तथा ॥ ४१ ॥
 वामे पञ्चकरं रयातमतिभङ्गस्तथोपरि ।
 तथैव दक्षिणं जानुं वामोपरि निधापयेत् ॥ ४२ ॥
 तत्पूर्वं वा (वा) मपादं तु तले न्य[स्य] रयोपरि ।
 रयं तु मुकुलोपेतं मुकुलं रज्जुनाऽऽवृतम् ॥ ४३ ॥
 मुकुलाभ्यन्तरे ब्रह्म चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजम् ।
 तस्य दक्षिणहस्तौ द्वौ वैष्णुदण्डकमण्डलुम् ॥ ४४ ॥
 कुण्डिका पद्मपाशं च वामहस्तद्वयोर्धृतम् ।
 रयस्य मुकुलाद्यस्तादृशं चातिवर्णकम् ॥ ४५ ॥
 रयं याप(पूर्वं)णमार्गेण न्ययेत्कल्पत्रिचमः ।
 त्रिपुरान्तरपाख्यातमष्टभेदं द्विजोत्तम ॥ ४६ ॥
 प्रवालसदृशं प्रणा(रयं) सत्त्वरानसमुद्भु(संयु)तम् ।
 सर्वाभरणसंयुक्तं मेघवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥ ४७ ॥
 तस्य वामे स्थिता देवी प्रागुक्तविधिना कुरु ।
 सामान्यलक्षणं कार्यं त्रिपुरान्तरकमूर्तिनः ॥ ४८ ॥
 इत्यंशुमन्त्रेदे काश्यपशिल्पे त्रिपुरान्तरकमूर्तिलक्षणं नाम
 सप्तपष्टितमः पटलः ।

॥ अष्टपष्टितम पटल ॥

अथ नल्याणमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।

। ललाटमध्यवामे तु वामनेत्रावसानके ॥ १ ॥

वामनासापुटान्ते च द्विकामध्ये चलं भवेत् ।
 दक्षिणं नाभिमध्ये तु देवहत्वा(स्ता)द्गुलं भवेत् ॥ २ ॥
 नीत्वा स्थिताद्द्विगुलकः स्यान्मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् ।
 द्वयन्तरं नतमानं च समभङ्गं यथाक्रमम् ॥ ३ ॥
 स्वस्तिकं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ।
 दक्षिणं पूर्वहस्तं तु गौरीदक्षिणहस्तधृतम् ॥ ४ ॥
 वरदं वामहस्तं तु परहस्तद्वयोस्त(र्वी)रम् ।
 दक्षिणे परशुं वाऽथ वामे कृष्णमृगं तथा ॥ ५ ॥
 जटामुकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ।
 देवं प्रवालवर्णाभं पार्श्वे तरुषु विशेषतः ॥ ६ ॥
 सस्यश्यामनिभा देवी प्राग्बन्मानादिसंमताम् ।
 उत्पलं वामहस्ते तु धृतदक्षिणहस्तकम् ॥ ७ ॥
 शंभोर्दक्षिणसंग्राहलज्जालम्बसमन्वितम् ।
 पूर्वस्यानुगुणं शीघ्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ८ ॥
 हस्ताभ्यां संस्पृशेद्देवौ सौ(गौ)र्याधस्तु कटिं द्विजः ।
 देवाग्रे कारयेत्कुण्डं हीमकर्म प्रजापतिः ॥ ९ ॥
 शंभोर्ध्वं रतनसीमान्तं प्रजेशरूपोदर्यं भवेत् ।
 चतुर्भुजं चतुर्बन्धं सर्वाभरणभूषितम् ॥ १० ॥
 अजिनं चाक्षमाला च वामहस्तेऽधरे पु(प)रे ।
 दक्षिणं पूर्वहरतं तु धृतनामकरः क्रमात् ॥ ११ ॥
 उत्तराभिमुखानीनः पद्मपीठे प्रजापतिः ।
 प्रभास्यौ देवीदेवेशौ देवी देवस्य दक्षिणे ॥ १२ ॥
 दक्षिणाभिमुखो विष्णुर्होमरयोत्तरदिक्कथितः ।
 शंभोर्ध्वं नासीसीमान्तं श्रेष्ठायामं रतनान्तकम् ॥ १३ ॥
 तयोर्मध्येऽष्ट वा भज्य नवधा केशवोदयम् ।
 श्यामवर्णं रामं भागं शङ्खचक्रं परे करे ॥ १४ ॥
 हिरण्यपरकोणाया पूर्वहस्तद्वयोपरि ।
 संग्राह्यं वरदे हस्ते सुतीर्थोदिकपूर्वकम् ॥ १५ ॥
 अनादिगोत्रसंभूतं श्रीशैथं परमेश्वरम् ।
 आदिगोत्रा उमा गौरी तदेवाग्निन्द्रशम्यहम् ॥ १६ ॥

इत्युक्त्वा वरदे हरते दशान्त्योर्दिकं हरिः ।
 ।अष्ट लोकेशविद्येशसिद्धप(य)श्च गणाढ्यः ॥ १७ ॥
 ऋषयश्चैव गन्धर्वा अप्सराश्च सदैवताः ॥ १८ ॥
 इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कल्याणमूर्तिलक्षणं नामा-
 ष्टपण्डितमः पटलः ।

॥ अथैकोनसप्ततितम पटल ॥

अर्धनारीशमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यते शृणु ।
 चतुर्भुजं पहस्रुजं च द्विभुजं परिकीर्तितम् ॥ १ ॥
 सभङ्गं रथानकस्योक्तमागणैवानतोदयः ।
 स्वस्तिकं दक्षिणं पादमितरं कुञ्चित भवेत् ॥ २ ॥
 वामार्धं पार्वतीरूपं दक्षिणार्धं महेश्वरम् ।
 अभयं परशुं सव्ये हस्ते वह्निं शियांशके ॥ ३ ॥
 वृषभं मूर्तिकन्यस्तर्कुरं वामहस्तके ।
 तदन्यद्दामहस्तं तु कटकं पुष्पसंयुतम् ॥ ४ ॥
 द्विभुजे वरदं सव्ये वामहस्ते तु पुष्पधृत् ।
 शिवारय(वरयाऽऽ)भरणं सव्ये वामे श्रीभूषणाञ्जितम् ॥ ५ ॥
 पुस्तकं दक्षिणे पार्श्वे वामे स्त्रीणां पर्योधरम् ।
 अथवा कुञ्चितं सव्यं पादं वामं तु स्वस्तिकम् ॥ ६ ॥
 सव्यं शूलधरं हस्तं वामे पुष्करकं धतम् ।
 वरदं दक्षिणं हस्तमन्योत्तिसिशिरपूर्वकम् ॥ ७ ॥
 कपालं दक्षिणे हस्ते वामहस्तं प्रसारितम् ।
 दक्षिणे रौद्रदृष्टिः स्याद्दामे पार्श्वे तु शीतलम् ॥ ८ ॥
 दुकूलं चोरुमध्यान्तं सव्यं गुल्फान्तमन्यकम् ।
 एवं विस्तारतः प्रोक्तमर्धनारीश्वरं परम् ॥ ९ ॥
 इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पेऽर्धनारीश्वरलक्षणं नामैकोनसप्ततितमः पटलः ।

॥ १० ॥

॥ अथ सप्ततितम पटल ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण गजहामूर्तिलक्षणम् ।
 ललाटमध्वनासारं वामे तु स्तनमध्यभात् ॥ १ ॥

वामद्विपिण्डमध्यात्तु पूर्वसूत्रं प्रसारयेत् ।

१० तत्सूत्रादक्षिणे वामे पादपाण्यन्तरं द्विज ॥ २ ॥

११ साष्टविंशतिमानं वा पद्विंशत्यङ्गुलं तु वा ।

१२ तत्सूत्राद्वामनो(तः) सव्यपादाङ्गुष्ठान्तरं द्विज ॥ ३ ॥

एकविंशतिमानं वा एकोनविंशदेव वा ।

चतुर्हस्ताष्टहस्तं वा सर्वाभरणसंयुतम् ॥ ४ ॥

चतुर्भुजं चेत्पांशं च भे(ग)जचर्म च दक्षिणे ।

गजास्यं गजचर्म स्याद्द्वामपार्श्वकरद्वयम् ॥ ५ ॥

चतुर्दंष्ट्रिवमाराख्यातमष्टहस्तमधोच्यते ।

गजस्य मस्तकं पाशं गजचर्म च दक्षिणे ॥ ६ ॥

गजशृङ्गं कपालं च गर्जचर्म च विस्मयम् ।

वामपार्श्वं तु चत्वारो हस्तमे(स्ता ह्ये)वं मकीर्तितम् ॥ ७ ॥

शंभोर्बामाद्दक्ष्यधस्तात्तु-गजस्यैव तु मस्तकम् ।

मुकुटस्योपरिष्ठात्तु गजपुच्छं प्रकाशयेत् ॥ ८ ॥

पार्श्वयोगे जयायां तु यथा युक्त्या तु कारयेत् ।

प्रभामण्डलवच्छेषं गजचर्म-प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥

शूलखड्गधरं चर्म गजशृङ्गं च दक्षिणे ।

कपालं खेटकं खड्गं गजचर्म च वामके ॥ १० ॥

११ ललाटमध्यनासार्धं दक्षिणमन्तनमध्यमात् ।

सव्यपीठस्य मध्यं तु लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ॥ ११ ॥

स्वस्तिकं वामपार्श्वं तु गजस्य मस्तकोपरि ।

उद्धृतं दक्षिणं पादं वाममुत्कृतिकं भवेत् ॥ १२ ॥

१३ तद्द्विपिपाण्योः स्फिक्पिण्डाद्द्वयन्तरं चतुरङ्गुलम् ।

तज्जानुवामकक्षस्य असिसूत्रं समं नयेत् ॥ १३ ॥

एवं द्विविधनीत्वा तु गजहामूर्तिरुच्यते ।

दक्षसूत्रादुमा देवी शंभोर्बामोभयान्वितम् ॥ १४ ॥

एवं हि कल्पितं विम्बम्(म्बं रा)जाविजयमाप्नुयात् ॥ १५ ॥

इत्यंशुपद्भेदे काश्यपाशिल्ये गजहामूर्तिलक्षणं नाम

सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथैकसप्ततितम पटल ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण पाशुपत[स्य] लक्षणम् ।
समपत्स्थानकं प्रोक्तं चन्द्रशेखरमूर्तिवत् ॥ १ ॥
त्रिनेत्रं च चतुर्बाहुं मूर्धकेशं महाधनुम् ।
अभयं शूलहस्तं च दक्षिणे तु करद्वये ॥ २ ॥
वरदं चाक्षमाला च वामपार्श्वकरद्वये ।
प्रवालसदृशप्रख्यं सौम्यनेत्रं तु शीतलम् ॥ ३ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तं किञ्चित्प्रहसिताननम् ।
नित्योत्सवस्थविन्वार्थं रथानकं वासनं तु वा ॥ ४ ॥
तदेवाग्निसमं वर्णं रक्ताक्षं कुटिलद्र(भ्रु)वम् ।
तीक्ष्णनेत्रस्य(त्रैक्ष) संयुक्तं व्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥ ५ ॥
ज्वालानलशिखाकारमतिरत्ननिवासधृक् ।
शूलं तथो(त्वधो)मुखं धृत्वा कपालं वरदोद्धृतम् ॥ ६ ॥
अथवाऽभयं विना शूलं मूलं धृत्वा तु तत्करे ।
शूलाग्रं वरदेनैव गन्वतिर्यग्भाते ध्रुवम् ॥ ७ ॥
दक्षिणे वरदे हस्ते ढङ्कं खड्गं तु वामके ।
कौतुकं पाशुपतनं बलिलिङ्गे तु पूजयते ॥ ८ ॥
ध्यानपूजानिमित्तायामेतन्मूर्तिं वदाम्यहम् ।
एतन्मूर्तिं सकृद्दृष्ट्वायेत्सर्वशस्त्रविनाशनम् ॥ ९ ॥
एवं तु रौद्रमूर्त्यै(र्ति) तु प्रतिमां नैव कारयेत् ॥ १० ॥

इत्यंशुमज्जेदे काश्यपशिल्पे पाशुपतमूर्तिलक्षणं नामैकसप्ततितमः पटल ।

॥ अथ द्विसप्ततितम पटल ॥

॥

अथ कंकालमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
पादौ तु पादुकोपेतौ भिक्षुकंकाललक्षणम् ॥ १ ॥
रक्षार्थं परिचारार्थं मोक्षार्थं तु विधीयते ।
स्यानकं गमनं ग्राह्यं द्वाविंशं तु प्रवक्ष्यते ॥ २ ॥

स्थानकं मूलवेरं च गमनं चोत्सदं भवेत् ।
 दारुजा लोहजा वाऽथ सुधासुन्मयशर्करा ॥ ३ ॥
 शिला च चित्रं वा कुर्यात्प्रतिमां वा यथाविधि ।
 एवं च प्रतिमां कुर्यान्मानोन्मानप्रमाणवित् ॥ ४ ॥
 प्रमाणमङ्गैर्वा कृत्वा गानं संग्राह्य शुद्धिमान् ।
 अद्गुलैर्यवसंपुक्तैर्हस्ततालवितस्तिभिः ॥ ५ ॥
 आयादि शुभं संग्राह्यं मानं शुद्धवर्धकं भवेत् ।
 पादावधिष्ठानमानं द्वारतुङ्गसमैऽपि वा ॥ ६ ॥
 मूललिङ्गसमोत्तुङ्गं सार्धं द्वित्रियवं तु वा ।
 तयोर्मध्याष्टभागं तु नवधा तुङ्गमानकम् ॥ ७ ॥
 उत्सवोत्सममानेन समस्तविधिरुच्यते ।
 वामपादस्थितं चैव दक्षिणं गम्य वक्ष्यते ॥ ८ ॥
 पादौ पादधृतौ चैव भवेदक्षिणकुञ्चितम् ।
 पाण्यूर्ध्वेदृग्भवेत्पूर्वं ब्रह्मसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ९ ॥
 पूर्वहस्तं कृतं वाऽपि दक्षिणे कर्षके धृतम् ।
 हिरण्यस्य कृतं वाऽपि तर्जन्यद्गुणैःस्पृश्यया ॥ १० ॥
 योनिशीमावसानेन दूर्वाकार ए(इ)वापि वा ।
 अथ वामकरे पात्रौ(त्रै) नाभिशीमावसानकम् ॥ ११ ॥
 डमरुं पू(वा)हमस्ते तु हनुशीमावसानकम् ।
 वामे शूलस्य हस्तं वा शिखिपिक्वण्डसंयुतम् ॥ १२ ॥
 कल्कालं च तटग्रे तु वन्धयेद्दृढयोपारि ।
 बाहुशीमावसानेन तत्कन्यान्वयविकं भवेत् ॥ १३ ॥
 स्थानके पूर्वसूत्रं वा भङ्गमानमथो जृणु ॥ १४ ॥
 ललाटवामपार्श्वं तु नेत्रान्ते च पुटान्तके ।
 हनोर्वामे तु द्विकायां हृदये कालकोलकम् ॥ १५ ॥
 नाभेश्च दक्षिणे सूत्रं पक्षाद्गुलमिति त्रयम् ।
 योनिनीत्रं तु सूत्रं वा दक्षिणे युगमात्रकम् ॥ १६ ॥
 वामपादस्थितं वाऽपि द्विपादान्तरमध्यमे ।
 स्थानकं होत्रमाप्त्यातं गमनेषु विधीयते ॥ १७ ॥

गमनेषु तु सूत्रं वा ललाटे वामपार्श्वे ।

वामाङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु द्विपार्श्वके सूत्रकं भवेत् ॥ १८ ॥

सूत्रं ललाटमध्ये च दक्षिणे तु द्वाद्वाङ्गुलम् ।

॥ वामे च पुटपार्श्वे तु द्विद्वाहृदयमध्ये ॥ १९ ॥

नाभिवामे द्वाद्वाङ्गुल्यं योनिरामे युगाङ्गुलम् ।

वामाङ्घ्रिगुल्फस्पृशं स्याद्गमनस्य तु सूत्रकम् ॥ २० ॥

अभङ्गस्योक्तमार्गेण नतमात्रं च पुद्धिमान् ।

॥ गमने सूत्रकं वाऽपि हरतयोर्नीत्रमेध वा ॥ २१ ॥

सन्धहरततृणं कुर्यात्सुत्राद्द्वयन्तरमंशकम् ।

द्वाविंशतिद्वयङ्गुलं वाऽपि त्रयोविंशतिरेव च ॥ २२ ॥

मणिवन्धे म यमा तु बाह्वे चैव तथैव हि ।

नीत्रं तन्निविधं चैव पात्रे वामकरेऽपि वा ॥ २३ ॥

कलासप्तदशं चाष्टमानानो चा(नतश्चा)पि नीत्रकम् ।

नाभिसीमावसाने तु कूर्परं तस्य नीत्रकम् ॥ २४ ॥

म(प)ञ्चाङ्गुलमथो वाऽपि तिथिपोडशमेव वा ।

॥ दक्षिणं तृणकं हस्ते योनिसीमावसानके ॥ २५ ॥

एकद्वित्रिचतुर्मात्रं मृगसस्य(सूत्रं) प्रलम्बयेत् ।

ज्ञानमुद्रासिंहकर्णौ यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ २६ ॥

वामहस्ते परे शूलबाहुसीमावसानके ।

पूर्वसूत्रं तथैव स्याद् शिखावद्धस्य नीत्रकम् ॥ २७ ॥

चत्वारिंशतिमार्धं वा शूलं तु खगु(ङ्ग)तोपरि(भरे) ।

शूलाग्रो घातुको पीवा कङ्कालं बन्धयेत्सुधीः ॥ २८ ॥

दक्षिणे परहस्तेन डमरुं कटिकेऽपि वा ।

तु(क)टिदीर्घस्य विस्तारं नवाशौरितिकेऽपि वा ॥ २९ ॥

मण्डं क्षीण गुणाङ्गुल्यं पद्माकारं द्विपार्श्वके ।

बलयद्वयसंयुक्तं तर्जनी ऋजुतो भवेत् ॥ ३० ॥

तर्जन्या सृष्टमेवं हि हनुसीमावसानकम् ।

मणिवन्धन्य नीत्रं तु पूर्वसूत्रं तथैव च ॥ ३१ ॥

॥ चत्वारिंशतिमैवाद्यमंशाधिकमयापि च ।

वामे कपालपात्रं वा भान्वशं रसनीत्रकम् ॥ ३२ ॥

घनं मेघाद्गुलं वाऽपि सुदृत्तनिर्घ्रणं भवेत् ।
 मकरकुण्डलमेवं हि शङ्खपत्रं तु वामके ॥ ३३ ॥ ॥ ॥
 जटामण्डलमेवोक्तं विकीर्णं केशमण्डलं ।
 दक्षिणे तु शेरवरं वा पाजन्निर्वामकेऽपि वा ॥ ३४ ॥
 करोटिमन्दबन्धं च धुत्तुरकुसुमावृत्तौ ।
 वक्रयज्ञं तथैवोक्तमर्कपुष्पैश्च दूर्वकैः ॥ ३५ ॥ ॥ ॥
 पिका(ना)किजगवन्धं च कटौ रुद्राक्षमालिका ।
 नाग कङ्कणं कोष्ठेषु नानारत्नविभूषितम् ॥ ३६ ॥
 व्याघ्रचर्माम्बरधरं रुद्रवक्रप्रकाशितम् ।
 भस्पोद्भूलितदिव्याङ्गं किञ्चित्महसिताननम् ॥ ३७ ॥
 एतत्कङ्कालनामारित वामस्कन्धोपरि त्यजेत् ।
 अनेकभूतैर्जायाभिः सेवितं वन्दितं च तैः ॥ ३८ ॥
 वलिपात्रधृतं भूतमग्रे गे(हे)मसमन्वितम् ।
 दस्वा त्वशं तु तत्पात्रे निधायाकृतिजायया ॥ ३९ ॥
 किञ्चित्मकाशितं योनिसंयुक्तं नत(व)वाससा ।
 संभूता मनसोपेता जायाः सर्वर्तने(त्रेनै)रुशः ॥ ४० ॥
 दक्षिणे कटिपार्श्वे तु क्षुरिकाश्चैव बन्धयेत् ।
 क्षुरिकाहेमसंकाशामुपबन्धसमाञ्चिता ॥ ४१ ॥ ॥ ॥
 उभयोः पार्श्वयोर्हस्ते नानानागैर्विभूषिताम् ।
 ऋषिभिर्देवगन्धैः सिद्धविद्याधरादिभिः ॥ ४२ ॥
 हृदयं कलिसंयुक्तं संभ्रान्तमनसाञ्चितैः ।
 सर्वानित्यसदानन्दं सेविताद्यैः सुपूजितम् ॥ ४३ ॥
 वीथी संमार्जयेद्वायुः पर्जन्यो जलसेचनम् ।
 पुष्पवृष्टिकृतो देवा ऋषयः स्तोत्रपाठकाः ॥ ४४ ॥
 ऋग्यजुःसामाथर्वाणः स्तुतिं कुर्युः परे परे ।
 चर्मबन्धं च क्रांसं च वीणा मुपि रमेव च ॥ ४५ ॥
 शङ्खध्वनिसमायुक्तं पञ्चवाद्यं महा(समा)रमेत् ।
 तुम्बुरुनारदाद्यैश्च जयवाद्यं सलक्षणम् ॥ ४६ ॥
 चन्द्रादित्यादिविद्योजाया(वद्राजया)भरत दिव्ययोपितः ।
 सर्वलोकोपकारार्थमिन्द्रस्य रावनादिषु ॥ ४७ ॥ ॥

- वाभूतागमनादेवा योन्येवा(निसीमा)वसानकम् ॥ (१) ॥
- पञ्चतालेन भूतं च मानोन्मानप्रमाणकम् ॥ ४८ ॥
- भूते तु शिरसो(सः)पात्रं द्विहस्तं स्पर्श एव वा ।
पात्रह(वि)स्तारके वाऽपि विंशतिरङ्गुलं तु वा ॥ ४९ ॥
- निम्नमानं दशाङ्गुल्यं खनमेकाङ्गुलं भवेत् ।
हिरण्यं दक्षदिग्भागे जानुसीमावसानकम् ॥ ५० ॥
- मूर्धन्यादिपदान्ते च हरिणीं तुङ्गमेव च ।
देवस्य पूर्वसूत्रे तु स्पर्शमानं तथैव हि ॥ ५१ ॥
- नासाग्रे लम्बयेत्सूत्रं वामाङ्गुष्ठस्य मूलके ।
जटाग्रे विंशदङ्गुल्यं त्रयोविंशदथाङ्गुलम् ॥ ५२ ॥
- संस्पर्शनं कुक्षिनासाग्रमङ्गुष्ठमूलं लम्बयेत् ।
सूत्रवामे तु नीवान्तमष्टाङ्गुल्पशराङ्गुलम् ॥ ५३ ॥
- तत्सूत्रादक्षिणाङ्गुष्ठे नीत्रकं तु नवाङ्गुलम् ।
दशरुद्राङ्गुलं वाऽथ द्वादशाङ्गुलमेव च ॥ ५४ ॥
- सूत्रस्यान्तं तु निम्नं वा सव्यपार्श्वन्तरेऽपि वा ।
द्वाविंशदङ्गुलं वाऽपि त्रयोविंशतिमेव वा ॥ ५५ ॥
- सूत्रात्पार्श्वं तु सीमान्तं दक्षिणाङ्गुष्ठनिम्नकम् ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चरसाङ्गुल्यं तु नीत्रकम् ॥ ५६ ॥
- पीठे दक्षिणपार्श्व्ये(श्चे) तु वेदपञ्चरसाङ्गुलम् ।
पादुकायामकं वाऽपि पादतालायसीम(वसान)कम् ॥ ५७ ॥
- उत्सेधेन गुणाङ्गुल्यमूर्ध्वमानं तु पञ्चकम् ।
॥ तर्जन्यङ्गुष्ठयोर्मध्ये मुकुलाकृति बन्धयेत् ॥ ५८ ॥
- दृघङ्गुलं कुमुदोत्सेधं सुवृत्तं सुन्दरं भवेत् ।
कैलासशिखरे रम्ये श्रीगन्ये देवनायकम् ॥ ५९ ॥
- श्रुपीणां संगमे धीत्या भगवान्परमेश्वरः ।
दण्डकारण्यलीलायां मुनीनां सर्वज्ञान्तये ॥ ६० ॥
- तेषां श्रीणां च पौरन्ध्रा(न्धये) विद्याताय च लीलया ।
भिक्षास्वरूपं नग्नेन कटिसूत्रविवर्जितः ॥ ६१ ॥
- इत्ययं परमेशानः कैलासं त्रैविनीयतम् ।
भिक्षां करोम्वहं विप्र कङ्कालस्य तु मोक्षणम् ॥ ६२ ॥

काश्यप उवाच—

त्वया वै वर्धितं चास्य कङ्कालस्यो(स्य) फलं कर्मम् ।

शिव उवाच—

इदानीं पुरतो विप्र कथ्यते तत्सविस्तरम् ॥ ६३ ॥

तद्दहं भुवनादीनि याचेऽभयपुरस्करः ।

कम्पितस्तु समस्तानि भुवनान्यधिवासितः ॥ ६४ ॥

प्रार्थयेद्यस्तु मां भिक्षां मासं भयनिवृत्तये ।

अण्डानां सुस्थितार्थं च सर्वलोकोपकारकम् ॥ ६५ ॥

कङ्कालमोचनान्तं तु तद्भुनैवमहं द्विज ।

भिक्षान्ते मोचयेदेतत्कङ्कालमभयं भवेत् ॥ ६६ ॥

काश्यप उवाच—

एवं कङ्कालमाख्यातं करिरर्थ(हरमर्धहरि) शृणु ॥ ६७ ॥

इत्थंश्रुमञ्ज्जेदे काश्यपशिल्पे कङ्कालमूर्तिलक्षणं नाम

त्रिसप्ततितमः पटलः ।

॥ अत्र त्रिसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण हरिर(म)र्धहरं परम् ।

आर्जवं स्वरिय(स्ति)कं स्थानं स्थानकं समपादकम् ॥ १ ॥

दक्षिणं चाभयं वामं(मे) कटकं पूरिमाश्रितम् ।

परशुं दक्षिणे वामे (भागे) शहायुधधरं परम् ॥ २ ॥

सव्ये वामं च मुकुटे जटाकिरीटमण्डितम् ।

प्रवालं श्यामरूपं तु तस्यो(च्छो)भाभरणान्वितम् ॥ ३ ॥

दक्षिणे तृग्रदृष्टिः स्यादामे दृष्टिः स(सु)धीतलम् (ला) ।

किञ्चित्प्रकाशितार्थं च दृष्ट्या तु तद्वलाटके ॥ ४ ॥

सर्वाभरणसंयुक्तं त्रिमन्थरममन्वितम् ।

शिर्याक्रममायुक्तं तस्य लक्षणमुच्यते ॥ ५ ॥

रुद्रांगकविशालं तु तद्भागांशेन वर्धितम् ।
घनं सुदृत्तचक्रं च पद्माकृतिम(अ)थापि वा ॥ ६ ॥
शिरश्चक्रविशालं तु सप्तभागैरुभागीकम् ।
शिरसश्चक्रनालस्य विस्तारं द्विजसत्तम ॥ ७ ॥
चक्रवामत्रिभागैकं चक्रदं शिरसोन्नतम् ।
अग्रे ललाटपट्टस्य शिरश्चक्रस्य नालकम् ॥ ८ ॥
चक्रं तर्जनीपालम्ब्य पुष्पमालां च मध्यमाम् ।
सर्वेषां देवदेवीनामेवमेव समाचरेत् ॥ ९ ॥
इत्यंशुमन्त्रेते फादयपशिल्पे ह्यर्थहरलक्षणं नामत्रि-
सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ चतुःसप्ततितम पटल ॥ १

अथ वक्ष्ये विशेषेण भिक्षाटनमहेश्वरम् ।
पादौ पादुकसंयुक्तौ वामपादं तु स्वस्तिकम् ॥ १ ॥
ईपदुद्धृत्य सव्यं तु पादं तुङ्गं नवोत्सवम् ।
ललाटमध्यमासव्ये नषाष्टौ वा यवान्तरे ॥ २ ॥
नासाग्रेद(त्व)ररे वामे हिकामध्यं तु वामके ।
हृन्मध्यनाभिसव्ये तु पोडणं तु यवान्तरम् ॥ ३ ॥
स्वस्त्याद्धिगुल्फमध्ये तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
अभङ्गं सनतं कार्यं समभङ्गमथापि वा ॥ ४ ॥
पादौ पादुकसंयुक्तौ पादुकारहितौ तु वा ।
सुविकीर्णजटाभारो जटामण्डल एव वा ॥ ५ ॥
प्रणमं च जटाभारं नग्नरूपं नताननम् ।
ललाटपट्टसंयुक्तं करोटार्थं तु शेरवरम् ॥ ६ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तं फटिसूत्रविवर्जितम् ।
शुद्धश्वेतनिभं प्रोक्तं मानं नागाविभूषितम् ॥ ७ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्तं तु मृगस्याऽऽसन्नकं भवेत् ।
वामे तु पूर्वहस्तं तु वरदं स्यारकपालपृत् ॥ ८ ॥

दक्षिणे परहस्ते तु डमरुं च धरेद्विज ।
 वामे तु शिखिपिच्छं च कर्तव्यं शीतलं घृतम् ॥ ९ ॥
 सितवह्नोत्तरीयं तु नागेन कटिवेष्टितम् ।
 श्वेतयज्ञोपवीतं तु नीलवर्णत्रिपुण्ड्रघृतम् ॥ १० ॥
 पञ्चपीठोपरिष्ठात्तु श्रेयं कङ्कालमूर्तिवत् ॥ ११ ॥
 इत्यंशुगद्गदे काश्यपशिल्पे भिक्षाटनमूर्तिलक्षणं नाम
 चतुःसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ षट्सप्ततितमः पटलः ॥

अथ बक्ष्ये विशेषेण चण्डेशानुग्रहं परम् ।
 उभासहितवत्सर्पं वामे किञ्चिन्नताननम् ॥ १ ॥
 दक्षिणे त्वभयं वज्रं तथा त्वाभरणं भवेत् ।
 मवा(तद्वा)मे कटकं न्यस्य अघस्ताचण्डमूर्तिनाम् ॥ २ ॥
 हृदयाञ्जलिसंयुक्तौ हस्तौ तदभिसंयुतम् ।
 आसनादिसुरवासीनं चण्डेशं वर्णसंनिभम् ॥ ३ ॥
 देवीदेवेश्वरी मध्ये स्कन्दमूर्तिं विना बुधः ।
 चण्डेशानुग्रहं स्यात्तं दक्षिणं कीर्तितं परम् ॥ ४ ॥
 इत्यंशुगद्गदे काश्यपशिल्पे चण्डेशानुग्रहो नाम
 षट्सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ षट्सप्ततितमः पटलः ॥

अथ बक्ष्ये विशेषेण दक्षिणामूर्तिलक्षणम् ।
 लम्बयेदक्षिणं पादं वामाद्दग्निनल[का]ग्रकम् ॥ १ ॥
 सच्योर्वर्धं निपातच्यं वामपादं तु शाययेत् ।
 ललाटदक्षिणे सच्ये नेत्रान्तं तत्सुदान्तके ॥ २ ॥
 यत्रयथान्तरं नीत्या लम्ब्य नाभेस्तु मध्यमे ।
 ॥ मेदमूर्त्तं तु मध्ये स्यान्पूर्वगुत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ३ ॥

नतमत्यर्थमात्रं रयाच्चतुर्भुजसमन्वितम् ।
 दक्षिणे पूर्वहस्ते तु अक्षमालाचरं परम् ॥ ४ ॥
 वरदं पूर्वहस्त स्यादष्टहस्तमथापि वा ।
 वामजानूपरिष्ठाच्च वरदे तलपृष्ठकम् ॥ ५ ॥
 वामजानूपरिष्ठाच्चु दण्डके कूर्परान्न्यसेत् ।
 वामे चापरहरतं तु वह्निर्वा व्यालमेव वा ॥ ६ ॥
 अर्धेन्द्रवक्त्रं सर्वाङ्गं मम दास्यति कोपकम् । (१)
 विकीर्णमूर्धजं वाऽपि जटामण्डलमेव वा ॥ ७ ॥
 वामे धत्तूरनागौ च दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
 हसितं वक्त्रसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ८ ॥
 सितवस्त्रोत्तरीयं च सितयत्रोपवीतिनम् ।
 त्रिनेत्रं धवलं वामे सव्ये मकरकुण्डलम् ॥ ९ ॥
 कर्णौ तु पत्रशङ्खं स्यात्कुण्डलेर्वाऽथमपिहितम् ।
 रुद्राक्षैः कण्डमालाभा ह्यभिर्हन्त्याकां च ।
 विमूलाभिश्च भूषितम् ॥ १० ॥
 व्याघ्रचर्माम्बरोपेतं सर्वलेशविवर्जितम् ।
 नारदो जमदग्निश्च वसिष्ठो भृगु दक्षिणे ॥ ११ ॥
 भरद्वाजश्च शुनकश्चागस्त्यो वामपार्श्वके ।
 बन्दितं किन्नराद्याद्यैस्तु षट्शतसमाश्रिताः (तैः) ॥ १२ ॥
 अपस्मारोपरिष्ठाच्चु लम्बपादतलं न्यसेत् ।
 सूत्रं तत्पादपाण्यं तु वेदं स्यान्मनुमानकम् ॥ १३ ॥
 सूत्रं तत्पादज्ञान्वोस्तु द्वयन्तरं भानुमानकम् ।
 श्यामवर्णमपस्मारं नागलीलासमन्वितम् ॥ १४ ॥
 धर्मव्याख्यानमित्येवं कलययेत्कल्पवित्तमः ।
 तदेव वामपादेनहुर्दिक्कुटासनसंयुतम् ॥ १५ ॥
 पूर्वहस्तदयोर्वाणाधृतं युक्तया द्विनोत्तम ।
 शेषं प्रागिव कर्तव्यमेतद्वीणाधरं परम् ॥ १६ ॥
 तदेव वीणाहीनं तु ज्ञानमुद्राभयान्वितम् ।
 वामं प्रसारितं दृग्नं वामजान्वोर्ध्वको(कूर्परम् ॥ १७ ॥
 दक्षिणे तु धमे चाक्षमालां वामेऽञ्जमुत्पलम् ।
 शुद्धभेताजिभं वर्णं शेषं पूर्ववदानन्दम् ॥ १८ ॥

ज्ञानमूर्तिरिति स्यात् सर्वार्थकारसंयुतम् ।

अन्योन्याद्यप्रितलं विप्र रिपविपण्डाथ (धः) प्रकल्पयेत् ॥ १९ ॥

ज्ञानमुद्रा हि(ह)दिस्थारे(ने) न्वभ्यन्तरघृतं करम् ।

वरदं वामहस्ते तु मेदूपीठोपरि न्यसेत् ॥ २० ॥

दक्षिणे चाब्जमालां(वा) मालाऽब्जं वामहस्तके ।

नत्स्राग्रं तु समीक्षयासावार्जवं सूत्रभेदकाः ॥ २१ ॥

अपरे तु जटालम्बमृपिभिः सेवितं परम् ।

योगमूर्तिरिति स्यात् ध्याने दुःखनिवृत्तिदम् ॥ २२ ॥

लम्बयैरक्षिणं पादं वाममुत्कुटिरासनम् ।

योगपटं तथा बद्ध्वा देहं चोत्कुटिकादधिके ॥ २३ ॥

प्रसार्य वामहस्तं तु वामजानूपरि द्विज ।

भागिवैव कृतं शेषं तदपि योगमूर्तिवै(वत्) ॥ २४ ॥

ऊरु मूर्ध्नि समायुक्तौ अन्योन्यं पादपाष्णिनी ।

योगपट्टिकयोपेतं जङ्घामध्यं द्विजोत्तम ॥ २५ ॥

प्रसार्य पूर्वहस्तौ तु जानूपरि निधापितौ ।

अपरे दक्षिणे चाक्षौ वामद्व्या(क्षमाला वा)मे कर्मण्डपः(लुः) ॥ २६ ॥

जटामण्डलसंयुक्तं करोध्या(टवा) चन्द्रशेखरम् ।

नीलव्रीवासमायुक्तं जङ्खकुन्देन्दुसंनिभम् ॥ २७ ॥

अपरे चार्षयेद्वृक्षः नानासर्पविभूषितः ।

॥ २८ ॥ हुंमालाकर्णमालाम्यादूर्ध्वावक्षोविरोजितम् ॥ २८ ॥

वटवृक्षं समाश्रित्य ऋपिभिः सेवितं पदम् ।

॥ २९ ॥ योगमूर्तिरिति स्यात् सर्वपापहरं परम् ॥ २९ ॥

पूर्वं [चा]नैकमेतेन दक्षिणामूर्तिलक्षणम् ॥ ३० ॥

इत्थंशुमश्रेटे काश्यपशिल्पे दक्षिणामूर्तिलक्षणं
नाम पद्मसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ सप्तसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण कालहामूर्तिलक्षणम् ।
यमुनन्दं तु देशार्थं, वान(भाग)मानं द्विजोत्तम ॥ १ ॥

सूत्रं भान्वद्गुलं वाऽथ नेत्रसूत्रं मयोच्यते ।
 ललाटदक्षिणे सव्ये तन्त्रमध्ये तथैव च ॥ २ ॥
 हिक्रासूत्रं च वामे तु वामरतनाक्षं दक्षिणे ।
 नाभिमध्ये तु वामे तु सूत्रान्तरं यवाष्टकम् ॥ ३ ॥
 मेढूमूलस्य मध्ये तु वामे पद्मद्गुलं न्यसेत् ।
 स्थिताद्द्विगुल्फमध्ये तु पूर्वसूत्रं मलम्बयेत् ॥ ४ ॥
 देवरयं दक्षिणं पादं पद्मपद्मोपरि स्थितम् ।
 प्रथमं नृत्तमूर्तिस्तु दक्षिणे स्थितपादवत् ॥ ५ ॥
 अम्पपादं हृत्पद्मं च कुक्षितं तल्लुद्भूतम् ।
 अद्गुष्टमुद्भूतं चाग्रे कालस्य हृदयं न्यसेत् ॥ ६ ॥
 सुहाष्टिः स्यात्त्रिनेत्रं च जटाशुकुटमण्डितम् ।
 चतुर्भुजसमायुक्तमग्रहस्तमथापि वा ॥ ७ ॥
 दक्षिणे पूर्वहरतं तु शूलं खड्गं मुद्भूतम् ।
 दक्षिणे परहस्तं तु परशुं वरदं तथा ॥ ८ ॥
 वामे पूर्वकरं नाभिसीमान्तं सूच्यतो(धो)गतम् ।
 सूच्यत्रं पूर्वसूत्रान्तं कलाम(प)ञ्चागुलं तु वा ॥ ९ ॥
 कर्णशूलधरे हरते मणिबन्धान्तरं बुधः ।
 वामे तु परहस्तं तु विस्मयं परिकल्पयेत् ॥ १० ॥
 हिक्रासूत्रं समं टङ्गाकरद्वयान्तरं मुखम् ।
 उष्णीपान्तं समुद्भूत्य विस्मयोऽनामिकाशकम् ॥ ११ ॥
 कण्ठान्तं मणिबन्धान्तं शूलहस्ते समान्तरम् ।
 चतुर्देवे(हस्ता)ख्यमारयातमग्रहस्तमथ शृणु ॥ १२ ॥
 शूलं परशुबज्रं च खड्गं दक्षिणहस्तके ।
 द्विसृजं वा द्विपादं वा सुदंष्ट्रं पादपाणिकम् ॥ १३ ॥
 करण्डशुकुटोपेतं मसूयीरास्यानिर्गमम् ।
 महाभव्यसमायुक्तं सपाशं हृदयं चलम् ॥ १४ ॥
 विकीर्णकेशकं दृष्ट्वा शाययेद्पूर्ववक्त्रकम् ।
 कालहामूर्तिमेवं हि प्रोक्तं लिङ्गोद्भवे तथा ॥ १५ ॥
 इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कालहामूर्तिलक्षणं नाम
 सप्तसप्ततितमः पटलः ॥

॥ अथाष्टसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण लिङ्गोद्भवामिदं शृणु ।
 लिङ्गनकारस्य मध्ये तु चन्द्रशेखरमूर्तिवत् ॥ १ ॥
 नलका पाद्(काऽङ्घ्रि)तलाविभ लिङ्गगूढसमन्वितम् ।
 पितामहसरूपेण ऊर्ध्वाङ्गं वामपार्श्वके ॥ २ ॥
 विष्णुवाहनरूपेण दक्षिणांशं तथागतम् ।
 विष्णुर्दक्षिणपार्श्वे तु वामपार्श्वे पितामहः ॥ ३ ॥
 हृदयाङ्गलिसंयुक्तौ स्थितौ तु लिङ्गमुच्यते ।
 रक्तश्यामहिरण्याभं लिङ्गविष्णुपितामहम् ॥ ४ ॥
 एवं लिङ्गोद्भवं ख्यातं वृक्षसंग्रहणं शृणु ॥ ५ ॥
 इत्यंशुमन्नेदे काश्यपशिल्पे लिङ्गोद्भवलक्षणं नाया-
 ट्सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथैकोनाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण वृक्षसंग्रहणं परम् ।
 देवानां चैव देवीनां शूलार्थं वृक्षमुच्यते ॥ १ ॥
 स्त्रीपुंससंयुक्तं चेति वृक्षभेदं त्रिधा भवेत् ।
 सुपिरं स्त्रिंशद्भूमौ ताऽऽऽर्कनीयं दृढं रत्न(न)म् ॥ २ ॥
 अल्पगन्धसमायुक्तं फलं पुष्पं दृढं घनम् ।
 शीतलौष्णं च संयुक्तं ल(म)नोहरसमन्वितम् ॥ ३ ॥
 एतत्पृष्ट्वा लिङ्गमाख्यातं देवानां तदिहोच्यते ।
 स्त्रिंशे स्त्रिंशं च भूमौ वा स्वार्जयित्वाऽतिमार्दुलम् ॥ ४ ॥
 मूलादग्रतः क्रमात्स्त्रीणां पुष्पं चैव फलम्घनम् ।
 अतिमार्दवसंयुक्तमतिशीतलसंयुतम् ॥ ५ ॥
 अतिश्लेहसमायुक्तं रसशैव सपारभेत् ।
 एतत्स्त्रीवृक्षमाख्यातं देवीनां शूलयोग्यकम् ॥ ६ ॥

क्षीणमूलं समारयातं फलपुष्पं तथैव च ।
 अतिदुर्बलमारयातं यत्तत्पण्ड(ण्ड)मुदाहृतम् ॥ ७ ॥
 चन्दनं चम्पकं चैव रक्तचन्दनमेव च ।
 चालं च खादिरं चैव सोमशीर्षदिदुक्तकम् ॥ ८ ॥
 अर्धनारीशिवं चैव राजातं च मयूरकम् ।
 पद्मकं कुटजं चैव सप्तपर्णं च सत्वरुम् ॥ ९ ॥
 शूलयोग्यं क्रमात्ख्यातं तेष्वन्तस्थदृढं ग्रहेत् ।
 जीर्णपर्णान्तश्चित्पावाजगिरश्चून्यात्रिशिखिना ॥ १० ॥
 स्वयं पतितवृक्षं च स्वयमेव तु शोपितम् ।
 कठकाठरसंयुक्तं व्यालपक्ष(क्षि)समाश्रितम् ॥ ११ ॥
 नृपमन्त्रिरमाश्रित्य कर्मकारालयान्वितम् ।
 अग्निदग्धाश्च वृक्षाश्च कर्मान्तरनियोजिताः ॥ १२ ॥
 वर्जयेत्तु मयत्नेन गृहीते कर्मनाशनम् ।
 तस्मात्सर्वमयत्नेन दोषादधान्परिवर्जयेत् ॥ १३ ॥
 शस्तपक्षाक्ष्वारेषु शस्तदृक्षाश्च संग्रहेत् ।
 आचार्यः शिल्पकर्ता च वृक्षस्थानं तु संग्रजेत् ॥ १४ ॥
 वृक्षादधस्तात्(तृ)णादि व्यपोह्य लेपनं कुरु ।
 एतन्मन्त्रं समुच्चार्य अष्टदिक्षु बलिं क्षिपेत् ॥ १५ ॥
 एतद्वृक्षाश्रिता देवा दानवाश्च पिशाचकाः ।
 नागा गरुडगन्धर्वाः सिद्धविद्याधराश्च ये ॥ १६ ॥
 अयं विम्वार्यवृक्षरजु गच्छभवं र(रव)हिताय वै ।
 इत्यु(क्त्वा) च बलिं दद्यादध्यर्जात(ध्योदरं) सपुष्पकम् ॥ १७ ॥
 रक्तचन्दनसंयुक्तं गन्धतोयसमान्वितम् ।
 वृक्षस्यैशानदिग्भागे पिता(कर्ता) होमं समाचरेत् ॥ १८ ॥
 स्थण्डिलं सैकतं कुर्याद्भस्तमाप्रममाणकम् ।
 अग्न्याधानादिकं सर्वमभिजाप्योक्तमाचरेत् ॥ १९ ॥
 समिदाज्यचरुभिस्तु होमं कृत्वा शिवं द्विजः ।
 समिधो हृदयेनैव मूलेनाज्यं च होमयेत् ॥ २० ॥

अयोरेण चरुं हुत्वा प्रत्येराष्टशताहुतीः ।
 जपादिरभ्यातानैश्च राष्ट्रभ्यश्चैव(भृद्भिश्च) होमयेत् ॥ २१ ॥
 ततस्त्वग्निं समुद्धारय वृक्षं श्रोक्ष्य शिवाम्भसा ।
 शिवात्मनेतिमन्त्रं तु जपाष्ट(पन्ष्ट)क्षं स्पृशेद्बुधः ॥ २२ ॥
 वृक्षस्य पूर्वभागे तु मुखं पृष्ठं तु पश्चिमे ।
 दक्षिणं सव्यपार्श्वे स्याद्दामपार्श्वं तथोत्तरम् ॥ २३ ॥
 ज्ञात्वैवाऽऽलक्षयित्वा तु तरय च्छेदनमाचरेत् ।
 अस्त्रमन्त्रं जपेद्युग्मं मूल त्रिश्लेषलक्षयेत् ॥ २४ ॥
 क्षीरतोयद्रुप(म)श्चेष्टसुबलुवार्ये तु शोभनम् ।
 अस्त्रसुवेण मन्त्रेण शक्तिहोमं समाचरेत् ॥ २५ ॥
 वृक्षमूलं तु शेषं तु रथपतिर्जपयेत्क्रमात् ।
 पूर्वं चोत्तरदेशे तु वृक्षस्यातप(स्य पत)नं शुभम् ॥ २६ ॥
 अन्यदिक्पतितं वृक्षं वर्जयेत्तु प्रयत्नतः ।
 स्कन्द(न्ध)च्छेदं ततः कुर्यादब्जचक्रान्तरं कुरु ॥ २७ ॥
 गन्धैर्गन्धोदकैः स्नाप्य गन्धमाल्यैरलंकृतम् ।
 नववस्त्रेण संछाद्य दर्भाभिः(णा) सूक्ष्मरज्जुना ॥ २८ ॥
 स्यन्दने शिपिका रोप्य स्कन्धे धृत्वाऽथवा बुधौ(धः) ।
 धृत्वा शशजटं दत्त्वा कर्ममण्डपमादिशेत् ॥ २९ ॥ (?)
 मण्डपमार्जनं कृत्वा गोमयालेपनं कुरु ।
 गन्धैर्गन्धोदकेः प्रा(म्ना)प्यगन्धमाल्यैरलंकृतम् ॥ ३० ॥
 द्विप(पिष्ट)चूर्णैरलंकृत्वा तन्मध्ये पूर्णवा बुधः ।
 स्थण्डिलं कारयेद्विद्वान्शूलटीर्थसमायतम् ॥ ३१ ॥
 विस्तारार्थं तटर्धं वा चतुरदशुलमुत्तमम् ।
 मार्गत्रैः शा(श्रं)स्या)भयेत्तस्मिन्शू(ञ्शू)लवृक्षस्य(म)घोमुखम् ३२
 आशुप्ते रक्षयेद्विद्वान् समं पक्षमथापि वा ।
 पथ्यदुक्तं तु उर्तव्यं त्वरितं तु न कारयेत् ॥ ३३ ॥
 इत्यंशुमन्त्रेदे काश्यपशिल्पे वृक्षसंग्रहणं नामै-
 कांशाशीतितमः पटलः ।

॥ अथाशीतितम पटल ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण शूलक्षणमुत्तमम् ।

शुद्धकायश(स)मं वेष्म दण्डदीर्घमुदाहृतम् ॥ १ ॥

मभ्योदरं विशालं स्याच्चतुर्भुजैर्विस्तरम् ।

मूलादष्टांशहीने तु तस्याग्रस्य समं भवेत् ॥ २ ॥

नाभ्यन्तं चतुरश्रं तु द्विकान्तं वसुकोणकम् ।

तदूर्ध्वं वृत्तमारयातं शेषं वृत्तं तथैव च ॥ ३ ॥

द्वात्रिंशदङ्गुलान्यामं वैरुदण्डायतं भवेत् ।

विस्तारं सार्धपण्मात्रं सार्धसप्ताङ्गुलं तु वा ॥ ४ ॥

विस्तरार्धं घनं रयातं पक्षदण्डान्तमुच्यते ।

अग्रं युगाङ्गुलं रयातं मभ्यादग्रं क्रमात्कृशम् ॥ ५ ॥

पक्षदण्डस्य मये तु छिद्रं वाऽर्धं गुणाङ्गुलम् ।

द्विसूत्रोदयस्यार्धं चावद्वेद्य(द)त्रशाङ्गुलम् ॥ ६ ॥

पक्षदण्डोर्ध्वसीमा स्याद्द्व्यंशदण्डे तु योजयेत् ।

षोडशाङ्गुलमायामं कटिदण्डस्य देशिकः ॥ ७ ॥

वस्वङ्गुलं तु तत्तारं घनं वेदाङ्गुलं भवेत् ।

मध्ये युगाङ्गुलं छिद्रं तारं पञ्चाङ्गुलोदयः ॥ ८ ॥

कटिदण्डोर्ध्वसीमाद्वा द्वांशदण्डे तु योजयेत् ।

पक्षदण्डाट(श्र)यो विभ कटिदण्डाश्रयोऽपि वा ॥ ९ ॥

यथावत्काशकं कुर्याद्नेन विधिना कुरु ।

एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपदसप्ताष्टकरं तु वा ॥ १० ॥

द्विसूत्रोऽपि तु करिं यन्तु संरया वक्षिशिरान्वितम् । (?)

द्व्यङ्गुलं तु शिखायाममस्तं संरयोचितस्तु तम् ॥ ११ ॥

पक्षदण्डं विशालं तु हस्तसंरया तु भाजिते ।

शिलान्यासं तदेवांशं मान्वाये तु क्रमात्कृशम् ॥ १२ ॥

कटिदण्डाश्रयं द्व्येकं शिखायामं गुणाङ्गुलम् ।

सार्धाङ्गुलं तु तत्तारं वृत्तं तत्समतद्घनम् ॥ १३ ॥

स्थानकं सकलं चेत्तु मा(ऊ)रुदीर्घपरिद्विज ।
 अष्टाद्गुलं समारोप्य ऊरुशूलायतं भवेत् ॥ १४ ॥
 सुशीतं सकले चोरदीर्घादूर्ध्वाष्टमातृ(त्र)कम् ।
 ऊरुशूलमुपि कृत्वा कटिदण्डाग्रयोर्बुधः ॥ १५ ॥
 शिखायां तु समायोज्य यावद्दल(ना)न्तरं यथा ।
 जानुमात्रं द्विधा कृत्वा ऊरुनद्धान(न्त)योरापि ॥ १६ ॥
 आरौहयेच्छिखरामानं तस्मादारोपयेद्बुधः ।
 गुणाद्गुलं शिखरामानं जङ्घादीर्घोरुपर्युत्तम् ॥ १७ ॥
 मध्यविन्दुसमायुक्तमूर्ध्वाग्रं तु शिखान्वितम् ।
 जङ्घानागैकताभ्यासं उदाहृतम् ॥ १८ ॥
 ऊर्ध्वाश्रयोजस्त्रिधासाग्रहस्थ(स्त)शिखरं बुधः ।
 गुणाद्गुलं शिखरामानं जानुसंधिद्विनावधा(ध्युच्छ्रितावधि ॥ १९ ॥
 संधिमिन्नाश्रूलं तु एक एव विधीयते ।
 जङ्घादीर्घपरिष्ठात्तु तले मानं तु रोपयेत् ॥ २० ॥
 ऊरुमध्ये त्रिभागेनमूरुदण्डस्य विस्तृतम् ।
 तस्याग्रं तु त्रिपादं स्याज्जङ्घामूलं च तत्समम् ॥ २१ ॥
 ङ्घामूलत्रिभागेऽर्धं हीनं जङ्घाग्रविस्तृतम् ।
 क्रियापादतलायामं कृत्वा भागं च वाऽऽयतम् ॥ २२ ॥
 तलाग्रविस्तृतं द्वित्रिद्वयशं (तु) विस्तृतान्वितम् ।
 एतत्पादतलव्यास उद्ध्यायतापरोस्थितम् ॥ २३ ॥
 कर्तव्यं मुपिरं तत्तु जङ्घाग्रस्थ(त्स्तू)पिनायुतम् ।
 योज्य म्लिग्धं ददं कृत्वा यद्विशूलमथोन्वयेत् ॥ २४ ॥
 बाहुमूलविशालं तु गुणाद्गुलमुदाहृतम् ।
 अग्रद्वयाद्गुलं न्यासं श्रोष्ठमूलं च तत्समम् ॥ २५ ॥
 सार्धद्वयाद्गुलं चाऽथ श्रोष्ठमूलविशालम् ।
 तन्मूलविस्तृतार्ध(र्धे) न्यात्वश्रोष्ठाग्रविशालम् ॥ २६ ॥
 बाहुश्रोष्ठयोर्भेदं धृष्टं जानुवद्भवेत् ।
 द्वापद्गुलं तु शिखरामानं योजयेत्तदददं यथा ॥ २७ ॥
 सार्धयोर्दधेनं चैव चांशदण्डे तु योजयेत् ।
 अनिपलान्तरं दीर्घं नद्व्यासं तु गुणाद्गुलम् ॥ २८ ॥

- वंशदण्डसमानम् ऊर्ध्वकायस्तवान्वितम् ।
 अग्रे तु पक्षदण्डे तु मूलदण्डे तु योजयेत् ॥ २९ ॥
 स्वाग्रमूले तदा तस्य पार्श्ववंशे द्वयोपरि ।
 हस्तपादतलाग्रेऽत्र ताम्रपात्रेण योजयेत् ॥ ३० ॥
 आर्जयेद्वस्त्रविम्बे वा शूलशैवावदं कुरु ।
 देवानां शूलमेवं स्यादम्बराणां तु वक्ष्यते ॥ ३१ ॥
 मध्योदरं त्रिभाज्यैव एकांशं वंशविस्तरम् ।
 अष्टांशं हीनमग्रं स्याद्विशालं तस्य सूत्रकम् ॥ ३२ ॥
 बाहुपर्यन्तविस्तारं वा तन्य(स्या)र्धमिवाजितम् ।
 पक्षदण्डायतं शेषं तस्यार्धं विस्तृतं भवेत् ॥ ३३ ॥
 तदर्धं बाहुदं स्यात् कटिदण्डमथोच्यते ।
 कटितारेण भूतांशं युगांशेनान्तदीर्घकम् ॥ ३४ ॥
 शेषं प्राग्विकर्तव्यं कश्चिदपमथ शृणु ।
 आसने वंशदण्डं तु वस्त्रद्वगुलं तु रेखयेत् ॥ ३५ ॥
 युगांशं पृष्ठमानं तु शेषं कर्तेशुपोशनम् ।
 जह्यादण्डान्त वि(प)ण्मात्रं देवयेत्स्थानके बुधः ॥ ३६ ॥
 गर्भाग्रं तु मवेधं तु ततोऽधस्थं तु तद्भवेत् ।
 शूलमेवं समारख्यातमुपशूलमथोच्यते ॥ ३७ ॥
 भित्तिमध्यं समारभ्य पक्षदण्डकरान्तकम् ।
 उपशूलायतं प्रोक्तमष्टाङ्गुलं नतं भवेत् ॥ ३८ ॥
 वेदाङ्गुलं तु तन्नीवं शूलयोग्यं समे बुधः ।
 शूलव्याससमं वध्याच्छिद्रं तद्विंशदान्वितम् ॥ ३९ ॥
 भित्तिमध्यं तु मूलं स्यान्मूलं वध्वा दृढं बुधः ।
 पक्षदण्डं कटीदण्डं धृत्वा शूलारूपशूलकम् ॥ ४० ॥
 छिद्रे दृढतरं वध्वा तत्परे कीलवन्धितम् ।
 उपशूलविधानं च पक्षदण्डपुरं समम् ॥ ४१ ॥
 उपशूलशिखायां तु वंशाग्रे सुपिरं कुरु ।
 लोहजं दारुजं वाऽथ कीलकं योजयेद्दृढम् ॥ ४२ ॥

विम्बार्थं शूलमांख्यातं तस्मादुक्तं समाचरेत् । -
शूललक्षणमाख्यातं शूलस्थापनमुच्यते ॥ ४३ ॥

इत्यंशुमञ्जरे काश्यपशिल्पे शूललक्षणं नामो-
शीतितमः पटलः ।

॥ अथैकाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण शूलस्थापनमुत्तमम् ।
कर्पणाद्युदिति पासे रि(ऋ)भे चारे सुलभके ॥ १ ॥
निश्चित्य स्थापनं तस्य पुरः कृत्वाऽङ्कुरार्पणम् ।
मासादस्याग्रतो देशे मण्डपं चतुरश्रकम् ॥ २ ॥
पञ्चसप्तकरं वाऽथ पदत्रयसमायुतम् ।
षोडशस्तम्भ[सं]युक्तं द्वादशस्तम्भसंयुतम् ॥ ३ ॥
तलमष्टाङ्गुलोत्सेधं प(भि)त्तिल्यासचित्तुङ्गकम् ।
यथालाभं परीणाहं वामकं नीव्रणं दृढम् ॥ ४ ॥
= वलयं वंशनासादयं नालिकेरफलादिभिः । -
शा(स्था)पयेत्तु विधानेन मुक्ताग्रं दर्भमालिका ॥ ५ ॥
तरङ्गवेष्टनोपेतं वरतोरणसंयुतम् ।
चतुर्द्वारसमायुक्तं स्तम्भवेष्टनसंयुतम् ॥ ६ ॥
चतुर्द्वारं विनाऽन्यत्र निदिष्टं जालकं तु वा ।
मण्डपस्य त्रिभगिकं वेदिकोदयमुच्यते ॥ ७ ॥
गुणाद्गुलं विनालोश(शं) मध्यायोद्धतपेटिका ।
दर्पणोदरमंथानं कृत्वा रूपं दृढं द्दिरयेत् ॥ ८ ॥
परितधाभिकुण्डानि अनेन विधिना कुरु ।
चतुरश्रं पनुवृत्तं पद्मपूर्वादिदिक्षु च ॥ ९ ॥
च(ऋ)ऋर्गन्तयोर्मध्ये वृत्तकुण्डं प्रकल्पयेत् ।
कुण्डमेवं समान्यातं फेयलानां विशेषतः ॥ १० ॥
गार्गीमाहितविम्बं चैतन्कोणेपर्यपश्यत् ।
कुण्डानि वन्ययेच्छेषं भागिर्वयं प्रकल्पयेत् ॥ ११ ॥

कुण्डलक्षणवत्कुर्यात्सर्वकुण्डानि देशिकः ।
 गोमयालोपनं कृत्वा पिष्टचूर्णैरलंकृतम् ॥ १२ ॥
 ब्राह्मणान्भोजयेत्तस्मिन्पुण्याहं वाचयेत्ततः ।
 महेन्द्रस्तु पदं यावद्धौमं कृत्वा विधानतः ॥ १३ ॥
 वेदिका (चा)श्वाग्निकुण्डं च पर्याग्निकरणं कुरु । ।
 निर्दिष्टादिवसात्पूर्वं रात्रौ (त)दधिवासनम् ॥ १४ ॥
 स्थण्डिलं वेदिकाया तु अष्टद्रो(णै)श्च शालिभिः ।
 कर्तव्यं नालिकेरस्य साष्टपत्रं सकीर्ण(कर्णि)कम् ॥ १५ ॥
 तण्डुलैस्तिलदर्भैश्च रा(ला)जपुष्पैरलंकृतम् ।
 शयनं चाहतेनैव बस्त्रेणैव प्रकल्पयेत् ॥ १६ ॥
 धूपदीपैः समायुक्तं पुष्पगन्धैः समर्चयेत् ।
 मण्डपं चो(स्यो)त्तरे पार्श्वे स्नानशुभ्रं प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
 तन्मध्ये दारुपीठं तु न्यरया(स्येत्त)स्योपारि द्विज. ।
 प्राद्मुखं स्थापयेच्छूलं पञ्चगव्याभिषेचितम् ॥ १८ ॥
 - शुचि हव्येति मन्त्रेण कृत्वा गन्धोदकै(र्ह)दः ।
 - स्थापयेद्देवं देवी च गन्धपुष्पैः समर्चयेत् ॥ १९ ॥
 कौतुकं बन्धयेद्देवास्ततो दक्षिणहस्तयोः ।
 स्वर्णकार्पाससूत्रैर्वा कवचैरेव बन्धयेत् ॥ २० ॥
 लम्बकूर्चसमायुक्तं वाद्यध्वनिसमायुतम् ।
 शयनं शा(स्था)पयेच्छूलं प्राक्छिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् ॥ २१ ॥
 तस्य वामे ह्युमादेवी शूलं वै शाययेत्सुधीः ।
 तयोः शिरोऽग्निके देशे स्थापयेत्तु पटद्वयम् ॥ २२ ॥
 सूत्रं सर्वाभिधानं च सकूर्चं षस्त्रवेष्टनम् ।
 द्राणकुम्भाम्बुसंपूर्णं शिवकुम्भं तदुच्यते ॥ २३ ॥
 तस्यार्थं तोयसंपूर्णं प्राग्बत्सुत्रादिभिर्युतम् ।
 गौरीबीजसमायुक्तं गोत्र(गौरी)कुम्भमिदं परम् ॥ २४ ॥
 तन्मूलमन्धमे कुम्भं न्यस्य कुम्भा(गन्धा)दिभिर्यजेत् ।
 गौरीकुम्भे तु तस्यारतु मन्त्रं न्यस्य विशेषतः ॥ २५ ॥
 परितोऽष्टघटान्न्यस्य सुत्रायैश्चः समन्वितान् ।
 विद्येशान्मूलमन्त्रैश्च स्थाप्य गन्धादिभिर्यजेत् ॥ २६ ॥

वास्तुहोमादिकुण्डे तु अग्निं संस्थाप्य देशिकः ।
 अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ २७ ॥
 अन्यथे पूर्वकुण्डे तु बह्निमाग्नेयगोचरे ।
 याम्ये चौदुम्बरं ख्यातं खदिरं नै(र्ऋ)तिं द्विज ॥ २८ ॥
 विम्बं पश्चिमभागे तु मयूरं वायुगोचरे ।
 पटं वै सौम्यकुण्डे तु खदिरं वास्तु देशिकः ॥ २९ ॥
 प्रधाने ब्रह्मवृक्षः स्यात्समिद्धौरि(श्रीरी)समन्वितम् ।
 विद्याकुण्डेषु कुण्डानि गौरीहीनानि कारयेत् ॥ ३० ॥
 समिद्धो हृदयेनैव पुरुषेण घृताऽऽहुतीः ।
 अघोरेण चरुं हुत्वा दा(त्वा)यां वामे तु होमयेत् ॥ ३१ ॥
 चरुस्मिन्शाण(भीशान)मन्त्रेण तिलं वै शिरसाहुतिः ।
 सर्पं कवचेनैव शिखामङ्गलमुच्यते ॥ ३२ ॥
 गलमन्त्रेण मन्त्रेण प्रत्यहं जुहुयाच्छतम् ।
 उच्यते व्याहृतिं हुत्वा देवदेव्युचितं समम् ॥ ३३ ॥
 जयादिभि(शै)रभ्यातनैश्च राष्ट्रभूचैव(न्द्रिश्च) होमयेत् ।
 दिशास्वध्यायतं वेदांस्तोत्रैस्तु(हि)शिखायुतैः ॥ ३४ ॥
 अध्यानं कृततोदग्रमुपांशुं होममाचरेत् ।
 देवदेवीशयोर्मूलमन्त्रैरष्टादशाऽऽहुतीः ॥ ३५ ॥
 घृताहुतीस्तु कर्तव्यं भस्मस्नानमतः परम् ।
 शुक्रवस्त्रोत्तरीयं च शुक्रयज्ञोपवीतघृत् ॥ ३६ ॥
 शुक्रमालानुलेपाद्यैस्त्रिषु पञ्चाङ्गभूषणैः ।
 पवित्रपाणिनोपेतः सरुलीकृतविग्रहः ॥ ३७ ॥
 आचार्यः सुप्रसन्नाद्युः (स्यः) शिवद्विजकुलोत्तमः ।
 प्रविश्य गर्भगेहं तु एकाशीतिपटं कुरु ॥ ३८ ॥
 मण्डूफान्यपटं वाऽथ सप्तसप्तांश एव वा ।
 गर्भगेहे तु कर्तव्यं ज्ञात्वा ब्रह्मोदयं परम् ॥ ३९ ॥
 स्थानकं देविनांशे तु आसनं मानुषे पदे ।
 गर्भगेहपरे भागे स्थापयेद्देशिकोत्तमः ॥ ४० ॥
 आसनं भद्रपीठेन स्थानकं वैदिकोपरि ।
 प्रागुक्तविधिना पीठव्यासायागो(गो)द्वयादयः ॥ ४१ ॥

कर्तव्यं सुन्दरं तस्मिन्नाधाराख्याशिलां न्यसेत् ।
 पीठब्राह्मन्निपादं तु आसा(धा)राख्याशिलातलम् ॥ ४२ ॥
 समग्रमायतं वाऽपि तदर्थं तद्धनं भवेत् ।
 स्थानकं सकलं चेत्तु पादाधस्ताद्दिजोत्तम ॥ ४३ ॥
 आधाराख्याशिलायां तु रत्नाङ्गुल्यं प्रकल्पयेत् ।
 निम्नं षडङ्गुलं ख्यातं कर्तव्यं सगुणाङ्गुलम् ॥ ४४ ॥
 मूले तु नवरत्नं वा होमपात्रं विनिक्षिपेत् ।
 शूलपादतलाधस्तात् पद्मात्रं वाऽऽयतान्वितम् ॥ ४५ ॥
 प्रागेव कल्पयेद्दीमान्स्थापनार्थं बलान्वितम् ।
 प्रवेशेग(विशेद्र)भेगेद्दे(हं) तु मूलमन्त्रं समुच्चरन् ॥ ४६ ॥
 स्थापयेत्तु पदे अूलं मूलमन्त्रं दृढं तथा ।
 अष्टयन्त्रं दृढं कृत्वा सुधया च विशेषतः ॥ ४७ ॥
 तरय वामे तथा स्थाप्यं गौरीशूलं विशेषतः ।
 आधाराख्याशिलायां च गर्भभाजनमाग(य)तम् ॥ ४८ ॥
 पञ्चपदसप्तमात्रं वा गर्तव्यासं तथा तस(सम)म् ।
 गर्भन्यासं तु तत्रैव गर्भभाजनसंयुतम् ॥ ४९ ॥
 प्रायुक्तविधिना सम्यक्गन्धपुष्पादिभिर्व्रजेत् ।
 स्थापयेत्पूर्वैश्चञ्चूलं मूलं वै द(ग)र्भभाजनम् ॥ ५० ॥
 अथाशेषं तु यत्कर्म शिल्पिभिस्तु विशेषतः ।
 कर्तव्यं लक्षणोपेतं स्थपतिः शिल्पिरुच्यते ॥ ५१ ॥
 स्थपतिः शिल्पकर्मा च योग्या त्व(न्यस्त्व)न्यस्तु कारयेत् ।
 कुतं चेदन्यथा विप्र कर्तुरिच्छा भविष्यति ॥ ५२ ॥
 आचार्यः पूजयेत्तत्र पञ्चनिष्कं हिरण्मयम् ।
 शूलस्थापनमाख्यातं रज्जुबन्धमथ शृणु ॥ ५३ ॥
 इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे अूलपाणिलक्षणं नामै-
 कार्गीतितमः पटलः ।

॥ अथ द्वयशीतितमः पटलः ॥

अथ रक्ष्ये विश्वेषेण रज्जुबन्धं सप्रितरम् ।
 सर्वशूलरयं बन्धस्तु ताम्रपत्रैः सुवेष्टयेत् ॥ १ ॥
 शूलेऽष्टबन्धमालिष्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
 श्रीवेष्टकं दुरुष्कं च गुग्गुलुं च गुडं तथा ॥ २ ॥
 सर्जनं गेरिकं चैव घृततेलेऽष्टबन्धम् ।
 श्रीवेष्टकं चतुर्भुजं कुन्दुरुष्कं गुणाश्रमम् ॥ ३ ॥
 गुग्गुलुं पञ्चभागं रयादेकांशं गुलमुच्यते ।
 सर्जनः स तु वरवशं गेरिकं तु गुणाह्वलम् ॥ ४ ॥
 पटेते सूक्ष्मचूर्णं तु कृत्वाऽऽज्यतलमिश्रताः ।
 मृत्पात्रे तु विनिक्षिप्य पचेत्क्षौद्रादिकं वरम् ॥ ५ ॥
 तथैव शूलमालिष्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
 रज्जुबन्धरतु नाहे तु मयं रयादूर्ध्वगं त्रिधा ॥ ६ ॥
 सुपुत्रा मध्यमा रयाता पिङ्गला तरय दक्षिणा ।
 इडा वै तरय वामस्था प्रधानेनार्ध्यास्तितमे(नोर्ध्वगास्त्रिधाः)॥७॥
 द्वयशूलं तु परीणाहं युक्तास्ता वै त्रिवर्तिकाः ।
 तेषां नाडीत्रयाणां तु मूलमेढावसानकम् ॥ ८ ॥
 तेनारिथमूलवज्जिन्ना राठीयो(नाड्यो)ऽष्टादशस्तथा ।
 विमला धोषिणी भायसचाहृसितेजसा ॥ ९ ॥ (?)
 वायुविर्मतती चैव मर्दिनी धोषिणी तथा ।
 रसवती मृदङ्गी च रितिसनी च तथैव च ॥ १० ॥
 शन्द्रस्पर्शादिपूर्णा च सुसिंही वारिधारिणी ।
 बाहिनीति समाग्याता त्रिपदसंख्या विधानतः ॥ ११ ॥
 मस्येनं त्रियवल्यासा त्रिभ्रवतिर्द्विवर्तिना ।
 तेष्वान्तो रसनानी तु सर्वपादोरुमूलम् ॥ १२ ॥
 उरुमूलेः प्रमावृत्त्या परितो नल्पिन्तनम् ।
 लम्बितास्ते समाग्याताः सा वै पिङ्गलमूलम् ॥ १३ ॥
 शब्दादीनि [तु] पदसंख्या इडामूले समुद्भवा ।
 एषा वै रसनानीना वामपादे तु सन्त्यसत् ॥ १४ ॥
 नन्वाश्रितमावृत्त्या पण्णामयंत्रवतिता ।
 सुपुत्रा मृग्याः तेषां त्रयपार्श्वार्द्धराहिताः ॥ १५ ॥

पक्षदण्डोपरिष्टं तु(ष्टात्तु) तिर्यग्वाहुगतारित्वमे ।
 गगनी मर्दनी चैव रोहिणी दक्षिणे करे ॥ १६ ॥
 रसावादि(वर्ती)मृदङ्गी च सुक्सिना(सिसनी) वामवाहुका ।
 वाहुमूले समावृत्य त्रिष्वग्रं चैव(क)वद्भवेत् ॥ १७ ॥
 तरयाग्रे द(अ)ष्टशाखासु दक्षिणे दक्षिणे तथा ।
 वाहुमूलं तथान्तं तु नाडयोऽष्टौ प्रसारिते ॥ १८ ॥
 तेषामग्रैकविंशतिवन्धैकप्रणवावृतम् ।
 एवं धामे तु दष्टं रवाद्धस्तं प्रणवमाचरेत् ॥ १९ ॥
 एवं हि प्रतिमानं तु नाडीनामष्टविंशतिः ।
 प्रधाना नाडयस्त्रैवं कल्पयेत्तत्रचित्तमः ॥ २० ॥
 तेषु भिन्नास्तथा विप्र अष्टाष्टौ नाडयरत्था ।
 तस्मात्तदेकनं नाडी सर्वाङ्गं तु समावृतम् ॥ २१ ॥
 चतुःसप्तसहस्राणि नाडयः परिकीर्तिताः ।
 नादिहस्तावृताः श्रूला जीर्णकः शूलपात्रवत् ॥ २२ ॥
 नालिकेलफलैः पक्कैः घृतकल्पलयान्वितम् ।
 चर्मासारं गृहीत्वा तु सारादन्यात्त्रवाहता ॥ २३ ॥
 नाडयः रवा हि संकल्प्य पश्चादावृतनाडिकाः ।
 पटचक्रं तु परीणाहं रज्जुमापातयेद्दृढम् ॥ २४ ॥
 पश्चात्तु रज्जुरज्जुभ्यां बन्धयेदक्षिणावृतम् ।
 हृत्पद्मसाष्टपत्रं तु रज्जुना बन्धयेद्विषुधः ॥ २५ ॥
 तस्य नालं तु नाम्बन्तं सुपुष्पा(म्ना) सह साधितम् ।
 जीवस्थानं तु तरपधमिस्त्युक्तं हि धर्यात्त्रुम् ॥ २६ ॥
 मूलमन्त्रमनुस्मृत्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
 रज्जुबन्धमिति ख्यातं मृतसंस्कारमतः परम् ॥ २७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे रज्जुबन्धलक्षणं
 नाम द्व्यशीतितमः पटलः ।

॥ अथ त्र्यशीतितमः पटलः ॥

मृतसंस्कारमहं बध्ने संक्षेप्याशु(स्य श्रु)णु सुव्रत ।
 जाङ्गलं जानुरूपं च संमिश्रं मृत्त्रिधा भवेत् ॥ १ ॥

अंशत्वेन स्वनेत्पाकं सुग्रीडिजाङ्गलं भवेत् ।
 तनुवालुकसंयुक्तं तनुहेजात्स्वनक्षमम् ॥ २ ॥
 त्रिहस्तं मनोरमं सन्तु(जु) दृष्टं वत्तानुरूपकम् ।
 तयोर्मिश्रिमा(मिवा)कारं मिश्रलं तदुदाहृतम् ॥ ३ ॥
 तेषु शेष्या जवोपेता शुद्धभूमौ मनोरमे ।
 नदीतीरे तटाके वा श्वेतासृजपीतकृष्ण चा(ला) ॥ ४ ॥
 पङ्कः संग्राह्य पात्रेषु जलमास्त्रावयेत्तु वा ।
 पात्रस्थं शोषयेत्पङ्कः पात्रदल्पदृढान्वितम् ॥ ५ ॥
 तावद्रक्ष्या च बालाक्षिताम्भसं विभ्र मर्दयेत् ।
 ईपद्द्रवसमायुक्तं पिण्डं कृत्वा तु तन्मृदा ॥ ६ ॥
 पिण्डहस्ते नले रेखा दृशे पिष्टं तथा कुरु ।
 यवताराष्ट्रकैताः कल्प्यमानं तलेन तु ॥ ७ ॥
 रुद्राङ्गुलीपरीणाहं मस्तं(रथं) युक्तमुदाहृतम् ।
 सिकतं च शिलापूर्णं सदृशं कल्पयेद्बुधः ॥ ८ ॥
 मृत्तं वैकं तु(त)द्वैकांशं योजयेत्तु मृदा स हि ।
 फलं भोगिसमं दद्यादशाहे वाऽष्टससके ॥ ९ ॥
 यवगोश्वममाक्षं च तत्त्वसीचूर्णसंयुतम् ।
 मृदेऽष्टांशं समायोज्यं नालिकेलफलोदकैः ॥ १० ॥
 पात्रे वा मर्दयेद्भस्म देशहातृकमे ततः ।
 श्र(श्री)वेष्टं गुग्गुलं चैव कुन्दरुक्तं तथैव च ॥ ११ ॥
 तथा सर्जरसाचूर्णं मृत्कालांशं शिवांशकम् ।
 पात्रे मृदा समायोज्यं दधिना मर्दयेत्सुधीः ॥ १२ ॥
 चूर्णां च पिप्पली चैव मरीची रसनी तथा ।
 समचूर्णं तु धर्तव्यं उधेशांशैः सुसंयुतम् ॥ १३ ॥
 मधुक्षीरघृतेनैव मृदं पात्रेण मर्दयेत् ।
 कपित्थयित्थनिर्यासचूर्णां द्वौ समतां कुरु ॥ १४ ॥
 मृदे पञ्चदशत्रि वा तैलचूर्णसमायुतम् ।
 मर्दयेत्क्रमसाम्यार्थं(धं) कुष्ठगीरिदनालकम् ॥ १५ ॥

चन्द्रनागरुक्पूर्वगोषु गोरोचनं समम् ।
 ग्राह्यं चूर्णं तु कर्तव्यं मुत्ता(क्तां)शांशसमन्वितम् ॥ १६ ॥
 अतसीस्नेहसंयुक्तं मर्दयेदेशिकोत्तमः ।
 सुपर्णराजिताचूर्णं चापल्ये गुलिकावहे ॥ १७ ॥
 दिग्दिग्नादि सस्यादि सागरे च हलस्तले ।
 गजदन्ते वृषशृङ्गे गोमृगैश्च विशेषतः ॥ १८ ॥
 यथालाभं तु कर्तव्यं नानागन्धसमन्वितम् ।
 कपित्थं चैव निर्यासं मधु वा मर्दयेद्बुधः ॥ १९ ॥
 पञ्चरात्रमितीकृत्य नारिकेलफलं तथा ।
 त्वक्सारं तु परीयुक्तं एकसारं द्वयाद्गुलम् ॥ २० ॥
 सार्धद्वयाद्गुलं वाऽथ मानेन च्छेदयेद्बुधः ।
 मृत्तुर्थसमायुक्तं मन्यमे वा त(स)मारभेत् ॥ २१ ॥
 राज्यं धेनुमृदं लिप्य ततोऽपि ऋजुवेष्टनम् ।
 तदुरुज्जुं नरं विम एकद्विच्यद्गुलं तु वा ॥ २२ ॥
 ततो वै मृत्समालिप्य यावच्छोपणकं दिन ।
 तावन्निरिक्ष्य कर्तव्यं मृष्टेपं तु शनैः शनैः ॥ २३ ॥
 शूलवाद्यागतव्यासचतुर्भङ्गविभाजिते ।
 एकांशावधिकं लिप्य अनुरूपमुदाहृतम् ॥ २४ ॥
 द्वयंशावशतमिश्रं स्याद्भागेन त्वनलावधि ।
 तत्तद्देशमृदेनैव तत्तद्योग्यं समालिपेत् ॥ २५ ॥
 शेषं कालेन संपूर्य वेदं शेषं सवल्कलम् ।
 शेषं कार्पासतन्त्रादि युक्तं कल्के तु कल्पयेत् ॥ २६ ॥
 मृत्संस्कारमिदं स्यात् कल्कसंस्कारमुच्यते ॥ २७ ॥
 इत्पंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे मृत्सकारलक्षणं नाम
 ऋयतितमः पटलः ।

॥ अथ चतुरशीतितमः पटलः ॥

अथ कल्कविधानं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
 नद्यां वाऽपि तटाके वा दीर्घिकायामथापि वा ॥ १ ॥
 सस्वलेत्रेऽथवा विप्र प्राणिरूपे जले भवेत् ।
 सुदृढा शुद्धजलजा स्थूलवालुकमुद्रिता ॥ २ ॥
 संग्राह्या शर्करा ह्येषा तरयाः प्रक्षालनं कुरु ।
 शर्कराशोषणं कृत्वा सूक्ष्मचूर्णं तु तत्कुरु ॥ ३ ॥
 तिलोदकसमं पिण्डं कृत्वा तच्छोषयेत्क्रमात् ।
 अबन्धनिर्यासजलं त्रिविधं प्रोक्ष्यते द्विज ॥ ४ ॥
 पञ्चगुणं तु निर्यासं सपद्मेतु षड्गुणम् ।
 स्वश्रुतं स्वाचलं चैव सैकतं च प्रमोदितम् ॥ ५ ॥
 रवश्च सेकजले पिण्डं वेष्टयेत्तु यथाक्रमात् ।
 कार्पासतन्तवथापि मृदं कृत्वा सुषोषयेत् ॥ ६ ॥
 त्रियवं कल्कभित्ते तु कदलीभिस्तदर्धवत् ।
 एतत्कल्कं यथायोग्यं कल्प एव हि निर्येसा ॥ ७ ॥
 त्रिगुणं मध्यमं चात्र कन्यसं तु चतुर्गुणम् ।
 बन्धवर्द्धं जलं ह्येवं त्रिविधं परिपठयते ॥ ८ ॥
 तेष्वानी गुडजलेन मर्दयेत्तु पुनः पुनः ।
 क्रमेण लेपयेत्कल्कं व्यवक्रिया यवं घनम् ॥ ९ ॥
 शनैः शनैर्लेपनं कृत्वा भिन्नच्छिद्रविवर्जितम् ।
 यममासं त्रिसमासं वा मासं वा शोषयेत्पुनः ॥ १० ॥
 कुशध्वज्यान्नक्रो विप्र पेपितो शोषयेत्क्रमात् ।
 ततः स्वच्छं जलेकं च प्रमाणं तं तु लेपयेत् ॥ ११ ॥
 बाहुकूर्चप्रमाणं तु शोध्यमानसमं नयेत् ।
 अङ्गोपाङ्गं च प्रत्यङ्गं कल्पयेत्क्षणान्वितम् ॥ १२ ॥
 करचरणोदयादग्निं अङ्गमित्यभिधीयते ।
 उपाङ्गं भूषणं ग्यातं प्रत्यङ्गं चाह नार्हणा ॥ १३ ॥
 कपित्यनिर्यासरसं सार्धत्रिगुणांशकम् ।
 वनच्छादं चतुर्भागं कल्कमालेपयेत्ततः ॥ १४ ॥
 तत्तत्कल्कं तु पष्ठयंशाह्लादपरस्ततम् ।
 योस्स(यः स)न्तनो च(तथा) कूर्चेन प्रोक्ष्यं तु पोषयेत् ॥ १५ ॥

मस्तानान्वितमिन्द्रं यवस्थयेलक्षण 1

.... .. ॥ १६ ॥

इत्येते कल्कसंस्काराः प्रोच्यते(क्ताश्च) सकलस्य तु ॥ १७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कल्कसंस्कारलक्षणं नाम
चतुरशीतितमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चाशीतितमः पटल ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण वर्णसंस्कारलक्षणम् ।

शिवात्परमसद्भावं द्रव्यकाच्छशिसंभवम् ॥ १ ॥

शिवाच्छक्तिः समुत्पन्ना तस्या नादः समुत्थितः ।

तस्मात्सर्वं समुत्पन्नं तस्मादनिलसंभवः ॥ २ ॥

अनिलादापः संभूतं तस्माद्द्वै क्षिति संभवम् ।

श्वेतं रक्तं तथा पीतं कृष्णं चेतिचतुर्विधम् ॥ ३ ॥

जले सच्छ्वेतमग्नौ च रक्तं निभवेद्भवम् । (?)

भुवने पीतवर्णश्च नीले कृष्णस(रथ) संभवः ।

विष्णुर्महेश्वरो गौरी रुद्रो वर्णाधिपाः क्रमात् ।

विप्रक्षत्रियविदशूद्राः सितवर्णादयः क्रमात् ॥ ५ ॥

श्वेतं रक्तं च पीतं च कृष्णं चैव चतुर्विधम् ।

श्वेतं चैव तु शुक्लं च धवलं च विनाक्तकम् ॥ ६ ॥

मुक्ताभं चेपुवर्णाभं श्वेतवर्णमिदं सितम् ।

शङ्खवर्णसमं शुक्लं प(व)र्णमित्युतमा(त्तमं)मया(तम्) ॥ ७ ॥

रजताभं च गोक्षीरसदृशं धवलं भवेत् ।

तारकासमवर्णं तु अतारकमुदाग्रतः ॥ ८ ॥

अरुणं रक्तशोणं च अग्निपदं(रेवं) चतुर्विधम् ।

अरुणं शोकनाभं तु पद्मपुष्पाभरत्नकम् ॥ ९ ॥

शोणकं शुकपुष्पाभं राक्षसानां तु पाटलम् ।

स्वर्णपिङ्गं च पीतं च हरितालं चतुर्विधम् ॥ १० ॥

स्वर्णवर्णवपुं पुण्ड्रं विसङ्गजनिसारवत् ।

हरितालं च पीतरथ हरितं रज्जुमन्त्रवत् ॥ ११ ॥

नीलं श्यामं च कालं च कृष्णं चैव चतुर्विधम् ।
 मेघवर्णसमं नीलं श्यामं वै नलया समम् ॥ १२ ॥
 शिखिवर्णसमं कालं कृष्णं च भृगुपत्रवत् ।
 एवं षोडशभेदं तु वर्णमेवं स्वजन्यकम् ॥ १३ ॥
 धरणीजसमुच्छिष्टं रक्तं त्रासाग्रसंभवम् ।
 अथवा जातिलिङ्गं तु रक्तभासं द्विधा स्मृतम् ॥ १४ ॥
 गौदावर्या तु संस्कृतं हलालवमुदाहृतम् ।
 अतसीपुष्पसंकाशं रजायत्ताश्वमुच्यते ॥ १५ ॥
 श्यामपापाणसारं तु श्याममित्यभिधीयते ।
 दिवेषत्तरजोत्पू(दीपोत्पन्नरजोव)र्णं कृष्णवर्णमुदाहृतम् ॥ १६ ॥
 एवमादिकलावर्णास्तस्मिंस्तस्मिन्ननेकधा ।
 मिच्छेत लक्षसारं च द्विवीद्भूतरजस्तथा ॥ १७ ॥
 ऊरुं चापिमिनीलाघयां तुरन्याभिधीयते ।
 एवं स्वतः प्रयाणं तु वर्णविम्बानकामतम् ॥ १८ ॥

इति काश्यपे वर्णसंस्कारलक्षणम् ।

यंलाकामाहकं वर्णां वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
 पीताभ्यासं तु पीतं स्यात्तादृशं पूर्णवत्कृतम् ॥ १९ ॥
 नारिकेलोटकैमिश्रं टहेरक्तनिभं भवेत् ।
 तत्सुधाकर्मरक्तस्य श्वेते दीर्घसिता भवेत् ॥ २० ॥
 राजावर्ते च श्यामं च पापाणी द्वौ च पूजितौ ।
 जनासनं वगस्ताः स्युः सुधाकर्मसु सुव्रत ॥ २१ ॥
 अयःसंस्कारवर्णं तु वक्ष्यते द्विजसत्तम ।
 सितं रक्तं समं मिश्रं गौरं च विरुदाहृतम् ॥ २२ ॥
 सितं पीनं समं मिश्रं यत्तत्पूरकं भवेत् ।
 सितवत्क्रं कृष्णसंमिश्रं समावर्णनिभं भवेत् ॥ २३ ॥
 श्वेतं कृष्णं च पीतं च संपभागं तु मिश्रितम् ।
 धारं च निरिद्रं रयातं वर्णकर्मसु चो(रुद्र)कृतम् ॥ २४ ॥

श्वेतं रक्तं च पीतं च संमिश्रकमुदाहृतम् ।
 रक्तं पीतं समं मिश्रं बकुलस्य फलाकृति ॥ २५ ॥
 ज्वलनच्छविरि(नाभमि)दं ख्यातमग्निवर्णमिदं परम् ।
 पीतस्य द्विगुणं रक्तं मिश्रं तत्त्वतिरक्तकम् ॥ २६ ॥
 उभयात्सममन्पेन द्व्यर्णमित्युच्यते तु वापया ।
 रक्तस्य द्विगुणं विषमिश्रितं गुल()वर्णकम् ॥ २७ ॥
 पीतस्य च तदर्थं तु मिश्रितं कपिलं भवेत् ।
 सितवेदांशरक्ताढ्यं खर्परस्य समं भवेत् ॥ २८ ॥
 तदेवानिलमाधिक्यधान्याङ्कुरमुदाहृतम् ।
 श्यामस्यारितलाढ्यं च कुङ्कुटा(मा)रितलार्धकम् ॥ २९ ॥
 मिश्रितं स्यात्सस्यमस्याः कृष्णालाक्षं च संमितम् ।
 जम्बूफलसमं त्वेतद्वर्णमित्युच्यतेऽथवा ॥ ३० ॥
 जातीफलं समं लाभासारं लोहितमुच्यते ।
 कृष्णं नीलं समं मिश्रं केशवर्णमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 सरयुश्यामं च रक्तं च मिश्रं मञ्जिष्ठवर्णकम् ।
 कृष्णं पीतं समं मिश्रं मधुवर्णमुदाहृतम् ॥ ३२ ॥
 कृष्णस्य द्विगुणं पीतं मानुषं वर्णमुच्यते ।
 मानुषं रक्तमाधिक्यं हरितं ममताभज्ञाम् ॥ ३३ ॥
 निहोपेतदातृवर्णमुदाहृतम् ।
 तेषु यन्नस्यमल्पेन बाहुमानसमन्वितम् ॥ ३४ ॥
 बाहुसामेति तत्ख्यातं द्रव्याल्पादिच मानितम् ।
 अल्पसारमिदं ख्यातं सलेपाकल्पितं विदुः ॥ ३५ ॥
 वर्णानामानुकूलस्य सममेव समाश्रितम् ॥ ३६ ॥

इत्यंशुमज्जेदे काश्यपशिल्पे वर्णसंस्कारलक्षणं

नाम षडशीतितमः पटलः ।

॥ अथ षडशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण वर्णलेपनमुत्तमम् ।

शैलकासपिष्टकाही नि(त्रि)धा वै वर्णलेपनम् ॥ १ ॥

शैलजे वर्णपेक्षा चेदङ्गोपाङ्गसिल्यामधि ।
 उपरिष्ठाचाद्यतः स्यात्प्रमकला ग्राहयेत् ॥ २ ॥
 श्वेतवपस्त्वु तदूर्ध्वं चित्यणं लिल्यश्वेतश्वेतवर्णादिमस्तु (?) ।
 विम्बोचिरलिप्रतिष्ठासम्यगागाचरेत् ॥ ३ ॥ (?)
 अथवा शैलजे विम्बे पदान् उदं विनोर्वृतः ।
 यद्यमानं तु लिप्याचितं . . . नमः ॥ ४ ॥
 श्वेतं च विम्बवर्णं च ब्रमेणोचितं लिपेत् ।
 शिलागर्भमिदं ख्यातं पर्णहीनाममेव वा ॥ ५ ॥
 शूलस्थापनकर्मादि दारगर्भं तु पूर्ववत् ।
 चित्रं वाऽप्यर्धचित्रं वा पक्षेष्टकस्मयान्वितः ॥ ६ ॥
 अङ्गं समं कर्णकं कृत्वा पत्रमं छादयेत्ततः ।
 चर्वाष्टानि च सर्वाणि शैलजे तु यथा तथा ॥ ७ ॥
 कर्तव्यमिष्टगर्भं तु दारमिदं तु तन्तु वा ।
 एवं त्रिविधनित्यं तु वर्णलेपमुद्राहृतम् ॥ ८ ॥
 आदो श्वेतनिभं लिप्य सवास्यस्यजमेव वा ।
 ब्रमेण श्वेतवर्णं तु त्रिमक्त्या वा तु लेपयेत् ॥ ९ ॥
 तदूर्ध्वं पाजवर्णं तु लेपयेद्द्विजसत्तमः ।
 सितविम्बनिभं चैव समं मिश्रं तु वाक्प(स्तु)वत् ॥ १० ॥
 सितं वर्णेन विम्बानां मधुवर्णनिभं भवेत् ।
 रक्ष्यादीनिभारयानां षण्डुवर्णं प्रकल्पयेत् ॥ ११ ॥
 यद्भसंचं च मेवं च एवं [तत्त] त्रिधा भवेत् ।
 षापित्यनिर्यासेनेव त्रिसंध्यं तु प्रकल्पयेत् ॥ १२ ॥
 स्वच्छतो लेपमारयात् मध्यमं मधुसदृशम् ।
 तरुणं षधिसादृश्यं त्तिग्धं द्रोणदरं भवेत् ॥ १३ ॥
 मेदुरेण भवेच्छिष्टं [त्वेवं] संधानमाचरेत् ।
 कल्पमर्दनमार्यं तु कारयेन्त्र-यसारिणा ॥ १४ ॥
 कल्पवत्स्वच्छजलेनैव वेपथं तु समाचरेत् ।
 सुधार्षमजलोपेते महापेमेपचर्मयोः ॥ १५ ॥

पर्यासारं तु बद्धं स्याज्जलपात्रद्वैका भवेत् ।
जलपात्रविना यत्र तत्र कापित्थज द्विजः ॥ १६ ॥
निर्यासजलसंबन्धमुक्तमन्यन्न कारयेत् ।
कल्कं षोडशधा भज्य पद्मचतुरं तु वा ॥ १७ ॥
कापित्थनिर्यासेनैव स्वच्छं नैव जलं भवेत् ।
सकृच्चिकणलेपं तु कारयेद्द्विजसत्तमः ॥ १८ ॥
चिकणं कल्कसारं च द्विविधं चिकणं भवेत् ।
जलपात्रं सुधाकुम्भे चिकणं शर्करद्रवम् ॥ १९ ॥
चिकणं द्विविधं चैव कल्पयेत्तु यथोचितम् ।
चिकणं कल्कबन्धं तु दशभागविभाजिते ॥ २० ॥
एकांशरहितं बद्धं शिलोपवनं तु (लालेपन)योग्यकम् ।
चिकणे बन्धतुल्यं वा सितलेपनकर्माणि ॥ २१ ॥
सितबन्धसमं वाऽथ तदशांशं विहीनकम् ।
पास्थावर्णस्य बद्धस्य स्त्री(त्रिः)कृत्वा पांशु(सु)लेपनम् ॥ २२ ॥
पट्टणी तु ततो लेप्यं यथाक्रमेण देशिकः ।
विन्वसर्वतवर्णं तु पट्टकृत्वः सालिपेत्तथा ॥ २३ ॥
पामुवार्णं तु विंशांशे त्वंसहीनं तु वर्जयेत् ।
पद्मपादिकवर्णस्य बन्धमित्युच्यते मया ॥ २४ ॥
तटानीं वर्णबन्धं तु विंशांशेऽशविहीनकम् ।
द्वितीयं वर्णबन्धं स्यात्तन्वत(०)बन्धनं ततः ॥ २५ ॥
पण्णामपि सर्वाद्या बन्धमेवं क्रमोत्तमम् ।
प्रथमेत्युच्यते बन्धे षड्विधं च लिपेत्क्रमात् ॥ २६ ॥
पत्रं बन्धं च मन्वन्तं न तथा ॥
प्रवर्तय पट्टेतानि वर्णलेपकर्म विदुः ॥ २७ ॥
दीर्घपत्रमिति ख्यातं ततोऽन्यच्च द्विभाजितम् ।
स्वर्णचूर्णसमायुक्तं वर्णलेपप्रवर्तकम् ॥ २८ ॥
पट्टणीक्रममेवं हि लेपयेत्तु परस्परम् ॥ २९ ॥

इत्थंशुभद्धेदे काश्यपशिल्पे वर्णलेपनं नाम
षडशीतितमः पटलः ।

॥ अथ सप्ताशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण भक्तानां लक्षणं परम् ।
 सर्वेषामपि भक्तानां पदं चतुर्विधं भवेत् ॥ १ ॥
 सालोक्यं चैव सामीप्यं सायुज्यं च तथैव च ।
 सारूप्यं च वि(प)दं विप्रं चतुर्भेदमुदाहृतम् ॥ २ ॥
 पुरुषो वा स्त्रियो वाऽथ तेषु यत्पादमाश्रितम् ।
 तत्तत्पादानुकूल्यं वा सालोक्यपदमाश्रितम् ॥ ३ ॥
 तदा सामीप्यदेशश्च मम(रु)चिराकृतिस्तु वा ।
 ममचिरादिभिः कुर्याच्छेषाद्वै पादमाश्रिताः ॥ ४ ॥
 चालश्च यौवना वृद्धस्त्रिविधस्य मिथा ता(था) ।
 त्रिविधादाकलाशब्दं तपसाचालसञ्जिता ॥ ५ ॥
 तस्मात्सप्ततिवर्षं वा या सा यौवनान्विता ।
 तदूर्ध्ववयसोपेतं वृद्धा तु निन्द्रवन्धनम् ॥ ६ ॥
 बालास्तु पञ्चतालेन शेषा वसुमयेन वै ।
 स्थानकं चासनं चैव यानमृत्तन एव च ॥ ७ ॥
 चतुर्भेदेन कर्तव्यं भक्तानां मानुपाद्बुधः ।
 अभङ्गं समभङ्गं वा अतिभङ्गमथापि वा ॥ ८ ॥
 सव्यं वामस्य पादं तु कुञ्चितं त्वितरस्थितम् ।
 द्वौ स्वजानुचितां धृत्वा हृदयेऽञ्जलिखेऽथ वा ॥ ९ ॥
 लम्ब्यं दक्षिणपादं तु हस्तं पूर्ववदेव हि ।
 आसनं पञ्चसप्तं वा नवमं तु शिखोपरि ॥ १० ॥
 त्रयोदशपरिबाध प्रकीर्णकं तु ततो भवेत् ।
 महेन्द्रशृङ्गरेते पुष्पदन्ते तथैव च ॥ ११ ॥
 भल्लाटययां शवे वाधामवेशं परिकल्पयेत् ।
 प्राद्मुखानामपीन्द्रः स्याद्बुधग्रं तथैव च ॥ १२ ॥
 मनुपक्षकला वाऽथ सत्पादशपथं तु वा ।
 नन्वावर्तमिदं पञ्चभेदमत्र विधीयते ॥ १३ ॥

महेन्द्रदिग्वंशकेष्वेव प्रवेशस्तु प्रकीर्णवत् ।
 माह्मुखं रसवीथी स्यादुदम्बवनेव विंशतिः ॥ १४ ॥
 अष्टाविंशतिकाया वा तावदेव विवर्धनात् ।
 पद्ममष्टविधं रूयार्तं श्रीपतिं तललक्षितम् ॥ १५ ॥
 एतद्द्वाराष्टकोपेतमुपद्वाराष्टकं भवेत् ।
 अथवा वेदवेदांशं वारईशं तु प्रागिव ॥ १६ ॥
 दण्डकं न्यस्तवस्तूनां भेदमेकमनेकधा ।
 ग्रामादीनां तु विस्तारं भानुजन्माष्टसप्तधा ॥ १७ ॥
 भूतवेदांशकं भूत्वा नन्दसप्तगुणांशकम् ।
 भूतवेदाग्निभागं तु ग्रामे वप्रवि(वी)थी भवेत् ॥ १८ ॥
 मानसूत्राद्बहिर्विमादन्तरं पद्मविधं भवेत् ।
 एकाद्वित्रिचतुष्पञ्चहस्तं वा वप्रविस्तरम् ॥ १९ ॥
 त्रिपञ्चसप्तहरतं वा नवरुद्रकरं तु वा ।
 त्रयोदशकरं वाऽथ वप्रतुङ्गमुदाहृतम् ॥ २० ॥
 त्रिचतुष्पञ्चपदसप्तवस्वंशं वा विशेषतः ।
 वप्रमूलतलं कृत्वा एकांशेनाग्रविस्तरम् ॥ २१ ॥
 शिलाभिर्वेष्टकाभिर्वा मृदा वा परिकल्पयेत् ।
 छत्रदण्डाम्युदामं वा कृकलासपराकृतिः ॥ २२ ॥
 इहास्यपरिवद्वाऽथ वप्रविषयमाचरेत् ।
 करालमुद्गगुल्मासकल्कचिकणकर्मवाग् ॥ २३ ॥
 लाक्षां समालिपेद्दूर्ध्वं पिष्टकाश्ममयूरपि ।
 मनुयो दारुभिः पत्रैश्छादयेत्तु तृणादिभिः ॥ २४ ॥
 तद्बाह्येऽभ्यन्तरे चैव खलु रेचेष्ट मानतः ।
 वासार्थं स(श)कटादीनां तक्षकाणां विशेषतः ॥ २५ ॥
 तद्बाह्येऽभ्यष्टमानेन पञ्चभूम्याः परं भवेत् ।
 तद्बाह्येऽभ्यष्टमानेन परिखां परिकल्पयेत् ॥ २६ ॥
 वप्रस्याभ्यन्तरे विप्र देवतास्थापनं भवेत् ।
 शिवहर्म्यं च मातृणां सन्नवाद्ये तु वा भवेत् ॥ २७ ॥
 परिस्रस्य तु बाह्ये वा तौ संकल्प्य द्विजोत्तमः ।
 आदित्यांशे तु भानोश्च आप्त्यां कालिकोष्टकम् ॥ २८ ॥

भृशंशे विष्णुगृहं रघाद्याम्ये पण्णुखमन्दिरम् ।
 शास्तुर्गृहं अर्गांशे तु नैर्ऋत्यां केशवाल्यम् ॥ २९ ॥
 सुग्रीवांशे गणाध्यक्षं पुष्पदन्तपदेऽथवा ।
 वारुण्यां विष्णुगेहं स्यात्सुग्रीवांशे हलाल्यम् ॥ ३० ॥
 भृङ्गराजांशके पाशयक्ष्मे चैव विनाशकौ ।
 मदिरालयं तु वायव्ये मुख्ये तु यमभूयकम् ॥ ३१ ॥
 मातृणामालयं सौम्ये वायव्यां करणेऽपि वा ।
 ईशाने शिवहर्म्ये स्यादीशानानन्तरेषु वा ॥ ३२ ॥
 पर्जन्यांशे जयांशे वा हेन्द्रावाग्भोगमे वा ।
 मारुतं केतुना विभ्र कर्तव्यं तु शिवाल्यम् ॥ ३३ ॥
 शिवाल्यं मातृकोष्ठं कर्तव्यं तु वहिर्मुखम् ।
 अभ्यन्तरमुखं विष्णुं विवस्वान्पश्चिमाननम् ॥ ३४ ॥
 शेपाः पूर्वमुखाः सर्वे कारयेद्विधिपूर्वकम् ।
 सूत्रसंन्यौ चतुष्के तु शूले चैवाष्टकेऽपि वा ॥ ३५ ॥
 पदके चैव तु वीथ्यग्रे देवाल्यं द(हि)कारयेत् ।
 बापीकूपतटाकादीन्सर्वत्र परिकल्पयेत् ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मांशे श्रेपभस्थानं वारुणे हरिमन्दिरम् ।
 दाशे चैव कुलालानां नापितानां तु संकरे ॥ ३७ ॥
 दक्षिणे शैदसीनां तु कारणां चैव तत्र वै ।
 मत्स्योवहिर्हैतानां तु पश्चिमे वासमुच्यते ॥ ३८ ॥
 उत्तरे चैव किन्नाणां अपरे तत्समीपके ।
 तट्टाशे स्वबाशे वा कर्मकारा तथानले ॥ ३९ ॥
 दाशे त्वल्पदूरे तु रजकानां गृहं भवेत् ।
 तट्टाशे फोशमात्रे च चण्डालावासमुच्यते ॥ ४० ॥
 संकरे परिग्या तत्र(दृ)च्छतदण्डे श्मशानकम् ।
 वायव्यां च श्मशानं तु प्रागुक्तेन विश्रेपतः ॥ ४१ ॥
 अपरं मानसूत्रं तु दाशे सालान्तरे भवेत् ।
 महेन्द्रत्य(न्ट्राट)प्रभागान्तं भोजनं च विधीयते ॥ ४२ ॥
 दण्डदक्षिणपार्श्वं तु पश्चिमे कुमुमिवाल्यम् ।
 चर्मणापि कर्णेदण्डदण्डदण्डान्यर्षकम् ॥ ४३ ॥

उत्तरे लवणं चैव तैलगन्धं तु पुष्पकम् ।
होमं रक्तादयश्चैव सर्वत्रैकाहकं भवेत् ॥ ४४ ॥
ग्रामादिलक्षणं मोक्तं गृहविन्यासलक्षणम् ॥ ४५ ॥
इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे ग्रामादिलक्षणं नाम
सप्ताशीतितमः पटलः ।

॥ अष्टाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण गृहविन्यासलक्षणम् ।
शूले सूत्रे च सत्वे च चतुष्के चाष्टके तथा ॥ १ ॥
आलयाग्रे सभागे च चैत्यवृक्षसमीपके ।
श्मशाने पर्वताग्रे च क्षारभूमौ तथैव च ॥ २ ॥
भुजङ्गनिलये चैवरुमन्यावासं न कारयेत् ।
वास्तुमध्ये स्तवं मन्तु पुरीषस्य हृदिर्भवेत् ॥ ३ ॥
चतुष्कर्णगताः सूत्राः सिरा इत्यभिधीयते ।
प्रातर्मुखस्य सूत्राणि स्थानसंज्ञा प्रकीर्तिता ॥ ४ ॥
गुणस्य सूत्रयोगं तु संधिरित्यभिधीयते ।
तदेव सूत्रयोगं यत्तच्चतुष्कमुदाहृतम् ॥ ५ ॥
रससूत्रप्रयोगं यत्तदष्टकमुदाहृतम् ।
चतुष्कौ सिरयोगश्च तुलमित्यभिधीयते ॥ ६ ॥
केवलं सहजं चैव जगृहक्षमविधिर्भवेत् ।
समन्त्रं केवलं ख्यातं बाह्ये त्वावृत्तवीथिकम् ॥ ७ ॥
तद्बाह्ये त्वावृत्तीमान्दारीढासनिवासका ।
विधिनावेशनीत्रं सत्तिकाकारवद्भवेत् ॥ ८ ॥
आस्यावृत्तग्रहादीनि ग्रामवास्तुवदाचरेत् ।
आलयावृत्तवीथ्यादि हीनाफीलवलं गृहम् ॥ ९ ॥
यत्तद्गृहववास्तु स्यात्कूर्करिष्टचानुकूलकम् ।
केवलं तु गृहक्षेत्रे वाऽऽरामादिषु या कृते ॥ १० ॥

नन्दांशं वर्जयेत्क्षेत्रे सिरसूधसमन्वितम् ।
 अजांशमध्यमे वर्ज्यं पुष्यादिक्रुक्षभागतः ॥ ११ ॥
 राशयस्त्विति विख्याताः प्राग्वद्वाक्षिष्यमेव च ।
 तेषु कर्कधनुर्मीनं मिथुनं चैत्र वर्जयेत् ॥ १२ ॥
 शेषेष्विष्टं गृहं कर्म भानुकूलान्वितं गृहम् ।
 ग्रामादिगृहश्रेणीषु राजा च सहजं भवेत् ॥ १३ ॥
 भूपरीक्षामायसर्वं प्रागिवैव समाचरेत् ।
 कर्पणे ह्य(ह्यु)दितं ऋक्षं तिथिवारस्तदुक्तकम् ॥ १४ ॥
 दर्शनं चोभयं सर्वं शुभयुक्तं परिग्रहेत् ।
 गृहारम्भं तु कर्तव्यं गर्भन्यासपुरःसरम् ॥ १५ ॥
 गर्भन्यासं प्रकर्तव्यं प्रागुक्तविधिना बुधैः ।
 भङ्गाटांशे महेन्द्रांशे गृहसतपडे तथा ॥ १६ ॥
 पुष्पदन्तपदे चैव पूपादिषु चतुर्ग्रहे ।
 द्वारस्य दक्षिणे वाङ्घ्रियोगमूले तथा बुधः ॥ १७ ॥
 गर्भन्यासं प्रकर्तव्यं तस्योर्ध्वे प्रथमेष्टका ।
 गृहदेवमिति ख्यातं देहगर्भमिति स्मृतम् ॥ १८ ॥
 सगर्भं सर्वसंपत्स्यादगर्भं सर्वनाशनम् ।
 पद्कौशिके जीवयुक्ता विधेया गर्भिणी भवेत् ॥ १९ ॥
 गृहिणी गर्भिणी चेतु गर्भनाशं न कारयेत् ।
 गर्भस्योपरि गर्भः स्यात्कर्तव्यांशं विनश्यति ॥ २० ॥
 जीर्णे गृहे पुनर्वाऽपि गर्भं पूर्वषदाचरेत् ।
 विजयं त्वि(स्व)तिकान्तं च सुकान्तं वर्धमानकम् ॥ २१ ॥
 शृ(श्री)कांतं वसुकान्तं वा वर्धमानावधा(सा)नकम् ।
 श्रीकरं चातिभद्रं च गृहभेदं तु पद्विधम् ॥ २२ ॥
 विमन्वे(विजयं त्वे)रुव(शा)ला स्याद्द्विशाला त्वितिकान्तः
 त्रिशाला वसुकास्या(न्तं) वा अथवा(वर्धमा)नं चतुःस्स्यतस्तु
 श्रीकरं सप्तशाला स्याद्दशशालाऽतिभद्रकम् ।
 त्रिचतुर्दशस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ २४ ॥
 नन्दकर्मकरान्तं तु युग्मयुग्मं चतुश्चतुः ।
 अष्टया विजयप्राप्त्य(यं मोक्षां) द्विशाला त्रिसि(स्वति)शान्तव

त्वितिकान्तमथोच्येत द्विद्विहस्तविवर्धनात् ।
 नन्दकर्मकरारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ २६ ॥
 सप्तसप्ताष्टपष्ठचन्तं वर्धमानं तु पाङ्क्तिधम् ।
 तेष्व्वादी मनुभेदी तौ समतकणकं ग्रहम् ॥ २७ ॥
 दशपद्मार्त्रिशद्वेदाविवृत्तकणकान्वितम् ।
 वर्धमानतमं व्यासायामयुक्तं सपत्तिकम् ॥ २८ ॥
 दक्षिणे दक्षिणे चाऽपि वर्धमानस्य पार्श्वके ।
 सुकान्तसहितं यत्तच्छ्रीकरं त्विति विद्यते ॥ २९ ॥
 पार्श्वयोर्वर्धमानस्य शुकान्तौ तौ विराजितौ ।
 अतिभद्राविति ख्याती मूलगेहान्तरसितौ ॥ ३० ॥
 विस्तारसदृशः कायः सद्विहस्तं च भाति(जि)तौ ।
 विस्तारसदृगाद्वेदहस्तं चोन्ववतं भवेत् ॥ ३१ ॥
 प्रकल्पं पद्कराधिक्यं माशाभासाष्टकारथीः ।
 कुञ्जादीन्हस्तमानाख्यं पङ्क्तिमानमथ शृणु ॥ ३२ ॥
 विस्तारसदृशं याति च्छन्दं भागद्वयाधिकम् ।
 चतुर्भागाधिकायश्च चिदमेवं द्विधा भवेत् ॥ ३३ ॥
 देवद्विजमहीनायो जि(चित्)व्यात्यायमायतम् ।
 राजारसनयुक्तं नाभिचतुर्जातिगृहं शुभम् ॥ ३४ ॥
 शेषाणामपि सर्वेषां चित्तादीनि सुखावहम् ।
 सर्वे पूर्वोदितानां तु योग्यमृद्धिकरं भवेत् ॥ ३५ ॥
 विजयादिशृङ्गाणां तु जाद्या(त्या)यामं समं भवेत् ।
 हस्तमानेन या(जा)त्यादिभागं चैव समाचरेत् ॥ ३६ ॥
 न कुर्यात्संकरं तेषु संकरं तत्र नाशनम् ।
 आच्यद्विहस्तमानं तु व्यासपङ्क्तिसमं तु वा ॥ ३७ ॥
 पदत्रयं स्वस्तिकं तु व्यसदायतुनहिञ्चेत् । (?)
 पदद्वीनं न कर्तव्यं सर्वसंपद्विनाशनम् ॥ ३८ ॥
 एकवन्धं त्रिवन्धं वा अथवाऽनेकवन्धनम् ।
 कल्पिते मानमूत्रात्तु नीत्रं पारात्तु वा भवेत् ॥ ३९ ॥
 सर्वेषां विजयादीनां विन्यासं तु वदामि ते ।
 देवभागं तु विस्तारे आयामे तु रसांशकम् ॥ ४० ॥

पक्षांशं श्रीवविस्तारं मेखलेन्द्रं च तत्समम् ।
 गुणांशं ग्रहद्वीर्घं तु रुद्रद्वीर्घं तु तत्समम् ॥ ४१ ॥
 परितः कुड्यसंयुक्तं द्वारनेत्रादिके द्विज ।
 कल्पितं तु ग्रहं स्यात् रङ्गं पादोत्तरान्वितम् ॥ ४२ ॥
 दक्षिणे तु ग्रहं तन्ध्वीरङ्गमायुष्करं भवेत् ।
 सौख्यं तु दक्षिणे गेहं रङ्गपुत्रविवर्धनम् ॥ ४३ ॥
 ग्रहं व्यासे गुणांशे तु अंगणं एकमागया ।
 द्विभागं ग्रहविस्तारं आयामं पूर्ववद्भवेत् ॥ ४४ ॥
 ग्रहायामे तु नन्दांशे इन्द्रांशं दक्षिणे त्यजेत् ।
 गुणांशं वामपार्श्वं च विशेषेण तदन्तरे ॥ ४५ ॥
 पदंशे च विशाले तु आयामे दशभाजिते ।
 द्विभागं ग्रहविस्तारं च क्रमेण द्विभागया ॥ ४६ ॥
 मुखद्वारविभागेन कल्पयेत्तु यथाक्रमम् ।
 पार्श्वयोस्तु गुणांशेन गृह्णायामं विधीयते ॥ ४७ ॥
 तयोर्मध्ये गृहांशे तु गमपादोत्तरान्वितम् ।
 हरेग्रहारग्रंथे तु नवांशेऽश्वद्वयं त्रिभिः ॥ ४८ ॥
 गुणांशेः पुरतोऽलिन्दे क्रमेणैव प्रकल्पयेत् ।
 आयामार्धं ग्रहारार्धं कृतं मध्येकाभित्तिकम् ॥ ४९ ॥
 भूतादि नन्दरुद्रांशं चरणव्यासभाजिते ।
 अनलादितिमध्ये तु सव्येनैव क्रमान्वितम् ॥ ५० ॥
 यथाक्रमेण नित्यां तु रथापयेन्मध्यमद्द्विमान् ।
 गृहाद्द्विप्रमध्यमिचेस्तु चतुष्कं गृहमध्यगम् ॥ ५१ ॥
 हस्तरामन्वगुपेतवत्क्रपादुकः एव वा ।
 त्रिदुवातिग्रहाणां तु सामान्यं कुड्यविस्तृतम् ॥ ५२ ॥
 अथचाऽहद्विधिव्यालेन त्रिचतुष्पञ्च एव वा ।
 पदं मध्यविशालं तु पद्विधं परिकीर्तितम् ॥ ५३ ॥
 अग्निष्ठानाद्विषयतः मास्तादवदन्धितम् ।
 त्रिजयाण्यस्य नेत्रे द्वे उभयोः पार्श्वयोः पुरु ॥ ५४ ॥
 मरुताग्निमियाराणं नेत्रद्वयं प्रकल्पयेत् ।
 पुंश्च पुंश्च चालनादथं त्रिपत्यगणनितम् ॥ ५५ ॥

कल्प्यैव गोपुराकारं विजयाख्यमृहं भवेत् ।
 सभारशिरोवापि लुनिराहाशिर्षं भवेत् ॥ ५६ ॥
 पार्श्वयोश्चैकभागेन मालिनं च समावृतम् ।
 पुरतो भद्रयुक्तं वा चतुर्विंशत्यतरतम् ॥ ५७ ॥
 विजयं त्वेवमाख्यातं मतिकान्तमथोच्यते ।
 नेत्रत्रयसमायुक्तमितिकान्तं प्रकल्पयेत् ॥ ५८ ॥
 देवभूसुरभूपानां योग्यं नैवान्यवर्गिणाम् ।
 कतिधाकृतिवशात् चतुर्विंशत्युतं तु वा ॥ ५९ ॥
 एकानेकतलं वाऽथ प्रासादवदलंकृतम् ।
 कर्तुरिच्छानुसारेण रथानविन्यासमाचरेत् ॥ ६० ॥
 विस्तारं धर्मभागं च धर्मभागविभजिते ।
 ब्राह्मे वारं शिखांशेन पञ्चांशग्रहाविस्मृतम् ॥ ६१ ॥
 मृहाग्रे वारमेकांशं कर्णातुङ्गं युगांशकम् ।
 शेषभागं खलरिः रयात्परितः कुड्यसंयुतम् ॥ ६२ ॥
 एतदेवाङ्गुणं विप्र मण्डपं परिवाच्यते ।
 तदावृत्तांशवाथ रयात्पञ्चांशेन खलरिका ॥ ६३ ॥
 शेषं पूर्यवदुद्विष्टं साङ्गोपाङ्गं द्विजोत्तम ।
 अथवा मण्डपं वर्ज्यं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ॥ ६४ ॥
 मध्यरङ्गसमायुक्तं मुख्यलोहं दिवासकम् ।
 शालग्रामिपरिहितस्थाने, कुड्यद्वारं पर्येत् ॥ ६५ ॥
 जात्यादाभासपर्यन्तमेवमेवाङ्गुणाद्बहिः ।
 शेषांशमङ्गुणं ख्यातं बाह्यालिन्द्रं विना तु वा ॥ ६६ ॥
 महेन्द्रे ग्रहक्षते चैव पुष्पदन्ते तथैव च ।
 भल्लाटभ्यां शके चैव सर्वेषां द्वि(द्वा)रमुच्यते ॥ ६७ ॥
 द्वारं नैयोपद्वारं च तेष्वेकांशेषु कल्पयेत् ।
 जयन्ते जलनिष्ठान्तं मुख्यांशे वा विशेषतः ॥ ६८ ॥
 द्वारस्य वामयोगस्य जलनिष्ठं च दक्षिणे ।
 पश्चिमे उत्तरे चैव जलमार्गं न कारयेत् ॥ ६९ ॥
 यदि होमेन कर्तव्यं कर्तुर्मरणमादिशेत् ।
 प्रागुदम्प्रागवत्प्रत्यशुदंवाहन्तिकान्तिके ॥ ७० ॥

अथि(ति)कान्तमिति स्यात् इतरं सौम्यमुच्यते ।
 अतिकान्तमिति स्यात् सुकान्तमथ वक्ष्यते ॥ ७१ ॥
 गृह्यामे पदंशे तु द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ।
 वेदांशे नाङ्गुणं विद्यात्द्वयंशेनैव खलुरिका ॥ ७२ ॥
 चतुर्णेत्रसमायुक्तं वाद्ये वारयुतं तु वा ।
 षट्पदांशे तदायामे द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ॥ ७३ ॥
 मुख्यगोदरय चाग्रे तु अलिन्द्रं च शिवांशकम् ।
 पदंशं चाङ्गुणं स्यात् द्वयंशाग्रे तु खलुरिका ॥ ७४ ॥
 रसधर्मांशके तारे चायामे च प्रकल्पयेत् ।
 द्विभागं ग्रहविस्तारं सुखालिन्द्रं द्विभागया ॥ ७५ ॥
 अष्टांशे नाङ्गुणं स्यात् शेषांशे तु खलुरिका ।
 रसभागे कृते व्यासे भान्वंशे वा तदायामे ॥ ७६ ॥
 द्विभागं ग्रहविस्तारं द्विद्वयंशं चाङ्गुणं भवेत् ।
 अलिन्द्रं तु शिवांशेन दशांशं स्वङ्गुणं भवेत् ॥ ७७ ॥
 प्रागिवैव खलुरिः स्यात्सर्वेषां वाद्यचारकम् ।
 मानसुत्राट्टहिस्त्वेवं गृह्यमानं सदा भवेत् ॥ ७८ ॥
 वस्वंशे तु तदायामे पक्षांशं ग्रहविस्मृ(स्तृ)तम् ।
 गेहानामग्रतोऽलिन्द्रं एकांशेन विधीयते ॥ ७९ ॥
 वेदांशेनाङ्गुणं कुर्याद्वस्वंशेन खलुरिका ।
 परितोऽवहितं कालं शंखांशं भवेत् ॥ ८० ॥
 यमुधर्मततायामे द्विभागं ग्रहविस्मृ(स्तृ)तम् ।
 अङ्गुणं च शिवांशेन मुख्यगोदरं तु वस्तकम् ॥ ८१ ॥
 पार्श्वयोस्तु तदाचारं वस्वंशं स्वङ्गुणं भवेत् ।
 द्वयंशेनैव खलुरिः स्यात्पार्श्वग्रे द्वारहीनकम् ॥ ८२ ॥
 अङ्गुणं विंशदंशेन कल्पयेत्कल्पविनामः ।
 पर्यवेकांशे तदायामे अष्टाविंशतिमङ्गुणम् ॥ ८३ ॥
 शेषं पूर्वयदुदरिष्ठं खलुरिं चैव पूर्ववत् ।
 यमुधर्मजनागये द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ॥ ८४ ॥
 भङ्गुणं च द्विभागेन द्वारं तन्ममुच्यते ।
 मुख्यगोदाग्रदक्षिण्य पारं पञ्चमणं भवेत् ॥ ८५ ॥

चतुर्विंशतिभागेन अङ्कणं परिकल्पयेत् ।
 द्वयंशेनैव खलूरिः स्यादायामे तु कलांशके ॥ ८६ ॥
 मुख्यगेहाग्रतो वारं गुणांशेनैव कल्पयेत् ।
 अष्टाविंशतिभागेन अङ्कणं तु प्रकल्पयेत् ॥ ८७ ॥
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं युक्त्या सर्वांशसंयुतम् ।
 कर्मभिः पार्श्वयोः कल्पयं द्वारं कुर्याममुच्यते ॥ ८८ ॥
 परितः कुड्यसंयुक्तं प्रागुद्द्वाराजलोद्गमम् ।
 रसभागे तु विस्तारे दशभागे तदायते ॥ ८९ ॥
 वस्वंशेनाङ्कणं विश्वात्तदायामो द्वयांशुलम् ।
 अनालयस्य चाग्रे तु द्वारं येनांशकेन तु ॥ ९० ॥
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं बाह्यवारं च प्रागिव ।
 गेहस्य सेतुवस्वंशे छायामे तु तदंशके ॥ ९१ ॥
 ब्रह्माङ्कणं युगांशेन वारं तस्य वृतांशकम् ।
 द्विभागं ग्रहविस्तारं मुख्यं चेदंशभित्तिकम् ॥ ९२ ॥
 कुड्याभद्वारसंयुक्तं परितः कुड्यसंयुतम् ।
 विस्तरे वसुभागे तु दशभागे तदायते ॥ ९३ ॥
 चक्राणां तु विभागेन शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
 अथवा चूर्कणं वज्र्यं वस्वंशेनाङ्कणं भवेत् ॥ ९४ ॥
 ग्रहव्यासे तु वस्वंशे भान्वंशे तु तदायते ।
 पूर्वं वा ग्रहचक्रे च दृश्यं चक्रमणं भवेत् ॥ ९५ ॥
 पुरस्ताः मुख्यगेहरय द्वारं व्योमांशमुच्यते ।
 अङ्कणं चाष्टविंशांशे कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ९६ ॥
 मुख्यगेहरय मध्ये तु रङ्गयोः पार्श्वयोर्मृहम् ।
 नेत्रं कुड्यसमीपे तु गेहे वेशदुदाहृतम् ॥ ९७ ॥
 वसुमन्वंशके व्यासे चाऽऽयामे च कर्मकृते ।
 अङ्कणं वेदवस्वंशं पुरा चेत्त्रे तु चारकम् ॥ ९८ ॥
 अथवा पार्श्ववासाग्रे वारं चङ्कांशमानतः ।
 द्विभक्तिविसृताष्टांशदीर्घं चैवाङ्कणं भवेत् ॥ ९९ ॥
 अथवा वापराष्टांशं पक्षवारांशवांशकम् ।
 अङ्कणं भानुभागेन विस्तारं यद्द्वयं रसम् ॥ १०० ॥

षोडशंशे गृह्यायामे विस्तरे वसुभागके ।
 द्विभागं गृहविस्तारं कलांशं चाङ्कणं भवेत् ॥ १०१ ॥
 अङ्कणाद्व्यवहारं तु शून्यांशेन प्रकल्पयेत् ।
 पुरे पुरेऽग्रहारे तु शिवांशं चाङ्कणं भवेत् ॥ १०२ ॥
 इतराध्वग्रहाणां तु द्वायं वासवकारकम् ।
 नरांशे विस्तृतयामे युगांशं त्वङ्कणं भवेत् ॥ १०३ ॥
 परितोऽलिन्द्रमेकांशं द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ।
 बाह्येऽलिन्द्रं शिवांशेन चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् ॥ १०४ ॥
 चतुर्विभक्तिविस्तारं नीग्रस्य भद्रमस्तकम् ।
 सुस्तमद्रे कणं लिप्य सोपानं भद्रपार्श्वयोः ॥ १०५ ॥
 पुरतो भद्रपोषेतं मण्डपोषेतविनतः ।
 सर्वेषामपि सामान्यं मध्यमद्रे च मण्डपम् ॥ १०६ ॥
 मन्वंशे तु तदायामे त्वंशं त्वंचाङ्कणं भवेत् ।
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं षोडशान्ते तदायते ॥ १०७ ॥
 चकमाणं द्विभागेन कल्यांशे तु प्रागिवा ।
 अपद्भागे तदायामे प्रसुखे वारकद्वयम् ॥ १०८ ॥
 शेषं पूर्ववदुद्दिष्टमेकानेकतलान्वितम् ।
 भानुभागे च मन्वंशे कल्यांशेऽष्टादशांशके ॥ १०९ ॥
 विंशं द्वाविंशदंशे च गृहव्यासविभाजिते ।
 जान्याया भासपर्यन्ता यामेष्वष्टसु यामनम् ॥ ११० ॥
 बाह्यग्रहं कणादीनि परितः क(प)रिक्लपयेत् ।
 एकं वा द्विनिभागं वा बाह्यवारं प्रकल्पयेत् ॥ १११ ॥
 गृहव्यासं द्विभागेन तथा च चद्रुणाद्व्यवहारम् ।
 शेषांशमदकणं ग्यानें छिद्रिद्रे चांशुपाननम् ॥ ११२ ॥
 इष्टदीर्घदरुं च यन्त्यं कुर्व्यं तथा भवेत् ।
 पदानेषुतन्त्रं वाऽथ प्रामादवदलं हृतम् ॥ ११३ ॥
 उत्तरं वाजर्तं सान्त्रभेषणं क्षुद्रवाजर्तम् ।
 इष्टयान्त्रादनें चैव यन्त्यास्त्रयणं तथा ॥ ११४ ॥
 क्षुत्तुल्मामश्वर्तं च प्ररुनें सयन्त्रं प्राणि ।
 प्रह्लावन्त्रं तु गोपानं कर्णाग्ध्रजमेव वा ॥ ११५ ॥

विजयादिग्रहाणां तु अङ्गयुक्त्या त्वनेन वै ।
 विस्तारसदृशं तुङ्गमेकभूमौ विधीयते ॥ ११६ ॥
 तस्माद्विभज्यदीर्घं तु रोहितोन्नतम् ।
 त्रितलस्थं तु भागं तु पञ्चभूमौ रसांशकम् ॥ ११७ ॥
 अष्टभागांशकं व्यासात्पञ्चभूमोदयं भवेत् ।
 दशांशे नवभूमौ च मन्वंशं सप्तभूमिके ॥ ११८ ॥
 सप्तभूमोपरिष्ठात्तु मर्त्यानामालयं नहि ।
 एकाद्विंशं च भूमौ वा शूद्राणां तु विधीयते ॥ ११९ ॥
 वैश्यानां पञ्चभूम्यन्तं चतुर्भूम्यन्तमेव वा ।
 भूपानां च सुराणां च सप्तभूम्यन्तरं परम् ॥ १२० ॥
 एकभूमोदयं चाष्टभागोच्चं तु धरातलम् ।
 द्विभागं चरणोच्चं तु मरतरोच्चं शिवांशकम् ॥ १२१ ॥
 सार्धांशं तु गलोत्सेधं शिखरोच्चं द्विभागया ।
 आर्धांशं तु शिखामानं क्रमेणैव तु योजयेत् ॥ १२२ ॥
 शिखाविमानं चरणे मरतरे शिखरे तु वा ।
 गलवर्गे तु वा योज्यं त्रिष्वङ्गेषु समं तु वा ॥ १२३ ॥
 रुद्रांशे द्वितलोच्चं तु व्योमांशं तु धरातलम् ।
 पक्षांशं चरणायामं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १२४ ॥
 मन्वंशे त्रितलोच्चं तु अधिष्ठानं शिवांशकम् ।
 अक्षांशमद्घ्नितुङ्गं तु शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १२५ ॥
 सप्ताधिकं शिवांशं तु चतुर्भूमोदये कृते ।
 पक्षजन्यंशके स्तम्भतलं शेषं तु पूर्ववत् ॥ १२६ ॥
 पञ्चभूमौ तु विंशांशे शिवांशं तलमानकम् ।
 अश्विन्यंशं तु पादोच्चं शेषं प्रागिव कल्पयेत् ॥ १२७ ॥
 त्रयोविंशांशके त्वंशतलं पादन्तु तद्द्वयम् ।
 शेषं पूर्ववदुद्विष्टं सप्तभूमोदयं ततः ॥ १२८ ॥
 पद्द्विंशांशे विपक्षांशे धरायां चरणं क्रमात् ।
 सप्तभूमं समाख्यातं अथवा विस्तमानसः ॥ १२९ ॥
 सप्तहरतं तु स्तूप्युच्चं तद्द्वयं शिखरोदयम् ।
 द्विहस्ताद्गुलमानं च मञ्चं स्यूपिसगं भवेत् ॥ १३० ॥

शीर्षं च समपादरथं स्थलं पञ्चसमं भवेत् ।
 उपानोचं तु पष्पात्रमेवमेव तलं विदुः ॥ १३१ ॥
 एतद्वै बाहुभूमौ तु ऊर्ध्वं भूमिरुदाहता ।
 ऊर्ध्वभूचरणोचं तु अधमं नष्ट्वा भवेत् ॥ १३२ ॥
 एकांशाधिकमानं तु द्वितीयस्थलपादकम् ।
 अथ द्विभूमिभागं तु कृत्वैकाधिकं तु तत् ॥ १३३ ॥
 तृतीयभूमिपादौ च तथा कुर्यात्तलं प्रति ।
 एकभूमौ स्थलोचं तु मञ्चोचं द्वितलस्य तु ॥ १३४ ॥
 स्तम्भवामे हितांशं तु मञ्चमानतिलं प्रति ।
 भवभूम्येऽसितुङ्गार्धश्वरातालोदयं भवेत् ॥ १३५ ॥
 सर्वेषामपि सामान्यं प्रागुक्तपादुकोन्नतम् ।
 सप्ताष्टनन्दधर्मांशरुद्रांशं वाङ्घ्रिकोदयम् ॥ १३६ ॥
 कृते मूलपादस्य तर्कं
 स्तम्भानां भूषणं विप्र प्रागुक्तविधिना कुरु ॥ १३७ ॥
 पादवन्धतलं तेषां अङ्गं तेषु तलं भवेत् ।
 अनपेक्षमनङ्गेषु सापेक्षाङ्गेषु योजयेत् ॥ १३८ ॥
 गृहोच्छेदकच्छेददृष्यहा ... वा भवेत् ।
 संपूज्य जगरग्राह्ययुग्महरत् ... सङ्ग्रहेत् ॥ १३९ ॥
 आजार्थपूरणार्थं च यन्मानं योजितं मतम् ।
 अधिष्ठानादिवर्गेषु संमिश्रकर्पयत्कृते ॥ १४० ॥
 पुरोक्तमानेनैव भवेत्मानं नान्यं विभावयेत् ।
 वाक्षतो जालकं कुर्यान्तर्विद्वत्पादुकम् ॥ १४१ ॥
 जालकं च कवाटं च इष्टस्थाने प्रकल्पयेत् ।
 पादोपरि भवेत्पादं कुर्ध्यं कुड्योपरि स्मृतम् ॥ १४२ ॥
 विपरीतं विपश्येव तस्मादुक्तं समाचरेत् ।
 अकरीवंशजालाग्र अष्टांशं वा चतुर्मुखम् ॥ १४३ ॥
 गुण्डं वा शीर्षकं विप्र मण्डपं मण्डपाकृतिः ।
 यथाकृचि यथाशोभं तथा कुर्याद्गृहं शुभः ॥ १४४ ॥
 दक्षिणे मूलगेहार्थं मण्डपत्युन्नतोन्नतम् ।
 स्यान्प्राचारं तु वा पिद्यादिष्टभूमां तु वासकम् ॥ १४५ ॥

तस्योत्तरे त्रिधावासं नैर्ऋत्यां सृत्तिकालयम् ।
 उत्तरे भोजनस्थानं शांकरे पाचनालयम् ॥ १४६ ॥
 किञ्चिच्छणयाऽऽवासा ये ।
 जलद्रोणिघटं चैव पर्जन्ये वा जयन्तके ॥ १४७ ॥
 ऐन्द्रे वा भोजनस्थानं पश्चिमे वा विशेषतः ॥
 श्रीकरं प्राङ्मुखं भित्तिरायुष्यं दक्षिणाननम् ॥ १४८ ॥
 पश्चिमाभिमुखं ऋद्धिरुत्तराग्रं क्षयं भवेत् ।
 प्राक्पुरःशयनं संपदक्षिणाटायुवर्धनम् ॥ १४९ ॥
 पश्चिमे शक्तिसंतापमुत्तरे व्याधिपीडनम् ।
 वंशस्यानुगतद्वारं शयनं चाग्रमृत्युदम् ॥ १५० ॥
 तस्माच्छिवायामे चैव शनासत्यातौ हितौ ।
 पापयक्ष्मांशके व्याधिः कर्तव्यं पचनालयम् ॥ १५१ ॥
 गृहाज्जेष्टकनिष्ठान्तं दक्षिणादुत्तरान्तकम् ।
 पत्योस्तुनिपूर्वं तेषां हि सदनानि वै ॥ १५२ ॥
 श्रेणीष्वेव समाख्यातं ।
 शेषाणां परितो वाऽपि कर्तव्यं येन युक्तितः ॥ १५३ ॥
 अग्रे बाह्ये पुरस्तात्तु गोशाले दक्षिणेऽपि वा ।
 ह्येनावासतद्दत्स्याद्दुदरङ्गं तथैव च ॥ १५४ ॥
 वापीकूपतटाकादि सर्वत्रैवाविरोधितम् ।
 पश्चिमे वै स्त्रियाश्चाय पुत्राणामुत्तरे गृहम् ॥ १५५ ॥
 अनुजानां च तत्रैवं मर्त्यानां पुरतो हितम् ।
 कर्तुरिच्छानुसारेण अनुक्तं तु समाचरेत् ॥ १५६ ॥
 हस्तस्तम्भं लुपादीनि उभयेव परिग्रहेत् ।
 व्यासहस्तमुष्णप्राप्यनागहारे तु योनिकम् ॥ १५७ ॥
 कुटिनस्त्रवायहस्तवस्तुब्रह्मपक्षयन्तने ।
 जभामात्रं तु यथादीर्घं नागं नवगुणैः ॥ १५८ ॥
 दशभृतनमृणमिदं नाहं दत्तयजनि ।
 नेत्रगन्धे तु हरिणं पक्षणमिदं गृह ॥ १५९ ॥
 ग्रमणामुदिशं वादशादयादि कल्पितम् ।
 ग्रहाणां पुरे पुरे वाऽपि दक्षिणे दक्षिणेऽपि वा ॥ १६० ॥

शंकरे वा विधानेन कूटं कुर्यात्सुमुन्दरम् ।
 गृहव्यसान्तरा नित्यं द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ॥ १६१ ॥
 चतुष्पञ्चगुणव्यासं द्वयन्तरं गृहकूटयोः ।
 वायोरेवमेवं तु परे वाह्यं च तन्मृणु ॥ १६२ ॥
 गृहाग्रामसमं वाऽथ द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ।
 चतुष्पञ्च वाऽथ ग्रहकूटान्तरं भवेत् ॥ १६३ ॥
 ग्रहस्य सकसदीर्घं च गृहं वा पार्श्वयोः पुरे ।
 पुरे कल्पं च कूटं चेदिष्टदीर्घायतनं ग्रहेत् ॥ १६४ ॥
 ग्रहव्यासानुगुणं कूटं कल्पयेतियुग्मना ।
 पञ्चहस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १६५ ॥
 एकत्रिंशतिहस्तान्तं नवधा कूटविस्तृतम् ।
 विस्तारसदृशोदसेधहस्तं वाऽष्टकारकम् ॥ १६६ ॥
 अष्टहस्तं तु वाऽधिवयकूटाग्रामं प्रकल्पयेत् ।
 विस्तारद्विगुणं मध्ये कूटाग्रामं प्रकल्पयेत् ॥ १६७ ॥
 कूटानां भागमानेन जात्यादिनियमं कुरु ।
 हस्तमानेन कूटानां जात्यादिनियमं विना ॥ १६८ ॥
 चतुर्भित्तिविशालं तु यथा मञ्चं तेषां भवेत् ॥ १६९ ॥

इत्येष्टमष्टाशोके काश्यपशिल्पे ग्रामलक्षणं नामाष्टाशीतितमः पटलः ।